TATIANA CARTALEANU
MIRCEA CIOBANU
OLGA COSOVAN

LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ

VIII

Manual
pentru clasa a 8-a

MINISTERUL EDUCAȚIEI, CULTURII ȘI CERCETĂRII
AL REPUBLICII MOLDOVA

Limba și literatura română

Tatiana CARTALEANU
Mircea CIOBANU
Olga COSOVAN

Știința, 2019

CUPRINS

CAPITOLUL 1

Cartea, obiect cultural 5
Cărţile au suflet de Nicolae Manolescu 8
Limba – principalul mijloc de comunicare 15

CAPITOLUL 2

Poezia lirică 21
Făptura mamei de Grigore Vieru 24
Lexicul. Monosemia şi polisemia 29
Sara pe deal de Mihai Eminescu 33
Sensurile cuvântului 37
Monosilab de toamnă de George Bacovia 42
Sensul lexical/gramatical 45

CAPITOLUL 3

Doina populară şi doina cultă 53
Codrule, codruţule 56
Noţiuni de sintaxă. Fraza 60
Noi de Octavian Goga 71
Adresarea 75

CAPITOLUL 4

Proza narativă. Fragmente de roman 77
Singur în faţa dragostei de Aureliu Busuioc 80
Sintaxa propoziţiei şi a frazei 96
Subiectul şi propoziţia subiectivă 103

CAPITOLUL 5

Proza narativă. Nuvela şi povestirea 115
Dincolo de nisipuri de Fănuş Neagu 116
Atributul. Atributul acordat şi neacordat 125
Sania de Ion Druţă 139
Complementul direct şi completiva directă 149
Complementul indirect şi completiva indirectă 154

CAPITOLUL 6

Genul dramatic. Comedia 159
Conul Leonida faţă cu Reacţiunea de Ion Luca Caragiale 162
Complementele circumstanţiale. Propoziţiile subordonate circumstanţiale 174
Anexe 190

Capitolul 1

CARTEA, OBIECT CULTURAL

ESEUL. BIBLIOTECA VIRTUALĂ

LIMBA – PRINCIPALUL MIJLOC DE COMUNICARE

Capitolul 1

CÂMP ASOCIATIV
al cuvântului *ȘCOALĂ*

1. Înscrieți toate asocierile pe care vi le inspiră cuvântul *școală*.
2. Descifrați sensurile cuvintelor date. Relevați legătura dintre ele și activitățile de învățare care se practică în cadrul lor.
   - Școală – tabără – cantonament – competiție
   - Școală – gimnaziu – liceu – colegiu – universitate – academie
3. Prezentați proiectul școlii ideale în viziunea dvs.
4. Desenați blazonul pe care ați vrea să-l vedeți pe frontispiciul școlii unde învățați. Propuneți o deviză pentru acest blazon și motivați-o.
5. Scrieți o pagină de jurnal: *Prima mea zi în această școală*. Analizați-vă impresiile.
6. Intervievați-vă părinții. Cu ce se asociază pentru ei școala? Ce amintiri frumoase au ei din anii de școală? Prezentați succint (în scris) informația obținută în interviu.
7. Analizați inventarul obiectelor inerente învățării (cărți, hărți, caiete, rechizite) și designul lor în diferite perioade. Descrieți textual o vitrină virtuală într-un muzeu ce ar reflecta epoca în care trăiți (limita dintre secolele XX și XXI).
8. Ce fel de școli cunoașteți? Ce discipline credeți că trebuie să se predea la o școală de:
   - actorie;
   - scamatorie;
   - șah;
   - ciclism;
   - aviatori;
   - bucătari?

Rafael. *Școala din Atena*

9 Confirmați sau contestați esența aforismului:

- Învățătura cere înzestrare și exercițiu.

Protagoras

- După discuția publică, scrieți o pagină de text coerent, susținându-vă punctul de vedere.

10 Rezumați textul, păstrând informația științifică.

În secolele XI–XII, o creștere a populației, o îmbunătățire a metodelor din agricultură, dezvoltarea orașelor, precum și comerțul au dat un nou imbold societății europene. Un prim rezultat al acestei expansiuni generale a fost creșterea numărului de oameni educați, iar acest lucru a dus la dezvoltarea unei noi instituții de învățământ superior – universitatea. Universitatea din Bologna, fondată în 1158, a fost prima, urmată de cea de la Paris, Oxford, Cambridge și Heidelberg. Prin secolul XIV, universitățile erau de găsit peste tot în Europa.
În același timp, au fost traduse textele autorilor greci, care până atunci nu erau cunoscute. Aceste texte au fost conservate și transmise de către lumea islamică. Limba în care au fost traduse este limba latină, limba învățaților din Vest. Ei au deschis noi drumuri către materii cum ar fi: logica, geometria, medicina și astronomia.

Arborele lumii

11 Citiți poezia. Comentați în text coerent un vers care v-a impresionat.

SCURT REPORTAJ

În sprijinul profesorului de limba română
care cere mai multe ore de predare pe săptămână

Vara însoțește elevii la atelierul mecanic
toamna numără rândurile de porumb
iarna zvârle zăpada din fața școlii
primăvara cântă la căminul cultural
mărețul timidul profesor de limba română
muncitor calificat la uzinele Sadoveanu și Tudor Arghezi
printre rigle și logaritmi printre ferăstraie și strunguri
își face el loc într-o salopetă ușoară de cuvinte
și abia apucă să învețe copiii că H_2O
se numea pe vremea străbunilor apă
că-i firesc să spui bună ziua și nu $\sqrt{14}$
apoi să-i explici elevului Bujie Ion
că H.P.B. nu-i o întreprindere oarecare
ci chiar Hortensia Papadat-Bengescu
că noi n-am avut timp să ridicăm piramide
și ne-am îngropat faraonii în folclor
că limba română e inoxidabilă... Stop!
...și din nou H_2O, $\sqrt{14}$, H.P.B.,
fiindcă ora de limba română s-a și terminat
și abia peste o săptămână ne vom mai vorbi.

Mircea Dinescu

Capitolul 1

CARTEA, OBIECT CULTURAL

Expoziție de carte veche la Târgul de Carte de la Frankfurt pe Main, Germania

CĂRȚILE AU SUFLET

de Nicolae Manolescu

*Habent sua fata libelli**, spune dictonul clasic al lui Terentianus Maurus. Trăind ani de zile printre cărți, m-am convins de faptul că, pe lângă soartă, cărțile au și suflet. O bibliotecă nu e pur și simplu un loc de depozitare a câtorva mii de volume, ci și un lucru viu, cald și familiar. Nu cred în afirmația autorului *Mizerabililor* că „*les livres sont des amis froids et sûrs*”**. Prieteni siguri, neîndoielnic, nu și prieteni reci, adică indiferenți sau nepăsători. E destul să privești cu atenție rafturile pline care acoperă pereții ca să-ți dai seama că emană din ele fluide liniștitoare.

* „Cărțile își au destinul lor”(din latină).
** „Cărțile sunt prieteni reci și siguri” (din franceză).

Nu te simți niciodată singur printre cărți. Nu există prezențe mai prietenoase, lucruri mai în stare să-ți țină tovărășie, și nu un ceas de călătorie, ci o întreagă viață. Nu ne pretind în schimb decât să ne facem, la rândul nostru, timp pentru ele. Există încăperi care, deși conțin numeroase cărți, rămân neprimitoare. Intrând în ele, simți o ostilitate surdă. E limpede că nimeni n-a mai petrecut acolo o oră de reculegere. Cârpa de praf a gospodinei și-a făcut datoria, periodic, și atât. Cotoarele colorate și-au pierdut strălucirea. Cărțile au ochii stinși.

O bibliotecă frecventată zilnic este cu totul altceva. Fiecare volum pare treaz și în așteptare. Sunt, în rafturi, cărți necitite de mult, dar care nu se plictisesc așteptând, căci știu că o mână expertă le va adăposti într-un târziu, le va răsfoi sau le va muta pe noptieră. Răbdarea cărților e infinit mai mare decât a oamenilor. Ele s-au obișnuit să vadă chiar și secolele scurgându-se unele după altele. Față de longevitatea cărților, aceea a broaștei-țestoase sau a stejarului este derizorie. Din când în când, își schimbă proprietarul, dar nu se neliniștesc. Li se pare în firea lucrurilor. Se lasă, fără să protesteze, însemnate de proprietarii succesivi. Probabil că trăiesc, în anumite momente, bucuria de a fi redescoperite și luate în stăpânire. …În adolescență îmi aveam cărțile preferate, pe care fie le primisem, fie le scosesem din biblioteca părintească: cea mai mare plăcere era să șterg eventualele semnături și să o așez la vedere pe a mea însumi. Ca să se știe cui aparținea cartea.

Astfel de gesturi nu arată doar că există în noi un instinct de proprietate asupra cărților, ele nu sunt numai mărturii ale trecerii lor prin mai multe mâini, ci și o dovadă de comunicare statornică. Mâinile cititorilor, punându-și pecetea pe cărți, le pipăie sufletul nevăzut, îngăduindu-le să-și dezvăluie atașamentul. O carte pe care nu se vede

Gustave Doré. *Ilustrație pentru un volum de povești de Charles Perrault* (frontispiciul cărții)

nicio urmă de creion mi-a făcut totdeauna o impresie vag neplăcută. Nu iubesc cărțile pe care abia s-a zvântat cerneala tipografică și nici, în mod special, cărțile vechi. Nu mă consider, în sens propriu, un bibliofil. Iubesc cărțile citite, de mine sau de alții. Pe filele cărora s-a așternut odată cu praful și cu umezeala din aer, care le îngălbenește, o inefabilă prezență umană.

…O carte imaculată e la fel de tristă ca un colț din natură, pe care ochiul omului nu l-a privit. O carte, ca și un om, e vie, dacă anii, suferința, stângăcia cititorilor au lăsat urme pe obrazul ei. Ridurile unei cărți sunt expresia sufletului ei material. Ce uimitoare și impresionante sunt paginile roase, cărțile cu hârtia uzată!

Mă întorc în mijlocul bibliotecii mele și-mi amintesc zeci de întâmplări în care am avut prilejul să constat că există un suflet al cărților. N-ați observat că sunt cărți supuse și cărți revoltate? Pe unele le găsești de îndată ce ai nevoie de ele, la locul cunoscut, imobile și

ascultătoare, chiar dacă le-ai uitat cu anii. Parcă abia așteaptă să întinzi mâna și să le tragi afară din raft. Se mulțumesc să fie răsfoite, din când în când, și nu-ți poartă pică dacă le-ai preferat, între timp, pe altele. Acestea sunt cărțile prin excelență feminine, conștiente de condiția lor, mereu proaspete, fermecătoare, care nu știu ce e gelozia, ranchiuna sau invidia. Dar sunt și cărți supărăcioase, care-și schimbă locul (noaptea, probabil, sau profitând de absența stăpânului lor), pe care le cauți, cu furie, fără să le dai de urmă, deși știi perfect că nu le-ai mai căutat de mult și că n-avea cine să o fi făcut în locul tău. Răscolești rafturile, te umpli de praf sau de humă pe degete, tușești, te înec: zadarnic, au intrat în pământ. Seamănă cu niște iubite zănatice care au ideea greșită (dar cât de răspândită!) că, în iubire, trebuie să întreții o stare permanentă de tensiune și chiar de conflict. Când, ostenit și enervat, renunți, trântindu-te pe primul scaun care se nimerește, își fac deodată apariția, unde nici nu gândești, pe un raft pe care n-aveai motiv să le pui, și-ți aruncă de acolo un dulce zâmbet sadic. [...]

Dar trebuie să recunosc că nu toate cărțile care se ascund sunt cărți rele. Unele sunt pur și simplu jucăușe. Le place să te ia peste picior. Adoră farsele. N-aveam nevoie de o astfel de carte, nu mă preocupa, căutam o alta în bibliotecă, și brusc m-am întrebat unde o fi. N-aș putea să spun de ce. Cotorul ei îmi pâlpâise, probabil, într-un colț al ochiului și mi-am amintit că n-o mai văzusem de mult. Cred că așa a început jocul nostru de-a v-ați ascunselea. O văzusem, desigur, fără s-o văd, căci în niciun alt mod nu se putea explica de ce mi-o amintisem în momentul respectiv. Nu era însă nicăieri. Pierise, ce mai! Am luat la rând întregul raft. Nimic. Deodată, o zăresc cu două rafturi mai sus, într-o companie foarte ciudată, Eu te-am cocoțat acolo? – am întrebat-o trăgând-o de urechi afară și așezând-o pe o comodă alăturată ca să nu mai poată fugi. Vă închipuiți că a fugit din nou? A doua zi, pe comodă, în locul unde o pusesem se lăfăia o scrumieră nesuferită. M-am apucat s-o caut din nou, din pură curiozitate, căci n-aveam deloc de gând s-o citesc atunci. De data aceasta s-a ascuns mai bine, într-un dulap doldora de reviste, unde am descoperit-o întâmplător, tocmai când pierdusem orice nădejde. Supărat, am trântit-o pe noptieră ca s-o am sub ochi, și mi-am văzut de treabă, citind adică altceva, în perspectiva unei ore apropiate de curs. Citeam și ideea absolut trebuitoare refuza să prindă viață. Peste noapte, neputând dormi, am încercat să citesc din nou și, din neatenție, am dat jos de pe noptieră cartea jucăușă. În cădere, s-a deschis la o anumită pagină. Am citit câteva rânduri, mai mult ca o diversiune de la ce mă frământa și am constatat absolut uluit că paragraful cu pricina era exact ce-mi trebuia ca să-mi limpezesc cursul de a doua zi. Știa ea cartea ce știa! Iar eu, stupidul…

Întâmplarea aceasta îmi evocă multe altele, în care o carte mi s-a vârât în mână, cu sila parcă și, când mi-era mai puțin gândul la ea, ca să descopăr că tocmai ea, uitata, ignorata, îmi era de cel mai mare folos. Nu exagerez câtuși de puțin afirmând că jumătate (dacă nu mai mult) din revelațiile mele de lectură o datorez acestui fel de hazard. Urmărind o pistă, am căzut (acesta e cuvântul!) peste soluțiile pe care, finalmente, le-am adoptat mult mai des decât le-am aflat prin consecvență și tenacitate. De aici aș trage concluzia că a citi înseamnă a descoperi calea de acces la sufletul cărților. O cale dificilă și delicată, care ți se deschide pe neașteptate sau ți se închide când ți-e lumea mai dragă. Orice cititor cunoaște gustul acestei experiențe. Nu poți citi oricând orice carte. Mai mult: n-o înțelegi cu adevărat decât în

anumite clipe privilegiate. Ca și oamenii, cărțile au enigmele și vicleniile lor. Crezi că le stăpânești, citindu-le, și, în realitate, ele se joacă cu tine, te ademenesc sau te resping, ți se dezvăluie sau ți se refuză, secrete, fermecătoare, cochete. Uneori ai impresia că ele te citesc pe tine mult mai bine decât le poți citi tu pe ele. Cărțile sunt psihologi mai profunzi decât oamenii. Și cum să nu tragem de aici încheierea că și ele au un suflet?

STUDIUL TEXTULUI

I. CUVINTELE TEXTULUI

1. Scrieți câte un sinonim pentru cuvintele: dicton, soartă, ostilitate, reculegere, imaculat.
2. Cum înțelegeți expresia: „emană fluide liniștitoare”?
3. Ce înseamnă, în opinia dvs., cuvântul „bibliofil”?
4. Cum sunt cărțile pe care autorul le numește „supuse”, „revoltate”, „jucăușe”?

- Aveți cărți din aceste categorii în biblioteca dvs.?

II. SEMNELE TEXTULUI

1. Ce este, în opinia dvs., ficțiune (invenție, poveste) și ce este real în textul citit?
2. Cum puteți califica această scriitură?

a) Este o narațiune (despre aventurile unui cititor și ale unor cărți).
b) Este o meditație/reflecție asupra rolului cărților în viața noastră.
c) Este o descriere a unei biblioteci.
d) Este o îmbinare egală de reflecții, narațiuni, descrieri.

REPERE TEORETICE

Eseul este o specie literară „de frontieră” (la granița literaturii cu alte domenii), care îmbină elemente ale tuturor stilurilor funcționale. Poate fi o lucrare literară, filozofică, științifică sau de alt gen, tratând un subiect fără a-l epuiza și expunând un punct de vedere personal asupra temei. Eseul oferă posibilitatea de a asocia idei venite din diferite domenii culturale.

3. Printre particularitățile eseului, specialiștii numesc câteva, care îl deosebesc de alte specii. Examinați aceste particularități și comentați-le, cu trimitere la textul lui N. Manolescu:

- Stilul eseistic este erudit, iar conținutul se bazează pe o viziune complexă asupra vieții.
- Varietatea procedeelor stilistice face ca această specie să se bucure de interes în toate domeniile culturale.
- Eseul constă în consemnarea unor idei, a conexiunilor dintre ele, a părerii personale, într-o manieră elegantă (stil elevat, trimiteri culturale numeroase, informație bogată etc.).
- Un eseu poate să abordeze o operă literară, o idee, o temă, un simbol, de pe poziții filozofice.
- Eseul poate să apeleze la informații sociologice sau psihologice, poate să facă asociații în diverse arte, pe o temă oarecare etc.

4 Comentați opinia lui Adrian Marino: „Eseistul încearcă să ofere o soluție, nu o impune, nici n-o dogmatizează. Doar o propune. El ridică o problemă, punându-se pe sine și pe alții la încercare. Izbutește și incită adevărul".

- V-a ajutat această opinie să înțelegeți ce este eseul?

III. SENSURILE TEXTULUI

1 Povestiți, din experiența proprie, ce înseamnă să (nu) găsești cartea potrivită la momentul necesar.

2 Vi s-a întâmplat să renunțați la lectură pentru că nu ați găsit, multă vreme, cartea pe care o căutați?

3 Vi s-a întâmplat vreodată ca volumul să se deschidă exact la pagina necesară?

4 Ați citit cărți pornind de la vreun pasaj descoperit întâmplător?

5 Credeți că există cărți care să se impună singure și să vă atragă în mrejele lecturii?

6 Comentați, într-un eseu de maxim o pagină, afirmația: „A citi înseamnă a descoperi calea de acces la sufletul cărților".

7 Sunteți de acord cu autorul care spune că „nu poți citi oricând orice carte"?

- Exemplificați și argumentați, în baza propriei experiențe.

8 Vi s-a întâmplat să renunțați la o carte necesară, pentru dorința de a citi o altă carte, din plăcere?

- Cum procedați în asemenea cazuri?

IV. TEXTUL CA PRETEXT

1 Ce este, în opinia dvs., o bibliotecă? Confruntați opinia dvs. și a colegilor cu explicația din caseta de mai jos.

AMINTIȚI-VĂ!

O **bibliotecă** este o colecție de cărți (și, eventual, de alți *purtători de informație*), adunată, ordonată și deținută de o persoană sau administrată de o instituție. Termenul provine de la cuvintele grecești *biblos* (carte) și *theke* (cufăr). Tot „bibli-

oteci" se numesc și clădirile în care se află aceste colecții. Bibiotecile administrate de instituții sunt, de regulă, biblioteci publice, cu accesul tuturor cititorilor sau numai al unor categorii de cititori, care au abonament pentru biblioteca respectivă.

2 În dicționarul explicativ, lămurirea noțiunii de bibliotecă este ramificată. Citiți aceste câteva definiții și spuneți care tip de bibliotecă vă este cunoscut.

Bibliotécă, -ci *s.f.*

1. Dulap sau mobilă specială cu rafturi de ținut cărți.

2. Încăpere, sală în care se păstrează și se citesc cărțile.

3. Colecție de cărți, periodice, foi volante, imprimate etc.

4. Instituție care colecționează cărți, periodice etc., spre a le pune în mod organizat la dispoziția cititorilor.

5. Nume dat unei serii de cărți cu o anumită tematică, publicate de aceeași editură.

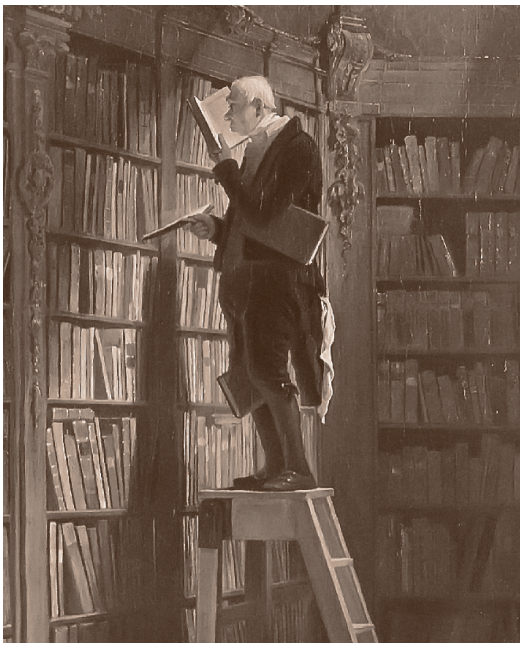

Carl Spitsweg. *Șoarecele de bibliotecă*

3 În societatea contemporană, conceptul de bibliotecă s-a extins și asupra așa-numitelor biblioteci electronice și/sau biblioteci virtuale. Cum vă imaginați dvs. o bibliotecă virtuală? Amintiți-vă de la orele de informatică din clasa a VII-a ce înseamnă „digitalizare" („digitizare").

REPERE TEORETICE

Bibliotecă electronică poate fi numită orice colecție de texte și alt gen de date în format digital.

Biblioteca virtuală este alcătuită din colecții de date aflate în biblioteci electronice, interconectate între ele prin intermediul unei rețele de calculatoare, având utilajul necesar (programele necesare) pentru navigare și căutare. Biblioteca virtuală, accesibilă la distanță, poate pune la dispoziție datele (informațiile) simultan la un număr nelimitat de utilizatori, răspândiți pe tot globul. Un model absolut și bine cunoscut de bibliotecă virtuală este Internetul.

4 Ați apelat vreodată la o bibliotecă virtuală? Ce servicii vă poate oferi ea?

AFLAȚI MAI MULT!

O bibliotecă virtuală specializată poate să cuprindă:

a) facsimile ale unor lucrări (imagini scanate ce redau întocmai aspectul original). Acestea se folosesc în special pentru lucrări rare, cu imagini, hărți etc., care numai cu greu ar putea fi puse la dispoziția publicului;

b) texte (obținute tot prin scanare, urmată de programe de recunoaștere text, pentru lucrările ce nu au imagini). Aceste texte pot fi preluate direct drept citate și introduse la nevoie în programe de prelucrare a textelor.

5 Știți ce este Internetul? Cum poate fi util Internetul unui cititor?

AFLAȚI MAI MULT!

Internetul poate fi considerat cea mai mare bibliotecă virtuală din lume, funcționând în paralel cu celelalte rețele de biblioteci electronice. Internetul este plin de informații din toate domeniile, sub cele mai diverse forme.

6 Care sunt avantajele bibliotecilor virtuale?

- **Țineți cont de condițiile pe care le are o bibliotecă tradițională, clasică:** număr limitat de exemplare ale unui titlu; degradarea fizică, în timp, a cărților; deteriorarea cărților solicitate în urma utilizării frecvente; posibilitatea unor accidente nefaste (inundații, incendii), care pot conduce la deteriorarea sau nimicirea cărților; furtul cărților etc.

7 Dacă ar fi să decideți, în cazul unei biblioteci de cărți solicitate și de cărți rare, cum ați proceda:

a) Aș exclude orice intervenție virtuală, deoarece biblioteca de cărți și manuscrise „reale" are farmecul ei.

b) Aș digitiza întreaga bibliotecă, scanând toate cărțile, și aș transforma-o în bibliotecă pur virtuală.

c) Aș limita accesul la cărțile imprimate și la manuscrisele rare, care vor fi consultate numai de specialiști. Pentru publicul larg, aș fonda versiunea electronică a bibliotecii, pe care cititorii ar accesa-o fără a se deplasa de la domiciliu sau din sala de lectură.

V. TEXTUL ȘI TEXTELE

1 Amintiți-vă ce texte cunoașteți care au ca subiect cartea sau biblioteca.

2 Comentați opinia lui Jorge Luis Borges: „Eu mi-am imaginat întotdeauna Paradisul ca o bibliotecă".

3 Consultați cea mai mare bibliotecă virtuală – Internetul – folosind motoarele de căutare în diferite limbi cunoscute de dvs., alcătuiți o listă de avantaje ale bibliotecii virtuale în raport cu biblioteca tradițională.

4 La începutul textului lui Nicolae Manolescu este invocat „autorul *Mizerabililor*". Știți cine a scris romanul cu acest titlu?

- Aflați, la necesitate, informația despre acest scriitor în enciclopedie (tipărită sau virtuală).
- Cunoașteți și alte texte ale acestui autor (este unul dintre scriitorii romantici cei mai cunoscuți)?
- Un personaj al romanului *Mizerabilii*, un adolescent pe numele Gavroche este foarte popular printre cititorii tineri. Cunoașteți personajul? Citiți secvențele respective din roman și povestiți colegilor despre acest personaj.

LIMBA – PRINCIPALUL MIJLOC DE COMUNICARE

DESPRE LIMBA ROMÂNĂ

de Nichita Stănescu

A vorbi despre limba în care gândești, a gândi – gândire nu se poate face decât numai într-o limbă – în cazul nostru a vorbi despre limba română este ca o duminică. Frumusețea lucrurilor concrete nu poate fi decât exprimată în limba română. Pentru mine iarba se numește *iarbă*, pentru mine arborele se numește *arbore*, malul se numește *mal*, iar norul se numește *nor*. Ce patrie minunată este această limbă! Ce nuanță aparte, îmi dau seama că ea o are! Această observație, această revelație am avut-o abia atunci când am învățat o altă limbă.

Nu spun că alte limbi, alte vorbiri nu ar fi minunate și frumoase. Dar atât de proprie, atât de familiară, atât de intimă îmi este limba în care m-am născut, încât aproape nu o pot considera altfel decât iarbă. Noi, de fapt, avem două părți coincidente; o dată este patria de pământ și de piatră și încă o dată este numele patriei de pământ și de piatră. Numele patriei este tot patrie. O patrie fără de nume nu este o patrie. Limba română este patria mea.

De aceea, pentru mine, muntele *munte* se zice, de aceea, pentru mine, iarba *iarbă* se spune, de aceea, pentru mine, izvorul izvorăște, de aceea, pentru mine, viața se trăiește.

1. Interpretați, în viziunea dvs., afirmația *a vorbi despre limba română este ca o duminică.*
2. Mărturisirea *Limba română este patria mea* e valabilă doar pentru scriitori? Cine ar mai putea semna această declarație?
3. Citiți afirmațiile de mai jos. Alegeți una dintre ele și explicați semnificația:

- Limba este cartea de noblețe a unui neam.
  Vasile Alecsandri
- Limba este măsurariul civilizațiunii unui popor.
  Mihai Eminescu
- Orice limbă e oglinda sufletului națiunii care o creează.
  Ion Pillat
- Limba este întâiul mare poem al unui popor.
  Lucian Blaga
- Limba e vehiculul care duce gândul meu în urechea, inima și gândul celuilalt.
  Victor Eftimiu

4 Amintiți-vă ce este comunicarea. Descrieți 3 situații diferite de comunicare, la care participați constant ca emițător sau receptor. Specificați ce cod/coduri se utilizează, pe ce canal are loc comunicarea.

5 Numiți limbile pe care le puteți auzi în comunitatea dvs. (la școală, în localitate, transport public). Explicați succint cauzele utilizării acestor limbi.

6 Lucrând pe echipe, comentați specificul comunicării ce se produce între:

a) un elev și profesorul lui de limba străină;

b) doi adolescenți de etnii diferite, care comunică pe un forum;

c) un autor al cărții scrise în limba franceză și cititorul lui român;

d) actorii implicați în spectacol și publicul din sală;

e) un prezentator de știri și telespectatorii.

Remarcați: rolul poziției corporale, al mimicii, gesturilor;
– importanța vestimentației și a anturajului;
– nivelul de cunoaștere a limbii în care este lansat discursul.

REPERE TEORETICE

Comunicarea este transmiterea de informații de la emițător la receptor. Ea se poate realiza oral sau în scris, direct sau la distanță.

Limba este cel mai important mijloc de comunicare. Prin cuvintele ordonate în enunțuri, se pot exprima variate mesaje, idei, stări de spirit, reflecții.

Comunicarea verbală orală poate fi însoțită (și, de regulă, este însoțită) de anumite semne nonverbale: gesturi, mimică, dar acestea nu o pot substitui.

Comunicarea scrisă verbală poate fi completată prin imagini (fotografii, filme, desene, scheme, hărți, caricaturi), dar acestea nu o pot înlocui. O imagine dintr-o carte ilustrată are sens dacă cel care o răsfoiește (copilul, de regulă) poate transpune în cuvinte ceea ce vede. O schemă sau o fotografie are relevanță dacă putem exprima în cuvinte ceea ce vedem: cine este persoana, ce legătură există între elementele schemei etc.

7 Analizați situația de comunicare, specificând:

a) Cui îi scrie doctorul Davila?

b) De ce trebuie să comunice în scris cu soția?

c) Ce valoare au scrisorile acestea peste mai bine de un secol?

Doctorul Davila, mereu pe drumuri, trimite sfaturi îngrijorate despre educația primului născut, Alexandru, zis Lili, grijă rămasă în seama mamei: „Sper că Lili va ști toate literele și numele tuturor animalelor și obiectelor din frumosul său album, atât în franțuzește, cât și în nemțește. Trebuie să se obișnuiască de pe acum să stea locului în fiecare zi câteva sferturi de oră, să asculte și să învețe”. Era în aprilie 1866 și băiatul avea patru ani.

La cinci și jumătate preferințele tatălui cresc: „Știu că măiculița lui se ocupă de limba strămoșească și că Lili la sosirea mea va ști să-mi recite încă câteva poezii frumoase. Trebuie să i se exerciteze memoria și punându-l să învețe în fiecare zi într-un chip regulat câteva fragmente de poezie și povești, va avea de la mama lui amintiri ce nu se vor șterge niciodată. Va învăța mai târziu și latina în comparație cu româna".

Ioana Pârvulescu

8 Modelați alte 3-5 situații de comunicare, când persoanele nu-și pot vorbi direct. Specificați de fiecare dată codul (o limbă naturală, semne convenționale, imagini arbitrare).

9 Amintiți-vă o activitate de echipă la lecții. Reperați momentele esențiale ale comunicării. Referiți-vă la claritate, promptitudine, exactitate, capacitatea de a-i asculta și auzi pe colegi, deplinătatea/caracterul încheiat al enunțurilor.

10 În aceeași cheie, analizați comunicarea dintre membrii unei echipe sportive. Aranjați în ordinea importanței:

- Comunicarea verbală prin enunțuri finite
- Mimica
- Poziția corporală și gesturile
- Vestimentația
- Locul în teren
- Utilizarea unor interjecții
- Alte situații

11 Prezentați într-un clustering diferite mijloace de comunicare accesibile azi. Comentați importanța lor pentru dvs.

12 Verbalizați în limba română informația pe care o conțin semnele convenționale din locurile publice (gară, aeroport, stradă).

13 Explicați de ce aceste semne sunt comode pentru locurile publice, unde pot fi prezente persoane de etnii și studii diferite.

14 Alcătuiți un „dialog" de 10 replici cu calculatorul. Nu uitați de eticheta verbală! Estimați libertatea de comunicare și comparați-o cu un dialog „viu" pe care îl purtați cu un prieten.

15 Analizați o hartă geografică. Determinați ce rost au următoarele elemente:

a) culorile utilizate, nuanțele, intensitatea lor;

b) cuvintele scrise (denumiri de localități, obiecte geografice etc.);

c) scara;

d) legenda și semnele convenționale.

16 Transpuneți o informație de pe harta examinată în text coerent de ½ pagină.

17 Analizați codul utilizat în comunicarea ce se desfășoară între autorul/autorii dicționarelor și utilizatorii lor. Specificați importanța caracterelor tipografice, a abrevierilor, a semnelor convenționale, a cifrelor.

18 Citiți secvența ce urmează (din Ion Luca Caragiale). Ilustrați schematic textul artistic.

Nouă ceasuri și nouă minute... Peste șase minute pleacă trenul. Un minut încă și se-nchide casa. Repede-mi iau biletul, ies pe peron, alerg la tren, sunt în vagon... Trec de colo până colo prin coridor, să văz în care compartiment aș găsi un loc mai comod... Aci. O damă singură, și-fumează, atât mai bine! Intru și salut, când auz o mârâitură și văz apărând dintr-un paneraș de lângă cocoana capul unui cățel lățos, plin de funde de panglici roșii și albastre, care-ncepe să mă latre ca pe un făcător de rele intrat noaptea în iatacul stăpânii-si.

– Bubico! zice cocoana... șezi mumos, mamă!

„Norocul meu, gândesc eu, să trăiesc bine!... Lua-te-ar dracul de javră!"

Bubico se liniștește puțin; nu mai latră; își retrage capul în paneraș, unde i-l acopere iar cocoana cu un tărtănaș de lână roșie; dar tot mârâie înfundat... Eu, foarte plictisit, mă lungesc pe canapeaua din fața cocoanii și-nchiz ochii. Trenul a pornit... Prin coridor umblă pasageri și vorbesc. Bubico mârâie arțăgos.

– Biletele, domnilor! zice conductorul, intrând cu zgomot în compartimentul nostru.

Acum Bubico scoate capul foarte sus și, vrând să sară afară de la locul lui, începe să latre și mai grozav ca adineaori. Eu întind biletul meu conductorului, care mi-l perforează. Conductorul face un pas către cocoana, care-și caută biletul ei în săculețul de mână, pe când Bubico latră și chelălăie desperat, smucindu-se să iasă din paner.

Ion Luca Caragiale

19 Comparați textul și desenul, remarcând:

a) Ce cuvinte v-au sugerat cele prezentate în desen?

b) Ce ați adăugat dvs., imaginându-vă situația descrisă?

c) Ce nu poate fi ilustrat?

Concluzionați.

20 Dificultățile în comunicarea verbală pot fi cauzate de neînțelegerea sau înțelegerea greșită a unor cuvinte. Discutați în perechi și descrieți oral cum arată un peron de gară, o casă de pe peronul gării, un compartiment de tren.

21 Numiți diferite limbi, despre a căror existență ați aflat în procesul studierii istoriei. Documentați-vă și relatați succint:

a) Ce limbi s-au vorbit de-a lungul istoriei în țările despre care ați învățat?

b) Care este azi soarta limbilor respective?

c) În ce limbi au comunicat Cristofor Columb, Vasco da Gama, Fernando Magellan, Amerigo Vespucci?

O hartă a Americii din secolul al XVIII-lea

22 Explicați cum ați înțeles sensul cuvintelor *tărtănaș, paneraș, lățos*; comparați-le cu definițiile din DEX.

Tărtănáș – Șal mic de lână.

Paneraș (diminutiv de la *paner*) – Obiect făcut dintr-o împletitură de nuiele, de foi de papură, de rafie etc., de obicei mai mic decât coșul, în care se transportă sau se păstrează diverse obiecte (alimente).

Lățós, -oásă, lățóși, -oáse (despre animale și despre coama sau blana lor; *prin extindere* despre lucruri confecționate din blană sau din lână) Cu lațe multe, cu păr ori fir lung și mițos.

23 Citiți articolul de mai jos. Formulați mesajul lui.

UNESCO: Jumătate din cele 6 000 de limbi vorbite riscă să dispară definitiv

Jumătate din cele 6 000 de limbi care sunt în prezent vorbite în lume se află în pericol de dispariție, a avertizat astăzi comisia din cadrul UNESCO, transmite agenția spaniolă Efe, preluată de AGERPRES.

Profitând de apropierea Zilei Internaționale a Limbii Materne, care va fi sărbătorită la 21 februarie, comisia a anunțat că la fiecare două săptămâni dispare o limbă de pe planetă, odată cu extincția populației care o vorbește.

Războaiele, exodurile forțate și stigmatizarea unor efective de populație sunt câteva din cauzele care au dus la dispariția limbilor, în aceeași măsură ca și procesul de migrație și de contopire a unor dialecte.

De asemenea, noile mijloace de comunicare și informare favorizează procesul de impunere a unor limbi dominante, cum ar fi engleza, au explicat membrii comisiei. Aceștia au subliniat că odată cu dispariția unei limbi moare și moștenirea culturală reprezentată de povestiri, legende și proverbe.

Potrivit statisticilor UNESCO, din anul 1950 și până în prezent au dispărut în total 250 de limbi. Totodată, alte 572 de limbi din America de Nord și de Sud, dar și din Asia de Sud-Est, Oceania și Africa sunt în pericol de dispariție. Printre limbile amenințate se află și cele care sunt vorbite de mai puțin de 10 000 de persoane.

Evenimentul zilei, 17 februarie 2011

24 Prezentați limba română, răspunzând la întrebările de mai jos.

- Care este numărul de vorbitori ai limbii române în lume?
- În ce țări se vorbește în limba română?
- În ce țări există învățământ în limba română? Specificați treptele de școlarizare.
- Care este impactul numărului de vorbitori asupra stării limbii?
- Cine se ocupă de elaborarea normei limbii române (de exemplu, a normei ortografice)?
- Care poate fi contribuția scriitorilor, a ziariștilor la dezvoltarea limbii române azi?

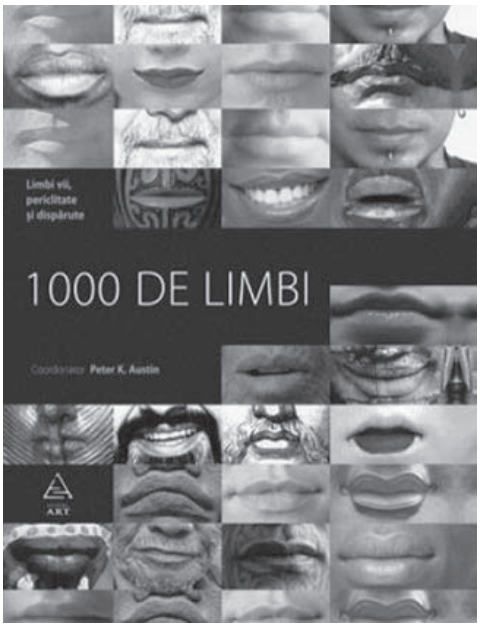

Volumul 1000 de limbi, Editura Art

25 Alegeți unul dintre răspunsurile voastre (ex. 24, p. 19) și dezvoltați-l în text coerent argumentativ.

26 Citiți informația și explicați de ce este această situație:

Limbile oficiale ale ONU sunt araba, chineza, engleza, franceza, rusa și spaniola, iar limbile oficiale ale Uniunii Europene, conform legislației, sunt: maghiara, ceha, daneza, olandeza, engleza, estona, finlandeza, franceza, germana, greaca, irlandeza, italiana, letona, lituaniana, malteza, poloneza, portugheza, română, slovaca, slovena, spaniola, suedeza, bulgara.

27 Dacă ați avea posibilitatea de a învăța o limbă străină, în afara celor pe care le studiați la școală, ce limbă ați alege?

28 Aplicați tehnica *6 De ce?* pentru a susține un discurs public la subiectul *Limba este cel mai important mijloc de comunicare*. Prezentați discursul elaborat în fața colegilor.

Proiect de grup

Pe parcursul acestui an de studii, veți lucra la proiecte de grup.

I. Constituiți echipele (a câte 4 persoane).

II. Alegeți tipul de casă pe care o veți descrie: casa tradițională țărănească/casa modernă/bloc de locuit/apartament.

III. Cercetați subiectul și realizați, pe parcursul anului, sarcinile din rubrica „Proiect".

IV. Prezentați în fața colegilor rezultatele cercetării.

La finele anului, veți aranja materialele într-o enciclopedie a casei (tradiționale sau contemporane).

Proiect de grup: spațiul și amenajarea casei

Sarcini:

- Prezentați grafic planul casei, utilizând schemele și desenele tehnice.
- Descrieți verbal arhitectura casei, specificând detaliile și ornamentele. Solicitați informații de la părinți, bunici, specialiști în construcție.
- Elaborați o listă a denumirilor de încăperi din casă; documentați-vă în legătură cu scrierea corectă și rostirea acestor cuvinte.
- Prezentați acareturile: denumiri, destinație, design.
- Unde e posibil, ilustrați informația prin fotografii sau desene.
- Dați titluri potrivite fotografiilor.
- Alternativ: un colaj *Case din localitatea noastră*…

Acarét, *acareturi*, s.n. **1.** Construcție auxiliară care ține de o gospodărie. **2.** (la pl.) Unelte de gospodărie, mai ales agricole.

Capitolul 2

POEZIA LIRICĂ

LEXICUL
MONOSEMIA ŞI POLISEMIA
SENSURILE CUVÂNTULUI

Capitolul 2

CÂMP ASOCIATIV
al cuvântului TOAMNĂ

1. Înscrieți toate asocierile pe care vi le inspiră cuvântul *toamnă*.
2. Examinați asocierile propuse și continuați fiecare linie prin câte un cuvânt sau un citat pe care vi-l amintiți.

TOAMNĂ

Galbenă e toamna ca un felinar,
parcurile toate sunt acum în zdrențe…
Alexandru Robot

Afară-i toamnă…
Frunză-mprăștiată…
Mihai Eminescu

FRUNZE

Toamna frunzele colindă,
Sun-un greier sub o grindă.
Mihai Eminescu

Apoi pleacă mai departe/pustiind cărările,
Cu alai de frunze moarte/să colinde zările.
George Topîrceanu

A CĂDEA

Cad frunze peste capul meu și-al tău,
peste-ale tale gânduri ș-ale mele.
Leonida Lari

PLOAIE

Ploaia bate-n geamuri, streșinile cântă…
George Topîrceanu

Mi-a bătut azi-noapte Toamna-n geam,
Mi-a bătut cu degete de ploaie…
Ion Minulescu

Paul Cézanne. *Curte* (fragment)

3. Comparați asocierile proprii cu ale colegilor, completați-vă lista prin asocieri pe care le considerați interesante. Discutați asocierile care nu au coincis.
4. Uniți prin linii cuvintele pe care le asociați între ele.
5. Includeți într-un enunț 4-5 cuvinte din câmpul asociativ propriu.
6. Descifrați în 5-7 rânduri sensul îmbinării *toamnă de aur.*
7. Prezentați cuvintele derivate de la substantivul *toamnă*. Arătați legătura de sens.

8 Potriviți unul dintre adjectivele propuse mai jos ca epitet pentru substantivul *toamnă*. Desfășurați într-un text coerent imaginea.

- Zburdalnic, vesel, trist, blând, auster, sinistru, monoton, catifelat, pestriț.

9 Continuați prin 3-5 repere afirmația dată:

- În comparație cu alte anotimpuri, pentru mine toamna este … .

10 Rezumați textul, păstrând informația științifică.

Sâmedru, zeu al panteonului românesc, frate cu Sângiorz, patron al iernii pastorale, care a preluat numele și data de celebrare ale Sfântului Dumitru, Marele Mucenic de la Tesalonic (26 octombrie), din calendarul ortodox. Împreună cu Sângiorzul, Sâmedru împarte anul pastoral în două anotimpuri simetrice: vara între 23 aprilie și 26 octombrie, cu miez al timpului la Sântilie (20 iulie), și iarna între 26 octombrie și 23 aprilie, cu miez al timpului la Sânpetru de Iarnă (16 ianuarie). În opoziție cu Sângiorzul, care încuie iarna și înfrunzește codrul, Sâmedru încuie vara și desfrunzește codrul. În legende, credințe și basme Sâmedru este un bărbat obișnuit, păstor sau crescător de animale, sau un fecior care se metamorfozează pe timpul nopții în porc, străvechi simbol zoomorf pentru spiritul grâului.

Ion Ghinoiu

11 Care sunt, pentru dvs., culorile toamnei? Comparați viziunea proprie cu imaginea cromatică din poezia dată.

NICIODATĂ TOAMNA

Niciodată toamna nu fu mai frumoasă
Sufletului nostru bucuros de moarte.
Palid aşternut e şesul cu mătasă.
Norilor copacii le urzesc brocarte.

Casele-adunate, ca nişte urcioare
Cu vin îngrăşat în fundul lor de lut,
Stau în ţărmu-albastru-al râului de soare,
Din mocirla cărui aur am băut.

Păsările negre suie în apus,
Ca frunza bolnavă-a carpenului sur
Ce se desfrunzeşte, scuturând în sus
Foile, -n azur.

Cine vrea să plângă, cine să jelească
Vie să asculte-ndemnul nenţeles,
Şi cu ochii-n facla plopilor cerească
Să-şi îngroape umbra-n umbra lor, în şes.

Tudor Arghezi

Van Gogh. *Natură moartă cu floarea-soarelui*

POEZIA LIRICĂ

Rafael. *Madona Sixtină*

FĂPTURA MAMEI
de Grigore Vieru

Ușoară, maică, ușoară,
C-ai putea să mergi călcând
Pe semințele ce zboară
Între ceruri și pământ!

În priviri c-un fel de teamă,
Fericită totuși ești –
Iarba știe cum te cheamă,
Steaua știe ce gândești.

STUDIUL TEXTULUI

I. CUVINTELE TEXTULUI

1. Precizați sensul cuvântului *făptură* pe două căi:
   a) citind definiția din dicționarul explicativ şi analizând-o;
   b) citind şirul sinonimic din dicționarul de sinonime şi alegând variantele potrivite.
2. Formați câmpul lexical al cuvântului *zbor*.
3. Scrieți câte o serie de sinonime pentru cuvintele: *maică, ușoară, teamă, fericită*.
4. Identificați în texte perechi de cuvinte care formează opoziții semantice (se situează la poluri semantice opuse).
5. Explicați care este, în opinia voastră, motivul utilizării adresării *maică*:
   a) este un regionalism, frecvent folosit la baştina poetului;
   b) este cuvântul la care autorul apelează permanent în poeziile despre mamă;
   c) este un arhaism expresiv;
   d) trimite la ideea de călugăriță, stareță;
   e) face o trimitere directă (prin asociere) şi impune o paralelă între mamă şi Maica Domnului.
6. Ce verb este omis în primul vers al poeziei? Cum explicați lipsa lui?
7. Identificați în text un vocativ și câteva forme ale verbelor și ale pronumelor care indică o adresare către o ființă (imaginară).

II. SEMNELE TEXTULUI

1. Textul poetic este construit în întregime pe o singură imagine plastică. Comentați această imagine vizuală transformată într-o imagine poetică.
2. Interpretate metaforic, „semințele" au multiple valențe expresive. Comentați următoarele sensuri posibile: 1) hrană, germeni; 2) rod, urmași; 3) raze de lumină; 4) idei; 5) credință în bine și frumos; 6) viță, neam; 7) izvor.
   - Ce fel de semințe vă imaginați (ale căror plante)?
   - Ce anotimp este sugerat în text?
3. Construiți o paralelă între imaginea semințelor și semnificația chipului mamei.
4. Repetiția de la începutul poemului sugerează o stare lirică dominantă.
   - Relevați rolul repetiției.
   - Comentați această stare poetică în contextul temei abordate.

5. Poetul realizează o proiecție cosmică a unei ființe terestre, apropiate. Explicați această viziune sublimă, încadrată în univers, în absolut.

6. Aproape lipsită de figuri de stil, poezia cuprinde totuși o imagine metaforică-hiperbolică în prima strofă și două personificări în strofa finală.

- Identificați-le și comentați funcția lor expresivă.

7. Observați și relevați rolul stilistic al paralelismului sintactic din finalul textului.

AMINTIȚI-VĂ!

Paralelismul sintactic (poetic) este reluarea aceleiași structuri sintactice în două sau mai multe versuri.

8. La o lectură de suprafață, textul analizat poate fi definit ca o descriere-portret, ca o adresare (parte de dialog) sau ca un monolog. Cu toate acestea, atmosfera, tonalitatea și alte „semne" poetice o definesc ca operă lirică.

- Care sunt „mărcile" lirice ale textului?

AMINTIȚI-VĂ!

Opera lirică este opera în care predomină exprimarea directă (prin vocea eului liric) a unor stări sufletești și sentimente.

Poezia este specia lirică cea mai răspândită, de regulă, de dimensiuni mici, fără o formă strictă. În terminologia modernă ea este deseori substituită prin **poem**.

III. SENSURILE TEXTULUI

1. Identificați expresiile care definesc explicit chipul mamei ca pe o figură intermediară între pământ(eni) și divinitate, între omenesc și sacru (ceresc).

2. Comentați forma verbală care sugerează că poetul ne prezintă nu o realitate divină întruchipată în imaginea mamei, ci doar o posibilitate a divinizării ei.

3. Relevați valoarea semantică a cuvântului care indică îngrijorarea mamei pentru felul cum îi va fi primit fiul (iar în ipostază sacralizată – Dumnezeu-Fiul) de către pământeni.

4. Opoziția cer–pământ din prima strofă este reluată, într-o ordine inversă, în final, prin două imagini concrete:
   ✓ una legată de pământul pe care calcă personajul liric, de naștere, de creștere, de regenerare eternă;
   ✓ alta legată de cer și lumină.
   Identificați-le și comentați-le:

- sub aspectul formal al paralelismului sintactic;
- sub aspectul sensurilor/semnificațiilor.

5 Selectați, pe două coloane, cuvintele/expresiile care: a) realizează un chip firesc, pământesc, concret; b) conturează un personaj baladesc, divin, mitizat.

6 Critica literară remarcă printre calitățile poeziei lui Grigore Vieru simplitatea, originalitatea, ingeniozitatea, fantezia, inovația, metaforizarea, patetismul.

- Care dintre aceste calități sunt reflectate, în opinia voastră, în poezia *Făptura mamei*?
- Argumentați cu referire la text.

7 Comentați titlul poemului.

8 Sintetizați răspunsurile dvs. la sarcinile de la rubricile „Cuvintele textului", „Semnele textului" și „Sensurile textului" într-un eseu, de cel mult două pagini, intitulat: *„Făptura mamei* – șoaptă de dragoste și odă solemnă pentru mamă".

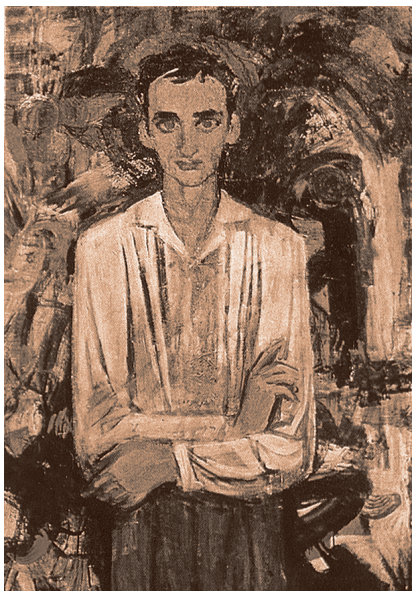

Igor Vieru. *Portretul poetului Grigore Vieru*

IV. TEXTUL CA PRETEXT

1 Examinați imaginea de la pagina 24 („Madona Sixtină" de Rafael).

- Comparați imaginea plastică a mamei și mesajul poetic din *Făptura mamei* cu chipul Fecioarei Maria și atmosfera surprinsă de Rafael în tabloul „Madona Sixtină".

2 Construiți o imagine verbală a mamei voastre, alcătuită dintr-o listă de atribute/calificative.

3 Citiți *Parabola (pilda) semănătorului* din *Noul Testament*.

[...] 5. Ieșit-a semănătorul să semene sămânța sa. Și semănând el, una a căzut lângă drum și a fost călcată cu picioarele și păsările cerului au mâncat-o.

6. Și alta a căzut pe piatră și, răsărind, s-a uscat, pentru că nu avea umezeală.

7. Și alta a căzut între spini și spinii, crescând cu ea, au înăbușit-o.

8. Și alta a căzut pe pământul cel bun și, crescând, a făcut rod însutit. Acestea zicând, (Iisus) striga: Cine are urechi de auzit să audă.

9. Și ucenicii Lui Îl întrebau: Ce înseamnă pilda aceasta?

[...] 11. Pilda aceasta înseamnă: Sămânța este cuvântul lui Dumnezeu.

12. Iar cea de lângă drum sunt cei care aud, apoi vine diavolul și ia cuvântul din inima lor, ca nu cumva, crezând, să se mântuiască.

13. Iar cea de pe piatră sunt aceia care, auzind cuvântul, îl primesc cu bucurie, dar aceștia nu au rădăcină; ei cred până la o vreme, iar la vreme de încercare se leapădă.

14. Cea căzută între spini sunt cei ce aud cuvântul, dar umblând cu grijile și cu bogăția și cu plăcerile vieții, se înăbușă și nu rodesc.

15. Iar cea de pe pământ bun sunt cei ce, cu inimă curată și bună, aud cuvântul, îl păstrează și rodesc întru răbdare.

16. Nimeni, aprinzând făclia, n-o ascunde sub un vas, sau n-o pune sub pat, ci o așază în sfeșnic, pentru ca cei ce intră să vadă lumina.

17. Căci nu este nimic ascuns, care să nu se dea pe față și nimic tainic, care să nu se cunoască și să nu vină la arătare.

18. Luați seama deci cum auziți: Celui ce are i se va da; iar de la cel ce nu are, și ce i se pare că are se va lua de la el.

Fragment din *Evanghelia după Luca*, 8, 5–18

REPERE TEORETICE

Parabola (sau **Pilda**) este o narațiune cu caracter moralizator și formă alegorică (cu aluzie la un sens general ascuns), deseori având conținut religios (*parabolele biblice*). Mesajul ei se aseamănă cu al *fabulei*, care reprezintă genul didactic.

4 Remarcați 2 posibile perspective de a interpreta morala sau mesajul ascuns al parabolei:

a) credința are putere de influență numai asupra celor cu sufletul deschis către ea;

b) orice fel de cunoștințe pot fi transmise celor pregătiți și deschiși pentru aceste lucruri.

V. TEXTUL ȘI TEXTELE

1 Citiți și alte poezii de Grigore Vieru dedicate Mamei (*Cămășile, Harpa, Mâinile mamei* etc.).

- Schițați oral, împreună cu colegii, un portret al Mamei, văzut de poet.
- Redactați un eseu cu titlul: „Mama, personaj poetic și simbol sacru în opera lui Gr. Vieru".

2 Citiți texte în care chipul mamei este privit din perspectivă reală și mitică (d.ex., *Amintiri din copilărie* de Ion Creangă, *Hronicul și cântecul vârstelor* de Lucian Blaga).

3 Citiți poezia *Pasărea* de Grigore Vieru.

Când s-a întors
La puii ei cu hrana,
Găsise cuibul gol
Și amuțit.

I-a căutat
Pân-îi albise pana,
Pân' când în cioc
Sămânța a-ncolțit.

- Explicați mesajul textului, acceptând o variantă potrivită din următoarele: a) este o poezie despre păsări și/sau semințe; b) este o poezie despre oameni; c) este o poezie în care, pornind de la o imagine a păsării, autorul invocă niște calități umane.

REPERE TEORETICE

Ca figură de stil, **alegoria** reprezintă o imagine metaforică unitară, complexă (ori o suită de imagini), prin care o idee este exprimată în învelișul unei imagini capabile s-o facă mai expresivă. Exemplele cele mai cunoscute sunt fabulele.

- Remarcați în ce constă mesajul alegoric al poeziei *Pasărea*.
- Comentați opinia: „Alegoria este o gândire exprimată sub haina unei alte gândiri".

LEXICUL

MONOSEMIA ȘI POLISEMIA

1 Citiți aforismele poetului Grigore Vieru. Alegeți unul pe care îl veți analiza.

Poate că nimic nu este de *văzut* în jur afară de *natură*. Ar fi *extraordinar* dacă și Natura ar gândi la fel despre *oameni*.

Copiii scriu pe zăpadă numele mamei cu atâta bucurie de parcă dânșii au *descoperit* numele ei și *strălucirea* zăpezii.

Poate că cea mai *frumoasă* viață *sămânța* și-o *trăiește* în *zborul* dintre palma omului și pământul care o așteaptă.

- Propuneți alte cuvinte care fac parte din același câmp lingvistic cu unitățile subliniate. Completați tabelul:

Cuvântul semnificativ, la forma inițială	Alte 3-5 cuvinte din câmpul lexical	Alte 3-5 cuvinte din câmpul semantic	Alte 3-5 cuvinte din câmpul derivativ
Model: *A gândi*	*A învăța*	*A considera* *A chibzui* *A judeca* *A reflecta* *A medita*	*Gând* *Gândire* *Gânditor* *A se răzgândi* *Pe negândite*

2 Comparați sensurile cuvântului subliniat în proverbele de mai jos. Alegeți din lista alăturată câte un sinonim contextual al verbului pentru fiecare enunț.

Capra roade unde-o *legi*.
Dacă nu te doare capul, nu ți-l *lega*.
Leagă prietenie cu câinele, numai nu lăsa bâta din mână.
Arvuna te *leagă* și plata te scapă.
Pe om îl *leagă* cuvântul mai mult decât pământul.
Leagă calul unde spune stăpânul, măcar lupul să-l mănânce.
Râde și *leagă*, plânge și dezleagă.
Gura sacului o *legi*, dar a satului niciodată.

A înnoda
A strânge
A pansa
A priponi
A uni
A închide
A îndatora
A se alia

REPERE TEORETICE

Monosemia este proprietatea unui cuvânt de a se referi la o singură noțiune, iar ***cuvântul monosemantic*** este acela care posedă un singur sens. Inițial, orice cuvânt este monosemantic, dar ulterior el poate să-și dezvolte alte sensuri.
Polisemia este fenomenul atribuirii a cel puțin două sensuri unui cuvânt într-o limbă, iar ***cuvântul polisemantic*** este acela care are un sistem de sensuri legate între ele.
Sens propriu este oricare dintre sensurile cuvântului, motivat printr-o legătură directă cu realitatea. Un cuvânt polisemantic poate avea numeroase sensuri proprii, adică sensuri a căror apariție are o explicație fără mediere: legătura acestor sensuri între ele este vizibilă.
De exemplu, cuvântul **sticlă** are 4 sensuri distincte, dar corelate între ele:

1. **Substanță** solidă amorfă, transparentă și incoloră.	
2. **Obiect** făcut **din această substanță.**	3. **Vas din această substanță.**
	4. **Cantitate** de lichid cât încape într-**un astfel de vas.**

Conform aceluiași model de transfer al sensului, se dezvoltă polisemia mai multor substantive.
În cazul lui *butoi, cană, pahar, lingură, căldare, căruță* sau *car*, se atestă doar două sensuri: *recipientul* (vasul) și *conținutul* (cantitatea).

3 Alegeți, din cele 5 cuvinte propuse, unul potrivit pentru fiecare dintre definiții:

Cuvântul	Definiția
Impermeabil	Instrument pentru măsurarea timpului după cantitatea de apă sau de nisip scursă, printr-un orificiu, dintr-un rezervor.
Clepsidră	Vas de bucătărie rotund, cu fundul plat, cu marginile joase și cu o coadă lungă, folosit la prăjit.
Tigaie	Mamifer omnivor, de talie mare, greoi și masiv, cu blană deasă, de obicei de culoare brună, cu botul alungit și coadă scurtă.
Urs	Scaun mic, rotund sau pătrat, fără spătar și fără brațe.
Taburet	Haină lungă de ploaie, confecționată dintr-un material care nu permite trecerea apei.

4 Lucrând în grup, alcătuiți o listă de cuvinte care pot fi definite cu ajutorul identificatorilor:

Identificator I	Identificator II	Exemplu
Instrument	Instrument pentru măsurarea timpului	Ceas
Vas	Vas de bucătărie	
Mamifer	Mamifer omnivor	
Scaun	Scaun mic	
Haină	Haină lungă	

5 Generalizați, acumulând la tablă:

- Ce cuvinte care numesc *instrumente pentru măsurarea timpului* cunoașteți?
- Ce cuvinte care numesc *vase de bucătărie* cunoașteți?
- Ce cuvinte care numesc *mamifere omnivore* cunoașteți?
- Ce cuvinte care numesc *scaune mici* cunoașteți?
- Ce cuvinte care numesc *haine lungi* cunoașteți?

6 Concluzionați: de ce pentru unele noțiuni există și cunoașteți mai multe cuvinte, iar pentru altele – mai puține? Formulați mai multe argumente și aranjați-le în ordinea importanței.

7 Examinați lista de cuvinte: cum arată haina care se numește astfel? Cercetați forma cuvintelor și determinați: pentru care dintre ele știți să explicați *De ce se spune așa*?

Mânecar	Pufoaică	Scurtă	Blană
Pieptar	Fâș	Trening	Cojocel

Consultați un specialist: George Tohăneanu, *Dicționar de imagini pierdute*

POȘETĂ

Geantă mică din piele, material plastic etc. în care femeile țin și poartă acte, bani și diferite accesorii de toaletă.

Poșetă este un împrumut din franceză, unde a fost derivat din *poche* „buzunar” cu sufixul diminutival *-ette* – adică poșeta este un fel de „buzunar mic”, „buzunăraș”. Mai vechi decât *poșetă* este sinonimul său parțial *geantă*, împumutat din limba turcă, care a dezvoltat diminutivul *gentuță*. Dar *geantă* funcționează și ca sinonim familiar pentru *servietă*, împrumutat din franceză, unde e derivat din verbul *servir* „a servi”. Din aceeași largă familie semantică face parte turcismul *ghiozdan*. Familia semantică se completează cu neologismul *sacoșă* (împrumutat din italiană), dar și cu vechiul *tașcă,* de proveniență ucraineană. Diminutivul *tășcuță* se apropie foarte mult ca sens de modernul *poșetă*. În sfârșit, *traistă*, cuvânt, probabil, preroman, încheie o listă foarte bogată de termeni.

8 Comparați două variante de definire a substantivului *portofoliu*. Identificați sensurile comune și diferențele. Explicați, în text coerent, cum s-a format sensul didactic al *portofoliului* (*formă de evaluare*).

Dicționaru limbii românești de August Scriban, 1939	*Dicționarul explicativ ilustrat al limbii române*, 2007
Portofóliu *substantiv neutru* (fr. *portefeuille,* din *porter* „a purta”, și *feuille* „foaie”; it. *portafoglia*). **1.** Mapă de ținut hârtii de valoare. (Când e mai mare, poate fi purtată subsuoară; când e mai mică, poate fi purtată în buzunarul interior de la piept.) **2.** *Fig.* Funcțiunea de ministru. **3.** Efecte publice sau comerciale.	**Portofóliu** *substantiv neutru* **1.** (adesea urmat de determinativ) Funcție, titlu de ministru. **2.** (*economie*) Ansamblul acțiunilor, efectelor de comerț, al titlurilor de valoare aflate în evidența operativă a unei bănci. **3.** Totalitatea lucrărilor manuscrise aflate la dispoziția unei edituri, pentru a fi publicate. **4.** Mapă, servietă în care se păstrează acte, manuscrise, proiecte etc.; portofel.

9 Alegeți două sensuri ale cuvântului *portofoliu* și analizați legătura dintre ele.

10 Scrieți o listă de termeni medicali (pe care îi cunoașteți de la biologie). Apreciați dacă sunt monosemantici sau polisemantici. Cum credeți, de ce se întâmplă acest lucru?

11 În textul ce urmează, identificați termenii care numesc domenii ale științei. Definiți-i cu ajutorul unor dicționare explicative sau terminologice. Distribuiți termenii științifici din text la domeniile numite.

Spre deosebire de ceea la ce ne-am aștepta, nu zoologia a fost principalul domeniu științific de care și-a legat Leonardo da Vinci proiectele de mașină zburătoare de la sfârșitul secolului al XV-lea. În această perioadă, studiul lumii animale trece în planul doi. Pentru a proiecta mașina zburătoare, Leonardo pornește mai ales de la studiul omului. Proiectele sale rezultă din convergența a două domenii de studiu: anatomia și mecanica. Leonardo studiază structura anatomică a corpului uman, proporțiile sale, precum și comportamentul greutăților, caracteristicile dinamice și cinematice ale mișcării.

Mașinăriile lui Leonardo

12 Analizați articolele lexicografice ale cuvintelor *antreu* și *bucătărie*, explicând legătura dintre sensuri.

Antréu, -uri *s.n.*
1. Încăpere prin care se intră într-o locuință venind de afară; vestibul.
2. Fel de mâncare care se servește înainte de felul de bază al meniului.

Bucătăríe, -ii *s.f.*
1. Încăpere prevăzută cu toate cele necesare pentru gătitul bucatelor.
2. Arta de a pregăti bucate.
3. *fig.* Totalitate a lucrărilor și problemelor mărunte care preced realizarea unei lucrări de mari proporții.

- Aduceți alte exemple de substantive polisemantice, care numesc încăperi și localuri. Comentați cum s-au dezvoltat sensurile noi.

13 Organizați o excursie imaginară prin camera în care ați vrea să locuiți. Reperați obiectele de mobilă, indicați dimensiunile lor, distanța dintre ele, formele, modelele, cromatica. Insistați asupra altor detalii de interior, accesorii, bibelouri. Scrieți textul, prezentând camera cuiva care nu o poate vedea.

Proiect de grup: portul cotidian și festiv

Sarcini:

- Alcătuiți o listă amplă de obiecte vestimentare și accesorii (60-80 de cuvinte).
- Raportați hainele la sezon, eveniment, situație și „îmbrăcați" 2 manechine (un bărbat și o femeie) din același timp, spațiu, de aceeași stare socială.
- Analizați hainele a două personaje literare. Ce haine numește autorul textului? Ce informație transmit aceste haine?
- Completați garderoba personajelor alese cu alte piese vestimentare.
- Ajustați la zi garderoba acestor personaje literare (dacă nu e un text despre personajele de azi).
- Elaborați un dress code pentru elevii contemporani.

Dress code – ținută vestimentară obligatorie pentru unele organizații, evenimente, localuri, instituții.

SARA PE DEAL
de Mihai Eminescu

Sara pe deal buciumul sună cu jale,
Turmele-l urc, stele le scapără-n cale,
Apele plâng, clar izvorând în fântâne;
Sub un salcâm, dragă, m-aştepţi tu pe mine.

Luna pe cer trece-aşa sfântă şi clară,
Ochii tăi mari caută-n frunza cea rară,
Stelele nasc umezi pe bolta senină,
Pieptul de dor, fruntea de gânduri ţi-e plină.

Nourii curg, raze-a lor şiruri despică,
Streşine vechi casele-n lună ridică,
Scârţâie-n vânt cumpăna de la fântână,
Valea-i în fum, fluiere murmură-n stână.

Şi osteniţi oameni cu coasa-n spinare
Vin de la câmp; toaca răsună mai tare,
Clopotul vechi împle cu glasul lui sara,
Sufletul meu arde-n iubire ca para.

Ah! în curând satul în vale-amuţeşte;
Ah! în curând pasu-mi spre tine grăbeşte;
Lângă salcâm sta-vom noi noaptea întreagă,
Ore întregi spune-ţi-voi cât îmi eşti dragă.

Ne-om răzima capetele-unul de altul
Şi surâzând vom adormi sub înaltul,
Vechiul salcâm. – Astfel de noapte bogată,
Cine pe ea n-ar da viaţa lui toată?

Camille Corot. *Apus de soare*

STUDIUL TEXTULUI

I. CUVINTELE TEXTULUI

1 Scrieţi formele literare actuale ale cuvintelor, îmbinărilor şi enunţurilor de mai jos:

sara;
turmele-l urc;
izvorând în fântâne;
stelele nasc umezi;
raze-a lor şiruri despică;
streşine vechi;
spune-ţi-voi cât îmi eşti dragă;
împle.

2 Selectați din text și completați tabelul de mai jos cu cuvinte/expresii care:

a) creează atmosfera unei înserări (câmpul lexical al serii);

b) introduc cititorul într-un univers rustic;

c) reflectă o stare emotivă erotică (prezența îndrăgostitului sau a celor doi îndrăgostiți).

Câmpul lexical al serii	Universul rustic	Emoțiile erotice

3 Identificați în strofa a III-a două verbe de origine onomatopeică.

4 Găsiți atributele din strofa a II-a și înlocuiți-le cu sinonime contextuale.

5 Fiind o descriere „sentimentală", poezia comportă câteva elemente care divulgă nu atât un monolog, cât o adresare către o ființă imaginară. Identificați-le.

6 Observați evoluția formelor (timpurilor) verbale, utilizate în textul poetic și comentați-le. În câte secvențe temporale poate fi împărțită poezia?

7 Precizați rolul comunicativ și expresiv al interjecțiilor din textul poetic studiat.

II. SEMNELE TEXTULUI

1 Împărțiți elementele lexicale din registrul erotic în cele care: a) creează un cadru erotic; b) evocă chipul iubitei; c) expun sentimentele de dragoste, vis, împlinire.

2 Remarcați în text 5 imagini auditive sugestive pentru starea eului liric.

3 Depistați imaginile vizuale, care plasează tabloul: a) într-un cadru natural, rustic; b) într-un cadru cosmic.

4 Găsiți în text secvențe descriptive și secvențe narative.

5 Comentați efectul produs de aliterațiile și asonanțele din prima strofă.

Rubens. *Întoarcerea țăranilor de la câmp*

AMINTIȚI-VĂ!

Aliterația este repetarea aceluiași sunet sau grup de sunete în cuvinte care se succed pentru a crea o atmosferă, a aprofunda sensul mesajului prin efecte sonore.
Asonanța este repetarea unor vocale accentuate într-un vers sau într-o strofă, urmărindu-se crearea unor efecte sonore suplimentare.

6 Realizați schema ritmică a versurilor din strofa a II-a. Comentați efectul emoțional produs de întreruperea ritmului cu ajutorul cezurei (după primele 4 silabe).

7 Numiți tipul de rimă utilizat în acest text.

8 Recunoașteți figurile de stil din exemplele următoare și completați tabelul de mai jos:

buciumul sună cu jale; apele plâng; clar izvorând; luna pe cer trece-așa sfântă și clară; fruntea de gânduri ți-e plină; nourii curg; fluiere murmură; clopotul vechi împle cu glasul lui sara; sufletul meu arde; arde-n iubire ca para; satul amuțește; pasu-mi spre tine grăbește; vechiul salcâm.

epitete	*vechiul salcâm*
comparații	
metafore	
personificări	

9 Comentați efectul expresiv al figurilor de stil din exemplele de la exercițiul 8.

10 Recunoașteți, în strofa a IV-a, versul în care o metaforă îmbinată cu o comparație produce un efect de hiperbolă.

11 În penultima strofă o formulă se repetă la începutul enunțurilor. Identificați-o. Cum se numește această reluare la începutul strofei/secvenței/enunțului?

12 Autorul (eul liric) apelează în text la câteva formule/procedee retorice. Identificați, succesiv, cazurile în care:

a) în finalul primei strofe, eul liric se adresează unei persoane absente (imaginare);

b) în penultima strofă, personajul poetic își manifestă starea prin exclamații pline de pasiune;

c) eul liric adresează (în final) o întrebare care nu cere răspuns, acesta conținându-se, indirect, în formula întrebării.

Aceste figuri de stil se numesc, în ordine: a) **invocație retorică**; b) **exclamație retorică**; c) **interogație retorică**.

III. SENSURILE TEXTULUI

1 Determinați starea eului liric, dedusă din modalitățile de exprimare a sentimentelor.

Copiați pe caiete versiunile propuse și bifați varianta potrivită (sau scrieți versiunea proprie).

a) solemnă și rece; b) ironică și distantă; c) senină și caldă; d) dramatică și dezechilibrată.

2 Cu toată abundența de elemente descriptive (și chiar narative), argumentați că registrul poeziei este unul emoțional, subiectiv, liric.

3 Citiți definițiile speciilor lirice de mai jos și încercați să încadrați textul lui M. Eminescu în una dintre ele ori să identificați anumite particularități ale lor în textul eminescian.

REPERE TEORETICE

Pastelul este o poezie lirică în care sentimentele poetului sunt exprimate prin intermediul unor descrieri de natură.
Idila este o poezie în care este fixată o scenă de dragoste din viața pastorală ori care se produce în mediul rural.

Meditația este o specie a genului liric în care sunt exprimate reflecții filozofice asupra vieții, naturii, universului.
Elegia este o poezie lirică în care sunt exprimate sentimente de tristețe, evoluând de la melancolie sau regret la durere.

IV. TEXTUL CA PRETEXT

1. Organizați o audiere a romanțelor pe versurile lui M. Eminescu (discuri, casete, interpretări ale colegilor, artiști profesioniști invitați).
2. Redactați un eseu cu tema: „Natura în poeziile eminesciene – un spațiu al întâlnirilor".
3. Descrieți un mediu urban ca presupus loc de întâlnire cu ființa dragă. Textul se va încheia cu fraza: „În acest loc, cuprins de vraja visului, te aștept să vii..."
4. Descrieți un cadru cosmic, inspirat de literatura sau filmele SF, în care s-ar aștepta, unul pe altul, doi îndrăgostiți.

V. TEXTUL ȘI TEXTELE

1. Constatați afinități ale stărilor poetice și ale imaginilor din *Sara pe deal* cu următoarele texte poetice: *Serile de la Mircești* de Vasile Alecsandri, *Noapte de vară* de George Coșbuc, *Sara* de Octavian Goga, *Seară la Miorcani* de Ion Pillat.
2. Comparați două stări poetice diferite: una idilică (în poezia *Sara pe deal*) și una dramatică, în poemul *Noaptea de decemvrie* (fragment) de Alexandru Macedonski:

Pustie și albă e camera moartă...
Și focul sub vatră se stinge scrumit... –
Poetul, alături, trăsnit stă de soartă,
Cu nicio scânteie în ochiu-adormit...
Iar geniul mare e-aproape un mit...

Și nicio scânteie în ochiu-adormit.

Pustie și albă e-ntinsa câmpie...
Sub viscolu-albastru ea geme cumplit...
Sălbatică fiară, răstrișteа-l sfâșie
Și luna-l privește cu ochi oțelit... –
E-n negura nopții un alb monolit...

Și luna-l privește cu ochi oțelit.

- Remarcați și comentați efectul paralelismului sintactic.
- Citiți cu voce tare câteva versuri și remarcați piciorul de vers (ritmic), care poate fi reprezentat grafic în felul următor:

⏑ – | ⏑ – | ⏑ – | ⏑ –
⏑ – | ⏑ – | ⏑ – | –

REPERE TEORETICE

Piciorul de vers alcătuit din trei silabe, având accentuată silaba a doua, se numește **amfibrah**. Termenul provine din limba greacă și înseamnă „din amândouă părțile".

SENSURILE CUVÂNTULUI

DICȚIONARUL ENCICLOPEDIC

1 Extrageți din textul poeziei *Sara pe deal* toate substantivele concrete. Scrieți-le pe două coloane: substantive pe care le considerați monosemantice; substantive pe care le considerați polisemantice.

2 Delimitați specificul de sens al cuvintelor din agendă și ilustrați-l în contexte adecvate.

3 Asociați ideea de *clopot* și *sunet al clopotului* cu diferite situații din viață. Citiți articolul de mai jos și comentați posibilitatea de a utiliza acest cuvânt cu sensuri diferite.

Clopot

1. Obiect de metal (în special din bronz) de formă conică, cu o limbă mobilă de fier în interior, care, lovindu-se de pereți, produce sunete.
2. Sunetul acestui obiect.
3. Piesă asemănătoare cu acest obiect, având diverse întrebuințări.
4. Cameră de aer pentru lucrări sub apă.

4 Prezentați sensurile cunoscute ale verbelor *a scăpăra, a izvorî, a scârțâi, a arde*. Delimitați sensurile proprii de cele figurate. Ilustrați în îmbinări și enunțuri polisemia unuia dintre verbele menționate.

5 Comparați sensurile substantivelor din lista de mai jos cu sensurile verbului derivat. Motivați în câte un enunț legătura de sens și de formă.

Buzunar	a buzunări
Mușama	a mușamaliza
Săpun	a săpuni
Spumă	a spumega
Turtă	a turti

6 Înlocuiți numele de animal cu alt cuvânt, păstrând sensul expresiei *foame de lup, balul bobocilor, a tăcea ca peștele, a avea orbul găinilor, a avea ochi de pisică*.

7 Explicați, în câte un enunț argumentativ, de ce numele definite mai jos ale unor reprezentanți ai faunei se utilizează pentru a desemna persoane.

Boboc *figurat* Începător într-un domeniu; om lipsit de experiență.
Bursuc *figurat* Persoană ursuză; om nesociabil.
Gâscă *figurat* Femeie naivă și bleagă.
Leu *figurat* Om puternic și curajos.

Lup *figurat* Om hrăpăreț și crud.

Măgar *figurat* Om prost, încăpățânat sau obraznic.

Șarpe *figurat* Persoană rea, vicleană, perfidă.

Taur *figurat* Om zdravăn și brutal.

Urs *figurat* Om greoi și mătăhălos.

Vulpe *figurat* Persoană vicleană, șireată.

- Numiți texte literare – fabule, legende, povești – în care animalele respective demonstrau asemenea trăsături de caracter sau de comportament.
- Consultați un dicționar de simboluri, pentru a vă documenta în privința semnificației pe care o comportă aceste animale în diferite culturi: Jean Chevalier, Alain Gheerbrant. *Dicționar de simboluri*; Ivan Evseev, *Dicționar de simboluri*; Michel Farber. *Dicționar de simboluri*; Doina Ruști, *Dicționar de teme și simboluri*.

Creatură	Dobitoc
Făptură	Ființă
Lighioană	Vietate
Viețuitoare	Dihanie

8 Definiți, după modelul ex. 7, sensul figurat al cuvintelor din aria semantică a florei: *rădăcină, ramură, coroană, sâmbure, poamă, viță, floare*.

9 Explicați, într-un enunț argumentativ complex, dacă utilizarea substantivelor comune în calitate de nume (de persoană, de localități, de instituții) atribuie cuvântului respectiv un sens nou.

Prenume: *Crin, Lăcrămioara, Mioara, Crenguța, Puiu, Luminița, Roza.*

Nume de familie: *Pelin, Bujor, Bradu, Păpușoi, Chiper, Ceapă, Perju, Piersic, Morcov.*

Nume de localități: *Plop, Bujor, Bursuc, Salcia, Cucoara, Frasin, Gâsca, Albina, Corbu, Scumpia, Cioara, Ulmu, Prepelița, Veverița.*

Nume de instituții: *Cofetăria „Ghiocel”, Sala de Sport „Campionul”, Fabrica de Confecții „Moda”.*

10 Examinați substantivele de mai jos, delimitați oral sensurile lor, apoi utilizați, într-un text coerent propriu, 7 dintre cuvintele date, pentru a vă descrie starea emotivă în raport cu un obiect/un fenomen/o persoană.

Emoție

duioșie — înduioșare

melancolie — durere — întristare — jale — tristețe

dor — patimă — amărăciune — mâhnire — necaz — supărare

11 Adresați-vă celei mai populare enciclopedii virtuale, www.wikipedia.org, pentru a afla informații legate de proiectul *Localitățile din Republica Moldova*. Dacă – **în raport cu localitatea voastră** – dispuneți de date mai noi sau mai largi decât acelea care se găsesc acolo, contribuiți la completarea articolului: scrieți pe caiet informația, prezentați-o colegilor, elaborați materialul publicabil. Plasați-l pe pagina web.

12 Amintiți-vă la ce enciclopedii ați apelat în ultimul timp (de la începutul anului de studii). Vizitați biblioteca gimnaziului/liceului în care studiați. Documentați-vă asupra surselor enciclopedice de care dispune. Alcătuiți o listă de enciclopedii pe care:

- ați vrea să le împrumutați pentru un timp de la bibliotecă;
- ați vrea să le răsfoiți și consultați din când în când pe loc, în sala de lectură;
- ați vrea să le procurați și să le aveți permanent în biblioteca proprie.

Encicplopedía este o carte ce cuprinde/explică/tratează sistematic termeni, noțiuni sau nume proprii din toate domeniile de activitate ori dintr-un singur domeniu, fie în ordine alfabetică, fie pe probleme sau pe ramuri.
Enciclopedia poate avea un caracter universal, cuprinzând informații generale, sau național, referindu-se exclusiv la cultura, civilizația, știința unei țări ori ale unui popor.

13 Citiți articolul din *Enciclopedia limbii române*. Conspectați-l, prin tehnica SINELG (Sistem interactiv de notare pentru eficientizarea lecturii și gândirii), completând pe caiet tabelul alăturat:

V Cunoşteam aceste informaţii	+ Informaţiile sunt noi; le-am înţeles şi le accept	– Ştiam altfel; nu sunt de acord cu autoarea	? Am nevoie de informaţii şi explicaţii suplimentare

DEONIME. Formarea numelor proprii de la numele comune caracterizează toate subclasele onomastice: prenume *Brad, Crin, Garofița, Luminița* etc.; nume de familie: *Butnaru, Baltă, Capră, Cucu, Herghelegiu, Grasu, Lungu, Pădure* etc.; porecle *Caterincă, Râiosu, Vâjâială* etc.; nume de animale: *Bombonica, Pisicuța, Zdreanță* etc.; nume de locuri: *Gruiu, Movilă, Piatra* etc.; astronime: *Balanța, Rarița, Peștii* etc.; nume de întreprinderi și instituții: *Anvelopa, Concordia, Nufărul, Unirea* etc.; nume de mărci și obiecte industriale: *Lăstun* (automobil), *Gloria* (radio), *Cromatic* (televizor); titluri de opere științifice sau artistice: *Biocurenții, Vocabularul, Răscoala, Intrusul* etc; Se formează, de la nume comune simple sau compuse, antroponime: *Gurămultă, Sparienoapte, Șaptefrați* etc.; toponime: *Dealu-Mare, Valea Seacă* etc.; astronime: *Carul-Mare, Carul-Mic* etc.

Deonimele sunt vechi în limbă, aparținând primului strat istoric de antroponime din secolul al XI-lea, înregistrate în aria sud-dunăreană: *Peducel, Buna, Ciot, Micu, Turba, Vaca*; de toponime din secolul al XIV-lea, atestate în Țara Românească: *Căciulata, Apele Calde* (1372) și în Moldova: *Câmpul* (1392), *Cornu* (1397). Numele de corpuri cerești de tip deonimic aparțin unei tradiții străvechi de astronomie populară, dar nu au atestări documentare. În celelalte subsisteme onomastice, numele proprii formate de la substantive comune sunt de dată recentă.

Domnița Tomescu

- Comparați, în perechi, datele din tabel. Discutați ceea ce ați notat în ultimele două coloane. Documentați-vă pentru a găsi răspunsuri la semnele de întrebare.

14 Numiți alte enciclopedii în care și-ar găsi locul potrivit acest articol (despre deonime).

SENSUL FUNDAMENTAL/SECUNDAR

1 Priviți desenele și numiți obiectele sau ființele din imagini. Înscrieți cuvintele. Examinați sensurile acestor cuvinte, remarcând asemănările și deosebirile.

Sensul fundamental sau **de bază** este acela pe care vorbitorul și-l amintește primul: cuvântul îl are în afara oricărui context și în orice situație de comunicare. Când auzim cuvintele cunoscute, identificăm fără dificultate sensul lor: *Ce înseamnă papuc?* Răspunsul unui vorbitor va fi „obiect de încălțăminte"; abia apoi își poate aminti sensul de „piesă de lemn sau de metal". Respectiv, sensul fundamental este cel de „încălțăminte", iar secundar – de „diferite piese tehnice". *Ce înseamnă a se încălța?* Mai întâi – *a-și pune/a-și trage încălțămintea*, apoi – *a fi înșelat*.

Sensul secundar este strict dependent de context. În enunțuri ca *Trebuie să pun papuci stâlpilor; Am mers la fierar să încalțe căruța* oricine va sesiza un sens diferit de cel uzual.

Sensul fundamental este definit în dicționarele explicative în primul rând, iar sensurile secundare urmează. Pentru fiecare sens dicționarele explicative oferă un context. Sensul figurat este întotdeauna secundar.

2 Pornind de la afirmația lingvistului Sextil Pușcariu: *„A frânge – a rupe – a sparge – a zdrobi – a fărâma* se întrebuințează când acțiunea prefacerii în bucăți se aplică la obiecte diferite: *se frânge pâinea, se rupe hârtia, se sparge sticla, se zdrobește sarea, se fărâmă oasele"* , realizați sarcinile:

- Alegeți câte un substantiv potrivit pentru a însoți verbele distrugerii. Înscrieți toate variantele care vi se par posibile:

a rupe, a distruge,
a strica, a ruina,
a frânge, a zdrobi,
a fărâma, a sparge

pahar, inimă, haină,
lanț, încălțăminte,
gheață, planuri,
piatră, vise, verigă, suflet

- Observați dacă, la schimbarea substantivului care numește obiectul, se schimbă și sensul verbului.
- Remarcați diferența dintre sensurile proprii și cele figurate. Apelați la dicționarele explicative, pentru a vă verifica presupunerile.

3 Plasați substantive care numesc produse alimentare, adecvate pentru sensurile verbelor:

Se fierbe……., se taie……., se pisează……., se marinează……., se bate……., se macină……., se prăjește……., se coace……., se opărește…… .

- Discutați despre sensul fundamental și cel secundar al verbelor respective. De exemplu, *se cerne făina*, dar se pot *cerne* și *sarea*, *zahărul*, *bicarbonatul*. Conform dicționarului, sensul fundamental al verbului se referă la *substanțe granuloase și pulverulente*, iar sensurile secundare pot să se aplice la *lichide*, *persoane și lucruri*. Astfel, în enunțul *Din văzduh cumplita iarnă* ***cerne*** *norii de zăpadă* sensul actualizat al verbului este unul secundar.

4 Definiți (apelând la dicționarele explicative) sensul fundamental și cel secundar (actualizat) al cuvintelor subliniate.

Citeam la *întâmplare*, fără să mă simt zăpăcit de trecerea de la ceva la cu totul altceva. Fiecare carte o *parcurgeam* cu seriozitate, nu *săream* un rând. Dacă erau și ilustrații, le examinam atent. Uneori întrerupeam lectura și închideam ochii, ca să-mi reprezint ceea ce descria autorul.

Proza (poveşti, legende, povestiri, schițe, nuvele, romane) mă captiva, mă făcea să uit de mine însumi. *Intram* complet în universul fictiv și, când reveneam la realitate, totul mi se părea decolorat și plictisitor.

Poezia mă emoționa chiar și mai mult, îmi *răscolea* sufletul, mă făcea fericit. La vârsta mea de acum încă îmi reprezint paradisul ca pe un loc în care asculți la nesfârșit poezie, citită cu glas tare de cineva invizibil.

Alex Ştefănescu. *Cărțile*

5 Citiți textul. Apreciați-l drept *luminos/sumbru*. Selectați lexicul care sugerează această atmosferă.

Începuse să plouă subțire, o ploaie de sfârșit de toamnă, ciobănească, rece și pătrunzătoare, cu cântec de burlane, și foarte ușoară melancolie, care face orice suferință suportabilă, pentru că este universală, și în noi, și în lucruri, și în cerul jos, și în ceața care face lăptoasă lumina felinarelor, și în strălucirea pavajului care nu mai este banal și cenușiu, ci absoarbe jos ce este sus și păstrează atâta tristețe în el, ca și în atmosferă, ca s-o înlăture, răspândind-o, pe cea dinăuntru.

Alexandru Ivasiuc

6 Citiți fragmentul. Alegeți o idee și dezvoltați-o într-un eseu de o pagină, referindu-vă la textele poetice învățate.

Există un sentiment al cuvintelor. O frază repetată poate declanșa o gamă de sentimente, de fiecare dată alta; cu atât mai mult un vers. Puține sunt cuvintele și încă și mai puține versurile care declanșează un singur sentiment, care au în jurul lor un sentiment fixat definitiv.

Nichita Stănescu

MONOSILAB DE TOAMNĂ

de George Bacovia

Toamna sună-n geam frunze de metal,
Vânt.
În tăcerea grea, gând și animal
Frânt.

În odaie, trist sună lemnul mut:
Poc.
Umbre împrejur într-un gol, tăcut,
Loc.

În van peste foi, singur, un condei
Frec.
Lampa plânge... anii tăi, anii mei
Trec.

Să mă las pe pat, ochii să-i închid,
Pot.
În curând, încet va cădea în vid
Tot.

O, va fi cândva altfel natural,
Bis.
Toamna sună-n geam frunze de metal,
Vis.

Piet Mondrian. *Copacul roşu* (fragment)

STUDIUL TEXTULUI

I. CUVINTELE TEXTULUI

1. Arătați cum s-au format cuvintele: *tăcere, cândva, natural, împrejur, altfel.*
2. Alcătuiți perechi de propoziții în care cuvintele de mai jos să fie părți de vorbire diferite: *toamna, trist, gol, natural.*
3. Scrieți câte un sinonim pentru cuvintele: *tăcere, cândva, natural, peste, altfel.*
4. Alcătuiți câmpurile asociative ale cuvintelor: *tristețe, tăcere, condei.*
5. Selectați din fiecare vers lung câte un cuvânt sau o îmbinare-cheie pentru starea eului liric.
6. Construiți axa lexicală a poeziei. Argumentați.
7. Textul poeziei este alcătuit din 77 de cuvinte. Numărați cuvintele monosilabice și, calculând raportul dintre ele și numărul total (proporția), observați ponderea și funcția lor în context (și în relație cu titlul poeziei). Discutați.

II. SEMNELE TEXTULUI

1. Identificați în textul poetic bacovian epitetele, metaforele, personificările.
2. Explicați sensul și efectul expresiv al îmbinărilor: *frunze de metal, tăcerea grea, în van, lampa plânge*.
3. Comentați efectul produs de propozițiile fără predicate și fără subiecte-substantive nearticulate (strofele I și II).
4. Analizați structura ritmică a poeziei:
   - Desenați schema ritmică pentru a determina piciorul de vers;
   - Găsiți, în locul în care se întâlnesc două silabe accentuate, locul cezurei;
   - Determinați caracterul rimei (masculină/închisă ori feminină/deschisă) și comentați funcția sonoră a acesteia.
5. Remarcați aliterațiile, provocate de frecvența nazalelor și a vocalelor închise (*î, u*).
6. Comentați efectul produs de consoanele ocluzive în versurile monosilabice.

III. SENSURILE TEXTULUI

1. Explicați rolul cuvintelor care constituie versuri monosilabice sub următoarele aspecte: a) al efectului prozodic (sonor și ritmic); b) al efectului onomatopeic; c) al sensului general, al atmosferei create sau dublate de aceste rupturi ale ritmului.
   - Explicați titlul poeziei.
2. Comentați poezia „Monosilab de toamnă" urmând algoritmul (pașii):
   - Prezența („săracă", dar expresivă și sugestivă) a elementelor peisajului de toamnă;
   - Focusarea, treptată, a privirii eului liric dinspre peisaj spre elemente ale interiorului camerei;
   - Proiectarea elementelor exterioare (peisajul, detaliile din cameră) pe stările și sentimentele eului liric; crearea unei atmosfere specifice acestor stări;
   - Analiza resurselor fonetice, lexicale, gramaticale sugestive pentru crearea acestei atmosfere și a acestor stări:
     a) sonorități: rime masculine (silabe închise), cuvinte monosilabice, prezența vocalelor închise (*u*, *î*), a consoanelor nazale;
     b) conturarea unei axe lexicale din câmpul semantic al toamnei, al tristeții, al singurătății;
     c) repetiții și paralelisme; versificație „ruptă" de vers scurt și de cezură, construcții eliptice (cu predicate lipsă) etc.
   - Încadrarea poeziei într-o serie tematică, structurală și de atmosferă tipic bacoviană (referințe la alte texte: *Rar, Decor, Amurg, Din urmă* sau altele).

NOTA BENE

Există o diferență între ordinea analizei unui text pentru *a-l înțelege* și, pe de altă parte, ordinea pentru *a-l comenta*:

a) Pentru ***înțelegerea*** textului, e bine să porniți, treptat (pe pași) de la limbaj (sensul cuvintelor; axa lexicală a poeziei și cuvintele-cheie; figurile de stil; elementele de construcție morfologice și sintactice etc.) spre sensurile generale, inclusiv sensurile ascunse ale textului și deschiderea spre alte opere.

b) ***Comentariul*** (oral sau scris) e bine să înceapă oarecum invers: cu o privire de ansamblu asupra textului, urmând să se evidențieze *ulterior* resursele lingvistice, inclusiv stilistice, care conturează artistic mesajul literar. Referințele la alte texte se fac fie pe parcurs în cadrul secvențelor distincte, fie în final, într-o privire generală, de ansamblu.

IV. TEXTUL CA PRETEXT

1. Audiați piesele muzicale orchestrale *Primăvara* și *Toamna* de Antonio Vivaldi din ciclul „Anotimpurile". Comentați secvențele ce caracterizează atmosfera și starea naturii/artistului, sentimentele redate prin muzică: bucurie, optimism, tristețe, melancolie, stare de liniște ori stare alarmantă.

2. Discutați asupra posibilităților diverse de redare a unei atmosfere de toamnă în poezie (M. Eminescu, G. Bacovia, N. Stănescu ș.a.), în muzică (A. Vivaldi, P.I. Ceaikovski ș.a.) și în pictură (N. Grigorescu, C. Corat ș.a.).

V. TEXTUL ȘI TEXTELE

1. Găsiți imagini comune în *Monosilab de toamnă* și în poeziile: *Pastel*, *În grădină*, *Note de toamnă* de același autor.

2. Fragmentele de mai jos sunt selectate din două poezii bacoviene. Una dintre ele a fost definită drept *Simfonie în „u"*, cealaltă ar putea fi numită *Simfonie în „o"*. Cum justificați aceste „definiții muzicale"?

I. Muzica sentimentaliza
Obositor, –
Dor de tine, și de altă lume,
Dor...
Muzica sonoriza orice atom.
George Bacovia. *Largo*

II. De-acum...
Auzi, ploaia plânge pe drum
Pe un adânc tumult,
Pe urma unui mic pantof într-un parc
de demult...
Adorm... ascult...
Afară, la fereastră, toamna a spus:
– Of!...
George Bacovia. *Nocturnă*

3. Comparați și comentați stările poetice diferite în poeziile despre toamnă ale lui G. Bacovia și poezia *Niciodată toamna* de T. Arghezi (p. 23 a prezentului manual). Discutați.

SENSUL LEXICAL/GRAMATICAL

1 Construiți pe caiet tabelul. Distribuiți cuvintele din enunțurile ce urmează în casetele respective ale tabelului, conform valorii lor morfologice:

Substantive	Adjective	Numerale	Pronume	Articole
Verbe	**Adverbe**	**Prepoziții**	**Conjuncții**	**Interjecții**

- Nu zi „hop!” până nu ai sărit.
- Nu sări prea sus când tavanul e jos.
- Cel care tace primul într-o ceartă e de familie bună.
- Zidurile au șoareci, iar șoarecii au urechi.
- Dacă ești gol, e frig pretutindeni; dacă ești leneș, e greu pretutindeni.

2 Definiți, fără a apela la sinonime, sensul fundamental al unui substantiv, al unui adjectiv și al unui verb, la alegere. Comparați-vă versiunea cu oferta unui dicționar explicativ.

3 Cercetați câmpul derivativ al cuvântului ***jos***: *josean, josnic, josnicie, a înjosi, înjositor, prejos:* la ce părți de vorbire se referă cuvintele? Ce este comun pentru ele ca structură și sens? Ce le deosebește?

Sensul lexical este specific cuvintelor care se referă la o realitate (obiect, caracteristică, acțiune). El cuprinde toate sensurile cuvântului – fundamental și secundar, propriu și figurat. Sensul lexical este definit în dicționarele explicative.

Sensul gramatical ține de valoarea morfologică și proprietățile sintactice ale cuvântului; el determină/dictează proprietățile și posibilitățile cuvântului în comunicare. Sensul gramatical este indicat în orice dicționar *explicativ*, precum și în dicționarele *ortografice*, *morfologice*, *sintactice*: *substantiv masculin, feminin sau neutru; verb tranzitiv, verb intranzitiv, verb reflexiv, verb unipersonal; pronume; numeral; articol; adverb; prepoziție; conjuncție; interjecție* etc.

Dacă un cuvânt are mai multe sensuri lexicale, fiecare sens nou vizează un alt obiect, iar sensul său gramatical – de substantiv – rămâne neschimbat. Atunci când sensul gramatical se schimbă, rezultă un cuvânt nou – *omonim* cu cel inițial.

De exemplu, sensul lexical fundamental al cuvântului *coroană* este de *cerc împletit din flori sau frunze, care servește drept podoabă pentru cap.* Sensurile secundare sunt: *cunună de flori care se pune la mormântul cuiva; podoabă în formă de cerc, făcută din metal prețios, împodobită cu pietre scumpe și purtată pe cap de monarhi, ca semn al demnității lor; totalitate a ramurilor unui copac; partea vizibilă a dintelui la om; înveliș de metal sau din alt material, în care se îmbracă un dinte; marginea superioară a copitei la cal; suprafața cuprinsă între două cercuri concentrice; unitate monetară.* Sensul său gramatical este de *substantiv feminin.*

4 Demonstrați, prin plasarea în contexte adecvate, omonimia cuvintelor de mai jos:

mijloc I – mijloc II	râs I – râs II
cămin I – cămin II	tort I – tort II
tip I – tip II	stat I – stat II
patron I – patron II	bancă I – bancă II
car I – car II	gol I – gol II

5 Citiți textul. Formulați tema și mesajul lui în câte un enunț, rezumați-l în 30 de cuvinte.

Numai cel ce observă pe copil când începe să vorbească poate să-și dea seama de minunea ce se întâmplă în căpșorul lui. Așa cum mânuțele-i ajung, după câteva încercări, să facă mișcările cele mai potrivite pentru ca să apuce ceva, să deschidă capacul unei cutii sau să întoarcă cheia în broască, tot astfel mintea lui izbutește să analizeze cuvintele din frazele auzite, să le grupeze ca să le țină minte și să le întrebuințeze așa cum trebuie, cu formele și sensurile lor variate, după norma comună.

Sextil Pușcariu

6 Discutați cu adulții care v-au urmărit de când erați bebeluș despre modul în care ați învățat să vorbiți, despre primele cuvinte pe care le-ați rostit, despre modul în care ați comunicat, despre greșelile recurente pe care le-ați comis. Generalizați: în ce anume au constat greșelile de vorbire? Cum ați depășit dificultățile de pronunțare? Cum ați învățat să vorbiți coerent?

- Înscrieți rezumativ cele relatate de interlocutorii voștri.

Atelier de scriere

7 În textul ce urmează, un bunic încearcă să comunice cu nepoțelul său Tudorel, în vârstă de șase luni. Zilnic, bunicul notează în jurnal întâmplări cu băiețelul. Parcurgeți cu atenție notițele. Rescrieți textul în formă de dialog între bunic și nepoțel, pornind de la premisa că micuțul poate să spună tot ce gândește. Aveți voie să adăugați detalii și idei, dar păstrați acțiunea și personajele.

23 august 1959

Lui Tudorel îi place orice spectacol în mișcare. La orice impresie de atare natură el răspunde cu un zâmbet de bucurie.

Țin în mână un măr de vară, alb-verzui, răscopt, pe care l-am cules dintr-un pom. Tudorel „aplaudă" vesel, bătând din palme, și așteaptă să-l ridic în brațe. Schițează o ridicare a brațelor spre mine, ca o pasăre când vrea să-și ia zborul. E voluptatea lui să se simtă purtat printre pomi, ca să rupă frunzele cu mânuțele. Îl ridic în brațe, dar mă așez în fotoliul de pânză. Lui Tudorel i-a ieșit acum câteva zile un colțișor de dinte, întâiul. Probabil că se simte foarte bine înarmat. Îi dau mărul, dar nu izbutește să-și implânte colțișorul de dinte. Îi place însă să-l prelucreze cu gingiile… Frământă mărul cu buzele. După un timp îi iau mărul, cu care se luptă îngânând un cântec al său ca de somn. Tudorel devine neliniștit, se agită, caută mărul pe care îl ține ascuns în palma închisă, lăsând brațul în jos. Micul subiect mă trage de braț, de haină, de păr. Scoate un fel de scâncete de nerăbdare. Îi întind din nou mărul și-l îndemn să mănânce: papă, papă! Tudorel ia iarăși mărul în mânuțe, cu gesturi zigzagate. Se uită

la mine nedumerit, cu o nuanță de înțelegere și de șmecherie. Și întinde mărul spre gura mea, ca și cum mi-ar spune să-l mănânc eu, că el nu poate. Mă hotărăsc să muşc din măr. Rup o bucată cu dinții și o mănânc, subliniind demonstrativ plăcerea, în grai articulat și nearticulat. Tudorel se uită la măr, vede lipsa, îl întoarce și-l strânge în palme, bucăți de miez se rup, se scurg printre degetuțe. Iarăși îl îndrum: papă, papă! El duce mărul la gură, îl încearcă cu gingiile. Dar degeaba. Colțișorul de dinte nu străbate coaja. În clipa aceasta Tudorel îmi îmbie din nou mărul. Muşc încă o dată, mai cu dinadinsul. Tudorel îmi urmărește mișcările gurii. Îi face vădită plăcere să mă vadă mâncând… Mai repetăm de câteva ori jocul. În miezul mărului se văd acum sâmburii negri. Tudorel vrea să-i culeagă din măr.

Apoi, hotărât, îmi întinde sfertul ce-a mai rămas din măr. De astă dată casc gura mare și cuprind restul cu sâmburi cu tot.

Încep masticarea, spectaculos. După manifestările de curiozitate veselă de până aici, Tudorel, care a dat întâia oară cuiva să „mănânce", se strâmbă, mirat că mărul a dispărut. Și începe să plângă.

Lucian Blaga

8 Dezvoltați, într-un text de maximum o pagină, ideea unuia dintre proverbele ce urmează:

- Copilul râde și când nu e de râs.
- Din părinți se trag și copii răi, și copii cuminți.
- Copiii cresc ușor în ograda vecinului.
- Copilul trebuie păzit și bătrânul respectat.

UNITĂȚILE FRAZEOLOGICE. DICȚIONARUL DE LOCUȚIUNI ȘI EXPRESII

1 Numiți și înscrieți expresii (la infinitiv) pe care le utilizați când vreți să prezentați plastic situația în care cineva:

- … pleacă în grabă și fără voie;
- … vorbește excesiv de mult și zgomotos;
- … nu face nimic folositor;
- … a reușit să vă înșele.

Citiți sintagmele (îmbinările libere de cuvinte). Explicați oral sensul direct al acestora. Interpretați sensul figurat al expresiei.

Sintagma	Expresia
A da cu piciorul *A călca în picioare* *A lega de mâini şi de picioare* *A bate din picioare* *A rămâne pe picioare* *A pune (ceva) la picioarele (cuiva)*	*A da cu piciorul* *A călca în picioare* *A lega de mâini şi de picioare* *A bate din picioare* *A rămâne pe picioare* *A pune (ceva) la picioarele (cuiva)*

2 Ilustrați în două desene (reprezentând sensul propriu și sensul figurat) una dintre expresiile explicate mai jos:

- *A scutura* (cuiva) *cojocul* = a bate zdravăn.
- *A nu mai întreba* (pe cineva) *de ce-i e cojocul* = a lua (pe cineva) repede, a nu-l mai lăsa să se gândească.
- *A-și păzi cojocul* = a fi precaut, a evita cu prudență riscurile.
- *A-și întoarce cojocul pe dos* = a trata pe cineva cu asprime (nu cu bunăvoința de altădată).
- *A găsi ac de cojocul cuiva* = a dispune de mijloace sau a afla calea pentru a pune la punct pe cineva.

Unitățile stabile, pe care vorbitorii le utilizează de gata, cu un sens nu întotdeauna egal cu sensul luat aparte al cuvintelor constituente, sunt de mai multe tipuri:

1. **Locuțiuni** ale tuturor părților de vorbire, cu excepția articolului: substantivale (*facere de bine*), adjectivale (*cu dare de mână*), cu valoare de numerale (*de două ori*), pronominale (*Domnia Sa*), verbale (*a sta în putere*), prepoziționale (*față de*), conjuncționale (*chiar dacă*), interjecționale (*Doamne-ajută!*).

2. **Expresii** cu sens figurat, a căror explicație și semnificație depășește cadrul interpretării în circumstanțe și limbaj cotidian: *a da bir cu fugiții, a face din țânțar armăsar, a o pune de mămăligă, a o face lată.*

3. **Formule** convenționale și clișee internaționale: *aur alb, mărul lui Adam, colos cu picioarele de lut, țap ispășitor.*

4. **Perifraze** (exprimarea prin mai multe cuvinte a ceea ce poate fi redat într-un cuvânt, pentru a sublinia anumite semnificații): *bardul de la Mircești, luceafărul poeziei românești, cântărețul corolei de minuni a lumii* etc.

3 Analizați structura locuțiunilor verbale, completând tabelul:

Verb	Prepoziție	Substantiv	Adverb	Substantiv
A se face	de	râsul		lumii
A provoca		panică		

A pune întrebări, a pune în valoare, a se lua cu vorba, a lua pe nepusă masă, a face glume, a face chef, a face patul, a face de râsul lumii, a da afară, a da de știre, a da înapoi, a da pe față, a lăsa capul în jos, a lua lucrurile ușor, a roși până peste urechi, a merge împotriva curentului.

4 Din lista propusă, selectați locuțiunile care au structura: verb+substantiv la cazul acuzativ. Includeți în enunțuri ilustrative trei dintre locuțiunile selectate:

A scăpa din vedere, a se stârni gâlceavă, a schimba vorba, a scoate din fire, se vede treaba, a sosi ceasul, a sta împotrivă, a suferi eșec, a smulge masca, a spune minciuni, a sta strajă.

5 Determinați partea de vorbire cu care este echivalentă fiecare dintre locuțiunile care urmează:

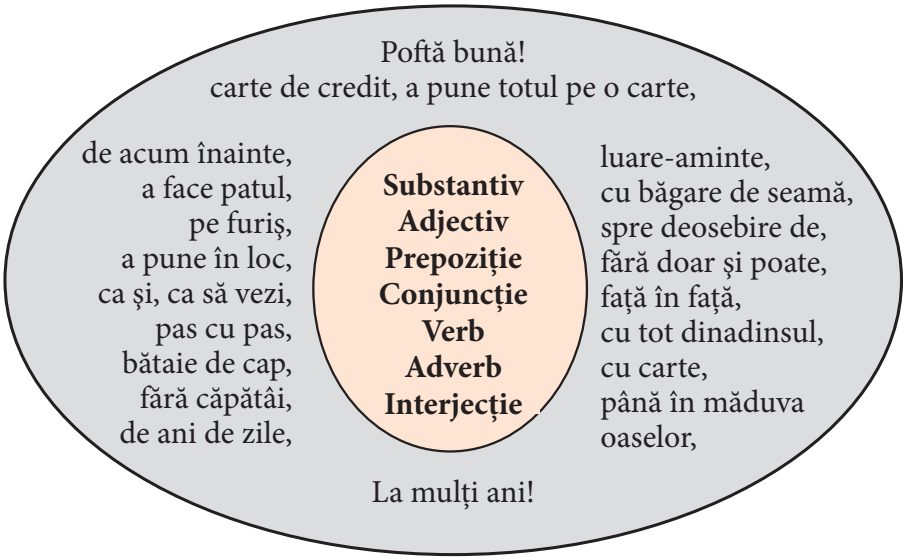

6 Comparați sensul și structura locuțiunilor oferite în perechi. Explicați oral în ce rezidă diferența.

A da cu ochii/a da ochii;
a da citire/a da citirii;
a face parte/a-și face parte;
bagaj de cunoștințe/bagaj de mână;
buricul degetului/buricul pământului;
capul mesei/capul familiei;
a face studii/a-și face studiile.

Proiect de grup:

7 Documentați-vă din mass-media și din diferite surse enciclopedice cu privire la semnificația **actuală** a următoarelor locuțiuni substantivale: *Cartea Albastră; Cartea Albă; Cartea Neagră; Cartea Roșie; Cartea Verde*. Prezentați rezumativ informația.

Consultați un specialist

Carte galbenă, albă, albastră, verde, portocalie, carte cu documente diplomatice (după colecția de documente diplomatice care se distribuia parlamentului în Franța și care se numea *carte galbenă*, după culoarea scoarțelor ei).

Cartea roșie, registru secret al cheltuielilor particulare ale lui Ludovic al XV-lea și al XVI-lea al Franței și care se compunea din trei mari volume legate în piele roșie de marochin. Fu regăsită, după evenimentele de la 10 august, într-un cabinet secret al castelului de la Versailles, și publicată.

Cartea de aur, un registru în care, la Veneția, erau scrise cu litere de aur numele tuturor familiilor nobile. Fu distrusă la 1797 în timpul războaielor Italiei.

După August Scriban, *Dicționaru limbii românești (1939)*

8 Explicați, în câte un enunț argumentativ, de ce se spune astfel despre persoanele care se află în starea indicată:

Expresia	Explicația
A avea inima legată cu curele	*A fi nepăsător*
A i se împietri inima	*A deveni insensibil*
A-i râde inima	*A fi bucuros, satisfăcut, mulțumit*
A fi cu inima ușoară	*A fi bine dispus, fără griji, cu conștiința împăcată*
A-și lua inima în dinți	*A-și face curaj, biruind o frică; a îndrăzni; a se încumeta*
A avea o piatră pe inimă	*A avea o neplăcere, o durere sufletească*

9 Selectați, din lista ce urmează, expresiile frazeologice care transmit ideea de „foarte mult" și expresiile care transmit ideea de „foarte puțin". Arătați asemănările și explicați diferențele în cadrul fiecărei serii sinonimice: *cât ai pune pe o muchie de cuțit; cât apa Dunării; cât apuci între degete; câtă frunză și iarbă; cât să orbești un șoarece chior; câtă papură în baltă; cât cuprinzi cu ochii; câtă pulbere și spuză; câte în lună și-n stele, cât e negrul bobului; cât e negru sub unghie; cât e Prutul și pământul*.

Locuțiunile și expresiile frazeologice sunt explicate în dicționare speciale și în dicționarele generale ale limbii, în cadrul articolului unuia dintre cuvintele semnificative.

10 Citiți articolul de dicționar al cuvântului ***gât***. Extrageți pe fișe de lectură aparte toate expresiile frazeologice și explicațiile lor. Grupați-le în expresii pe care le-ați știut anterior și expresii pe care nu le-ați știut.

Gât, gâturi

1) Parte a corpului care unește capul cu trunchiul. **A se agăța** (sau **a se arunca**) **de gâtul cuiva** a) A îmbrățișa pe cineva; b) A copleși, a obosi cu manifestări de dragoste; c) A se ține de cineva; **A-și rupe** (sau **frânge**) **gâtul** a) A se accidenta (grav) sau a muri; b) A-și pierde situația sau poziția (bună); **A strânge de gât** a) A sugruma; b) A constrânge; **A lua** (sau **a înhăța**) **de gât** A înșfăca, a brutaliza (cerând socoteală); **A se ține** (sau **a fi, a se lua**) **de gât cu cineva** A fi prieten (la cataramă) cu cineva; **A pune gâtul pentru cineva** A garanta (cu viața) pentru cineva; **A face gât** A ridica pretenții; a face gălăgie; **A o lua în gât** A nu fi receptiv, a o ține morțiș (fără a avea dreptate); **A da pe gât** A bea repede; **A fi sătul până în gât** A fi dezgustat, agasat; **A-i sta** (sau **a i se opri**) **în gât** a) A nu putea înghiți; b) A nu putea suferi, a nu se putea împăca cu ceva sau cineva.

11 Restabiliți expresiile, punând în locul punctelor unul dintre substantivele date (la orice formă). Unde e posibil, propuneți mai multe variante. Utilizați 3 expresii în contexte adecvate.

A bate la toate ……
A deschide larg amândouă ……
Cu …….. ……. închise
A trece …….. …….. casei cuiva
Din …….. în ……..
A sta ca vițelul la …… nouă
A lăsa pe cineva după ……
A bate ……
A primi pe cineva între două …….

POARTĂ
UȘĂ
PRAG

12 Delimitați domeniile în care s-au constituit expresiile date. Ce sens au avut îmbinările inițial? Care este sensul expresiei?

Domenii:

Viața cotidiană	Activitatea profesională	Istoria națională
A afla nod în papură și spini în mămăligă	A-şi lăuda marfa	A-şi aprinde paie în cap

A rămâne de căruță, a pierde trenul, a pune la dosar, pe același calapod, a-i da cuiva apă la moară, a-i slăbi balamalele, a da bir cu fugiții, între ciocan și nicovală, a da pe cineva la brazdă, din vremea lui han-tătar, a i se încurca cuiva ițele, a-i tăia cuiva nasul, cusut cu ață albă, a-i crește nasul cel tăiat, a da oțet mâței, a deschide pârtie, a purta poșta, a ridica armele.

Expresiile frazeologice în limba română se constituie în baza îmbinărilor de cuvinte din diferite domenii ale vieții. Evenimentele istorice, credințele, tradițiile, viața cotidiană, meseriile, studiile au generat serii întregi de expresii. *A turna gaz peste foc = a întărâta pe cineva care este deja înfuriat* are la bază observația că focul care arde izbucnește cu o forță exagerată, excesiv când se toarnă gaz peste el. Înainte de a intra în uz gazul, se utiliza expresia *a stinge focul cu paie*, ambele inspirate din experiența de viață a vorbitorilor.

13 Numiți 5 expresii frazeologice pe care le utilizați în raport cu procesul de instruire, cu sporturile pe care le practicați. Alegeți una dintre expresii și intitulați cu ea un text de o pagină – un reportaj sportiv.

14 Prezentați oral reportajul. Alegeți tempoul și intonația potrivită.

15 Amintiți-vă ce cuvinte fac parte din lexicul fundamental. Exemplificați individual cu 5 expresii frazeologice afirmația: ***În expresiile frazeologice sunt frecvente unitățile din lexicul fundamental*.**

- Nume de animale: urs, lup, câine, mâță ș.a.;
- Denumiri ale obiectelor de vestimentație: pălărie, căciulă, manta, cojoc etc.;
- Denumiri ale obiectelor de uz cotidian în gospodărie: căruță, cuțit, sapă, blid etc.;
- Denumiri ale produselor alimentare: brânză, caș, pâine, zeamă etc.;
- Denumiri ale construcțiilor și detalii ale lor: casă, șură, pod, scară etc.

■ Comparați lista proprie cu cea a colegului. Completați lista dvs.

16 Analizați expresiile frazeologice de mai jos în raport cu sensul substantivului *plăcintă*.

Plăcintă – preparat de patiserie făcut din aluat (în foi suprapuse) și umplut cu brânză sau cu fructe, legume, carne etc.

- A găsi plăcinta gata
- A aștepta pe cineva cu plăcinte calde
- A socoti câte foi intră într-o plăcintă
- A-i veni plăcintă

- A-i pregăti o plăcintă
- A număra foile la plăcintă

17 Amintiți-vă 5 expresii frazeologice pe care le-ați aflat în procesul studierii istoriei antice sau medievale. În ce limbă s-au constituit aceste expresii? Cum sună ele românește?

La fel ca și cuvintele, expresiile trec dintr-o limbă în alta, traducându-se în limba respectivă sau păstrându-și forma inițială. Unele expresii de acest fel provin din istoria, mitologia, literatura universală, altele sunt utilizate de vorbitorii din toată lumea în virtutea studiilor/cunoașterii limbilor străine.

18 Alegeți numele propriu potrivit pentru fiecare dintre expresii. Notați expresia și explicați oral sensul ei.

Arcul lui …	Sisif
Pânza …	Orfeu, Dedal
Cicatricea lui …	Prometeu
Călcâiul lui …	Ulise, Diogene
Zborul lui …	Pandora
Cutia …	Penelopa
Muncile lui …	Ikar, Ahile

19 Aduceți exemple de 7-10 expresii din limba străină pe care o studiați. Cum se traduc ele în limba română? Pe care le utilizați coerent fără traducere? Comentați oral sensul lor.

20 Apelați la un dicționar explicativ sau enciclopedic, pentru a explica sensul actual și originea locuțiunilor engleze:
Body-building, brain-drain, call center, cash&carry, casual wear, duty-free, exit-poll, fair play, fast-food, full-time, green card, head hunting, home page, public relations, stand-by, wi-fi (WF), world wide web (WWW).

Rostiți corect!
Brainstorming
Freewriting
Feedback
Bestseller
Business

21 Revizuiți-vă cunoștințele în domeniul expresiilor frazeologice. Înscrieți și comentați:

- expresiile care v-au plăcut cel mai mult;
- expresiile pe care le-ați învățat și o să le utilizați în continuare;
- expresiile pe care le credeți foarte vechi în limba română;
- expresiile pe care le credeți recent apărute în limba română.

22 Relatați în scris, în limita de o pagină, cum ați învățat o expresie frazeologică românească.

- De la cine ați auzit-o sau unde ați citit-o?
- Cum i-ați descifrat sensul?
- În ce contexte o utilizați?
- Cât de des recurgeți la ea?

Capitolul 3

DOINA POPULARĂ ȘI DOINA CULTĂ

NOȚIUNI DE SINTAXĂ

Capitolul 3

CÂMP ASOCIATIV
al cuvântului CÂNTEC

1. Înscrieți, în limita de 3 minute, toate cuvintele pe care le asociați cu ideea de cântec. Comentați oral una dintre asocieri.

2. Citiți articolul din dicționarul explicativ. Exemplificați în contexte adecvate sensul îmbinărilor stabile din articol.

Cântec

Șir armonios de sunete emise cu vocea sau cu un instrument; cântare, cânt.

Sunete plăcute, melodioase emise de unele păsări; zumzetul plăcut al unor insecte. ◊ *Cântecul lebedei* = ultima operă sau ultima manifestare de valoare (a unui artist, a unui muzician, a unui scriitor ș.a.). *Cântecul planetelor* = muzica sferelor.

Compoziție literară în versuri, adesea însoțită de melodie. ◊ *Cântec bătrânesc* = baladă populară veche. *Cântec de dor* = poezie populară cu caracter elegiac. *Cântec de lume* = poezie lirică cu caracter erotic. *Cântec de mase* = cântec cu conținut patriotic, revoluționar, care are un caracter mobilizator și exprimă năzuințe de libertate, de pace etc. *Cântec de leagăn* = cântec liric cu care sunt adormiți copiii mici. ◊ Expr. *Vorba* (sau *povestea*) *cântecului* = cum se zice; vorba ceea. *Așa-i cântecul* = asta e situația. *A fi cu cântec* sau *a-și avea cântecul său* = (despre lucruri, întâmplări, atitudini etc.) a avea istoria, tâlcul său (complicat, plin de aspecte dubioase, neclare).

3. Includeți în contexte adecvate și expresive 2 dintre îmbinările stabile de cuvinte din explicația de mai sus.

4. Ilustrați îmbinarea *vorba cântecului* prin citate din diverse cântece pe care le cunoașteți. Comentați în ce situații puteți apela la asemenea citate.

5. Raportați cântecul la diferite persoane, înscriind doar substantivul (agentul) și verbul (acțiunea). Excludeți verbul *a cânta*, pentru a evita tautologia *a cânta un cântec*.

Model: Vioristul interpretează UN CÂNTEC.

6. Delimitați, formulând definiții adecvate, sensurile cuvintelor: *artist – interpret – cântăreț – folkist – bard*. Dați, pentru fiecare dintre aceste categorii, 3-5 nume de personalități cunoscute.

7. Descrieți, în limita unei pagini, un concert de muzică populară, pe care l-ați urmărit într-o sală sau la televizor, l-ați audiat la radio ori de pe disc. Numiți cu exactitate interpreții, cântecele, instrumentele muzicale.

8. Alegeți un tip de cântec și potriviți-i:

- Instrumentele la care poate fi interpretat/formația care îl poate interpreta;
- Vestimentația/aspectul interpretului;
- Imaginile adecvate pentru videoclip.

9 Analizați preferințele muzicale ale familiei dvs. De ce vă plac aceste cântece?

10 Scrieți textul, explicit și coerent, al unei solicitări pentru programarea unei melodii, cu dedicația de rigoare pentru cineva dintre membrii familiei dvs.

11 Improvizați (în perechi sau în echipă) un dialog în direct cu prezentatorul unui post de radio, căruia îi explicați de ce solicitați această melodie, cu ce ocazie.

12 Deduceți caracteristicile unui cântec de succes: a) lansat recent și b) cu vechime în repertoriul unui interpret sau c) din tezaurul folcloric.

13 Discutați public subiectul *Ce poate asigura succesul și longevitatea unui cântec? Ce îl plasează în top?*

14 Exprimați-vă argumentat atitudinea față de tezaurul muzical folcloric.

15 Citiți textul poeziei. Exprimați-vă oral starea postlectorală. Ce imagini ar fi adecvate pentru un eventual videoclip?

BRĂZDARUL FERMECAT

Lui Vasile Iovu

Naiule-nai,
brăzdar fermecat,
cerul ară-mi-l,
cu lumină
seamănă-l.

Naiule-nai,
brăzdar fermecat,
sufletul ară-mi-l,
cu iubire
seamănă-l.

Naiule-nai,
brăzdar fermecat,
pământul ară-mi-l,
cu veșnicie
seamănă-l.

Vasile Romanciuc

16 Elaborați în echipă o invitație pentru profesori la un concert de muzică populară, pe care îl vor susține elevii școlii. Nu ignorați designul invitației! Alternativ, elaborați un afiș care anunță concertul și invită spectatori.

Specificați:

- data, luna, anul;
- ora de începere (eventual, durata presupusă a concertului);
- locul exact; dacă nu este în incinta școlii, indicați adresa.

- Alegeți o formulă de adresare adecvată.
- Semnați invitația.

Capitolul 3

DOINA POPULARĂ ȘI DOINA CULTĂ

Maria Saca-Răcilă.
Doina

CODRULE, CODRUȚULE

Codrule, codruțule,
Bunule, drăguțule,
Ian desfă-ți cărările,
Să-mi duc supărările,
Dorul mândrei arzător,
Că mă face călător.

Plouă, plouă, iarba crește
Dorul mândrei mă topește;
Plouă, plouă, iarba-nspică,
Dorul mândrei rău mă strică,
Inima mi se despică.

Lucian Blaga, *Antologie de poezie populară*

STUDIUL TEXTULUI

I. CUVINTELE TEXTULUI

1. Remarcați cuvintele care se repetă și explicați rolul acestor repetiții.
2. Observați forma populară a interjecției „Ian".
   - Care este forma literară atestată de dicționarele normative?
   - Ce sens are interjecția?
   - Înlocuiți-o cu sinonim (interjecție sau verb).
3. Atestați diminutivele din text și explicați prezența lor.
4. Explicați sensul expresiei: „iarba-nspică".
5. Substantivul „dorul" este caracterizat în formule plastice și participă la formarea unor epitete și metafore. Numiți-le și subliniați sensul și valoarea expresivă a acestora.
6. Remarcați trei caracteristici sau efecte ale „dorului mândrei" în trei versuri-poziții diferite.

Ion Andreescu. *În pădure*

7. Comentați antiteza din versurile: *Plouă, plouă, iarba crește/ Dorul mândrei mă topește*.
8. Numiți tipul de rimă și piciorul de vers din textul dat.
9. Scrieți un eseu de maxim o pagină de caiet despre relația om–natură, reflectată în această doină.

II. SEMNELE TEXTULUI

1. Selectați versul sau versurile care exprimă o stare emoțională puternică.
2. Ce sentimente sunt exprimate în textul analizat? Puteți alege din listă: bucurie, tristețe, dragoste, singurătate, revoltă socială.

REPERE TEORETICE

Doina este o specie a literaturii populare, aparținând genului liric, în care autorul își exprimă sentimentele și convingerile față de unele probleme ale vieții, față de timp și natură și față de sine însuși.

3. Argumentați că textul studiat este o doină populară.

III. SENSURILE TEXTULUI

1. Demonstrați, în baza textului studiat, următoarele afirmații:
Doina exprimă direct, profund și intens o varietate de sentimente, idei, aspirații. Ea se inspiră din viața românilor din cele mai diverse zone locuite de ei, reflectă comuniunea omului cu natura, atitudinea omului față de viață, moarte, față de scurgerea timpului.

2. Rețineți: Doinele, după tematica lor, pot fi de dor, de jale, de dragoste, de înstrăinare, haiducești, păstorești, de cătănie.

3. Ce fel de doină este textul studiat?

- Alegeți, eventual, din următoarea listă: de dor, de jale, de dragoste, de înstrăinare.

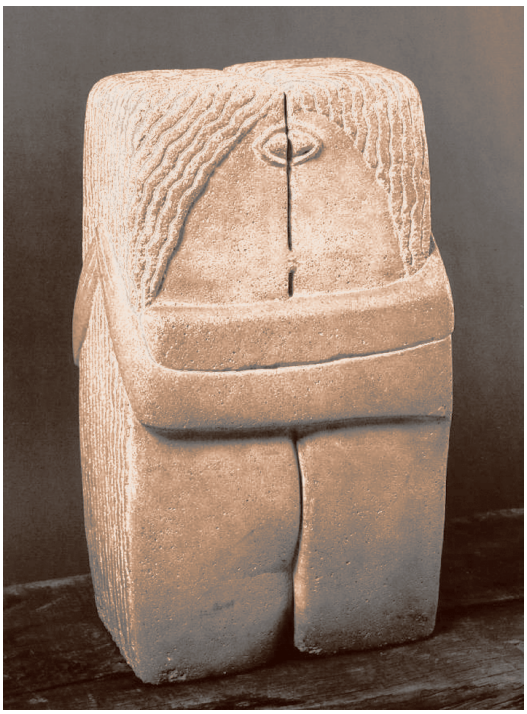

Constantin Brâncuşi. *Sărutul*

IV. TEXTUL CA PRETEXT

1. Amintiți-vă de la orele de educație muzicală semnele caracteristice ale doinei ca specie a folclorului muzical.

REPERE TEORETICE

Doina este și o specie a muzicii populare, fiind vorba de o creație lirică vocală, vocal-instrumentală, sau chiar instrumentală, în care interpretul își exprimă în mod direct sentimentele de dor, de jale, de înstrăinare, de revoltă, tristețe, iubire, ură împotriva asupritorilor, regret etc.

2. Împărțiți-vă în echipe. Organizați un concurs pentru: a) cea mai bună interpretare a unei doine cunoscute; b) selectarea și audierea celor mai impresionante înregistrări (CD, DVD sau în altă formă) ale doinelor populare.

3. Citiți informația despre patrimoniul cultural imaterial al umanității.

AFLAȚI MAI MULT!

Lista Patrimoniului Cultural Imaterial al Umanității UNESCO a fost alcătuită oficial în 2003 și definitivată în 2008. Lista numără în prezent 166 de opere din 76 de țări și se referă la tradiții și expresii orale, incluzând limba ca vector al patrimoniului cultural imaterial, artele spectacolului, practici sociale, ritualuri și evenimente festive, cunoștințe și practici referitoare la natură și la univers, tehnici legate de meșteșuguri tradiționale.

Tezaurul folcloric românesc este prezent pe Lista Patrimoniului Cultural Imaterial al Umanității UNESCO cu *Ritualul Călușului*, inclus la 25 noiembrie 2005, și cu *Doina*, acceptată în 2 octombrie 2009. În decizia Comitetului UNESCO se spune că „doina este transmisă, mai ales în cadrul familiilor, în multe zone ale României, unde oamenii o consideră parte a patrimoniului lor cultural și a identității acestora".

- Care specii/domenii/piese concrete ale folclorului nostru ar mai putea fi incluse, în opinia dvs., în patrimoniul cultural universal?
- Elaborați o listă de specii sau piese concrete și câte o sumă de argumente pentru fiecare listă propusă. Țineți cont de amănuntul că argumentele trebuie să fie convingătoare pentru reprezentanții altor națiuni, care nu ne cunosc tezaurul folcloric.

V. TEXTUL ȘI TEXTELE

1. Primul vers din textul studiat vi s-a părut cunoscut?
   - Unde l-ați mai întâlnit?
   - Cum se intitulează poezia?
   - Cum explicați coincidența versurilor?
2. Citiți poezia *Doina* din ciclul de poezii populare culese de Vasile Alecsandri:

DOINA

Doină, doină, cântec dulce!
Când te-aud nu m-aș mai duce!
Doină, doină, vers cu foc!
Când răsuni eu stau în loc.

Bate vânt de primăvară,
Eu cânt doina pe afară,
De mă-ngân cu florile
Și privighetorile.

Vine iarna viscoloasă,
Eu cânt doina-nchis în casă.
De-mi mai mângâi zilele,
Zilele și nopțile.

Frunza-n codru cât învie,
Doina cânt de voinicie,
Cade frunza gios în vale,
Eu cânt doina cea de jale.

Doina zic, doina suspin,
Tot cu doina mă mai țin.
Doina cânt, doina șoptesc,
Tot cu doina viețuiesc.

- Cum vi se pare: este o doină sau o poezie/cântec despre doină?
- Discutați cu colegii. Polemizați. Argumentați.
- Care dintre cântecele populare cunoscute de dvs. pot fi incluse în categoria (specia) doinei?
- Demonstrați aplicând informațiile despre doină din textele de mai sus.

NOȚIUNI DE SINTAXĂ

FRAZA

FRAZA. DISCURSUL

1. Amintiți-vă ce ați învățat despre propoziție în cl. a V-a și a VI-a. Definiți propoziția, prezentați diferite tipuri de propoziții, dați exemple.

2. Relatați-vă oral experiența de asamblare a unui obiect din diferite piese. Ce importanță au avut:
   - cantitatea detaliilor;
   - dimensiunile şi aspectul lor;
   - schema de asamblare;
   - abilitatea dvs. de a le uni?

3. Construiți mai multe enunțuri, utilizând cuvintele propuse la orice forme:
   - a vedea, imagine, Paris, eu.

4. Examinați o tapiserie. Ce imagine globală desprindeți? Din ce detalii aparte se constituie? O altă aranjare a detaliilor ar sugera altă imagine?

5. Prezentați oral sensurile cunoscute ale cuvintelor *discurs* și *frază,* apoi utilizați-le în câte 3 contexte diferite.

6. Povestiți despre un eveniment recent. Înscrieți pe tablă și pe caiete doar verbele cu funcții de predicate (acțiunile).
   - Model: am venit – am văzut – am înțeles – lipsește – ne-am gândit – s-a întâmplat – am telefonat – am aflat etc.

Secvență din atelierul lui Constantin Brâncuşi de la Paris

REPERE TEORETICE

Fraza este unitatea sintactică ce conține două sau mai multe propoziții, care se caracterizează prin unitate logică, semantică, gramaticală și intonațională.
Discursul este o succesiune logică și coerentă de propoziții sau fraze, care se referă la o anumită temă.

7 Uniți în mod diferit verbele înscrise la exercițiul precedent și reconstruiți enunțurile.

Observați: care este legătura logică a acțiunilor; cum alegeți elementul de relație între propoziții; cum arătați succesiunea în timp a acțiunilor. Concluzionați.

8 Citiți textul de mai jos. Dezvoltați în 2-3 enunțuri ideea autorului referitoare la analogia dintre frazele muzicale și frazele literare.

În general, frazele muzicale sunt ca și frazele literare, măsurate și socotite după respirația umană, dar această orgă, această pădure de metal cu lumea ei de basm, de prevestiri mari și grele, pare zămislită de Acel ce are o altă respirație, o altă viziune, un alt Adevăr.

Ion Druță

9 Examinați frazele disparate de mai jos. Găsiți ordinea adecvată, după părerea dvs., pentru a lega aceste fraze într-un text coerent. Argumentați-vă opțiunea.

În fața casei o grădiniță de flori, cu poteci prunduite.

Clădirea însăși, cu etaj, arătoasă și înzorzonată, oprea atenția trecătorilor mai ales prin scara de marmură roșie apărată sus de o uriașă scoică de sticlă lucitoare.

Grilajul de fier cu vârfurile poleite avea o poartă monumentală la mijloc.

A doua casă din strada Argintari era a lor, adică a ei, a nevestei lui.

Marin Preda

10 Citiți cu atenție textul. Reprezentați schematic planul casei. Cu ce este echivalent cuvântul din text în schema dvs.?

Grădina și casa se întindeau pe trei străzi: Melodiei, Domniței și Călărași. Intrarea principală era prin Strada Melodiei. Intrai într-o curte pietruită; pe dreapta, se întindea grădina, pe stânga aripa nouă a casei, în care se pătrundea urcând câteva trepte de piatră apărate de o marchiză ca un evantaliu de sticlă. Dar pe acolo intrau doar oaspeții. Noi, ca și familia și prietenii, urcam pe o altă scară, mai modestă, care ducea într-un coridor-galerie. În acest coridor se înșiruiau, spre stânga, baia, bucătăria, o odăiță și sufrageria. Aceasta din urmă făcea parte din aripa nouă, care cuprindea un enorm salon, un birou, o odaie de musafiri și două mari dormitoare. La dreapta coridorului, se deschidea o ușă care ducea într-un apartament separat, alcătuit dintr-o mare odaie pătrată și o cameră de baie. Cele două aripi ale casei alcătuiau un unghi drept și, între brațele unghiului, se întindea grădina.

Mircea Eliade

11 Redactați un anunț pentru a vinde casa descrisă mai sus.

- Relevați următoarele aspecte: amplasarea, dimensiunile, planul, comoditățile (confortul), prețul, gradul de solicitare a imobilului.

RELAȚIILE SINTACTICE ÎN PROPOZIȚIE ȘI FRAZĂ: COORDONAREA, SUBORDONAREA

1 Copiați fraza de mai jos. Marcați:

a) legătura de coordonare între cuvinte sau între propoziții;

b) legătura de subordonare între cuvinte sau între propoziții.

Acolo unde-n Argeș se varsă Râul Doamnei
Și murmură pe ape copilăria mea,
Ca Negru-Vodă, care descălecând venea,
Mi-am ctitorit viața pe dealurile toamnei.

Ion Pillat

REPERE TEORETICE

Între părțile de propoziție și între propoziții în cadrul frazei se stabilesc următoarele tipuri de relații:

- **Inerență**, relația specifică dintre subiect și predicat, în cadrul căreia schimbarea formei gramaticale a unui termen implică aceeași schimbare la celălalt.
- **Coordonare**, relația dintre părțile de propoziție sau propozițiile de același fel.
- **Subordonare**, relația dintre un termen (parte de propoziție sau propoziție) determinat (regent) și unul determinant (subordonat).

Relația sintactică	În propoziție	În frază
Inerență	S+P	–
Coordonare	S+S; A+A; C+C	PInd.+PInd.; PS+PS
Subordonare	S+A; P+C; P+A; C+A; A+C	PInd.R+PS PSR+PS

2 Comparați formele date ale cuvintelor și realizați legătura dintre ele. Scrieți toate îmbinările posibile. Restabiliți proverbele.

a) apă – ape – apa – apele – apei – apelor
lin – lină – lini – line
mult
tu – ție – îți – pe tine – te
înșel – înșeli – înșelăm – înșelați – înșală.

b) de, pentru, cu, la, pe, de, despre
apă – ape – apa – apele – apei – apelor
mic – mică – mici
să fiu – să fii – să fie – să fim – să fiți
tu – ție – îți – pe tine – te
frică – frica – fricii

COORDONAREA

AMINTIȚI-VĂ!

Coordonarea în cadrul propoziției și al frazei se realizează prin **jonctive coordonatoare** (conjuncții și locuțiuni conjuncționale):

- *Băiatul cere pușcă **și** fata cere furcă.*

sau prin **juxtapunere** (plasare alăturată):

- *Vara-i strângătoare, iarna-i mâncătoare.*

În funcție de jonctivele utilizate și raportul semantic dintre elemente, coordonarea poate fi:

Copulativă – exprimă ideea de asociere și succesiune în timp (*și, nici, ca și, precum și* etc.):

- *Din părinți se trag **și** copii răi, **și** copii cuminți.*
- *Copilul are un car de picioare **și** toate-s umblătoare.*

Adversativă – exprimă ideea de opoziție între elementele legate (*dar, iar, însă* etc.):

- *Zgârcitul are fântână, **dar** a vecinului îi mai la îndemână.*

Disjunctivă – exprimă ideea de excludere reciprocă a elementelor legate (*ori..., ori, fie..., fie, sau..., sau* etc.):

- ***Ori** la unu, **ori** la o sută, tot o lumânare luminează.*
- ***Ori** taci, **ori** zi ceva mai bun decât tăcerea.*

Concluzivă – exprimă urmarea, concluzia ce decurge din elementul precedent:

- *Mâine e zi de odihnă, **deci** nu putem programa nimic.*

  În lipsa jonctivelor, raportul semantic dintre elementele coordonate este decisiv.
- *Un om nu-i o țară, o zi nu face-o vară.*

1 Identificați în textul de mai jos toate cazurile de coordonare între propoziții sau între părțile de propoziție. Remarcați prin ce elemente s-a realizat relația de coordonare.

O mie sau două mii de ani, de când om fi existând, prin vremuri poate mai arse decât cele de acuma, văd că ne-am păstrat graiul cu toții la fel, fie aici, fie în Transilvania… Scrierile ce le-am avut, multe-puține și bune sau slăbuțe, au circulat și peste granițele care ne-au despărțit și vor mai circula, fără îndoială. Și scriitorii, fiecare la locul său, și-au făcut datoria cum s-au priceput. Dezertarea eu însă n-o admit sub nicio formă și pentru niciun motiv.

Liviu Rebreanu

2 Delimitați specificul de sens al cuvintelor din agendă și ilustrați-l în contexte adecvate.

3 Continuați fiecare șir de părți coordonate ale propozițiilor (vezi p. 64) prin câte două elemente.

A coordona	*Coordonator (adj.)*
Coordonare	*Coordonator (subst.)*
Coordonat	*Coordonativ*

- Scriitorii, pictorii, actorii, ... sunt oameni de creație.
- Clasicii literaturii române, Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu, ... , și-au adus contribuția la dezvoltarea limbii noastre.
- Limbile moderne (engleza, franceza, spaniola, ...) se completează permanent prin noi unități de vocabular.

4 Citiți textele, identificați cuvintele legate prin coordonare și plasați semnele de punctuație necesare.

TOATE

nu știu de ce
dar fulgii frunza și ploaia
toate au glasul mamei

Ion Hadârcă

AȘTEPTĂRI

casă cu struguri
nuci și mere-n pod
și pereți zbârciți de așteptări

Ion Hadârcă

5 Înscrieți 10 adjective, care ar putea fi atributele unuia dintre substantivele de mai jos:
Soarele ● Pădurea ● Muntele ● Râul ● Cărarea ● Izvorul

6 În echipe de câte 4, cercetați seriile obținute la exercițiul precedent și alcătuiți două enunțuri, utilizând diferite elemente de relație între părțile de propoziție coordonate.

7 Efectuați analiza sintactică a enunțurilor de mai jos și interpretați relația dintre cuvinte, raportând situația atestată la schema propusă.

subiect predicat compl. ind. compl. ind.
Aurul nu se unește nici cu fierul, nici cu oțelul.
Aurul nu se unește – inerență între subiect și predicat.
Nu se unește cu fierul – subordonare între predicat și complement.
Nu se unește cu oțelul – subordonare între predicat și complement.
Nici cu fierul, nici cu oțelul – coordonare între două complemente.

- Cu cheie de aur și de argint se deschide orice ușă.
- Cu vreme și cu răbdare și frunza de dud se face mătase.

Termenul I–II	Subiect	Predicat	Atribut	Complement
Subiect	Coordonare	Inerență	Subordonare	
Predicat	Inerență	–	Subordonare	Subordonare
Atribut	–	–	Coordonare	Subordonare
Complement	–	–	Subordonare	Coordonare

SUBORDONAREA

1 Examinați lista de cuvinte. Răspundeți la întrebările formulate o dată prin părți de propoziție potrivite, iar altă dată – prin propoziții subordonate.

Capodoperele (*care?*) …
Au fost ocrotite (*de către cine?*) …
Au rămas (*unde?*) …
Au înălțat (*ce?*) …
S-au păstrat (*cum?*) …
Există (*de când ?*) …

AMINTIȚI-VĂ!

Subordonarea se manifestă prin dependența semantică și gramaticală a termenului subordonat față de cel regent. Relația dintre cuvinte în cadrul propoziției se identifică prin interpretarea funcțiilor sintactice.

- *Din gura omului bun vorba de rău nu iese niciodată.*

Vorba — *ce fel de?* **de rău**
nu iese — *când?* **niciodată**
de unde? **din gura**
a cui? **omului**
ce fel de? **bun**

2 Copiați enunțul. Formulați între paranteze întrebările la care răspund părțile de propoziție subordonate.

- Pisica opărită fuge și de apă rece.

3 Prezentați grafic structura enunțului de mai jos, plasând fiecare cuvânt semnificativ într-un dreptunghi și indicând prin linii legătura dintre cuvinte.

Atenție! *La nivelul superior se plasează subiectul și predicatul.*
Părțile subordonate se plasează sub elementele regente.
Cuvintele legate prin coordonare se află la același nivel.

- Râul sfânt ne povestește cu-ale undelor lui gure
De-a izvorului său taină, despre vremi apuse, sure.
Mihai Eminescu

4 Identificați, în exemplele de la exercițiile precedente, îmbinările de cuvinte. Observați cum se realizează subordonarea.

REPERE TEORETICE

Acordul se realizează dacă termenul regent impune celui subordonat forma sa de gen, număr, caz:

- ***omului*** ^{acord} ***bun***
  omului – masculin, singular, genitiv;
  bun – masculin, singular, genitiv.

Acordul se exprimă prin flexiunea termenului subordonat, care trebuie să se schimbe în raport cu genul, numărul, cazul. Se poate acorda adjectivul, numeralul, verbul (participiul).

Recțiunea se realizează dacă termenul regent cere celui subordonat o anumită formă de caz, cu sau fără prepoziție:

- ***nu iese*** ^{recțiune} ***din gura*** acuzativ prepozițional
- ***gura*** ^{recțiune} ***omului*** genitiv neprepozițional
- ***vorba*** ^{recțiune} ***de rău*** acuzativ prepozițional

Recțiunea se exprimă prin articol și prepoziție. Se supun recțiunii substantivul, pronumele, numeralul.

Aderarea se realizează fără mijloace gramaticale, reducându-se la raportul semantic dintre termenul regent și cel subordonat.

- ***nu iese*** ^{aderare} ***niciodată***

Aderarea se manifestă prin juxtapunere (plasarea alăturată, fără instrumente gramaticale, a termenului subordonat).

Cuvântul care aderă la un termen regent poate fi adverb, verb (la moduri nepersonale) sau numeral.

5 Definiți sensurile cuvintelor *a acorda, a adera, a regenta*.

6 Identificați, în șirul de mai jos, echivalentele celor 3 verbe din exercițiul precedent.

A conduce, a dirija, a potrivi, a se ralia, a regla.

7 Realizați legătura de acord dintre cuvintele din cele două coloane. Înscrieți toate variantele de îmbinări. Comentați dificultățile.

Clasă/clase	întâi, întâia
Întrebare/întrebări	al doilea, a doua
Problemă/probleme	primul, prima
Exemplu/exemple	același, aceeași
Exercițiu/exerciții	al doisprezecelea, a douăsprezecea

8 Formați îmbinări de cuvinte, răspunzând în scris la întrebările dintre paranteze. Observați la ce formă de caz s-a utilizat cuvântul subordonat.

A contribui (*prin ce?*)

A participa (*la ce?*)

A negocia (*cu cine?*)

A negocia (*ce?*)

A transmite (*cui?*)

A promova (*pe cine?*)

A vorbi (*despre ce?*)

Negociere

9 Potriviți la verbele date mai jos adverbe adecvate ca sens. Variați adverbele!

A suna, a răsuna, a se auzi, a cânta, a interpreta, a susura, a șopoti.

10 Substituiți îmbinările date prin altele identice ca sens, formate în bază de acord gramatical.

Sezon de vară – sezon estival.

Expoziție de toamnă

Timp de iarnă

- Comportament de adolescent
- Lucru de mână
- Dragoste de mamă

11 Combinați fiecare adverb din cele date mai jos cu câte 3 verbe. Comentați restricțiile în construirea îmbinărilor.

- Elocvent, anterior, sistematic, eficient, simetric.

12 Analizați îmbinările evidențiate din textul dat, stabilind cum s-a realizat legătura sintactică dintre termeni.

Camera Lianei, decretată de ea ca atare, era **însuși salonul** de la parter, cu **mobila bătrânească** atât de bine păstrată de părea nouă-nouță, cu pianina și gramofonul (aparatul de radio avea în hol **un loc mai bun**), cu divanul **plin de perne**, cu **micul birou** feminin în **colțul dintre** două **ferestre** și **turnanta cu cărți**.

Liviu Rebreanu

13 Plasați substantivele din șirul dat la cazul cerut de verbul regent. Utilizați diferite forme ale substantivului (la numărul singular și la numărul plural, cu articol hotărât sau nehotărât, fără articol). Observați diferența de sens.

A face cale ● cărare ● drum ● pod ● trecere

14 Citiți articolul de dicționar al verbului *a deriva*. Observați ce forme ale substantivelor vor determina verbul dat. Înscrieți câte o îmbinare formată prin recțiune pentru fiecare sens al verbului.

A deriva, deriv

1. *vb. intranz.*
1. A-și trage originea, a proveni.
2. *lingv.* A se forma de la alt cuvânt sau de la o altă formă (prin afixare).
3. (*despre o navă*) A-și schimba direcția de mers sub acțiunea vânturilor sau a curenților maritimi.

2. *vb. tranz.*
1. A forma cuvinte cu ajutorul afixelor.
2. *mat.* (*în calculul diferențial*) A obține derivata unei funcții.
3. A abate cursul unei ape, dându-i o altă direcție.

15 Plasați alături de substantivele date diferite cuvinte legate prin recțiune. Încadrați îmbinările obținute în contexte adecvate.

Proiect	Intenție
Schemă	Autor
Realizare	Construcție

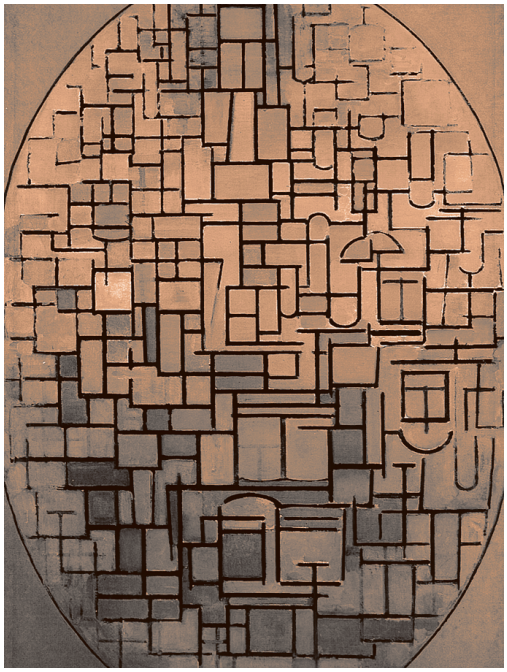

Piet Mondrian. *Planuri color în oval*

16 Efectuați analiza sintactică a enunțului dat. Extrageți doar îmbinările formate prin recțiune și arătați cum s-a realizat legătura sintactică.

Zidit de viu în plâns și rugăciune
Și privegheat de zeii daci din strane,
Tu-ai vrea să spui și-ai vrea să țipi, Ioane,
Dar gura ta nici nu mai poate spune.
Arcadie Suceveanu

PROPOZIȚIA PRINCIPALĂ/SECUNDARĂ/REGENTĂ. ELEMENTELE DE RELAȚIE ÎN FRAZĂ

1 Amintiți-vă părțile de propoziție. Numiți-le și înscrieți întrebările la care răspund.

2 Copiați proverbele. Delimitați propozițiile, marcându-le cu linii oblice și numere, identificați și subliniați predicatele. Observați care propoziție răspunde la vreo întrebare, înscrieți deasupra întrebarea la care răspunde.

- Iubește adevărul, dar iartă greșeala.
- Întoarce limba, nu întoarce carul.
- Cărbunele cenușă se face când multă vreme îl ții în cuptor.
- Când avem în casă smântână, să ne păzim de mâța bătrână.
- Cine a mințit o dată nu se mai crede nici când spune adevărul.

REPERE TEORETICE

Propoziția principală este propoziția independentă în structura unei fraze, care nu răspunde la vreo întrebare.
Lucrul străin nu încălzește/[1], banul străin nu îmbogățește/[2].
Propozițiile au sens și pot exista independent: *Lucrul străin nu încălzește[1]. Banul străin nu îmbogățește[2].*
Propoziția secundară (subordonată) este propoziția care determină un cuvânt din regentă și răspunde la una dintre întrebările părților de propoziție, formulate de la cuvântul respectiv.
*Râde bine/[1] cine râde la urmă/[2]. Râde bine[1] (**cine?**) cine râde la urmă[2].*
*Scutește sacul/[1] cât îi rotund/[2], nu după ce i-ai dat de fund/[3]. Scutește sacul[1] (**când? cât timp?**) cât îi rotund/[2], nu după ce i-ai dat de fund/[3].*
Propoziție regentă este doar aceea care are propoziții subordonate. Propoziția principală poate să nu fie regentă, dacă nu are propoziții secundare (subordonate). Propoziția regentă nu este în mod obligatoriu și principală: o propoziție secundară (subordonată) poate regenta, la rândul ei, alte propoziții.

3 Delimitați, prin numere și bare oblice, propozițiile și determinați statutul lor (principală, secundară, regentă).

Oamenii își găsesc locurile, se așază, amuțesc încetul cu încetul și în tăcerea ce se lasă pașii plasatoarelor ce pun zăvoare la ușa de intrare vin vuind ca o turmă ce coboară din munți.

Ion Druță

4 Adăugați la propozițiile principale din fraza de mai sus propoziții secundare, răspunzând la întrebări. Înscrieți enunțul obținut.

Oamenii (**care?**) își găsesc locurile, se așază (**unde?**), amuțesc încetul cu încetul și în tăcerea ce se lasă pașii plasatoarelor ce pun zăvoare la ușa de intrare (**care?**) vin vuind ca o turmă ce coboară din munți.

5 Apreciați oral dificultățile cu care v-ați confruntat la modificarea frazei date.

REPERE TEORETICE

Legătura propozițiilor în cadrul frazei se realizează preponderent prin **joncțiune** (conjuncții, locuțiuni conjuncționale, pronume și adverbe relative) sau prin **juxtapunere**.

- *Aleargă după iepure, **și** dă peste urs.*
- ***Când** ești în luciul mării și tună, anevoie o să scapi de furtună.*
- *Limba îndulcește, limba amărăște.*

6 Citiți expresiv textul. Identificați propozițiile legate prin coordonare și comentați:

a) elementele de relație dintre propoziții sau lipsa lor;

b) raportul semantic dintre propoziții;

c) legătura de forme gramaticale (coincidența formelor verbului, reluarea sau subînțelegerea unor părți de propoziție etc.);

d) intonația cu care se citește fragmentul dat:

Eu mă duc în faptul zilei, mă așez pe malu-i verde
Și privesc cum apa curge și la coturi ea se pierde,
Cum se schimbă-n vălurele pe prundișul lunecos,
Cum adoarme la bulboace, săpând malul năsipos.

Vasile Alecsandri

7 Analizați consecutivitatea acțiunilor din fraza anterioară și încercați să faceți o schimbare în ordinea propozițiilor.

- Aderați la una dintre variantele date:

a) Nu se pot opera modificări în ordinea acestor propoziții, fără a denatura sensul frazei.

b) Dacă schimbăm locul propozițiilor, sensul frazei rămâne neschimbat.

NOTA BENE

La construirea propozițiilor/frazelor, pentru integritatea sensului, au importanță:

- **Topica elementelor constituente:** schimbarea locului unei părți de propoziție sau al unor propoziții în frază modifică parțial sensul general al frazei, îi deplasează accentele logice. Comparați:

- *Ce nu poate face leul, face vulpea.*
- *Ce leul nu poate face, face vulpea.*
- *Vulpea face ce nu poate face leul.*
- *Face vulpea ce nu poate face leul.*
- *Vulpea face ce leul nu poate face.*

• **Intonația în varianta orală sau punctuația în varianta scrisă:** acestea pot modifica, de asemenea, structura și sensul general al frazei. Comparați:

- *Cărbunele, ca să trăiască, în cenușă se-nvelește.*
- *Cărbunele, ca să trăiască în cenușă, se-nvelește.*

8 Formulați 6-8 propoziții simple sau dezvoltate, descriind un colț de natură. Examinați propozițiile formulate de dvs. și de unul dintre colegi. Apreciați posibilitatea de a le lega prin coordonare cu diferite jonctive:

- și, dar, iar, însă, ci, deci, sau, ori.

9 Descrieți, în limita de o pagină, o încăpere din casa dvs., utilizând 3 serii de propoziții legate prin coordonare.

10 Cercetați sensul pe care îl au propozițiile și construcțiile date mai jos, formele gramaticale ale cuvintelor. „Asamblați" fraza. Discutați diferite variante de topică.

Casa a fost ridicată într-un an, cu fundația de cărămidă, „solidă",
cum zice bătrânul,
cu bucătăria în spate și o mică verandă în față,
dintre care cea de mijloc sufragerie și salon,
părând mică pe din afară, dar spațioasă înăuntru, cu trei odăi,
primind soarele în ferestre de la răsăritul până la apusul lui.

11 Exersați lectura fragmentului. Comentați dependența intonației de aplicarea semnelor de punctuație.

Dacă poezia e un foc la care trebuie să se întremeze un călător înghețat și obosit – atunci poetul nu se cade să-l aprindă prea sus, pe creste, drumețul îl va vedea, dar nu se va putea încălzi, și e păcat, însă tot atât de adevărat e că focul poeziei nu poate fi așezat nici prea jos, în fundături – acolo de obicei vreascurile sunt umede.

Liviu Damian

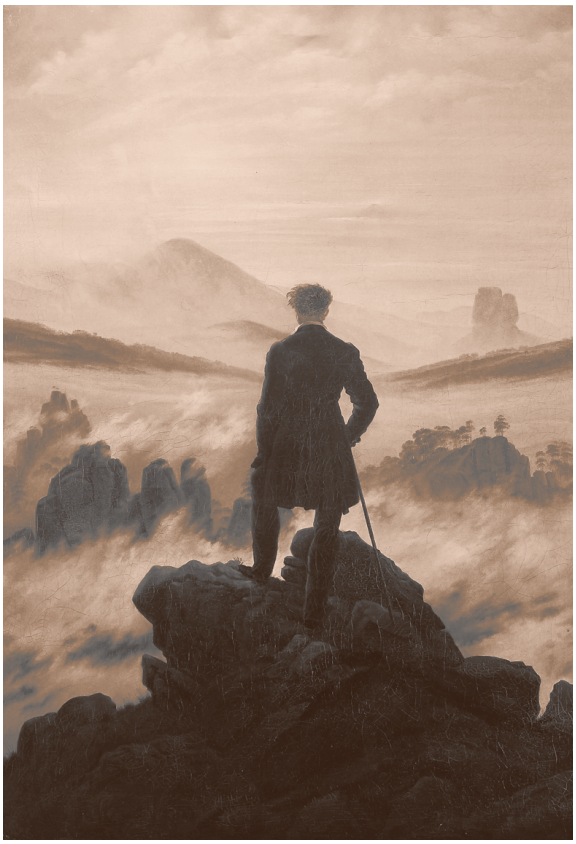

Caspar David Friedrich. *Călător, contemplând o mare de nori*

NOI
de Octavian Goga

La noi sunt codri verzi de brad
Și câmpuri de mătasă;
La noi atâția fluturi sunt,
Și-atâta jale-n casă.
Privighetori din alte țări
Vin doina să ne-asculte;
La noi sunt cântece și flori
Și lacrimi multe, multe...

Pe boltă, sus, e mai aprins,
La noi, bătrânul soare,
De când pe plaiurile noastre
Nu pentru noi răsare...
La noi de jale povestesc
A codrilor desișuri,
Și jale duce Murășul,
Și duc tustrele Crișuri.

La noi nevestele plângând
Sporesc pe fus fuiorul,
Și-mbrățișându-și jalea plâng
Și tata, și feciorul.
Sub cerul nostru-nduioșat
E mai domoală hora,
Căci cântecele noastre plâng
În ochii tuturora.

Și fluturii sunt mai sfioși
Când zboară-n zări albastre,
Doar roua de pe trandafiri
E lacrimi de-ale noastre.
Iar codrii ce-nfrățiți cu noi
Își înfioară sânul
Spun că din lacrimi e-mpletit
Și Oltul, biet, bătrânul...

Nicolae Grigorescu. *Țărancă torcând*

Avem un vis neîmplinit,
Copil al suferinții,
De jalea lui ne-au răposat
Și moșii, și părinții...
Din vremi uitate, de demult,
Gemând de grele patimi,
Deșertăciunea unui vis
Noi o stropim cu lacrimi...

STUDIUL TEXTULUI

I. CUVINTELE TEXTULUI

1. Alcătuiți câmpul lexical dominant al poeziei, selectând cuvintele care creează atmosfera definitorie a acestuia.
2. Relevați rolul antitezei în prima strofă și în întregul poem.
3. Rolul expresiv al figurilor de stil este foarte evident. Numiți figurile prezente în următoarele secvențe și relevați funcția lor expresivă:

Câmpuri de mătasă;
La noi de jale povestesc
A codrilor desișuri;
Căci cântecele noastre plâng
În ochii tuturora;
Deșertăciunea unui vis
Noi o stropim cu lacrimi...;

Bătrânul soare;
Iar codrii ce-nfrățiți cu noi
Își înfioară sânul
Spun că din lacrimi e-mpletit
Și Oltul, biet, batrânul...;
Avem un vis neîmplinit,
Copil al suferinții.

4. Identificați și comentați rolul unor figuri de stil ale construcției: repetiții, epifore, anafore…
5. Depistați personificările din text. Vi se par originale, relevante, surprinzătoare ori sunt din registrul obișnuit al cântecelor populare?
6. Care este varianta gramaticală conformă normelor de azi a cuvântului „suferinții”? Cum credeți, forma utilizată în poezie e cerută de rimă sau e o formă regională-populară?

Nicolae Grigorescu. *Țărancă cu fusul*

II. SEMNELE TEXTULUI

1. Comentați cadrul natural din punctul de vedere al unei comuniuni a omului cu natura.
   - Scrieți un eseu în care să structurați aspecte particulare ale acestei comuniuni.
2. Care este tonalitatea de ansamblu a poeziei?
   - Puteți să alegeți calificativul potrivit din lista următoare: veselă, tristă, de jale, optimistă, senină, dramatică.

3 Amintiți-vă următoarele trăsături caracteristice, în general, doinei ca specie literară: exprimă direct, profund și intens o varietate de sentimente, idei, aspirații; are o tematică variată; se inspiră din viața poporului român, reflectă comuniunea omului cu natura, atitudinea omului față de viață, moarte, față de scurgerea timpului.

- Recunoașteți aceste particularități în poezia lui Goga?
- Demonstrați pe secvențe de text.

REPERE TEORETICE

Îmbinând elementele unui cântec trist, ale unei doine de jale cu anturajul natural specific național și cu o revoltă interioară, poezia *Noi* întrunește calități similare cu doina populară. Textul este o **doină cultă**, *adică o doină care are autor cunoscut și este elaborată după regulile poeziei culte, păstrând însă un mesaj și o tonalitate asemănătoare cu doina populară*. Singura deosebire este că acest text are autor și că imaginile poetice sunt mai elaborate. Ea este mai riguros construită: are strofe egale, ritm, rimă și picior de vers constante.

4 Completați un tabel în care să indicați pe o coloană calitățile de *doină* ale poeziei lui Goga, iar pe altă coloană – calitățile unei poezii (doine) *culte*.

Elemente de doină	Elemente ale unui text cult
1. Sentimente de jale 2. ...	1. Existența unui autor real cunoscut 2. ...

5 Observați și comentați suprapunerea unor elemente din natură pe anumite stări sufletești și emoții.

III. SENSURILE TEXTULUI

1 Ardealul din poezia lui Goga este o țară a dorului și a jalei colective sfâșietoare, exprimate pe un fundal etnografic specific, care localizează destul de precis realitățile textului.

- Identificați versurile în care:

a) imaginea dorului se atașează preocupărilor tradiționale ale localnicilor;

b) apar indicii geografice precise asupra locului.

2 Numiți un șir de ocupații tradiționale ale românilor.

- Care dintre ele sunt și astăzi reprezentate în localitatea dvs. sau a bunicilor dvs.?

3 Cuprinsă de jale și tristețe, poezia nu este totuși una absolut pesimistă. Identificați și comentați aspectele luminoase, purtătoare de speranță ale poeziei.

4 Susțineți prin argumente opinia că „natura, în poezia lui Goga, e socială”.

5 Scrieți, în baza mesajului poetic al lui Goga, un eseu-comentariu intitulat: „Frumusețe și tristețe într-un ținut înstrăinat”.

IV. DINCOLO DE TEXT

1. Demonstrați că, dincolo de stări poetice limpezi, poezia este aluzivă, sugerând un îndemn de a depăși condiția asupririi naționale și sociale a românilor din Ardeal.
2. Ce știți, din manualele de istorie, despre lupta și aspirația românilor din Ardeal (Transilvania) pentru unitatea națională?
3. Ținând cont de faptul că poezia a fost publicată inițial în volumul „Poezii", tipărit în 1905, descrieți realitățile istorice și sociale care i-au sugerat poetului mesajul acestui text.

Sava Henția. *Oltul*

4. Comentați, într-un eseu de o pagină, titlul poeziei.
   - Începeți comentariul cu un răspuns la întrebarea: pe cine îi are în vedere Octavian Goga atunci când își intitulează poemul „Noi"?
   - Argumentați titlul, urmărind contextele în care apare cuvântul „noi".
   - Încheiați eseul cu răspunsul la întrebarea: cine suntem noi, astăzi?
   - Citiți colegilor minieseul obținut.
   - Fiți toleranți la opiniile colegilor și argumentați-vă poziția.

V. TEXTUL ȘI TEXTELE

1. Ce poezii scrise de Octavian Goga mai cunoașteți?
   - Ce elemente comune ați remarcat în poeziile lui Goga (mesaj, atmosferă, tematică, vocabular etc.)?
2. Citiți poeziile lui Octavian Goga *Oltul, Rugăciune, Plugarii* și spuneți ce au în comun?
3. Citiți o poezie de dragoste a aceluiași autor și remarcați că și în acest caz lexicul fundamental e din registrul cunoscut al poetului:

De va veni la tine vântul,
Purtând povestea mea amară,
Jelitul lui să nu te-nfrângă,
Mustrarea lui să nu te doară.

Nu-i vina ta... Așa e scrisă
Nemilostiva lege-a firii;
Sărutul otrăvit al brumii
Omoară toamna trandafirii...

Și cine s-ar opri să plângă
O frunză veștedă-n cărare,
Când codrii freamătă alături
Și râd în răsărit de soare?...

ADRESAREA

1 Faceți o listă a persoanelor cu care ați comunicat azi (acasă, în drum spre școală, la școală). Scrieți în două coloane: a) cum vi s-au adresat interlocutorii?; b) cum v-ați adresat dvs.?

2 Citiți explicațiile din dicționar și comentați diferențele de sens dintre cuvintele:

A adresa	**Adresă**	**Adresánt, -ă**
1. *tr.* A trimite direct (cuiva) o scrisoare, o cerere, o plângere. **2.** *tr.* A scrie titlul sau adresa (pe o cerere sau pe o scrisoare). **3.** *refl.* A-și îndrepta cuvântul către cineva, a vorbi cuiva; a face apel la...	**1.** Indicație a numelui și a domiciliului unei persoane. ♦ Indicație, mențiune pe scrisori, colete etc., care conține numele și domiciliul destinatarului. ◊ *Adresă bibliografică* = totalitatea datelor de apariție a unei cărți; la adresa cuiva = cu privire la cineva. **2.** Comunicare oficială în scris făcută de o instituție, o organizație etc. **3.** (*Cib.*) Expresie (numerică) indicând o sursă sau o destinație a informației ce urmează să fie înregistrată de o mașină cibernetică.	Persoană căreia îi este adresată o scrisoare, un colet etc.; destinatar.

REPERE TEORETICE

ADRESAREA este cuvântul sau grupul de cuvinte care arată către cine este îndreptată comunicarea: persoană, grup de persoane, realități din lumea înconjurătoare, instituții etc.

Mamă, *tu eşti Patria mea!* (Grigore Vieru)

Codrule, codruțule*, ce mai faci,* ***drăguțule****?* (Mihai Eminescu)

Adresările pot fi simple și dezvoltate.

În scris, adresarea se izolează, de regulă, prin aplicarea virgulelor; mai rar, pentru a o accentua, după adresare se utilizează semnul exclamării.

3 Citiți expresiv secvențele. Identificați adresările. Cine către cine se adresează? (Amintiți-vă sau citiți integral *El-Zorab* de George Coșbuc.)

Ai mei pierduți sunt, pașă, toți:
O, mântuie-i, de vrei, că poți!
…
Cuprinde gâtul lui plângând
Și-n aspra-i coamă îngropând
Obrajii palizi: – „Pui de leu,
Suspină trist. Odorul meu,
Tu știi că eu te vând!”
…
Raira, tu, nevasta mea,
Pe El-Zorab nu-l vei vedea
De-acum, urmându-te la pas,

Nici în genunchi la al tău glas
El nu va mai cădea!
…
O, calul meu! Tu, fala mea,
De-acum eu nu te voi vedea
Cum ții tu nările-n pământ

Și coada ta fuior în vânt,
În zbor de rândunea!
…
Ai inimă! Tu poți să ai
Mai vrednici și mai mândri cai,
Dar eu, stăpâne, eu?

George Coșbuc

4 Discutați în pereche și propuneți diferite variante pentru utilizarea fiecărei formule de adresare:

- Mătușă
- Stimată doamnă
- Dragă prietene
- Omule
- Ioane

5 Înscrieți 10 titluri de texte, filme, emisiuni, care conțin adresări (de exemplu, *Ce se-ntâmplă, doctore?*). Atenție la aplicarea semnelor de punctuație!

6 Aranjați pe o scală formulele de adresare date, urmărind gradul de creștere a afecțiunii:

Stimate domn, prieteni, dragi oaspeți, compatrioți, oameni buni, onorată asistență.

7 Comentați cum variază prenumele dvs. în comunicare cu familia. Cine cum vă numește? Ce substantive comune, determinative mai apar în comunicare cu statut de adresare?

8 Dialogați, timp de 3 minute, cu un coleg, variind formulele de adresare. Utilizați câte o formulă de adresare în fiecare replică!

- Subiecte pentru dialog:

  Reflecții după o întâmplare din viața școlară.

  Impresii de la un film, concert, spectacol.

  Lucru asupra sarcinilor de proiect.

Proiect de grup: sărbători în familie

Sarcini:

- Marcați într-un calendar anual zilele de sărbătoare pentru familia dvs. (Pot fi atât sărbătorile oficiale, cât și unele specifice localității sau doar familiei.)
- Alegeți una dintre sărbători și explicați în ce constă ea.
- Descrieți pregătirea/decorarea casei cu ocazia acestei sărbători.
- Faceți un colaj de imagini și fotografii de la această sărbătoare.
- Discutați și faceți un plan de acțiuni pentru o săptămână înainte de sărbătoare. Cine ce trebuie să facă?
- Propuneți 1-2 alternative pentru marcarea tradițională, specifică sărbătorii date.

Masă, ospăț, benchetuială, petrecere, praznic, prăznuire, (pop.) benchet, bairam, chiolhan, refenea, zaiafet.

Capitolul 4

PROZA NARATIVĂ

FRAGMENTE DE ROMAN

PREDICATUL ȘI PREDICATIVA
SUBIECTUL ȘI SUBIECTIVA

Capitolul 4

CÂMP ASOCIATIV
al cuvintelor SINGUR / SINGURĂTATE

1. Înscrieți toate asocierile pe care vi le provoacă cuvântul *singur.*
2. Definiți sensurile cunoscute ale cuvântului *singur.*
3. Examinați asocierile propuse și continuați fiecare serie prin câte un cuvânt sau un citat pe care vi-l amintiți.

SINGUR

Din ce în ce mai singur mă-ntunec și îngheț
Când tu te pierzi în zarea eternei dimineți.

Mihai Eminescu

SOLITAR

Tot mai des, tot mai des
Singur sunt. Solitar.

Vasile Romanciuc

ROBINSON CRUSOE – NAUFRAGIU – INSULĂ – ARHIPELAG

Sunt singur și mă duce-un gând
spre locuințele lacustre…

George Bacovia

IZOLARE – SIHASTRU – DANIIL SIHASTRUL – DEPĂRTARE

Departe sunt de tine și singur lângă foc…

Mihai Eminescu

Ernst Barlach. *Ascetul*

ARTIST – POET – CREAȚIE

Și mii de ani, în zarea arămie, poeți însingurați asemeni mie
sfidându-te cu lira vor cânta.

Ștefan Aug. Doinaș

4. Comparați asocierile proprii cu ale colegilor, completați-vă lista prin asocieri pe care le considerați interesante. Discutați asocierile ce nu au coincis.
5. Uniți prin linii cuvintele pe care le asociați între ele.
6. Includeți într-un enunț 4-5 cuvinte din câmpul asociativ propriu.
7. Construiți comparații pentru adjectivul *singur*, cu termenul 1 dat:

O lumină singură ca ...	Un bătrân singur ca ...
Un copac singur ca ...	O casă singură ca ...

8. Alegeți un citat din cele înscrise la exercițiul 3. În tehnica scrierii libere, înregistrați-vă gândurile în raport cu acest vers.
9. Apreciați singurătatea ca pe o stare agreabilă sau dezagreabilă. Referiți-vă la situații în care preferați să fiți singur.

10 Alegeți unul dintre aforismele de mai jos, pe care îl puteți confirma prin întâmplări din viața dvs. Scrieți un text argumentativ de maximum o pagină.

Nu suntem singuri pe lume și de aceea suntem responsabili pentru fiecare faptă a noastră.
Johann Herder

Dacă trăiești în așa fel încât nimeni să nu-și amintească de tine, vei muri singur și chipul tău va muri odată cu tine.
William Shakespeare

Un om dedat singurătății nu este nici mai bun, nici mai rău ca ceilalți, este pur și simplu un om singur.
Grigore Vieru

11 Asociați *singurătatea* și *creația*. Descoperiți baza de asociere și relevați tangențele. Înscrieți-le conform modelului:

	Singurătate	**Baza de asociere**	*Creație*
1.		liniște	
2.			
3.			
4.			

12 Citiți textele și comparați ideile celor doi scriitori.

Izvoarele-și aruncă unda rece
În pârâiașe mii să și-o înece;
Pâraiele se-adună-n râuri sute
Să-și poarte graba grave și tăcute;
Se strâng apoi și râurile-n cete
În fluvii gânditoare și încete;
Iar fluvii curg spre mările cu spume…
Și numai marea-i singură pe lume…
Aureliu Busuioc. *Marea*

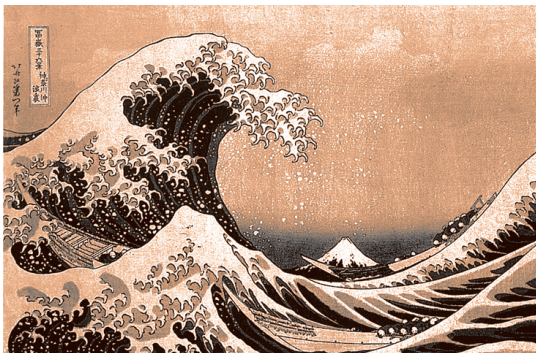
Katsushika Hokusai. *Tsunami la Kanagawa*

În solitudinea asta nocturnă îl aud pe bătrânul Tacit vorbind: „Poeții, cum afirmă ei înșiși, trebuie să se retragă în păduri și dumbrăvi, adică în singurătate". Așa să fie? Depinde cum e înțeleasă singurătatea. Dacă e luată ca îndepărtare de evenimentele vieții, de tot ce a creat și creează spiritul omenesc, în acest caz singurătatea nu-i decât o izolare absurdă, un nonsens care miroase a peșteră afumată cu tămâie; și dimpotrivă, dacă singurătatea e necesitatea unei „liniști" în timpul procesului de creație, atunci o înțelegem condițional drept element al mediului în care se naște opera de artă. Nimic nu trebuie să te sustragă de la lucru. Ceea ce îți vine acuma în minte, arderea ta lăuntrică poate dura numai o perioadă anumită. Dacă le scapi – stările sufletești, gândurile, imaginile – riști să nu le mai trăiești a doua oară cu aceeași intensitate.[...] Aceste gânduri îmi vin în preajma stihiilor descătușate ale Mării Negre și ajung la încheierea că poetul, chiar în singurătate fiind, are nevoie de prieteni și mai ales de o înțelegere sufletească.

În adânc de noapte marea vuiește și geme…
George Meniuc. *Marea Neagră*

Capitolul 4

PROZA NARATIVĂ.
FRAGMENTE DE ROMAN

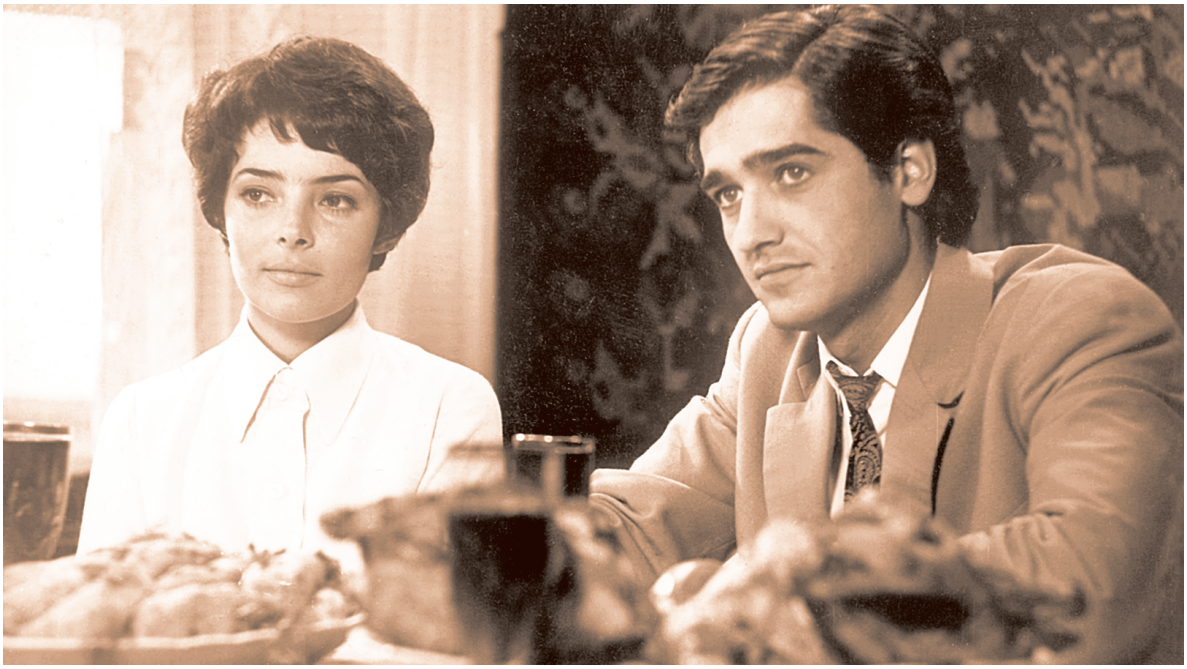

Secvență din filmul artistic *Singur în fața dragostei.*
În rolurile principale: Maria Sagaidac şi Victor Soțchi-Voinicescu

SINGUR ÎN FAȚA DRAGOSTEI
de Aureliu Busuioc

În loc de prolog

Era un bărbat sub treizeci de ani, probabil înalt (mai târziu m-am convins de justețea presupunerii), de o frumusețe rară. Una din acele frumuseți, pe lângă care treci fără s-o observi imediat, dar de care nu te poți rupe, odată observând-o.

Trăsături precise (şi totuşi mai mult schițate!), viguroase şi aproape clasice dădeau feței lui o expresivitate uluitoare. Negru, aproape un mulatru, cu buze senzuale şi nas roman, cu ochii negri, dar fără să pară mici, subliniați de niște cearcăne bine întunecate şi ele, cu ovalul feței alcătuit parcă din numeroase linii frânte şi totuşi neașteptat de perfect, tânărul acesta nu putea să nu atragă atenția. [...]

Își cunoștea, probabil, calitățile, pentru că mă lăsa să-l examinez, fără să-mi dea de înțeles că am depășit orice limite, chiar ale unei banale curiozități.

Contrar aparențelor, era foarte agitat. Dar cu prefăcută indiferență își pironise privirile pe intrare, de parcă din clipă în clipă ar fi trebuit să apară îngerul să tulbure apele numai unuia lui știute. Era în starea aceea de nervi pe care o încercăm nu înaintea orei fixate pentru întâlnire, ci după ea, când am epuizat toate mijloacele din arsenalul de semne ce le posedăm toți: încă zece minute, încă trei minute; dacă trece chelnerul până număr la douăzeci – vine!… și așa mai departe… le știți prea bine!

Apoi am prins să observ crescând pe fața lui resemnarea[1]. Resemnarea aceea ce ne cuprinde, când am mizat totul pe o carte și a jucat alta, și ne dăm seama de acest lucru abia când se împart iar cărțile.

Cât de ușor se puteau citi acestea toate pe fața lui! Acum le reconstitui din fragmente, se-nțelege! Dar cât aș fi dat să știu atunci că voi avea nevoie de fiece amănunt, de fiece nuanță în acea gamă de expresii ce se succedau pe fața lui ca imaginile pe un ecran!

Atunci voiam să plec, și numai olimpica lipsă de grabă a chelnerului mă mai reținea.

Când, după plată, am observat că pierdusem două ore pentru o cină de unul singur, prinsei să-mi beau în grabă cafeaua ca să mă ridic.

– Plecați? mă întrebă pe neașteptate.

– Da, zisei, trebuie să plec.

– Păcat. Eu vă cunosc.

– Nu mă miră, zâmbii. Am obiceiul să particip la multe șezători și alte sindrofii literare.

– V-am ascultat odată, întâmplător. Nu v-am citit.

– Mă bucură sinceritatea!

De fapt, nu mă prea bucura, dar înțelegeam că majoritatea oamenilor vor să pară altfel, neobișnuiți, când stau de vorbă cu un scriitor.

– Nu vreau să par altcineva decât sunt, dar într-adevăr citesc puțină, cum să-i zic… beletristică. Mă enervează uneori prea multa ei asemănare cu viața, iar alteori mă scoate din sărite siropul pe care-l servește drept viață…

– O, e alta discuția! Dar, fie-mi permisă remarca, cum poți ajunge la asemenea concluzii când nu citești? [...]

– În primul rând, am spus că citesc puțin, n-am spus că nu citesc deloc; iar în al doilea rând, nu e suficient oare să știi doar o parte, ca să-ți poți imagina întregul? Mi se pare că aveți și o figură de stil, care uzează de acest procedeu… Litota, nu?…

– Da, făcui eu, e drept, dar trebuie să recunoști că nu e un compliment obișnuit și nici chiar plăcut să spui unui scriitor că nu-l citești!

– Amor propriu, orgoliu… Sunt sentimente care pot fi lezate ușor… Când vrem să fie lezate… Mi se pare că un scriitor nu trebuie să se teamă de asemenea lucruri. Dimpotrivă! Ca un om, hai să-i zicem, convențional, ales, care are de sondat cele mai adânci taine ale sufletului omenesc, el trebuie să fie o ființă fără sentimente, cel puțin în aparență. Ca un chirurg! Dacă e să taie, să taie, dar să poată răspunde de ceea ce face și să nu se teamă de răspundere pentru toți chirurgii! Sunt mulți, sunt extraordinar de mulți oameni care cearcă să-și ducă viața ca în romane. Cândva mi se pare că am citit prea mult…

Îmi făcea impresia totuși că vrea să pară un copil teribil!

– Nu te înțeleg, îl întrerupsei destul de brutal. Vrei ca literatura să dea rețete de viață, în așa fel ca astăzi dumneata să nu suferi că ea n-a venit la întâlnire?

El păli ușor, dar continuă pe același ton, oarecum obosit:

– Orice rețete ar fi absurde. Și ar fi absurd să le cerem! Fiecare om e o lume, o lume cu specificul ei, și doar mici tangențe, ce dau în totul lor un fel de lege, hai să-i zicem legea atracției umane universale, ne adună pe toți într-o omenire, un univers. Ar trebui scrise tot atâtea rețete, câte lumi! Absurd!

[1] *resemnare, resemnări*, s.f. Împăcare cu o situație grea, defavorabilă; supunere, acceptare.

Majoritatea oamenilor pe care i-am întâlnit, și am întâlnit mulți oameni, s-au străduit întotdeauna, de îndată ce aflau că am meseria scrisului, să-mi comunice istoria vieții lor ca un fapt excepțional, inedit, ce merită a fi descris. Nici nu vă imaginați ce uriașă piedică în drumul spre oameni e amănuntul acesta! Banal, dar adevărat: oamenii trebuie examinați dinăuntru; când încep confesiunile, oamenii pot fi cunoscuți doar dinafară. Oare nu vrea și tânărul acesta să mă convingă că e un caz aparte? Atâta doar că a găsit un mijloc mai inteligent să mă intrige?

La urma urmei, mi-am zis, diferența de vârstă dintre noi nu e prea mare (mai târziu m-am convins că am dreptate), experiența mea n-o poate depăși într-atâta pe a lui, ca să nu-i pot pătrunde lumea interioară și s-o cunosc fără frumuseți și alte floricele, și – iar la urma urmei, mare lucru să am încă o deziluzie –, și să nu fie el cel care ar fi putut să mă intereseze măcar cât de cât?… Hotărâi totuși să-l mai încerc puțin.

– Toți oamenii cred despre ei înșiși lucruri bune, socot cel puțin că viața pe care au trăit-o merită să fie așternută de cineva pe hârtie. O mică slăbiciune omenească mișcătoare, de altfel. Să nu te superi…

Pablo Picasso. *Portret*

– Nu mă supăr, mă întrerupse el, nerăbdător. Sunt matematician și caut să traduc orice fenomen în limba ecuațiilor și integralelor mele. Ciudat, nu? Singurul fenomen pe care nu-l pot integra în nicio formulă e scurta mea existență de până azi… Știu, el mă opri cu un gest, îmi lipsesc mulți factori, dar nu mă gândesc numai la azi, el arătă la scaunul gol de alături, rezemat cu spătarul de masă, în semn că locul e rezervat, și zâmbi forțat: Ba chiar să facem abstracție de azi!… Oricum, nu găsesc ecuația…

N-aveam ce să-i spun. Să-i spun că viața nu poate fi modelată matematicește? De ce adică să nu poată fi? Sau alte cuvinte fără importanță, doar de dragul de a spune ceva?

– Probabil că diferența de vârstă dintre noi nu e prea mare, continuă el. Oamenii din aceeași generație găsesc mai ușor limbă comună, dacă nu se nasc bătrâni sau cu grăsime pe creier. Ați observat, probabil, acest obicei al unor semeni de-ai noștri… Urmările… În sfârșit, un cântec prea des repetat. Da, până de curând am fost învățător la țară. Vă miră?

Avea spirit de observație. Această ultimă declarație mă mira puțin. Eram convins că am în fața mea un orășean tipic.

– Nu trebuie să vă mire! M-am menajat. O, de mine m-am îngrijit întotdeauna! Nu vă interesează problema intelectualului la țară?

– N-o cunosc decât în linii mari. Dar există în fond această problemă?

Vroiam să-l înțeleg cumva. Indiferența jucată a tonului, acum înțelegeam că juca puțin, mă jena. Și el, probabil, înțelegea acest lucru.

– Sunt multe probleme care nu există. Părinți și copii, de exemplu, și altele. Dar una dintre cele mai arzătoare probleme inexistente la ordinea zilei este… Cât de frumos sună...

M-a vizitat chiar a doua zi.

N-am stenografiat și nici n-am înregistrat pe o bandă de magnetofon ce mi-a povestit, dar nădăjduiesc că n-am schimbat prea mult din cele auzite, ba chiar am păstrat și narațiunea la persoana întâi! Singurul lucru pe care mi l-am permis a fost să intercalez în povestirea lui unele pagini (unele!) din caietul cu însemnări

zilnice ale Vioricăi Vrabie, pe care, în seara aceea, Radu Negrescu a așteptat-o zadarnic la restaurant.

Cum am aflat de acest caiet și cum am reușit să-l răsfoiesc, e o întreagă poveste, iar dacă n-o istorisesc aici, o fac nu pentru că m-aș teme să vă plictisesc, – dimpotrivă! – ci pentru că e vorba de un secret profesional, și, nu trebuie să vă explic, știți prea bine cât de greu e să afli de la cineva o taină de breaslă!

O discuție aprinsă în cancelaria școlii. Actorii Valeriu Cupcea şi Trifon Gruzin

1

– Ei, vasăzică, avem și franțuzoaică! ne comunică profund Spânu, când prezentările fură sfârșite și toate complimentele făcute. Până la *pedsovet*[2] mai este vreme, așa că mata, Viorica Mircevna, te poți aranja la gazdă. Ți-am găsit o gazdă bună, cam departe, dar la o gospodină puternică. Iaca, te-a conduce tovarășul Negrescu.

Privii la geamantanul ei cât un dulap și mă întrebai dacă nu-i totuși Spânu un om de spirit. Dar nu puteam fi mojic:

– La cine?

– La Safta lui Terinte, văduva. Peste râpă!

O să fie un spectacol colosal! Pentru prima oară în Recea Veche! Numai trei zile! Cumpărați biletele din timp! Eu cu dulapul pe umeri și sfrijita asta alături, gata să leșine de spaimă la vederea primului viței ce-o să ne taie drumul…

– Poate nimeresc singură? se interesă ea, destul de nesigur. De ce să deranjez pe tovarășul…

– Negrescu, o ajutai eu, scutind-o să pronunțe un nume odios, și dintr-o mișcare mă pomenii cu dulapul în mână. Era neașteptat de ușor. Boarfe, desigur. Fuste de nailon, bluzițe transparente, ca și intențiile ei de fugă, pe care a început să le coacă din clipa când a coborât din autobuz, ciorapi, cămășuțe…

Mă uitam la pantofiorii ei cu tocul cât un creionaș, ce se îngropau cu totul în praful fin și fierbinte de pe drum și încercam să mi-o imaginez în cizme de cauciuc, toamna. Când o lăsasem să treacă prima pe ușa cancelariei, îi văzusem bine picioarele. La dracu, le avea frumos sculptate!

Acum pășea alături. Îmi venea până la umăr. Avea fața albă, ochii albaștri sau verzi, nasul drept, iar gâtul neînchipuit de lung și arcuit, ori poate părea așa, subliniat de tunsura băiețească.

Și, în general, părea destul de înfiptă.

– *Une garçonne*[3], gândii cu glas tare.

– Știi franceza? se miră ea.

– Din fericire, nu. Știu foarte multe franțuzoaice.

Nu-mi răspunse.

Safta lui Terinte, dacă era aceea pe care o bănuiam eu, locuia departe. Geamantanul și tăcerea tovarășei de drum începeau să mă plictisească.

– Ce mai nou pe la târg? zisei într-o doară, ca să-i dau de înțeles că știu totuși să întrețin o conversație.

[2] *pedsovet* (abreviat din rus. *педагогический совет*) – consiliu pedagogic.
[3] O băietană (*fr.*).

Nu găsi de cuviinţă să-mi răspundă.

E o aristocrată, nu stă de vorbă cu hamalii.

– Noi, ăştia, ţăranii, trăim cum a dat domnul. Nu ştim ce se face pe lume.

Nu întoarse capul.

– Te-am văzut alaltăieri la Filarmonică. Erai cu una din multele franţuzoaice pe care le ştii.

Fusesem cu una roşcovană, Ala, nici nu m-a lăsat s-o sărut, era să pierd autobuzul.

– A, soră-mea!…

– M-a şi izbit asemănarea. Ca două picături de apă…

– Avem mame felurite… Şi taţi… de altfel. Erai cu fratele?

Se opri ca să-şi culeagă un pantof din praf. Îi întinsei mâna ca să nu-şi piardă echilibrul. Se rezemă de mâneca mea cu un singur deget, de parcă s-ar fi temut să nu se murdărească.

– Mulţumesc.

– Mi-a făcut o deosebită plăcere.

Era o căldură grozavă. Satul părea pustiu. Oamenii plecaseră la cules porumbul, din când în când trebuia să ne lipim cu spatele de garduri, ca să facem loc vreunui camion plin vârf cu ştiuleţi galbeni şi mari. Când se risipea nourul de colb stârnit de maşină, hainele mele negre arătau tot mai jalnic…

– Şi când zici că pleci? mă interesai.

– Unde?

– Acasă la mămica.

Râse scurt.

– Probabil, de vacanţa mare.

„Ehe! rânjii în mine. Să ne vedem peste-o lună-două, când dau ploile! Adică cine ştie!…” Geamantanul începuse să prindă greutate ca şi oamenii pe care abia începi să-i cunoşti. Numai că în cazul cu oamenii lucrurile se petrec mai adesea invers. Îmi amorţise mâna şi nu aveam niciun chef de vorbă.

– Mă cheamă Radu, Radu Negrescu.

Era caraghios, dar n-aveam ce să-i spun.

– Ivanovici sau Vasilevici?

E spirituală! Peste o jumătate de an să te văd, porumbiţo!

– N-aş putea spune precis. Am fost crescut într-o casă de copii.

Acuşi o să izbucnească în hohote de plâns, o să mă sărute pe frunte şi o să-mi mângâie părul: „Iartă-mă, te rog, n-am ştiut. Dar în viaţa asta nu sunt numai dureri! E atât de bine să trăieşti. În muncă se uită toate. Munca lecuieşte rănile cele mai grele, şi unde mai pui satisfacţia sufletească, ce…”

– Sper că elevii nu te numesc Radu!

– Nu. Nicolaevici.

– Ţi-o fi rupt mâinile geamantanul meu, Radu Nicolaevici. Poate-l mai duc şi eu?

Şi totuşi femeile sunt sentimentale!

– Vai de mine, Viorica Mircevna! Nici n-am observat că am un geamantan în mână! Credeam că e un plic roz şi parfumat… Ai într-însul operele complete ale lui Balzac şi Zola?

Se opri ca să rupă de peste un gard o crenguţă de salcâm cu un ciorchine alb şi colbuit.

– A înflorit a doua oară! Ia te uită! O să fie o toamnă lungă şi caldă.

Îmi suflă drept în nas colbul de pe crenguţă, o mirosi şi se strâmbă.

– Nu mai e ca primăvara…

Cât romantism, doamne! Şi eu care-mi închipuiam că citeşte biografiile fizicienilor iluştri şi dansează twist! Te mai pomeneşti că organizează un cor la şcoala serală şi ocupă locul trei la olimpiada republicană.

Mă pomenii deodată vorbind:

– De ce, are și toamna farmecele ei. Când bate bruma, toate dealurile astea se fac roșii ca un ruj de buze. Și copiii vin la școală cu mustăți până la urechi. De vin nou. Salcâmii…

Și alte stupidități de felul ăsta.

I-am cântat, probabil, mult, pentru că atunci când reușii în cele din urmă să mă opresc gâfâiam ca un cal bolnav de tignafes[4].

– Nu mă așteptam la atâta poezie de la un fizician! Predai de mult aici!

– De doi ani. Dar m-am pătruns adânc de poezia vieții de la țară. Sunt un entuziast. I-am propus președintelui să construiască un cafe-chantant și o baie. Știi că ai să fii diriginta clasei a noua?

– E o clasă grea?

– Nu există copii răi, există învățători incapabili.

– Citești regulat ziarele?…

Dacă nu mă înșela intuiția, casa de peste râpă, cu patru ferestre și prispa trasă cu brâu albastru, cu doi cireși sau alt neam de copaci în pridvor, trebuia să fie a Saftei.

Trecui puntea îngustă, șubredă, fără balustradă (acum înțelegeam de ce-i văduvă gospodina: i s-o fi întors omul afumat de prin vecini!) și mă oprii în fața a trei-patru scânduri ce trebuiau să simbolizeze poarta.

În ușă răsări imediat o femeiușcă destul de tânără încă, se repezi la noi, îndreptându-și din fugă broboada neagră și cotcodăcind:

– Poftiți, poftiți, bună ziua! D-apoi v-am așteptat încă de ieri! Da poftiți, treceți! În casă-i răcoare, of! Mare năduf!

Femeia se învârtea fără niciun rost și încerca să-mi smulgă din mână dulapul. Îl

Igor Vieru. *În doi*

depusei cu un oftat de ușurare și mă așezai pe prispă.

– Soțiorul? se interesă Safta. Și, fără să observe ochii mari ai franțuzoaicei, mi se adresă: – Da pe mătăluță mătincă te-am mai văzut pe-aici! La școală. Treceți în casă! Poftiți!

Mă ridicai de pe prispă.

– Lele Safto, țin să te informez că sunt un misogin[5] incorigibil și prefer o existență solitară, de celibatar [6]…

Arătai spre colegă:

– Iar în ce-o privește pe dumneaei, vezi să nu ducă lipsă de nimic, să se simtă ca la mămica acasă! Bun? Nu uita, Viorica Mircevna, la ora patru fix avem consiliu

[4] *tignafes, tignafesuri,* s.n. (*pop.*). Emfizem pulmonar (la animale). *Emfizem* – dilatare excesivă și permanentă a plămânilor.

[5] *misogin, -i,* adj. (Bărbat) care urăște femeile.

[6] *celibatar, -i,* adj. Persoană (în special bărbat) necăsătorită.

pedagogic. Directorul e un om sever și ține grozav la disciplină. N-am să intru în casă, deși nu mă inviți, te-aș sfătui doar să îmbraci un șorț negru, mai lung. Ca să faci o impresie bună la primul dumitale consiliu pedagogic!

O salutai cu multă sobrietate, făcui din ochi Saftei și mă îndreptai spre poartă. Simțeam că mă urmăresc amândouă din prag. Pe punte lunecai, pe puțin să-mi rup gâtul, ieșii în drum și abia acolo mă întorsei.

Intraseră în casă.

Valeriu și Anaid Kulicenko. *Somn neliniștit* (tapiserie)

3 septembrie, 196…

Sărăcuțul meu caiet cu scoarțe albastre! De trei luni n-am mai stat de vorbă cu tine… Și am atâtea să-ți spun! Că sunt învățătoare de cinci zile! Și nu undeva, ci la Recea Veche! Sună frumos, nu-i așa? Recea Veche! E un sat ca o jucărie. Căsuțe albe, pomi nenumărați, ca o pădure, ba chiar și o pădure adevărată de jur împrejur. Stau la lelea Safta, o văduvă bună și iute ca un titirez. N-are copii și se-ngrijește de mine, de parcă i-aș fi cel puțin fiică. Cumsecade femeie.

Și ce primire! Să crăpați de ciudă, voi, scepticilor, ce mi-ați descris viitorul în cele mai mohorâte culori.

Când am coborât din autobuz, m-a luat în primire imediat învățătoarea de lucru manual de aici, un fel de caraghioasă de vreo cincizeci de ani (ea zice că are patruzeci neîmpliniți! Ah, femeile!) „Te rog să-mi spui Otilia Octavianovna” (era să pufnesc de râs), „școala de aici e o mizerie, o, liceul nostru de menaj! Îi zicea școală, de fapt era liceu!” și așa mai departe. La început o sfeclisem, pe urmă mi-am dat seama că e o coțofană inofensivă. Aproape ca Musea noastră. Știu toată biografia ei, știu că e fată mare, că bărbații nu merită să le jertfești tot ce ai mai scump… M-a implorat să mă feresc de un învățător de-aici, un „lovelasă”, cum îi zice ea, fără egal. În zece minute, cât am făcut cu ea până la școală, am reușit să cunosc cursul scurt al tuturor biografiilor corpului didactic!

M-au primit bine, au râs de „Viorica Mircevna”, ca de obicei, iar până la gazdă, la lelea Safta, m-a condus – ironia soartei – chiar „lovelasă”, Radu Negrescu, învățător de fizică și matematici, un bărbat de-o frumusețe să-ți stea ceasul. L-am văzut prin oraș, acum câteva zile, am stat chiar cu un rând în urma lui la Filarmonică, la Richter. Era cu o roșcovană. Ar fi putut avea mai mult gust… E însurat, dar nu trăiește cu nevastă-sa. Să-i fie de bine!

Face impresia unui băiat deștept, deși pozează. Pijon! Când am ajuns la lelea Safta, costumul lui negru arăta rău.

În aceeași zi am avut consiliu pedagogic. Primul meu consiliu! L-am cunoscut mai îndeaproape pe director. N-a făcut nimic să-mi schimbe impresia ce mi-a lăsat-o astă-vară la secția raională, când am venit cu numirea. Prost de rage, dar plin de importanță. M-a numit dirigintă la a noua „a”. Poame bune, mi-am zis: mi s-a părut că oftează toți ușurați când am acceptat!

Apoi prima zi de școală. Mă așteptam, ce e drept, la mai mult fast, e o sărbătoare totuși!

A fost numai o cuvântare destul de ștearsă, a vorbit directorul. „Să fiți cuminți, să nu spargeți geamurile, să fiți «culturali» și să învățați.” Copiii au aplaudat vreo zece minute, să se dezmorțească. Am făcut cunoștință cu a noua „a”. Obrăznicuți, dar nimic grozav. O să ne înțelegem. Lecțiile propriu-zise încă n-au început. Facem „practică de producție”, de ieri. Mai pe scurt, strângem strugurii la vie. O să dureze vreo lună. Păcat. Lucrul acesta dezorganizează copiii. Să nădăjduim însă că o să fie totul bine.

Da, se uită cam strâmb la mine colegele. Nu le plac toaletele mele și nici tunsura! Îmi pare rău de ele, dar n-am ce le face. Lelea Safta zice de orice rochiță că mă prinde minunat! Bună femeie!…

STUDIUL TEXTULUI

I. CUVINTELE TEXTULUI

1 Explicați cum s-au format cuvintele:
discordanță, etalonar, expresivitate, a reconstitui, sinceritate, a contrazice, indiferență, asemănare, convențional, aparență, extraordinar, paradoxal, stupiditate.

2 Încadrați cuvintele din exercițiul precedent în una din clasele (categoriile) de mai jos: arhaisme; neologisme; regionalisme.

▼ Explicați abundența lor şi preferința autorului pentru acest lexic prin una din următoarele ipoteze:

a) Fac parte din lexicul obişnuit al autorului;

b) Sunt determinate de tema „intelectuală” a romanului;

c) Apar întâmplător în text.

3 Scrieți pe caiete câte un sinonim pentru fiecare dintre cuvintele:
frumusețe, uluitoare, subliniați (ochii), numeroase, model.

4 Explicați sensul expresiilor:

de care nu te poți rupe;	am mizat totul pe o carte;
(fără) să dea de înțeles;	gamă de expresii;
din clipă în clipă;	mă scoate din sărite;
să tulbure apele;	are de sondat cele mai adânci tainițe ale sufletului;
dacă nu mă înșela intuiția;	ca să faci impresie bună.

5 Deși relatate de naratori sau personaje diferite, toate cele trei secvențe din roman sunt scrise de la persoana I. Găsiți în fiecare secvență și scrieți pe caiete câte trei exemple de cuvinte și expresii, forme gramaticale pronominale sau verbale care să demonstreze această afirmație.

6 Comparați formele verbale ale trecutului utilizate preponderent în povestirea lui Radu Negrescu (perfectul simplu și imperfectul) cu cele din fragmentul de jurnal al Vioricăi Vrabie (perfectul compus și imperfectul).

- Scrieți pe caiete câteva exemple din aceste secvențe.
- Explicați preferința pentru perfectul simplu în primul caz și perfectul compus în al doilea.

7 Identificați câte trei indicii de spațiu și timp în jurnalul Vioricăi.

II. SEMNELE TEXTULUI

1 Scrieți câteva titluri ale unor texte citite de voi integral ori fragmentar, care s-ar potrivi noțiunii de **roman**, însușite de voi în clasa a VII-a.

AMINTIȚI-VĂ!

Romanul este o specie epică, cu acțiune complexă, de regulă mai vastă decât nuvela și povestirea, cu mai multe personaje. Este o specie polimorfă, adică poate să aibă cele mai diverse forme/configurații.

2 Construcția romanului *Singur în fața dragostei* e originală, dar în general simplă: naratorul, care vorbește în numele autorului, se întâlnește cu un tânăr. Acesta îi va relata o istorie din experiența lui de profesor la țară. În această relatare sunt intercalate fragmente din jurnalul unei colege, care comentează faptele din punctul său de vedere. Astfel, într-o povestire „în ramă" se încadrează o altă povestire „în ramă".

- Amintiți-vă noțiunea „povestire în ramă".
- Numiți textele citite de dvs. în care se întâlnește acest procedeu.
- Câți naratori are romanul *Singur în fața dragostei*?
- Care este totalitatea generală pe care o alege fiecare „voce" de narator?

Yannick Schwarz. *Fără titlu*

3 Plasați într-un tabel cele trei secvențe, în ordinea temporală a scrierii/povestirii lor:

a) „În loc de prolog";

b) povestirea lui Radu Negrescu;

c) jurnalul Vioricăi Vrabie.

4 Identificați în prima secvență a romanului câteva exemple care: a) creează impresia că naratorul povestește evenimentele chiar în momentul în care ele se desfășoară; b) se adresează direct ascultătorului/cititorului.

5 Găsiți patru episoade din prima secvență, în care naratorul: a) povestește (acțiuni, evenimente); b) descrie (anturajul ori personajul); c) dialoghează (ori recurge la dialog); d) argumentează unele opinii.

6 Găsiți în roman câte un exemplu de caracterizare a personajelor:

a) direct, de către autor;
direct, de către alt personaj;
direct, de către sine (autocaracterizare);

b) indirect, prin aspect fizic, vestimentație, obiecte etc.;
indirect, prin acțiuni;
indirect, prin vorbă (felul de a vorbi); prin meditații proprii, atitudini etc.

7 Remarcați cel puțin o calitate a unui personaj văzut din două perspective diferite și comparați-le.

8 Identificați, în cele trei secvențe ale romanului, câteva moduri de prezentare a personajelor:

a) naratorul prezintă personajul;

b) un personaj îl prezintă pe celălalt și viceversa;

c) personajul se autocaracterizează.

- Care dintre aceste prezentări vi se pare mai obiectivă și de ce?

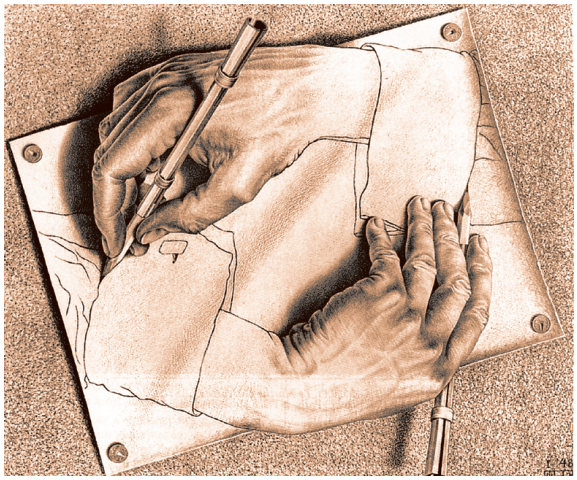

M.C. Escher. *Mâini desenând*

9 Scrieți o listă de calități ale personajului Radu Negrescu, completând un tabel după modelul de mai jos:

Personajul văzut de un alt personaj	Personajul autocaracterizat	Personajul văzut de narator

10 Comparați o realitate expusă în fragmentul: „Geamantanul începuse să prindă greutate […]. Îmi amorțise mâna și nu aveam niciun chef de vorbă.” cu replica personajului: „Nici n-am observat că am un geamantan în mână! Credeam că e un plic roz și parfumat… Ai într-însul operele complete ale lui Balzac și Zola?”

- Cum explicați această diferență între ceea ce crede/simte/gândește personajul și ceea ce spune?

AFLAȚI MAI MULT!

Ironia este o figură retorică ori un procedeu prin care naratorul/vorbitorul/personajul lasă să se subînțeleagă contrariul a ceea ce afirmă. Ironia poate să exprime o ușoară batjocură amiabilă, dar poate să reprezinte o atitudine persiflantă și sarcastică. Sensul adevărat este descifrat și înțeles cu ajutorul contextului ori al unor indicii oferite de vorbitor sau narator/scriitor.

11 Identificați în dialogurile din secvența a doua a textului alte două exemple de ironie. Prin ce se explică, în opinia dvs., această atitudine ironică a personajelor?

12 Care este contextul ori indiciile sugerate de autor, care vorbesc despre faptul că în exemplul următor personajul ironizează:
„– Noi, ăştia, ţăranii, trăim cum a dat domnul. Nu ştim ce se face pe lume”?

13 Explicați existența indiciilor ori a contextului în replica ironică a Vioricăi despre asemănarea lui Radu cu însoțitoarea lui la Filarmonică.

III. SENSURILE TEXTULUI

1 Consemnați câteva realități (personaje, evenimente, detalii spațiale), deopotrivă prezente în narațiunea lui Radu Negrescu și în jurnalul Vioricăi.

2 Comparați atitudinea celor două personaje referitoare la: școală; sat; colegi de serviciu; fiecare dintre aceste două personaje.

3 Discutați în grupuri punctele de vedere diferite ale personajelor despre unele și aceleași realități. Argumentați poziția deosebită a fiecăruia.

4 Comparați două moduri de a susține un dialog, utilizate de personajul Radu Negrescu, în primul caz cu naratorul-autor, în al doilea caz cu Viorica Vrabie.
Observați asemănările și diferențele de atitudine.
Explicați-le.

5 Care sunt, în opinia dvs., regulile de întreținere a unui dialog:

- Forma şi modalitatea depind de persoana cu care dialogați?
- Se permite să întrerupeți interlocutorul? Procedați la fel în toate cazurile?
- Trebuie să ascultați întotdeauna atent pe cel care vă vorbeşte?

REPERE TEORETICE

Dialogul este una dintre modalitățile de expunere într-o operă literară. Dar dialogul este cea mai practicată formă de comunicare. El poate fi **formal/oficial** (când se desfășoară după anumite reguli ale conduitei și politeții) ori **informal/familiar** (când se desfășoară în familie, între prieteni, cunoscuți). În acest caz dialogul se realizează într-un limbaj colocvial, nepretențios.

6 Citiți dialogul, dintre Radu și Viorica, încadrat între replicile:
„– Ce mai nou pe la târg?” și [...]
„– Mi-a făcut o deosebită plăcere.”

- Argumentați, în baza acestui dialog, că în anumite situații personajele nu comunică propriu-zis, ci mimează o comunicare (ceea ce personajul Radu Negrescu numește ironic „a întreține o conversație”).

AMINTIȚI-VĂ!

Comunicarea este un proces de transmitere a unui ***mesaj*** de la o ***sursă*** (emițător, vorbitor, scriitor) către o ***destinație*** (receptor, ascultător, cititor ș.a.). Pentru realizarea comunicării, se utilizează un anumit ***cod*** (cuvinte, litere, gesturi, semne etc.) și un anumit ***canal*** (aerul, textul scris, telefonul, poșta electronică).

- Care este, în general, în opinia dvs., scopul unei comunicări false, al unei conversații de dragul conversației?
- Care este rolul unor fragmente de dialog ce denotă o falsă comunicare între personajele unui text literar? Cum caracterizează această pseudocomunicare personajele implicate?
- Discutați cu colegii asupra rostului falsei comunicări în viață.

NOTA BENE

Comunicarea dintre persoane nu are doar funcția de a transmite informații. Ea este, în anumite situații, un mijloc prin care se creează emoții estetice ori servește la stabilirea (sau menținerea) unor relații sociale.

7 Comentați titlul romanului lui Aureliu Busuioc. Comparați impresia pe care ați avut-o în trei cazuri diferite:

a) atunci când ați citit doar titlul romanului şi autorul lui;

b) citind secvențele / fragmentele prezentate în manualul dvs.;

c) după ce ați citit romanul în întregime.

8 Propuneți un titlu de alternativă, având în vedere două perspective narative diferite.

9 Bifați răspunsurile corecte în opinia dvs. și argumentați că *Singur în fața dragostei* este un roman:

a) social;
b) istoric;
c) de dragoste;
d) de aventuri;
e) de moravuri;
f) SF;
g) psihologic.

10 Care dintre cele trei secvențe vi se pare mai obiectivă/imparțială şi de ce?

11 În romanele povestite la persoana a III-a se pare că naratorul știe totul despre personaje (despre toate): ce fac, ce gândesc etc. Totuși cele relatate de la persoana I (cazul romanului lui A. Busuioc) se consideră a avea o mai mare doză de autenticitate. De ce?

Alegeți răspunsul/răspunsurile posibil(e):

- Pentru că „știu cel mai bine ceea ce văd și simt";
- Pentru că este imposibil să cunoști ce se întâmplă în mintea diferitor personaje sau concomitent în locuri diferite;
- Pentru că îl cred mai bine pe cel care a văzut/auzit/simțit decât pe cel care presupune/ inventează acțiuni (gânduri).

IV. TEXTUL CA PRETEXT

1. Împărțiți-vă în două echipe (colegii de bancă vor fi în echipe diferite). Cei din prima echipă vor alcătui rezumatul relatării lui Radu Negrescu despre ziua sosirii Vioricăi Vrabie în satul Recea Veche. Elevii din cealaltă echipă vor rezuma relatarea Vioricăi despre același eveniment. Comparați (câte) două rezumate și discutați asupra:

   – detaliilor surprinse în fiecare caz;

   – atitudinii personajelor;

   – volumului textelor și al rezumatelor;

   – limbajului utilizat.

2. Pornind de la realitățile de azi, de la mesajul romanului și de la opinia dvs. în acest sens, discutați în clasă la tema: „Intelectualul la sat: necesitate, posibilități, șanse, probleme". Notați-vă opiniile colegilor. Expuneți-vă părerile proprii.

- Redactați un eseu de atitudine/opinie cu tema: „De ce aș/n-aș vrea să fiu un intelectual la țară".

3. Prezentați 5 situații din viața școlară, în care este nevoie de redactarea unei cereri. De ce e necesar acest tip de document?

REPERE TEORETICE

Cererea este o varietate de scrisoare, prin care o persoană solicită altei persoane sau instanței acordul, soluționarea unei probleme etc. Ea ține de stilul administrativ și trebuie redactată în conformitate cu anumite norme.

4. Citiți rigorile/caracteristicile unei cereri. Adresați întrebări de precizare acolo unde informația vă pare confuză sau neclară. Solicitați ajutorul colegilor, apelați la DEX pentru a înțelege exact informația.

- Cererea trebuie redactată pe o coală de hârtie A4.
- Pentru îndosariere, marginea din stânga a paginii trebuie să aibă liberi cel puțin 2 cm.
- Cererea trebuie să înceapă cu o formulă de adresare, prin care se indică funcția celui căruia i se adresează („Domnule Director"). Formula de adresare trebuie scrisă la aproximativ 5-6 cm de marginea de sus a paginii, pentru a lăsa loc liber formulării rezoluției de către cel căruia i se solicită un anumit lucru;

Cererea cuprinde:

- numele, prenumele și domiciliul petiționarului;
- statutul social (elev, student ș.a.) și instituția unde îți desfășori activitatea;
- formularea scurtă, clară și precisă a solicitării de ordin personal;
- motivul solicitării;
- semnătura solicitantului (la 2-3 cm sub ultimul rând al textului, către marginea din dreapta);
- localitatea și data întocmirii cererii (se pun aproximativ în dreptul semnăturii, dar în partea stângă a paginii);

- funcția celui căruia îi este adresată cererea și instituția pe care o conduce (în josul paginii);
- Cererea trebuie să respecte normele de redactare și specificul stilului administrativ.

5 Alegeți 3 dintre caracteristicile cererii și explicați, printr-un enunț scris, de ce acestea sunt importante.

6 Delimitați caracteristicile cererii, specificând ce se referă la conținut, la limbaj, la aspectul grafic al documentului.

7 Analizați cererea alăturată, raportând-o la rigorile date mai sus.

DOMNULE PRIMAR,

Subsemnatul MARIN VASILE, domiciliat în municipiul Chișinău, Str. Independenței, bl. 3, ap. 115, rog să-mi aprobați prezenta cerere prin care solicit concesionarea unei suprafețe de teren pentru parcarea autoturismului proprietate personală, la adresa mai sus menționată.

20 august 2019 *semnătura*

Domnului primar al municipiului Chișinău

8 Elaborați o cerere către administrația instituției în care studiați, prin care solicitați organizarea în școală a unei secții de fotbal pentru elevii de 14-16 ani.

9 Modelați alte situații când ați putea avea nevoie de redactarea unei cereri. Comentați specificând cui o adresați și ce informații veți include.

10 În cazul în care ar trebui să plecați, în componența unei echipe, la o competiție în altă țară, de ce acte veți avea nevoie? Elaborați lista lor și estimați (în timp) posibilitățile de perfectare.

Formularul este un act oficial, parțial completat, cu spații rezervate pentru datele personale, informații despre cel care îl completează. Unele cereri tipizate au aspectul formularului.

11 Completați formularul pentru obținerea unei vize turistice în Estonia. Discutați dificultățile de completare. Atenție la restricțiile și cerințele speciale de completare!

- A se imprima de pe www.formulare.md.

12 Ce ar putea conține un text poetic numit *Cerere*, *Formular*?

13 Citiți poeziile respective de Adrian Păunescu și Grigore Vieru, apreciați diferența dintre stilul administrativ și cel artistic.

V. TEXTUL ŞI TEXTELE

1. Recitiți secvența care reprezintă fragmentul din jurnalul Vioricăi Vrabie. Găsiți câteva exemple care să confirme că este un text scris „pentru sine", cu adevăruri care nu întotdeauna pot fi spuse cuiva în față.
   - Cu ce scop personajul respectiv ține un jurnal?
   - Cunoașteți persoane care își notează zilnic impresiile într-un jurnal?
   - Voi aveți un jurnal în care să consemnați cele mai importante evenimente, opinii, impresii?

REPERE TEORETICE

Jurnalul este o specie memorialistică în literatură sau reprezintă o suită de însemnări zilnice ori periodice ale unei persoane, în care, aproape simultan cu evenimentele, acestea sunt înregistrate cu sau fără comentariile și opiniile autorului. Spre deosebire de memorii sau amintiri, jurnalele sunt deseori mai credibile, deoarece consemnează faptele și impresiile în imediata lor desfășurare.

- Cunoașteți personalități importante (scriitori, savanți, politicieni, artiști) care și-au scris și publicat jurnale?

2. Comparați relatările personajelor prin prisma raportului jurnal–amintire.
3. Comentați procedeul „povestirii în ramă" pe baza unor texte cunoscute (de exemplu, *Hanu-Ancuței* de M. Sadoveanu, *O mie și una de nopți*).
4. Spre finalul romanului, personajele vor folosi în diverse contexte expresia care a dat titlul romanului. (Re)citiți aceste fragmente.

A. Se ridică [Viorica] și începu să se plimbe prin odaie.

– Nu trebuie să vorbim nimic serios. Sau, poate, să vorbim numai serios… Ai să pleci și ai să rămâi pentru totdeauna așa cum ai plecat… Nu, lasă-mă să vorbesc, ascultă-mă! Știi că te iubesc. Știu că mă iubești cinstit și… mult. Dar pleci și ai să rămâi singur în fața dragostei. În fața unei abstracții, din acelea cu care operezi ca un virtuoz în teoriile și în ipotezele tale. […]

B. Stăteam fără s-o pot întrerupe. Câtă dreptate avea! Dar nu pentru mine, acel de azi. Pentru altul, pentru acela de până nu demult! Buna mea

René Magritte. *Buchetul*

Viorica! Se temea pentru mine. Se temea să mă lase singur cu dragostea mea, cu abstracția pe care o numim dragoste! […]

C. Am nevoie de tine!

Tu mă poți ajuta acum. Nu mă lăsa singur în fața dragostei. Nu mă lăsa singur cu mine însumi… Am să mă mint iar. Și am să mă pierd.

Sunt capabil, şi tu o ştii. Dar n-am punctul acela de sprijin pe care aş putea fixa pârghia tuturor capacităților mele. Te-am ales pe tine, și numai pe tine. […]

- Cum înțelegeți „a fi singur în fața dragostei”?
- Ce ar trebui să existe pentru ca dragostea să nu fie „o abstracție”?

Amerigo Tot. *Dialog inimaginabil*

5 Comparați sentimentul de singurătate trăit de un îndrăgostit, exprimat poetic în textele de mai jos:

STAMPĂ

Încerci să te aperi
De geamul prin care
L-ai văzut depărtându-se.
O roşie gheară
Este muşcata din geam
Care te biruie.
Asta, te-ntrebi,
Să fie dragostea:
Un om depărtându-se
Şi altul rămas speriat
Ca înaintea prăpastiei
În fața propriului geam?!

Grigore Vieru

ROMANȚĂ

Ca albina
căreia peste noapte i s-a furat
câmpul cu flori.
Ca râul
care întreabă de trecători
cum să ajungă la mare.
Ca piatra
pe care nicio casă
n-o primeşte în temelie.
Aşa sunt,
aşa sunt mereu
când te aştept
şi nu vii…

Vasile Romanciuc

- Descoperiți similitudini şi deosebiri în expresiile poetice ale sentimentului singurătății.
- Ce idei sau senzații similare romanului lui Aureliu Busuioc ați sesizat în textele poetice propuse?
- Alegeți unul dintre textele propuse ori un fragment/strofă/vers care ar putea servi drept epigraf pentru romanul lui Aureliu Busuioc sau pentru un eseu intitulat „Singur în fața dragostei”, redactat de dvs.

SINTAXA
PROPOZIȚIEI ȘI A FRAZEI

PREDICATUL ȘI PROPOZIȚIA PREDICATIVĂ

PREDICATUL VERBAL. PREDICATUL NOMINAL

1 Citiți enunțurile de mai jos, selectate din romanul lui Aureliu Busuioc *Singur în fața dragostei*. Identificați predicatele și rescrieți-le. Arătați tipul fiecărui predicat.

- O, de mine m-am îngrijit întotdeauna!
- Nu mă consider un fatalist, am pur și simplu dreptul să privesc lucrurile în față și să-mi aleg singur drumul.
- Orice rețete ar fi absurde. Și ar fi absurd să le cerem!
- Viața pe care au trăit-o merită să fie așternută pe hârtie.
- Safta lui Terinte, dacă era aceea pe care o bănuiam eu, locuia departe.
- O să am bine de furcă atunci când începem lecțiile!

AMINTIȚI-VĂ!

Predicatul este partea principală a propoziției, care atribuie subiectului o acțiune, o stare, o calitate.
Predicatul verbal răspunde la întrebarea *ce face?* (subiectul).
Predicatul nominal răspunde la întrebarea *cum este?, cine/ce este?* (subiectul).

2 Reprezentați pe caiete schemele propuse, înscriind în dreptunghi exemplul adecvat, selectat din enunțurile date.

PREDICAT VERBAL EXPRIMAT PRIN:

VERB LA DIATEZA ACTIVĂ	VERB LA DIATEZA PASIVĂ	VERB LA DIATEZA REFLEXIVĂ	LOCUȚIUNE VERBALĂ	EXPRESIE VERBALĂ

PREDICAT NOMINAL EXPRIMAT PRIN VERB COPULATIV +

SUBSTANTIV	ADJECTIV	ADVERB	PRONUME

3 Construiți și înscrieți 4 enunțuri dezvoltate cu 4 dintre predicatele introduse în schemele de la exercițiul 2.

4 Extrageți din textul ce urmează predicatele nominale și restabiliți subiectele incluse.

Pentru fiecare om sunt altcineva.
Pentru tatăl meu sunt singurul lui fecior.
Pentru cititor sunt câteva rânduri din cartea mea.
Pentru acest trecător sunt un grăbit trecător.

Liviu Damian

5 Propuneți câte 5 verbe diferite la moduri personale, acceptabile ca predicate pentru subiectele date:

Frunzișul …, …, …, …, … .
Izvorul …
Bruma …
Ceața …
Furnicile …
Norii …

Nicolae Grigorescu. *Luminiș*

6 Alegeți un șir dintre cele alcătuite la exercițiul 5 și construiți un enunț complex, utilizând toate cele 5 verbe-predicate și subiectul propus.

7 Descrieți clădirea școlii în care învățați (privind-o din diferite unghiuri). Utilizați predicate nominale, variind verbele copulative.

Pentru informație: *a fi, a deveni, a părea, a se părea, a ajunge, a se face, a se arăta, a semăna, a rămâne.*

8 Enumerați personajele literare din romanul *Singur în fața dragostei*. Referiți adjectivele de mai jos la diverse personaje, construind enunțuri cu predicate nominale. Utilizați diferite verbe copulative.

- Ciudat, dezechilibrat, deschis, primitiv, rece, inteligent, curat, impenetrabil, delicat, puternic, caustic, fin, onest, sincer.

9 Caracterizați oral, într-o alocuțiune de 3 min., un personaj din romanul *Singur în fața dragostei*.

10 Scrieți un text coerent, prezentându-vă personajul preferat din acest roman.

11 Delimitați specificul de sens al cuvintelor din agendă și ilustrați-l în contexte adecvate.

Târg	Urbe
Cetate	Megalopolis
Burg	Metropolă
Oraș	Municipiu

12 Citiți enunțul, delimitați propozițiile și analizați structura predicatelor.

Pentru aceştia, lumea e clară ca un pahar de apă, viața e o chestie pe care trebuie s-o trăiești, și îndoielile – niște nouraşi care pătează efemer albastrul nemărginit al existenței lor senine. Aureliu Busuioc

REPERE TEORETICE

Dacă predicatul poate fi ușor subînțeles din context, vorbitorul îl omite total sau parțial. De exemplu, se omite verbul copulativ *a fi* sau alt verb copulativ, numit anterior.

▪ *Ciudat om și Negrescu ăsta! = Ciudat om* ***e*** *și Negrescu ăsta!*

Spre a se evita repetarea, se poate omite și un predicat verbal, dacă acesta a fost utilizat pentru un alt subiect.

▪ *În picioare, la biroul lui, stătea Spânu, alături, roșie, suflând greu, Tamara, și în fața lor, cu spatele la mine, franțuzoaica. = În picioare, la biroul lui,* ***stătea*** *Spânu, alături, roșie, suflând greu,* ***stătea*** *Tamara, și în fața lor, cu spatele la mine,* ***stătea*** *franțuzoaica.*

13 Citiți enunțul. Restabiliți elementele lipsă ale predicatelor. Propuneți, unde e posibil, mai multe variante.

Cu toată jumătatea lui octombrie, era o dimineață caldă, drumurile pline de praf potolit peste noapte, nu plouase încă niciodată, și copacii verzi, de parc-ar fi fost vară.

Aureliu Busuioc

14 Transformați atributele date în predicate nominale. Observați schimbările obligatorii.

țară *mare*	climă *temperată*
litoral *întins*	populație *diferită*
relief *muntos*	turism *dezvoltat*

15 Citiți textul din enciclopedie, reprodus mai jos. Remarcați oral lipsa unor elemente din componența predicatelor și restabiliți-le. Relatați informația, utilizând diferite verbe-predicate.

TUNISIA

Republica Tunisiană: stat în nordul Africii, situat pe țărmul Mării Mediterane, între Algeria și Libia. Include 18 guvernorate. **Suprafața:** 163,6 mii km^2. **Populația:** 9,46 mil. loc. **Densitatea:** 58 loc./km^2. **Capitala:** *Tunis* (675 mii loc.). **Alte orașe:** *Sfax, L'Ariana, Bizerte, Gabès, Susa, Kairouan.* **Rata populației urbane:** 57%. **Durata medie a vieții:** 70 de ani. **Relief:** variat. **Râul principal:** *Medjerda.*

Vegetație: păduri (cu arbori de pin, stejar, plută; 6% din teritoriu), plante ierboase de stepă. **Limba oficială:** araba. **Componența etnică:** arabi, berberi, europeni. **Culte:** islamism 99%, creștinism. **Unități monetare:** 1 dinar tunisian = 1 000 millimes.

DIALOGUL. VORBIREA DIRECTĂ ȘI VORBIREA INDIRECTĂ

1 Alegeți un dialog din romanul *Singur în fața dragostei* și analizați-l răspunzând la următoarele întrebări:

a) Cine dialoghează?
b) Care este informația comunicată de personajele conlocuitoare?
c) Ce atitudine au unul față de altul participanții la dialog?
d) Ce adresări sunt utilizate?
e) Cum comentează autorul acest dialog?
f) Ce verbe ale comunicării orale sunt utilizate?

2 Analizați dialogul. Comentați absența predicatelor. Restabiliți-le.

– Și când zici că pleci? mă interesai.
– Unde?
– Acasă. La mămica.
Râse scurt.
– Probabil, de vacanța mare.

Aureliu Busuioc

A articula *A reproșa*
A debita *A pleda*
A replica *A relata*
A perora *A obiecta*

3 Delimitați specificul de sens al cuvintelor din agenda de mai sus și ilustrați-l în contexte adecvate.

REPERE TEORETICE

Vorbirea directă prezintă cuvintele cuiva așa cum au fost spuse, fără schimbări. Vorbirea directă apare sub formă de monolog sau dialog și este introdusă prin verbele zicerii: *a zice, a spune, a întreba, a striga, a afirma, a șopti* etc. La dialoguri spusele fiecărei persoane se scriu din rând nou, cu literă mare și linie de dialog. Între cuvintele autorului și vorbirea directă se aplică diferite semne de punctuație:

▪ *dacă verbul de declarație stă înaintea vorbirii directe, între ele se pune semnul două puncte;*
▪ *dacă vorbirea directă stă înaintea cuvintelor autorului, ele se separă prin virgulă.*

4 Citiți dialogul. Extrageți cuvintele autorului. Propuneți cuvinte ale autorului la replicile în care acestea lipsesc.

– Care e culoarea ta preferată? îl întrebă Paula.
– Culoarea mării.

– Dar marea n-are o singură culoare. Uneori e verde, alteori – albastră.
– Păi, replică el, aşa-mi place mie.
– O culoare rece, spuse Paula. Eşti o persoană într-adevăr încântătoare, Jean-Claude.
– Mulţumesc, şi tu eşti la fel.
– Adevărat? Crezi asta de-adevăratelea? Ascultă – limba în care vorbeai la telefon mai înainte era franceza?
– Da, spuse băiatul puţin încurcat.
– Sună grozav. O să încep să învăţ franceza în clasa a şasea. Aşa că am să fiu în stare să-ţi fac o vizită cândva.
– Ar fi foarte plăcut.
– Da, spuse Paula, fericită că primise invitaţia dorită.

Erich Segal

5 Citiţi textul. Transformaţi fragmentul marcat într-un dialog din 6-8 replici.

Pe drum Viorica mă întrebă:
– Ai petrecut bine de sărbători?
– Le-am petrecut acasă.
– Credeam…
– O, nu, în ajun doar. Restul zilelor am stat acasă.
– Şi eu. L-am citit pe Eluard. Tânărul. Decadentul. L-ai citit?
Nu-l citisem. Dar voiam să-l citesc numaidecât. O să mi-l dea chiar acum? Mulţumesc. În franţuzeşte o să-mi vină cam greu… Dar…

Aureliu Busuioc

6 Dialogaţi cu un coleg despre modul în care se desfăşoară sărbătorile în familiile dvs. şi înscrieţi dialogul. Comentaţi, prin cuvintele autorului, cum a avut loc această comunicare.

REPERE TEORETICE

Vorbirea indirectă prezintă cuvintele cuiva nu aşa cum au fost spuse, ci modificate, introduse prin cuvintele autorului (care arată cui îi aparţine vorbirea, cui îi este adresată, cum are loc comunicarea). Cele mai frecvente verbe utilizate în acest scop sunt: *a spune, a zice, a întreba, a răspunde, a cere, a ordona, a promite, a anunţa, a afirma* etc.

7 Identificaţi în textul jurnalului Vioricăi Vrabie un segment cu vorbire indirectă. Analizaţi modalităţile de reproducere a vorbirii altcuiva.

8 Construiţi un enunţ în care să includeţi proverbele de mai jos, comparându-le şi variind verbul de declaraţie:

- Copacul mare nu se taie dintr-o lovitură (românesc).
- Stejarul e doborât de multe lovituri (latin).
- O singură lovitură nu doboară castanul (portughez).

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ PREDICATIVĂ

1 Descrieți, în 5-7 enunțuri, ziua de astăzi din punct de vedere meteorologic. Subliniați predicatele nominale utilizate.

2 Înlocuiți numele predicative prin propoziții subordonate, în conformitate cu modelul.

Model: *După atâta ninsoare, astăzi cerul* ***este senin****. După atâta ninsoare, astăzi cerul* ***este cum n-a mai fost de o săptămână****.*

REPERE TEORETICE

Alături de posibilitatea de a numi o caracteristică a obiectului prin atribut sau prin nume predicativ, în limba română există și posibilitatea de a construi o structură cu propoziție predicativă. De exemplu:

- *Casă* ***veche*** *– Casa* ***este veche*** *– Casa* ***este cum sunt toate casele bătrânești din sat.***

Propoziția predicativă [Pr] este ceea ce rezultă din transformarea unui nume predicativ în propoziție subordonată. Numele predicativ substituit prin propoziție predicativă poate fi exprimat prin substantiv, adjectiv sau verb la infinitiv. Propoziția predicativă se leagă de verbul copulativ prin mijlocirea unui element de relație: *că, să, dacă, care, cine, ce, cum, cât, după cum* ș.a.

3 Combinați elementele din cele 3 coloane, formând enunțuri cu propozițiile predicative propuse.

Propoziția regentă		Propoziția predicativă
Problema principală	*devine*	*să vizităm Sibiul.*
Adevărul	*este*	*dacă puteam merge.*
Dorința noastră	*a fost*	*de cât timp dispunem.*
Întrebarea	*ar însemna*	*cine ne-a făcut surpriza.*
Enigma	*era*	*că nu am făcut tema.*
A aştepta	*nu eşti*	*să crezi în promisiunile altora.*
Tu	*rămâne*	*cine te crezi.*
Prețul	*se face*	*cum îl pune vânzătorul.*
Dușmanul	*va fi*	*că îți este prieten.*

4 Substituiți numele predicativ prin propoziție predicativă, păstrând sensul enunțului.

- Datoria oricărui vorbitor este *de a respecta normele limbii*.
- A cunoaşte bine o limbă înseamnă *a citi literatura artistică în această limbă.*
- Obiectivele colegilor noştri sunt *călătoriile de studii.*
- Condițiile concursului rămân *cele vechi.*
- Sfatul specialistului este *exersarea zilnică.*

REPERE TEORETICE

Propoziția subordonată predicativă nu se izolează. Ea stă, de regulă, după propoziția regentă.

- Norocu-i *cum şi-l face omul.*
- Sunt *precum vin din rădăcină.*
  Vasile Romanciuc
- Chestiunea este *dacă aţi şi învăţat ceva.*
  Zaharia Stancu
- A face schi nu însemnează *să aluneci orbeşte la vale.*
  Mihail Sebastian

5 Citiți enunțurile. Identificați propoziția predicativă. Plasați alte 5 propoziții predicative potrivite pentru fiecare propoziție regentă.

- Mă gândii că lucrul cel mai bun e s-o previn.
- Singurul meu gând era să evit orice întâlnire.
  Aureliu Busuioc

Nistrul

6 Din enunțurile alcătuite la exercițiul precedent, construiți o frază cu 2 propoziții subordonate predicative omogene. Înscrieți-o și comentați oral aplicarea semnelor de punctuație.

7 Restabiliți câte o propoziție regentă potrivită cu propozițiile predicative date.

_____ ce a devenit tata.

_____ dacă este modernă această profesie.

_____ când le reuşeşte pe toate.

_____ să aibă aptitudinile necesare.

_____ cum îi place.

8 Delimitați specificul de sens al cuvintelor din agenda de mai jos și ilustrați-l în contexte adecvate.

9 Prezentați-vă într-o pagină de text coerent. Utilizați 3-5 propoziții predicative.

Aptitudine *Dexteritate*
Atitudine *Capacitate*
Abilitate *Calitate*

SUBIECTUL ȘI PROPOZIȚIA SUBIECTIVĂ

SUBIECTUL SIMPLU/MULTIPLU, EXPRIMAT/NEEXPRIMAT. ACORDUL SUBIECTULUI CU PREDICATUL

1 Copiați proverbele, delimitați prin numerotare propozițiile și subliniați în fiecare propoziție predicatul și subiectul.

- Capul iscusit la vreme de nevoie se cunoaște.
- Câine pe câine latră și niciunul nu aude.
- Cei mai frumoși ghiocei prin mărăcini se găsesc.
- Cel înțelept învață din înșelăciunea cea dintâi.
- Celui fără de lege cel fără suflet îi vine de hac.
- Cerșetorii se miluiesc, iar hoții se pedepsesc.
- Am venit la miere și ne e rușine a cere.
- Mai ușor e a ține un dovleac în mână decât o albină.

AMINTIȚI-VĂ!

Subiectul este partea principală a propoziției, care numește persoana sau obiectul ce îndeplinește o acțiune, suferă o stare, posedă o caracteristică.
Subiectul răspunde la întrebările *cine? ce?*.

- *Când **clopotul** cel mai mare se trage, **celelalte** nu se mai aud.*
- *Celui mai blând dobitoc îi trebuie **bici**.*

2 Caracterizați subiectele din enunțurile de mai sus, raportându-le la următoarele categorii:

- simplu
- subînțeles
- exprimat
- multiplu
- inclus
- neexprimat

3 Numiți 5-7 sărbători calendaristice pe care le respectă familia dvs. Discutați cu colegul de bancă. Remarcați coincidența unor sărbători. Relatați clasei informația prezentată de colegul dvs.

4 Delimitați specificul de sens al cuvintelor din agenda alăturată și ilustrați-l în contexte adecvate.

A aniversa *A celebra*
A elogia *A comemora*
A marca *A sărbători*

REPERE TEORETICE

Subiectul simplu este exprimat printr-o singură parte de vorbire. *Leul nu se uită/[1] când îl latră un căţel./[2]*

Subiectul dezvoltat este exprimat prin diverse structuri, care, deşi conţin două sau mai multe cuvinte semnificative, numesc o realitate (persoană, obiect, fenomen).
La un dram de învăţătură trebuie un car de minte.

Două sau mai multe subiecte ale aceluiaşi predicat formează **subiectul multiplu**.
Fiecare grăunte are şi făină, şi tărâţe.

5 Substituiţi numele geografice date prin îmbinări echivalente.

Model: ***Londra*** *– oraşul de pe Tamisa, capitala Marii Britanii, capitala Albionului.*

• Paris • Roma • Brazilia • India • Norvegia • Japonia

6 Scrieţi numele localităţii dvs. şi propuneţi îmbinări prin care se poate substitui acest substantiv propriu. Cum se numesc locuitorii acestei aşezări?

7 Identificaţi portretele personalităţilor literare şi alegeţi, din lista propusă, toate numele care i se potrivesc scriitorului respectiv. Documentaţi-vă şi scrieţi un text coerent de o pagină despre unul dintre autori, utilizând, de fiecare dată, un alt subiect.

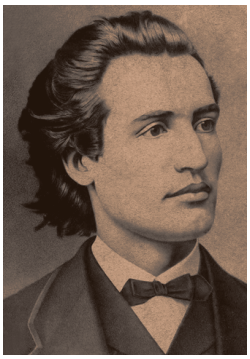

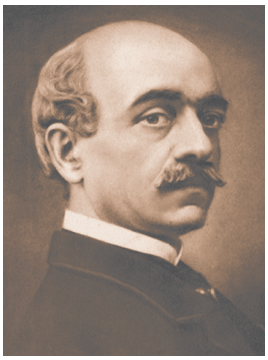

- Luceafărul literaturii române, bardul de la Mircești, Ceahlăul literaturii române, sfătosul bunic humuleștean, autorul *Pastelurilor*, poetul de la Ipotești, autorul *Amintirilor din copilărie*, marele zimbru al literaturii române, Homer al nostru.

NOTA BENE

Numele complete ale persoanelor sau ale instituţiilor, statelor, alcătuite din mai multe cuvinte, funcţionează ca **subiecte dezvoltate**, dacă răspund la întrebările subiectului şi se referă la o singură realitate:

- ***Aureliu Busuioc*** *face parte din generaţia de aur a literaturii basarabene.*

Tot ca subiecte dezvoltate funcţionează şi denumirile metaforice ale unor obiecte sau persoane, dacă acestea răspund la întrebările subiectului.

- ***Floarea oaspeţilor luncii*** *cu grăbire se adună.* (Vasile Alecsandri)

8 Continuați enunțurile, utilizând cuvintele și îmbinările date ca subiecte.

Trenurile _____ Văi și prăpăstii _____

Zeci de vagoane _____ Calea ferată _____

Locomotiva _____ Dihania de metal _____

9 Citiți textul. Delimitați propozițiile și extrageți din fiecare propoziție subiectul și predicatul. Analizați structura subiectelor.

Jur-împrejur, pământuri și ape încearcă să se despartă, împinse de o putere nevăzută, plină de intenții și ezitări imense. Întinderi de nisip ies la iveală de sub valurile tulburi, care le părăsesc, lăsându-le libere o vreme, dar apoi se răzgândesc și se întorc, cucerindu-le din nou, fâșie cu fâșie, acoperindu-le sub mâloasa lor tălăzuire. Forțe opuse trag într-o parte și alta, iar totul e pradă unor fantastice porniri contradictorii.

Geo Bogza

10 Construiți șiruri de denumiri expresive (3-5 îmbinări metaforice, în bază de comparație) pentru unul dintre copacii din lista de mai jos. Descrieți-l, utilizând aceste denumiri ca subiecte dezvoltate.

brad	tei
plop	stejar
arțar	măr

Mihai Grecu. *Gorunul*

11 Potriviți câte 3 subiecte pentru fiecare dintre predicatele date mai jos, conform cerinței:

a) un subiect simplu;

b) un subiect dezvoltat;

c) un subiect multiplu (cu cel puțin 2 constituenți).

Predicate: *se comercializează, negociază, tratează, parlamentează, se cumpără.*

SUBORDONATA SUBIECTIVĂ

1 În enunțurile de mai jos, substituiți segmentul marcat printr-un singur substantiv.

- *Cine caută ceartă* găseşte bătaie.
- *Cine ştie* câştigă.
- *Cine are barbă* să-şi cumpere pieptene.
- *Cine are minte* nu se amestecă în gâlceava altora.
- *Cine fură*-şi ia răsplata.
- *Cine lăcomeşte* nu se pricopseşte.

REPERE TEORETICE

Propoziția subordonată, care îndeplinește rolul de subiect al predicatului propoziției regente, se numește **propoziție subordonată subiectivă** [Sb]. În acest caz, propoziția regentă nu are un subiect exprimat, iar verbul-predicat din regentă este întotdeauna la persoana a treia.

Propoziția subiectivă se leagă de regentă prin diferite elemente de relație: conjuncții, adverbe, pronume: *că, să, dacă, cum, când, unde, cine, care, ce, câți, câte, oricine, orice.*

- ***Cine nu se poate stăpâni pe sine*** *cum să stăpânească pe altul?*
- ***Ce e strâmb din fire*** *anevoie se mai îndreaptă.*
- *Niciodată nu se știe* ***de unde sare iepurele****.*

2 Identificați în enunțurile date propozițiile subiective.

- Cine umblă la Crăciun în cămașă la Paști umblă în cojoc.
- Ce a mâncat lupul e bun mâncat.
- Cine de foc trebuință are în cenușă îl găsește.
- Cine n-are cal să urce pe jos la deal.
- Cine nu te știe te vinde, iar cine te știe te cumpără.
- Ce-a fost a trecut, ce-a mai fi a mai veni.

Leonid Domnin. Ilustrație a unui basm popular

3 Descifrați oral sensul unui proverb din cele de mai sus, răspunzând la întrebarea *de ce?*. Apreciați rolul propozițiilor subordonate subiective în construirea textului dat, propunând alte variante de a numi aceeași realitate.

4 Înscrieți după prezentare 2 variante de enunțuri cu propoziții subiective, lansate de colegi.

5 Potriviți propozițiile subordonate subiective la regentele date, restabilind proverbele. Motivați-vă opțiunea prin sensul unităților lexicale din cele două jumătăți ale proverbului și relațiile dintre ele.

Cine e deprins să aibă stăpân _____	_____ nu greșește niciodată.
Cine înșală o dată _____	_____ înșală și a doua oară.
Cine scoate sabia _____	_____ moare slugă.
Cine cade în gârlă _____	_____ are la bătrânețe.
Cine întreabă de două ori _____	_____ de sabie va pieri.
Cine adună la tinerețe _____	_____ de ploaie nu se mai ferește.

6 Substituiți propozițiile subordonate subiective din proverbele de mai sus prin alte propoziții subordonate subiective, păstrând sensul enunțului.

AFLAȚI MAI MULT!

Propoziția subordonată subiectivă poate determina predicate verbale și nominale, personale sau impersonale, care nu au, în propoziția regentă, un subiect exprimat sau inclus. Acest fel de propoziții subordonate subiective concurează cu pronume, verbe la moduri nepersonale și substantive, care ar putea fi subiecte în cadrul regentelor.

- *Urmează* (ce?) ***discuția***. *Urmează* (ce?) ***aceasta***. *Urmează* (ce?) ***să discutăm amănunțit proiectul***.
- *S-a întâmplat* (ce?) ***un accident***. *S-a întâmplat* (ce?) ***ce e mai rău***.
- *Se așteaptă* (ce?) ***înnorare variabilă***. *Se așteaptă* (ce?) ***să fie înnorat***.
- *E ușor* (ce?) ***a da sfaturi***. *E ușor* (ce?) ***să dai sfaturi***.

Predicatul propoziției subiective trebuie să fie (sau să includă) un verb la un mod personal. Propoziția subordonată subiectivă se leagă de regentă prin diverse elemente de relație: pronume, adverbe, conjuncții și locuțiuni conjuncționale.

- *Uneori mi se pare* [1] ***că*** *am citit prea mult* [2]. (Aureliu Busuioc)

7 Copiați enunțurile. Delimitați prin numerotare propozițiile. Identificați propozițiile principale, regente, subordonate, construind schemele structurii sintactice a fiecărui enunț.

- De fapt, n-are importanță unde l-am întâlnit, pentru că l-aș fi întâlnit neapărat, iar locul n-are nicio semnificație.
- Nu e suficient oare să știi doar o parte, ca să-ți poți imagina întregul?
- Mi se pare că aveți și o figură de stil, care uzează de acest procedeu...
- Se vedea totuși că întrerupsesem o discuție extrem de însemnată și agitată...

Aureliu Busuioc

REGENȚII PROPOZIȚIEI SUBIECTIVE

1 Citiți articolul lexicografic din *Dicționarul de dificultăți ale limbii române*. Formulați 2 recomandații pentru cineva care comite greșeli la utilizarea verbului *a trebui*.

A trebui verb impersonal (prin conținut) și unipersonal (prin formă), valabil numai la persoana a III-a: *trebuie, să trebuiască, trebuia, a trebuit, va trebui, ar trebui, ar fi trebuit.*

1 Îmi *trebuie* un caiet. Îmi *trebuie* niște caiete.

2 O să-mi *trebuiască* un caiet. O să-mi *trebuiască* niște caiete.

O să *trebuiască* să plec. O să *trebuiască* să pleci etc.

3 *Trebuie* luate măsuri urgente.

Trebuia anunțat colegul.

Dar: *Trebuiau* anunțați colegii.

4 *Trebuie* făcut, scris, mers, lucrat etc.

Trebuie spus, menționat, subliniat că…

5 Eu *trebuia* să plec. Tu *trebuia* să pleci.

Numai: Ei *trebuiau* să plece.

Dar: *Trebuia* să plece ei mai întâi.

6 Eu *a trebuit* să plec. Tu *a trebuit* să pleci etc.

Numai: Ei *au trebuit* să plece.

Dar: A *trebuit* să plece ei mai întâi.

7 Eu *va trebui* să plec. Tu *va trebui* să pleci etc.

Numai: Ei *vor trebui* să plece.

Dar: *Va trebui* să plece ei mai întâi.

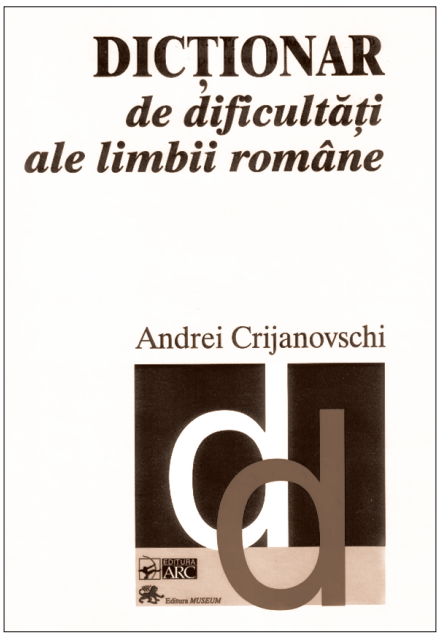

2 Substituiți subiectele marcate din enunțurile date prin propoziții subordonate subiective conform modelului.

Model: Îmi trebuie ***o plantă exotică***. Trebuie ***să găsesc o plantă exotică***.

- Îți vor trebui **culegerile de probleme la algebră și la fizică**.
- Îi trebuia **un sprijin**.
- Ne trebuie **ajutor**.
- Vă trebuie **niște haine** de sărbătoare?
- Le-ar fi trebuit **un sfat** bun.

3 Completați-vă agenda pentru săptămâna următoare. Formulați textual, utilizând diverse propoziții subordonate subiective, programul pentru aceste șapte zile.

- De exemplu: *Miercuri, la ora 16, trebuie să merg la antrenament.*

AFLAȚI MAI MULT!

În calitate de regent al propoziției subiective apar deseori verbele *a trebui, a fi, a rămâne, a ajunge, a urma*, utilizate ca impersonale.

- *Și de-**o fi** să mor în câmp de mohor… = Și de **va urma** să mor în câmp de mohor…*

La fel, în calitate de regent al propoziției subiective se utilizează verbele impersonale (la diateza reflexivă): *se întâmplă, se afirmă, se crede, se spune, se pretinde, se cuvine, se poate* etc. și predicatele nominale speciale, cu numele predicativ adverb: *e bine, e ușor, e greu, e util, e drept* etc. Uneori, aceste adverbe funcționează ca predicate regente fără verbul *a fi* și își subordonează propoziții subiective:

- ***Bine** că există undeva o mamă…* (Nicolae Dabija)

4 Alegeți una dintre situațiile propuse și formulați în scris 10 recomandări pentru:

a) un copil care începe a frecventa școala;
b) un elev care s-a transferat din altă școală în școala dvs.;
c) un coleg care pleacă în călătorie,

adăugând propoziții subiective la predicatele regente date.

E / este / ar fi bine	E / este / ar fi posibil	Se poate	Se admite
E / este / ar fi util	E / este / ar fi riscant	Se permite	Se obișnuiește
E / este / ar fi ușor	E / este / ar fi superfluu	Se interzice	Se cere
E / este / ar fi comod	E / este / ar fi reprobabil	Se recomandă	Nu se cade
E / este / ar fi simplu	E / este / ar fi incorect	Se cuvine	Nu se tolerează

5 Delimitați specificul de sens al cuvintelor din agendă și ilustrați-l în contexte adecvate.

A amenda *A admonesta*
A sancționa *A blama*
A penaliza *A condamna*

6 Cercetați desenele de mai jos. Calificați comportamentul personajelor desenate, stabilind rigorile: ce e rău și cum ar fi bine. Comentați textual o imagine. În echipe de 4-6 elevi, discutați opinia fiecăruia. Rezumați individual opinia echipei.

REPERE TEORETICE

Propoziția subordonată subiectivă poate ocupa orice poziție în raport cu regenta sa. Așa cum subiectul nu se separă de predicat, nici propoziția subiectivă nu se desparte de regentă.

- În prepoziție: ***Cine caută***/[1]***găsește***./[2]
- În postpoziție: *Se întâmplă într-o oră*/[1] ***ce nu se întâmplă într-o sută***./[2]

Dacă fraza conține mai multe propoziții subordonate subiective, raportate la elemente regente diferite, aceste propoziții subordonate nu se despart de regente prin semne de punctuație.

▪ *Se întâmplă uneori*[1] *să cadă în cursă*[2] *și cine te învață*[3] *să te ferești de ea*[4].

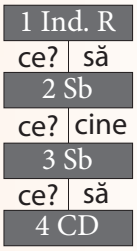

Dacă fraza conține mai multe propoziții subordonate subiective, coordonate între ele, se aplică semnele de punctuație cerute de coordonare.

▪ *Îmi place grozav*[1] *să discut polemic*[2]*, să mă încaier*[3] *ori pur și simplu să-mi bat joc*[4].

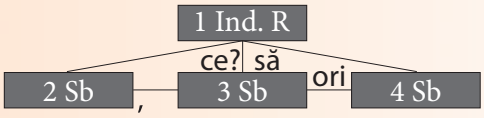

7 Citiți expresiv poezia. Rescrieți-o și analizați structura sintactică a enunțurilor. Aplicați semnele de punctuație necesare. Marcați cu literele alfabetului (*a, b, c…*) fiecare semn aplicat și motivați utilizarea lui.

AR FI RUȘINE

Ar fi o ruşine pentru mine
părintele vostru
dacă în fiecare zi v-aş aminti copii
că litera „A” este litera „A”
că soarele nu la apus răsare
că cerul plânge
nu doar peste-o floare.
Ar fi o ruşine pentru mine
părintele vostru
dacă murind aş închide numai un ochi
spre a vedea
cum ştiți
a vă mai ține de cuvânt.
Uitat de-aş fi
ca un cuvânt uitat
copii ai mei
ruşine mare-ar fi
de mi-aş rescrie
în fiecare săptămână
testamentul.

Liviu Damian

8 Analizați structura sintactică a enunțului de mai jos, apoi construiți un altul cu aceeași structură sintactică, păstrând elementele de relație.

▪ Nu știu **ce** a făcut el acolo, **dar** eu pot **să** jur **că** cel mai grav e nu **ce** a făcut, **ci că** s-a retras acasă **și** stă.

Marin Preda

ACORDUL PREDICATULUI CU SUBIECTUL

AMINTIȚI-VĂ!

Relația de inerență dintre subiect și predicat se manifestă prin coincidența categoriilor gramaticale comune.

1 Alcătuiți enunțuri dezvoltate, utilizând ca subiecte substantivele propuse, iar ca predicate – verbele date. Schimbați forma de număr a subiectelor și faceți modificările necesare pentru predicat.

Apa	Izvorul	Râul	Fluviul	Marea	Oceanul
a curge	a se umfla	a inunda	a spumega	a purta	a despărți

2 Oferiți câte 3 variante de subiecte exprimate prin substantive pentru predicatele nominale date.

___ este ursuz. ___	___ rămâne melancolică. ___	___ se cred formidabili. ___
___ se văd staruri. ___	___ părea posomorât. ___	___ se consideră originale. ___

Relația dintre subiectul simplu şi predicat se manifestă în felul următor:

Categorii coincidente	Predicat	Exemplu
Persoană, număr	verbal (verb la diateza activă sau reflexivă)	*Nici propria ghindă* ***nu răsare*** *la rădăcina ta.*
Persoană, număr, gen	verbal (verb la diateza pasivă)	*Radu* ***e copleşit*** *de propriile contraziceri.*
Persoană, număr	nominal (cu verbul copulativ)	*Copacii* ***erau drepți, înalți şi egali****.*
Număr, gen	nominal (cu numele predicativ adjectiv)	
Număr, caz	nominal (cu numele predicativ substantiv la cazul nominativ)	Şcoala ***era o clădire*** nu prea arătoasă.

3 Conjugați într-un enunț dezvoltat unul dintre verbele de mai jos (la alegere) la toate persoanele timpului prezent al modului indicativ, diateza activă. Observați și comentați oral manifestarea interdependenței cu subiectul.

- A proceda, a preceda, a accede, a accepta, a recepta, a graseia, a încleia, a copia, a suspenda, a ceda, a închipui, a lua.

4 Plasați pe lângă substantivele-subiecte simple date câte un verb cu funcția de predicat și câte un predicat nominal, realizând acordul cerut. Subiecte: *publicul, mulțimea, adunarea, gloata, echipa, roiul.*

5 Copiați textul, completând spațiile libere cu predicatele de tipul cerut.

Împrejurul castelului de la Bran pajiştile …….. (PV) şi fânul, adunat în căpițe rotunde, răspândite egal, îşi …….. (PV) cuminte trecerea în mireasmă. Era iulie şi era ora aceea a după-amiezii când, începând să cedeze, căldura …….. (PV) lumina, …..(PV) liniile blânde şi culorile moi. Dacă …….(PV) înspre intrarea

Castelul Bran

muzeului, la umbra crengilor ……(PV) răcoarea şi întunericul, dar sus, pe băncile de piatră cuibărite între metereze, o rază galbenă, aproape portocalie, … (PV) încă zidurile fierbinți de peste zi. Reduse la acoperişuri, casele îşi ……(PV) din determinări, şoseaua ……(PN) netedă. Trecutul ……..(PN), aşezat pe o frontieră care ……..(PV) niciodată nimic.

Ana Blandiana

AMINTIȚI-VĂ!

În limba română există o serie de **adjective** neologice, care sunt **invariabile** şi nu se pot acorda în gen şi număr cu substantivele.

6 Delimitați specificul de sens al cuvintelor din agendă şi ilustrați-l în contexte adecvate.

7 Alegeți din lista de mai jos adjectivele cromatice invariabile.

Alb, albastru, bleu, vişiniu, bej, negru, roz, roşu, vernil, verde, oliv, violet, cafeniu, lila, portocaliu, mov, maro, vânăt, gri, crem, bordo, indigo, oranj, chihlimbariu, cenuşiu, cânepiu, bleumarin.

Bej	*Indigo*	*Oliv*
Bleu	*Lila*	*Vernil*
Bleumarin	*Maro*	*Kaki*
Crem	*Mov*	*Bordo*

8 Descrieți un interior cunoscut, utilizând 3 adjective invariabile şi 3 adjective variabile ca nume predicative în enunțuri cu predicate nominale.

9 Alegeți forma gramaticală adecvată a predicatului pentru fiecare subiect dezvoltat dat. Argumentați-vă alegerea.

Subiect compus	Variante de predicate	
Majoritatea copiilor	*citeşte*	*citesc*
O mulțime de oameni	*s-a năpustit*	*s-au năpustit*
Fiecare dintre săteni	*cunoştea*	*cunoşteau*
Nimeni dintre participanți	*nu reuşise*	*nu reuşiseră*
Felicia Şaptefrați	*va fi venit*	*vor fi venit*
Felicia împreună cu prietenele	*va trece*	*vor trece*

10 Înscrieți denumirile a 5 instituții care se află în localitatea dvs. Fiți atenți la utilizarea majusculei şi a ghilimelelor! Scrieți un anunț publicitar pentru serviciile prestate de una dintre aceste instituții.

Verbe de reper:

a presta — a livra
a propune — a efectua
a oferi — a executa

11 Examinați lista instalațiilor şi aparatelor electrocasnice. Descrieți cum se instalează şi cum funcționează unul dintre ele.

râşniţă de cafea	prăjitor de pâine	combină frigorifică
maşină de spălat	fier de călcat	maşină de tocat

12 Analizaţi structura sintactică a enunţurilor de mai jos. Explicaţi realizarea acordului dintre subiect şi predicat.

Mulţi dintre mocani ştiau să cânte din fluier, din clarinet, din bucium, din cobuz. Unii aveau cărţi şi citeau.
Dacă se întâmpla să cadă vreunul de mâna duşmanului, se păstra obiceiul străvechi ciobănesc şi rănitul îşi spunea dorinţa din urmă…
Era obiceiul lor, soarta lor să fie ciobani, aşa cum a fost neam de neamul lor. Cei mai mulţi nici azi nu s-au lăsat, tot mocani îs. Dacă murea mocanul, îl îngropau lângă stână…

George Meniuc

Relaţia dintre subiectul multiplu şi predicat se manifestă în felul următor:

Structura subiectului multiplu	Regula de acord	Exemplu
Mai multe subiecte, dintre care unul – pronume personal de persoana I	Predicatul ia forma de persoana I plural.	*Eu, tu şi ei mergem pe aici.*
Mai multe subiecte, dintre care unul – pronume personal de persoana a II-a (dar nu există unul de persoana I)	Predicatul ia forma de persoana a II-a plural.	*Tu şi Marcela aţi aranjat această expoziţie?*
Mai multe subiecte, substantive sau pronume de persoana a III-a	Predicatul ia forma de persoana a III-a plural.	*Dealurile şi văile sunt acoperite de zăpadă.*
Mai multe subiecte, substantive-nume de fiinţe, de genuri gramaticale diferite	Participiul din componenţa diatezei pasive sau numele predicativ ia forma de masculin plural.	*Vulpea şi lupul sunt vânaţi pentru blană.* *Ana şi Dumitru sunt harnici.*
Mai multe subiecte, substantive-nume de lucruri, de genuri gramaticale diferite	Participiul din componenţa diatezei pasive sau numele predicativ ia forma de plural, acordându-se în gen cu subiectul cel mai apropiat.	*Teii, salcâmii şi sălciile au fost plantate de către oaspeţi.* *Sălciile, teii şi salcâmii au fost plantaţi de către oaspeţi.*

13 Exprimaţi-vă atitudinea faţă de afirmaţia de mai jos. Argumentaţi.

- Nu sunt atâţia ochi pe pământ câtă frumuseţe în jur. (Grigore Vieru)

Proiect de grup: cartea de bucate a casei

Sarcini:

- Faceți o listă de bucate tradiționale pentru localitatea dvs., care se prepară la o anumită sărbătoare (ALEGEȚI O SĂRBĂTOARE PENTRU FIECARE ECHIPĂ).
- Intervievați pe cineva, care obișnuiește să gătească, despre ingrediente și modul de preparare. Înscrieți informația ca rețetă culinară.
- Întrebați de adulți dacă în familia dvs. se păstrează și se transmit anumite rețete culinare.
- Dotați rețeta cu imaginile potrivite (desene, fotografii).
- Identificați, pentru fiecare, ce fel este sau ar putea fi specialitatea casei. Înscrieți rețeta.
- Alcătuiți un meniu perfect din punctul dvs. de vedere pentru o masă festivă în familie. Nu exagerați cantitativ și fiți inventivi, creativi în prezentarea meniului și denumirea preparatelor!
- Estimați cantitatea de produse necesare pentru 10 persoane, calculați costurile și apreciați de cât timp e nevoie, dacă vor pregăti 2 persoane.

Specialitáte, *specialități, s.f.* … **2.** Produs sau preparat făcut din anumite rețete sau metode de fabricație deosebite.

Proiect de grup: dotarea casei

Sarcini:

- Acumulați unitățile de vocabular prin care sunt numite: a) obiectele de mobilier; b) tapiseria; c) aparatele electrocasnice; d) ustensilele; e) vesela.
- Aranjați acest câmp lexical pe o foaie de poster, arătând „ierarhia" obiectelor.
- Ilustrați unul dintre obiectele din seria care v-a revenit.
- Faceți o planșă pentru enciclopedie cu diferite variante ale obiectului dat.
- Analizați semnele iconice și inscripțiile, semnalele sonore prin care obiectele ne „comunică" despre ele. Cum o fac? Cum poate comunica omul cu diferite obiecte din domeniul tehnicii? Prin intermediul butoanelor, al display-ului, al programelor…
- Descrieți detaliat unul dintre obiecte, în text coerent, ca și cum ar fi un exponat de muzeu.

Ustensílă, *ustensile, s.f.* … Obiect care servește la efectuarea unor operații curente în gospodărie, în laborator, în diferite meserii; unealtă, instrument.

Capitolul 5

PROZA NARATIVĂ.
NUVELA ȘI POVESTIREA
ATRIBUTUL ȘI ATRIBUTIVA

Capitolul 5

PROZA NARATIVĂ.
NUVELA ȘI POVESTEA

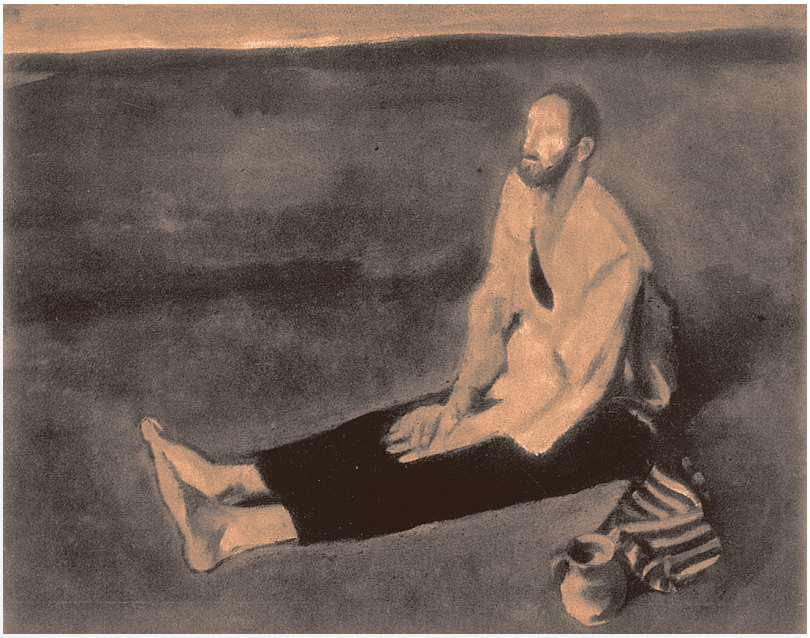

Corneliu Baba. *Pământ*

DINCOLO DE NISIPURI
de Fănuș Neagu

Tatălui meu, care a aşteptat gârla

Era în 1946, an de secetă cumplită. Șușteru nu mai văzuse pic de tutun de patru zile. Ca să fumeze, într-o zi rupse un smoc de frunze de iederă din rugul care îmbrăca fața casei, le fărâmă între degete și-și umplu luleaua. Avea ochii cârpiți de somn, fiindcă, deși era trecut de amiază, abia se sculase din pat. „Al dracului, se gândi, pierzi o noapte la priveghi și nu-ți mai vii în fire pe urmă două zile." Nevasta, soacra, copiii lipseau de acasă. „Sunt după mâncare, își zise, s-au împrăștiat prin sat ca făina orbilor."

Și ieși în drum, mic și slab, cu cămașa atârnându-i peste pantaloni. Avea poftă să mănânce o legătură de lăptuci: dormind, visase c-a plouat și că i-a înverzit grădina de

zarzavat ca în anii buni. De două veri, de când ținea seceta, nu se deștepta o dată fără să poftească de mâncare, un lucru de care nu putea să facă rost. „Se vede treaba, își zicea, că visele se nasc în stomac și urcă să moară în gură. Bine-ar fi, zău, să nu le aibă omul deloc."

– Șușteре, dă, mă, și mie să trag un fum.

Îl strigase dascălul satului. Despre dascăl, toată lumea zicea că și-a pierdut mințile din pricina foamei. Ziua întreagă sta pe marginea șanțului cu picioarele adunate sub el, mesteca măcriș, dacă avea, și îngâna întruna, uitându-se la cerul gol de nori, un rând dintr-o carte de rugăciuni: „Dumnezeule care dormi în pădurea de dafin".

– Nu-i tutun, mă, îi răspunse Șușteru, e o buruiană, pute și te ustură pe gât.

Privi ulița în lung. În dreptul primăriei, o femeie aduna baligă într-o roabă ca să lipească prispa casei. Sub salcâmul de lângă podișca dată cu var, un câine se scutura de purici. La fierărie potcoveau un cal. Mirosea a copită arsă.

Șușteru coti încet după colțul gardului și coborî la râu. Se opri la șanțurile prin care altădată venea apă în grădina lui de zarzavat. Erau goale. Mâlul de pe fundul lor se uscase, crăpase. Albia râului se întindea în sus ca o omidă cenușie. Nisipul și petele galbene de lut pietrificat luceau pustii în soare. Rădăcini putrede atârnau în peretele malului dinspre sat. Dincolo, pe izlaz, aliorul[1] se încolăcea de căldură. Pe un mușuroi de țărână, alături de o tufă neagră de mărăcini, țistuia un hârciog. Departe, pe vârful unei movile, se zărea un călăreț.

Șușteru zgârie cu vârful piciorului o cruce în nisip și râse. Când era copil și făcea o cruce pe pământ, zicea că dedesubt gâlgâie un izvor. Prost mai era în tinerețe! În fiecare an, în prima săptămână de primăvară, se ducea pe izlaz cu un țăruș să scoată brânduși. Le vedea: albe, în două foi, ca stropii de lapte căzuți din șiștar[2] – și se repezea să le culeagă pe toate. Maică-sa îi zicea la plecare:

– Câte brânduși ai să aduci acasă, atâția pui au să scoată cloștile noastre.

Și el o credea.

Călărețul zărit înainte pe movilă se apropia în goană mare de sat.

– E nebun, zise Șușteru, vânturând mâinile, omoară calul dac-o ține tot așa până la pod.

Observându-l, călărețul cârmi spre el și strigă, arătând cu brațul îndărăt, că vine gârla. A plouat la munte și vine gârla. Vine Buzăul.

Șușteru nu înțelese pe dată ce i se spune, parcă îi luase mințile, și, când se dezmetici, celălalt era departe, se pierdea pe sub arcadele podului vopsit în roșu, dispărea ca o nălucă, în fulgerările apei morților. Șezu o clipă, căutând cu privirile înfrigurate în susul albiei, pe linia malului, și i se păru că-l lovește în față răcoarea apelor pornite de la munte. Atunci sări șanțul și urcă podul în fugă, mai mult de-a bușilea, suflând greu pe gură. O mânecă a cămășii, îmbâcsită de sudoare, îi atârna de încheietura mâinii ca un pansament desfăcut. O smulse și o aruncă.

Dascălul îi ieși înainte, apărându-se de muște cu o creangă de salcâm.

---

[1] *alior, aliori,* s.m. Nume dat mai multor specii de plante care conțin în tulpină și în frunze un suc lăptos, otrăvitor; laptele-câinelui, laptele-cucului.

[2] *șiștar, șiștare,* s.n. Vas de lemn sau de metal, cu toartă, cu gura mai largă decât baza, folosit mai ales pentru mulsul laptelui.

– Dascăle, strigă Șușteru, vine gârla, mă! Trebuie să dau luntrea la apă și să curăț șanțurile. Peste o săptămână mâncăm lăptuci.

Într-o jumătate de ceas, Șușteru a scos luntrea din șopron și a târât-o prin praful uliței, până dincolo de râu.

În vremea aceasta s-au prins să bată clopotele bisericii. Bang-bang – clopotul mare; ding-ding – clopotul mic. Toaca nu suna. Toaca se bate numai la soboruri bisericești.

Corneliu Baba. *Spaima*

Când au bătut clopotele, satul s-a mutat pe malul gârlei. Bărbații au tăbărât cu sapele și cu târnăcoapele să spargă movilele de pământ care astupau intrarea în șanțuri. Femeile n-au coborât, se îngrămădiseră sub un oțetar și țineau copiii lângă ele, fiindcă valurile puteau să-i tragă în vâltoarea lor, din care nu mai e scăpare. Nu se știe de ce aveau credința că gârla, pornind de la munte, se lasă la vale însoțită de un vânt rău, aspru, ca de îngheț, și se înfiorau dinainte, ca juvinele plăpânde când simt că se apropie iarna grea. Două dintre ele rostogoliră cu mâinile până-n gura vadului[3] un pietroi mare, cât o buturugă, ca să fie acolo pentru spălat rufele. Jos, într-o groapă, un bătrân întindea cârlige de undit, legate de o sfoară prinsă de un țăruș înfipt în buza malului. În fiecare cârlig atârna câte o jumătate de râmă ca momeală. O fată se pieptăna, răsfirându-și părul castaniu în lumina soarelui și zicea un cântec trist ce aducea a bocet. În toiul lucrului, bărbații se opreau o clipă și-și suflecau pantalonii până mai sus de genunchi, ca să nu li se ude mai târziu îmbrăcămintea. Atâta mai aveau, ce era pe ei, restul boarfelor le schimbaseră pe mălai la bogătanii și morarii din satele de sus.

Isprăvind de curățat șanțurile, Șușteru trecu la vecini să ceară tutun. Căpătă cât să-și umple luleaua de două ori. Dascălul se ținea în urma lui la un pas. Șușteru îi întinse să tragă un fum. Pe urmă plecă mai departe, călcând încet pe marginea albiei, smucind mereu cămașa să-și acopere brațul gol, înroșit de soare. Când dădu peste moșul ce întindea cârlige, se făcu foc de supărare și începu să țipe la el să le ia de acolo, să nu sperie peștele din prima zi.

– Ei, gata, am înțeles, zise bătrânul, liniștit, le iau. Da' urli degeaba. Tu nu știi că peștele merge numai în susul apei? Întâi să ajungă Buzăul la Siret și pe urmă vine peștele aici.

– Asta așa e, recunoscu Șușteru, uitasem. Poți să le lași.

– Le las, răspunse bătrânul, că cine știe, poate tot pică vreun baboiaș[4]. În groapa asta am prins odată un somn cât un porc.

– Pune mâna și scoate-le, răcni Șușteru, înfierbântându-se din nou. Să n-avem vorbe.

Se înserа. Soarele cădea la orizont. Lumea, tot pe mal, nu se mișca, dar începuse să-și piardă răbdarea. În câteva locuri feme-

[3] *vad, vaduri,* s.n. Canal de irigație, jgheab.

[4] *baboiaș,* diminutiv al lui *baboi,* s.m. 1. Pește mic de orice specie. 2. (*reg.*) Biban.

ile aprinseră focul. Cădea noaptea. Bărbații porniră spre Șușteru să-l întrebe ce e cu gârla, că nu vine, nu se vede.

– Dacă nu se vede, răspunse Șușteru, așezat pe marginea luntrii, s-aude. Pune urechea la pământ și ascultă.

Cinci inși se trântiră numaidecât în nisip, pe burtă. Șușteru strigă la femeile de pe mal să nu mai facă zarvă și trecu în rând cu cei cinci. Nimic. Pământul, uscat până la un stânjen în adâncime, era tăcut. Bolovanii n-au glas. Cei rămași în picioare așteptau încordați. Le sticleau ochii din cap. Bărbile, vinete ca magiunul de prune, îi făceau fioroși. Șușteru se ridică anevoie.

– Adineauri s-auzea, vorbi el. Venea așa ca un bubuit de departe. Îl fulgeră o idee: Stați! Să știți că morarii din satele de sus ne-au tăiat apa. Hoții de morari au pus mâna de-au săpat șanțuri mari, și acum apa curge în iazurile lor. N-o să vie la noi nici într-o săptămână, dacă nu mergem să-i luăm de păr.

Oamenii se uitară unul la altul în tăcere. Șușteru se părea să aibă dreptate. Își aduceau aminte că morarii le-au făcut greutăți cu apa în toți anii.

– Ne-au luat boarfele pe nimica toată, ne-au lăsat goi pușcă, zise Șușteru, și-acum ne taie și apa.

Lăsară sculele ce le aveau și se repeziră în sat să încalece caii. Trebuiau să aducă gârla, altfel piereau.

Într-un sfert de ceas se formă o ceată de vreo douăzeci de călăreți. Cei de pe mal le strigară să ia cu ei topoare și cazmale. Își închipuiau c-o să iasă cu bătaie.

Șușteru dădu pinteni și ceata porni, răzlețită la început, apoi strângându-se ca o unitate de cavalerie în așteptarea semnalului de atac. Drumul era greu. Copitele se înfundau în nisip. Un cal se poticni și necheză. Stăpânul îi dădu în cap cu pumnul. În față răsărise luna. Era galbenă și vălurită ca obrazul unei bătrâne. Nisipul scânteia. Dunga lui albicioasă, ca de sidef, se isprăvea în lună. Sau poate de-acolo curgea în albia râului. Șușteru călărea în frunte. Satele din sus erau departe. Până la cel mai apropiat dintre ele, pe drum drept, pierdeai un ceas. Ceata, ținând pe lângă mal, făcea multe ocoluri. Nu străbătuseră calea jumătate, când doi cai, stinși de oboseală, slăbiți din pricina foamei, căzură și dădură ochii peste cap. Oamenii se opriră, îi ridicară și-i duseră pe mal.

Mihai Grecu. *Luna la Butuceni*

– Beliți-i aici, le zise Șușteru stăpânilor, și nu lăsați să alunece stârvurile[5] de vale, că ne spurcă apa.

[5] *stârv, stârvuri,* s.n. Cadavru (de animal); leș, hoit, mortăciune.

Ceata, fărâmițată, porni mai departe, la pas, pe sub cerul albastru, înalt, având în față, culcat pe muchia unui deal golaș, obrazul lunii. În dreapta și în stânga, nicio lumină. După dogoarea zilei, câmpul răsufla fierbinte și caii nădușiseră, adunai spuma de pe șoldurile lor cu palma. Oamenii îi îndemnau stăruitor – uneori cu blândețe, bătându-i încet pe bot, alteori cu vorbe aspre, din gât, croindu-i cu coada cazmalelor[6].

Ajunseră la prima moară, așezată pe un grind pleșuv. Iazul din fața ei era gol. Mânară înainte. Ziceau că apa a fost tăiată mai sus. O parte din ei – vreo șapte la număr – coborâră și-o luară pe lângă cai. Cei din față simțiră că i-au pierdut și grăbiră în trap până la un colț al malului, de unde începea o pădure de plopi pe o limbă de pământ îngustă. Acolo, Șușteru suci în loc calul lui mărunt, flocos și făcu numărătoarea. Mai era cu el jumătate din ceată, și până la satul următor, după judecata lui, mai aveau de mers un ceas, dacă nu și mai bine.

Cu puțin înainte de miezul nopții, ceata ajunse la moara a doua. O văzură de departe. Era ascunsă între sălcii bătrâne, cu acoperișul țuguiat, învelit cu tablă. Alături, pe un dâmb, o casă cu geamurile oarbe. Un cârd de rațe trecu pe deasupra lor gâgâind și se pierdu în câmpie.

– Vin de pe iaz, zise Șușteru, s-au scăldat până acum.

Oamenii puseră caii ureche la ureche. Topoarele le țineau la piept. Albia râului cotea dintr-odată la dreapta, ca mai încolo, la vreo sută de pași, răzgândindu-se, s-o apuce mult la stânga, tăind prin izlaz. Se năpustiră în galop printre malurile abrupte până la stăvilar, unde descălecară. Iazul, ca și cel dinainte, era gol, iar jgheaburile – pline până la jumătate cu țărână. Niciun fir de apă nicăieri.

Oamenilor nu le venea să creadă. Clătinându-se, trecură podul ce ducea la moară. Un viței culcat pe cărare mugi prin somn. Înăuntru lătră un câine.

Auziră și-o tuse înfundată, hârâită, și un zgomot de zăvoare. Stăpânul se speriase, îi credea hoți. Se întoarseră la cai fără a scoate o vorbă. Șușteru rupse cel dintâi tăcerea.

– N-au ținut apa aici, zise. Mai în sus, la morile celelalte, acolo să mergem.

Patru inși se desprinseră din ceată și o cotiră în jos. Topoarele le atârnau înfipte la brâu. Ceilalți îl însoțiră pe Șușteru până la locul unde albia râului se vedea întinzându-se drept înainte – o dâră de cretă ce nu se mai isprăvea nicăieri. Atunci îl părăsiră și ei.

Șușteru nu-i chemă. Privi luna ce se ofilea pe muchia aceluiași deal, ridică brațul fără mânecă și lovi calul pe gât, cu dârlogii[7]. Simțea mereu în față răcoarea valurilor.

Octav Băncilă. *Călăreț însetat*

[6] *cazma, cazmale,* s.f. Unealtă de săpat pământul; hârleț, târnăcop.

[7] *dârlog, dârlogi,* s.m. Cureaua frâului la calul de călărie, cu care se conduce animalul; ștreang legat de căpăstru, pe care îl ține de mână cel care duce calul de aproape, mergând alături de el.

STUDIUL TEXTULUI

I. CUVINTELE TEXTULUI

1 Selectați din text cuvinte din aria semantică a cuvântului *secetă*.

2 Depistați din textul lui Fănuș Neagu cuvinte și expresii care denotă o stare de delir/nebunie.

3 Scrieți un cuvânt ori o îmbinare generic(ă) pentru cuvintele:
- iederă, lăptuci, alior, oțetar, măcriș, mărăcini, brândușI.
- Explicați-le cu ajutorul dicționarului.

4 Explicați sensul îmbinărilor și figurile/procedeele stilistice care stau la originea lor:
- secetă cumplită;
- ochii cârpiți de somn;
- fața casei;
- (împrăștiați…) ca făina orbilor;
- (ca) în anii buni;
- cădea noaptea;
- le sticleau ochii;
- goi pușcă;
- câmpul răsufla fierbinte;
- sălcii bătrâne.

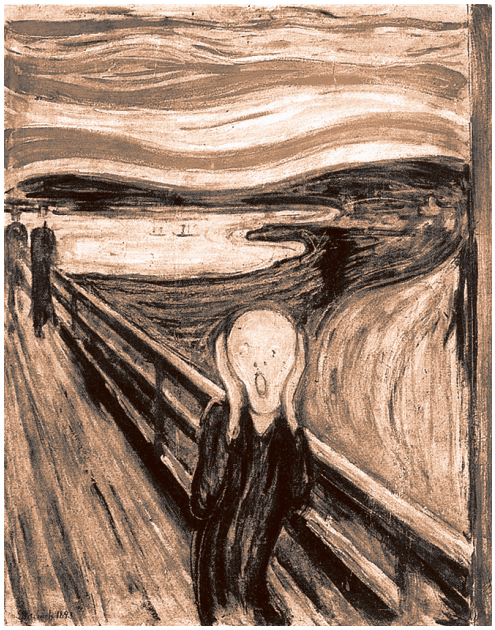

Edvard Munch. *Strigătul*

5 Găsiți sinonime pentru următoarele expresii:
- a-și veni în fire;
- a-și pierde mințile;
- a o ține tot așa;
- a se face foc (de supărare).

6 Scrieți în două coloane cuvintele din primele 5 alineate care se referă:

a) la timpul acțiunii;

b) la spațiu.

7 Identificați și scrieți pe caiete 5 cuvinte/expresii din text caracteristice graiului popular.

8 Scrieți sinonimele cuvintelor:

a (se) scula;	gol;
nevastă;	movilă;
buruiană;	goană.

II. SEMNELE TEXTULUI

1. Nuvela redă o stare de așteptare, care trece prin câteva faze ce pot fi considerate și părți ori secvențe ale narațiunii. Segmentați nuvela în aceste părți distincte.
2. Numerotați secvențele narative ale nuvelei și intitulați-le.
3. Împărțiți-vă în trei echipe.
   - Analizați începutul a trei secvențe (care pot să corespundă ori nu, total sau parțial, cu segmentarea propusă în exercițiul 1):

     – descrierea generală a situației și a atmosferei;

     – pregătirile pentru venirea apei;

     – plecarea călăreților în întâmpinarea apei.
   - Identificați elementele de descriere în aceste secvențe narative.
   - Transcrieți câteva detalii, sugestive, din punctul dvs. de vedere, pentru un scenariu de film la temă.
   - Înscrieți într-o coloană elemente ale descrierii naturii, iar în alta – ale personajelor într-un tabel similar cu cel de mai jos:

Descrieri ale naturii	Descrieri ale personajelor

4. Scrieți o listă de detalii rurale care formează cadrul narațiunii.
5. Examinați portretul personajului principal relevând următoarele aspecte:
   - aspectul fizic;
   - acțiuni;
   - gânduri;
   - vorbe;
   - felul în care personajul vede lumea.
6. Depistați și citiți fragmentele în care personajele sunt caracterizate prin dialog.
7. Comentați dialogul dintre personajul Șușteru și bătrânul care se pregătea „de pescuit”. Remarcați secvențele care denotă nervozitate, pe de o parte, și bunăvoință ori spirit împăciuitor, pe de altă parte.

Corneliu Baba. *Regele nebun*

8 În descrierea „așteptării râului” și a „pregătirilor”, autorul, cu toată atmosfera apăsătoare, dramatică, apelează la un umor fin, făcându-ne să zâmbim.

- Care sunt secvențele ce provoacă zâmbetul?
- Care sunt motivele (în opinia dvs.) ce îl fac pe autor să glumească ori să ironizeze?

9 Textul propus este bine închegat, îmbinând câteva secvențe într-o narațiune finită. Amintiți-vă particularitățile nuvelei și regăsiți-le în textul lui Fănuș Neagu.

AMINTIȚI-VĂ!

Nuvela este o specie a genului epic în proză, cu un singur fir narativ, conflict concentrat și personaje puține. Acțiunea se construiește, de regulă, în jurul unui singur personaj principal. Nuvela are o construcție riguroasă, conflict bine conturat, atitudine obiectivă din partea autorului.

10 Atitudinea obiectivă din partea autorului/naratorului înseamnă (și) imparțialitate. Totuși în nuvela lui Fănuș Neagu putem sesiza o implicare sentimentală a autorului. Identificați câteva cazuri de prezență afectivă a naratorului în acțiunile și prezentarea personajelor.

III. SENSURILE TEXTULUI

1 Putem să spunem că pentru personajele nuvelei, într-un moment, timpul s-a oprit? În care secvență acest moment e mai bine conturat și de ce?

Salvador Dali. *Persistența memoriei*

2 Într-o stare de ședere neputincioasă, de durată, nevoia de acțiune se impune.

- Consemnați câteva episoade care denotă o stare de somnolență și stagnare provocată de inutilitatea acțiunii, faptei.
- Comentați două secvențe ale nuvelei în care acțiunile sunt inutile, dar dorite.
- În lipsa apei, oamenii încep o „pregătire”, imitând activități. Analizați două acțiuni de acest fel, interpretându-le ca pe un joc al celor maturi.
- Exemplificați, prin câteva denumiri de jocuri sau activități imitative, distractive etc., interesul maturilor pentru joc.

3 Demonstrați că tensiunea din ultimele alineate ale nuvelei (plecarea călăreților „în întâmpinarea” râului) crește datorită acumulării (de către prozator) a detaliilor descriptive.

4 Tempoul, viteza acțiunilor se modifică pe parcurs. Este o schimbare de la dinamic spre lent ori invers?

5. Deși narațiunea începe aproape documentar (cu indicarea anului când a avut loc seceta), ea se încheie simbolic, cu o frază de sorginte poetică. Comentați, în baza textului propus (dar și a altor texte), opinia că Fănuș Neagu este un poet în proză.

6. Comentați, în contextul nuvelei citite, opinia criticului Dumitru Micu: „Peste toate deosebirile, eroii lui Fănuș Neagu au această particularitate comună că ard permanent sau mocnit, nu sunt niciodată sceptici, blazați. Orice gest al lor este o zvâcnire de pasiune, tot ce întreprind exprimă un neastâmpăr, o foame de viață insațiabilă".

IV. TEXTUL CA PRETEXT

1. Relatați, în scris, conținutul, atmosfera și impresiile de lectură, într-un eseu intitulat (la alegere): „Povestea unui miraj" ori „O lume înnebunită de secetă".

2. Analizați și comentați oral, după discuții în echipe, evenimentele din nuvelă din următoarele perspective posibile:

- Totu-i un miraj, chiar și călărețul care a anunțat venirea apei;
- Apa într-adevăr vine, dar o opresc morarii din susul râului. Șușteru e un luptător care nu se predă;
- Pentru autor/narator contează mai puțin ce se întâmplă cu râul. Narațiunea e un pretext de a vorbi despre comportamente umane, despre aspirație și încredere, nebunie, durere, căutare de soluții, luptă.

V. TEXTUL ȘI TEXTELE

1. Personajul principal îi acuză de stoparea apei pe morari și e dispus – chiar dacă ni se pare inutil și absurd – să lupte până la sfârșit. Putem să intuim aici o trimitere la unele fragmente din romanul lui Cervantes *Don Quijote*, de exemplu, la fragmentul în care protagonistul luptă cu morile de vânt. Citiți acest fragment și comentați-l prin comparare cu acțiunile lui Șușteru.

2. În literatura română există o serie de nuvele, considerate crestomatice (antologice) pentru definirea speciei.

- Citiți două dintre nuvelele propuse: *Alexandru Lăpușneanul* de Costache Negruzzi; *Două loturi* și *În vreme de război* de Ion Luca Caragiale; *Moara cu noroc* de Ioan Slavici; *Lostrița* de Vasile Voiculescu; *La țigănci* de Mircea Eliade; *Delfinul* de George Meniuc; *Ultima lună de toamnă* de Ion Druță și/sau altele.
- Propuneți una drept model și demonstrați, pe baza ei, particularitățile speciei: conflict unic, puternic, concentrat (concis); relativ puține personaje, caracterizate succint; obiectivitate.

3. Citiți și recomandați colegilor, într-o conferință improvizată, nuvele din literatura universală (de exemplu, Anton Cehov, Prosper Mérimée, Guy de Maupassant, O'Henri, Ernest Hemingway).

ATRIBUTUL. ATRIBUTUL ACORDAT ȘI NEACORDAT

EXPRIMAREA ATRIBUTULUI

1 Citiți alineatele doi și trei de la pagina 120. Extrageți din ele toate îmbinările de cuvinte care conțin atribute. Scrieți în dreptul fiecărei îmbinări prin ce se exprimă atributul.

AMINTIȚI-VĂ!

Atributul este partea secundară de propoziție, care determină un nume (substantiv, pronume, mai rar numeral), indicând diferite caracteristici, și răspunde la întrebările *care?, ce fel de?, al cui?, al câtelea?, cât?* ș.a.
Atributul poate fi exprimat prin:

Adjectiv la orice grad de comparație:
- *Răspunsul **blând** înlătură mânia.*

Substantiv la cazul genitiv, dativ sau acuzativ:
- *Binecuvântarea **părinților** întărește casa **fiilor**.*

Pronume la cazul genitiv, dativ sau acuzativ:
- *Cine are mintea întreagă în sfada **altora** nu se bagă.*

Numeral:
- ***Trei** corăbii încărcate nu așteaptă una deșartă.*

Verb la moduri nepersonale:
- *Este scară **de suit**, dar este și **de coborât**.*

Adverb:
- *Greșeala unei clipe strică bucuria zilelor **de apoi**.*

2 Comparați elementele celor trei coloane și relevați diferența gramaticală și de sens dintre ele.

Ferestrele casei	ferestrele de la casă	ferestrele sunt ale casei
Strada prăfoasă	strada prăfuită	strada părea prăfoasă
Aer de rusticitate	aer rustic	aerul era rustic
Intrare umbrită	intrare umbroasă	intrarea era umbrită

3 Alegeți dintre cuvintele propuse între paranteze câte un atribut potrivit contextului. Argumentați-vă opțiunea.

Seara, când stelele apăreau pe rând, obsedant de (*mari, strălucitoare, luminoase*) în întunericul (*atotstăpânitor, omniprezent, imens*), nestânjenit de nicio altă lumină, devenea evident că anticii aveau dreptate că suntem înveliți într-o sferă de cristal (*transparent, vinețiu, subțire*), învelită, la rândul ei, în altă sferă și în altă sferă, că stelele sunt focuri

(*aprinse, eterne, nestemate*) incrustate pe aceste (*fantastice, măreţe, enigmatice*) petale (*opace, transparente, lucitoare*), care ne ascund ca pe nişte seminţe, că toate aceste sfere se cuprind una într-alta, alunecă între ele şi e destul să rămâi o clipă singur cu sufletul tău pentru ca să poţi auzi, în liniştea (*adâncă, moartă, mare*), muzica sferelor.

Ana Blandiana

4 Citiţi articolul lexicografic al cuvântului *sferă*. Propuneţi câte 3 atribute pentru unul dintre sensurile directe şi pentru sensul figurat al substantivului.

Sferă, -e, *s.f.*

1. Suprafaţă formată de mulţimea punctelor din spaţiu, egal depărtată de un punct fix, numit centru.

2. Corp geometric limitat de o astfel de suprafaţă.

3. Obiect de forma acestui corp geometric; glob.

4. *Fig.* Limită de cunoaştere sau de preocupări; cerc; domeniu.

René Magritte. *Sfere aeriene*

REPERE TEORETICE

Atributele care determină acelaşi nume sunt **omogene** (dacă răspund la aceeaşi întrebare şi caracterizează obiectul din acelaşi unghi) sau **eterogene** (dacă determină nume diferite, răspund la întrebări diferite sau caracterizează obiectul din diverse unghiuri).

- *Gura **de om** şi **de câine** caută aceeaşi pâine.* (*de om*; *de câine* – atribute omogene)
- *Leacul **cel mai bun împotriva sărăciei** este munca.* (*cel mai bun*; *împotriva sărăciei* – atribute eterogene)
- *Scară **la cer** şi pod **peste mare** nu se poate.* (*la cer*; *peste mare* – atribute eterogene)

✓ Atributele omogene/coordonate juxtapuse se despart prin virgulă.

✓ Atributele omogene/coordonate, legate prin conjuncţii şi locuţiuni conjuncţionale adversative, se despart prin virgulă.

✓ Atributele omogene/coordonate, legate prin conjuncţii copulative repetate, se despart astfel:

A şi B, C şi D ...	A sau B, C sau D ...
A şi B, şi C, şi D ...	A sau B, sau C, sau D ...
Şi A, şi B, şi C, şi D ...	Sau A, sau B, sau C, sau D ...

5 Citiţi enunţul. Identificaţi atributele omogene şi comentaţi aplicarea semnelor de punctuaţie între ele.

Când locuiam la periferie, într-o odăiţă prăpădită, în fundul unei curţi foarte înguste, visam la o casă mare, în centrul oraşului, pe bulevarde, iar acum, când stau într-un

apartament luxos și confortabil în centrul orașului, am nostalgia unei căsuțe modeste de mahala, dar care să fie a mea, cu balsaminele mele, cu smochinii mei, cu leandrii mei, cu verbina și lămâii mei.

Mateiu Caragiale

6 Descrieți un obiect în formă de sferă, utilizând 3 serii de atribute omogene. Comentați aplicarea semnelor de punctuație la părțile omogene.

7 Citiți secvența. Extrageți doar îmbinările care conțin atribute. Marcați termenul regent și întrebarea la care răspunde fiecare atribut.

Răsare soarele scânteietor din geana depărtată a mării. Razele aștern brâie verzui, galbene și roșii pe întinsul neteziș al apei. Pământul se retrage în urma noastră. Încet Sulina se pleacă, se scufundă sub valuri. Copacii, catargurile, sulurile negre de fum, toate se șterg; albastra boltă a cerului se lasă ca un coviltir uriaș peste pustietatea lucie a mării.

Alexandru Vlahuță

8 Modificați numărul substantivului regent și observați dacă se schimbă și atributul. Menționați pentru fiecare îmbinare prin ce parte de vorbire se exprimă atributul.

Model: *Pustietatea lucie* – pustietăți lucii, modificarea are loc, atributul se exprimă prin adjectiv.
Pustietatea mării – pustietățile mării, modificarea nu are loc, atributul se exprimă prin substantiv.

REPERE TEORETICE

Atributele care își schimbă forma de număr, gen și caz după numărul, genul și cazul termenului regent sunt atribute acordate. Acestea sunt exprimate prin majoritatea adjectivelor, participii ale verbelor, unele numerale care se schimbă după gen:

- ***Cele mai adânci râuri*** *curg fără zgomot,* dar: ***Cel mai adânc râu*** *curge fără zgomot.*
- *Nu te încrede în* ***apa liniștită*** *și în* ***omul tăcut****.*
- *Când se lovesc* ***două oale****, se sparg amândouă.*

Atributele care nu-și schimbă forma de gen, număr sau caz în funcție de genul, numărul și cazul termenului regent sunt atribute neacordate. Ele se exprimă prin substantive (la cazurile genitiv, dativ sau acuzativ), pronume, numerale, verbe, adverbe:

- ***Ochiul stăpânului*** *e struna slugii,* și: ***Ochii stăpânului*** *sunt struna slugii.*
- *Calul are* ***patru picioare*** *și tot se poticnește.*
- ***Vrabia de ieri*** *o învață pe* ***cea de azi*** *să ciripească.*

9 Alcătuiți 12 îmbinări din substantivele și adjectivele date, realizând acordul atributului cu regentul. Plasați oral trei îmbinări în enunțuri.

Substantive: om, copii, vorbire, mișcări, urcușuri, climă;

Adjective: calm, domol, încet, lent, lin, liniștit, măsurat, potolit, tacticos, temperat.

10 Propuneți câte 3 atribute neacordate pentru fiecare dintre substantivele date ca termen regent (exercițiul 9).

11 Copiați enunțul, numerotați propozițiile, delimitați, în cadrul lor, atributele de numele predicative (din predicatele nominale).

Și la adăpost, în moara afumată, în jurul focului, de sfat cu românii apucați de noapte și vreme rea ca și mine, ascultam ciuruitul ploii pe acoperișul de șindrilă veche, deasupra, pe când morarul, după ce ne ospătase cu mămăligă din fruntea făinii și cu pește…, ne spunea câte grozăvii, toate despre întâmplări vechi, „când erau oamenii altfel, nu ca acuma!”.

Mihail Sadoveanu

REPERE TEORETICE

Atributele exprimate prin adjectiv sau participiu, care se află în prepoziția termenului regent, dar nu preiau de la substantiv articolul hotărât, precum și blocurile de atribute de acest fel se izolează.

- ***Tânăr, înalt, subțire**, Ene Lelea colinda pe sub ferestrele casei…* (Fănuș Neagu)

Dar: ***Tânărul, înaltul, subțirele** – Ene Lelea colinda pe sub ferestrele casei…*
Și: *Ene Lelea – tânăr, înalt, subțire – colinda pe sub ferestrele casei…*

Atributele dezvoltate, distanțate de termenul regent, se izolează.

- *Dâre de lumină portocalie, strecurate umil prin țesătura perdelelor, tremurau pe zăpadă.* (Fănuș Neagu)

12 Citiți expresiv textul. Rescrieți doar frazele în care trebuie să aplicați semne de punctuație la atribute conform regulilor. Explicați oral cum ați gândit.

O luncă mare scrijălată de privaluri și spartă de bălți s-așterne-ntre aceste brațe cari străbat astfel răschirate o depărtare de trei poște. Stufișuri de papură-naltă deasă ca peria astupă viroagele. Soarele răsare-ncet de după dealurile Măcinului. Văile fumegă în depărtare. În urma noastră, pe luciul apei, tremură vine albastre și roșii. Păduri seculare de sălcii întunecă malurile. Intrăm într-un canal drept. De-o parte și de alta, copacii înșirați ca pe-o alee se văd răsturnați în apă. Stoluri de grauri se vântură-n aer ca o pulbere vânătă. Încet, perdeaua de arbori se trage la o parte, deschizând ochilor una din cele mai încântătoare priveliști. În fund, pe-o colină ridicată în fața înălțimilor fumurii ale Dobrogei, se desfășură, în toată măreția ei, Brăila, vechea Proilava... Turlele bisericilor strălucesc în razele dimineții ca niște globuri de cristal. Aici orizontul se lărgește, se luminează din toate părțile. Avem impresia că suntem pe Bosfor, la intrarea în Constantinopol.

Alexandru Vlahuță

13 Apreciați rolul atributelor în descrierea de mai sus. Pentru experiment, încercați o lectură cu voce, omițând atributele.

14 Realizați o descriere a intrării în localitatea dvs., specificând:

a) de unde anume intrați;

b) ce se vede; insistați asupra detaliilor;

c) ce gânduri, asocieri, analogii vă trezește priveliștea.

APOZIȚIA

REPERE TEORETICE

Deseori, în comunicare, nu este suficient să numeşti un obiect pentru a-l identifica: apare nevoia unei precizări. În acest scop, vorbitorii recurg la apoziţii – cuvinte sau construcţii care explică un cuvânt-bază. De regulă, apoziţia este un atribut care reia un nume (substantiv, pronume, numeral, adjectiv): *elevul Mihai Lungu; satul Slobozia Mare; strada Columna; Liceul Teoretic „Liviu Rebreanu”; bomboanele „Scufiţa Roşie”; pâinea „Codru”.*

Se izolează obligatoriu:

- apoziţia introdusă prin adverbele *adică, anume, bunăoară, de pildă* etc.:

Una dintre surorile mele, *şi anume Lina*, m-a însoţit în această călătorie.

- apoziţia care se referă la un pronume sau la un substantiv propriu:

Creştinul Dan, bătrânul cu suflet luminos,
Înalţă-a lui statură şi zice maiestos:
Ceahlăul sub furtună nu scade mușuroi!
Eu, Dan, sub vântul soartei să scad păgân nu voi. (Vasile Alecsandri)

1. Identificați în localitate 7-10 exemple de apoziții-denumiri de instituții educaționale, localuri, unități comerciale. Atenție la scriere!
2. Alcătuiți o listă de apoziții care se pot referi la persoana dvs.: ca membru al unei familii, ca elev într-o instituție, ca locuitor al unui sat/oraș etc.
3. Descrieți interiorul unui local destinat copiilor (cafenea și spațiu de joacă), supranumit *Albinuța*.

CONSPECTUL

1. Explicați, raportându-vă la fraza: „Întâi să ajungă Buzăul la Siret și pe urmă vine peștele aici…”, unde se desfășoară evenimentele din nuvela *Dincolo de nisipuri*.

REPERE TEORETICE

Conspectul este un rezumat al unui material științific sau documentar, o notare sintetică, schematică și sistematică a datelor esențiale ale unei probleme.

Pentru a conspecta un material de documentare (o sursă enciclopedică, un articol etc.), e necesar a delimita datele esențiale de detalii nesemnificative și comentarii, a le aranja adecvat în pagină.

2. Citiți materialul despre râul Siret din enciclopedia electronică Wikipedia. Utilizați dicționarele accesibile pentru a explica sensurile cuvintelor necunoscute, ale termenilor.
3. Utilizați o hartă geografică adecvată pentru a facilita înțelegerea informației.
4. Lucrând în perechi, delimitați datele esențiale. Înscrieți fiecare informație nouă din alineat.

SUBORDONATA ATRIBUTIVĂ

1 Alegeți din nuvela *Dincolo de nisipuri* un alineat care conține o descriere. Apreciați în 2-3 enunțuri rolul atributelor și al predicatelor nominale pentru expresivitatea descrierii.

2 Transformați atributele marcate în propoziții subordonate, respectând modelul.

Model: *La vreme de lipsă, și unealta* ***rea*** *îi bună.*
La vreme de lipsă, și unealta ***pe care o crezi rea*** *îi bună.*

- Nu vinde peștele *neprins*.
- La cuptorul *cald* puține lemne trebuie.
- Ploaia *de dimineață* nu ține mult.
- Meiul *din țara de jos* și merele *din țara de sus* nu au coajă.

REPERE TEORETICE

Propoziția subordonată, care determină un nume din propoziția regentă și răspunde la întrebările atributului *care?, ce fel de?, al cui?, cât?*, se numește **propoziție subordonată atributivă** [At].

- *Piatra*[1] (care?) *nu prinde mușchi*[1].
  care se mișcă[2]

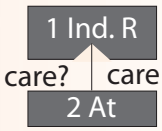

Spre deosebire de propoziția subordonată subiectivă, care ține locul subiectului-lipsă din regentă, propoziția subordonată atributivă determină un nume din propoziția regentă, fără a-l substitui.

- *Acela*[1] (care?) *nici de om n-are deloc*[1].
  ce n-are milă de dobitoc[2]

3 Copiați enunțurile și efectuați analiza lor sintactică, delimitând propozițiile independente, regente, subordonate. Construiți schemele.

- Munca pe care o îndeplinim cu plăcere ne vindecă de truda ei.
- Cea mai adevărată poezie e aceea în care se află cea mai multă închipuire.
- Blestemate sunt vremurile în care, dintre toți dușmanii, un prieten e cel mai de temut!

William Shakespeare

4 Calificați propozițiile subordonate marcate drept subiective sau atributive. Formulați în câte un enunț argumentul pentru fiecare caz.

a) **Ce a semănat** aceea să secere.
b) **Cine se teme de brumă** nu pune viță-de-vie.
c) **Cine voiește să se îmbogățească din plug** trebuie să-l poarte de coarne.
d) **Ce înveți la tinerețe** aceea știi la bătrânețe.
e) **Câți se spală** toți la masă vor să șadă.

5 Citiți textul. Identificați predicatele și delimitați propozițiile. Rescrieți propozițiile subordonate atributive cu termenul lor regent.

Așa cum într-o limbă pe care n-o știu prea bine, susținând o conversație, mă trezesc spunând alte lucruri decât cele pe care le-am intenționat, numai pentru că nu-mi amintesc cuvintele de care am nevoie, dar, în schimb, îmi vin în minte altele, cu un sens puțin diferit – tot așa, scriind, nu pot urma niciodată cu exactitate un plan (nici nu mai încerc, de altfel, să mi-l fac), pentru că intențiilor mele dornice să se materializeze în frază li se substituie alte cuvinte decât cele pe care le vroiam eu, născând alte sensuri necredincioase mie, fidele numai frumuseții adesea străine.

Ana Blandiana

6 Relatați oral experiența unei comunicări într-o limbă străină. Ce învățăminte ați tras din această situație de comunicare?

7 Uniți fiecare element din coloana I cu elementele potrivite din coloana a II-a.

I **Numele din regentă**	II **Elementul de relație al atributivei**
Casa	care
Seara	ce
Modul	cum
Gândul	că
Drumul	să
Călătorul	unde
Dorința	când

8 Introduceți câte 2-3 propoziții atributive subordonate regentelor date.

Locul
- unde _____
- care _____ era aproape.
- pe unde _____

Timpul
- când _____
- care _____ a trecut repede.
- cât _____

Felul
- cum _____
- în care _____ m-a impresionat.

Ideea
- că _____
- care _____ nu s-a acceptat.
- să _____

Faptul
- dacă _____
- că _____ nu mă interesează.
- cum _____

REPERE TEORETICE

Propoziția subordonată atributivă se introduce în frază prin intermediul diferitor **elemente de relație**: pronume (*care, ce,* la orice forme cazuale, cu sau fără prepoziție), adverbe (*când, unde, cum*, însoțite uneori de prepoziții), conjuncții (*să, că, de, dacă* etc.).

Delimitarea propozițiilor subordonate atributive de cele circumstanțiale sau completive se face prin identificarea termenului regent:

subordonata atributivă are ca regent un nume (substantiv, pronume, numeral):

- *A plecat de acasă la o* ***oră*** (care?) *când toți dormeau*;

subordonata circumstanțială sau completivă are ca regent un verb:

- ***A plecat*** *de acasă* (când?) *când toți dormeau.*

9 Adăugați câte o propoziție subordonată atributivă la 3 dintre termenii regenți marcați. Înscrieți textul și subliniați elementele de relație.

(Petre Novac) a apucat vremuri bune și a avut noroc. A mărit **cârciuma**, a adăugat o **băcănie**, a cumpărat **casa** vecină, a dat bani cu camătă grasă, acuma mai ținea **un restaurant** pe bulevardul Carol, **un hotel** în apropierea Gării de Nord, **o fabrică** de apă gazoasă în Șoseaua Viilor și **un magazin** de galanterii pe Calea Victoriei.

Liviu Rebreanu

10 Efectuați analiza sintactică a enunțurilor, delimitând propozițiile și subliniind toate cuvintele conform funcției sintactice.

- Omului care muncește pâinea nu-i lipsește.
- Dușmanului care se duce fă-i pod.
- La satul care se vede călăuză nu trebuie.

11 Scrieți în dreptul substantivelor propuse forma de genitiv a pronumelui relativ care îl poate substitui, introducând o subordonată atributivă.

Reporterii
Întâmplarea
Cazul
Evenimentele
Știrile
Noutatea

Nicolae Tonitza. *Peisaj din Mangalia*

NOTA BENE

La introducerea propoziției subordonate atributive prin pronumele relativ *care* se realizează un acord gramatical special între forma pronumelui și a substantivului regent.

Dat fiind că pronumele relativ *care* nu are, în limba română, forme diferite de gen și număr pentru cazurile nominativ și acuzativ, acordul se manifestă în special la cazul genitiv și dativ.

Pronumele *care*, la forma de genitiv, este însoțit de un articol posesiv, ce se acordă cu substantivul-subiect din propoziția atributivă:

- *a, al, ale, ai + cărei(a) – cărui(a) – căror(a)*

feminin, singular masculin, singular

cărei ***al***

↑ ↑

- *Persoana **al cărei** automobil avea o pană aștepta un ajutor.*

12 Construiți din cele 2 enunțuri alăturate câte o frază cu subordonată atributivă. Introduceți subordonata atributivă prin pronume relativ la cazul genitiv și realizați acordul.

Model: *Selecția s-a încheiat. Rezultatele selecției au fost surprinzătoare.*
*Selecția **ale cărei rezultate** au fost surprinzătoare s-a încheiat.*

- Jocul îmi place. Regulile jocului sunt simple.
- Terenul este perfect. Amenajarea terenului a durat o lună.
- Echipa a câștigat. Antrenamentele echipei au fost bine organizate.
- Competițiile s-au bucurat de atenția publicului. Rezultatul competițiilor s-a anunțat ieri.

13 Potriviți câte o propoziție regentă pentru subordonatele atributive date:

_____ ale căror priviri erau interogative _____

_____ a cărei vorbă i-a speriat pe toți _____

_____ ai cărei ochi luceau enigmatic _____

_____ al cărui nume nu era cunoscut _____

_____ a căror greutate nu se știe _____

_____ ale cărui fapte sunt evidente _____

_____ ai cărui fii plecară de acasă _____

_____ al cărei scop era clar _____

14 Identificați în textul nuvelei *Dincolo de nisipuri* de Fănuș Neagu 3-5 propoziții subordonate atributive. Analizați termenul regent.

ATRIBUTIVELE EXPLICATIVE ȘI DETERMINATIVE

REPERE TEORETICE

Propozițiile subordonate atributive pot fi determinative și explicative. **Propozițiile subordonate determinative** sunt absolut necesare pentru înțelegerea mesajului:

- *Nu e bună coada*[1](care?)
  care a mai slujit la un topor[2].

Ele nu se izolează și nu pot fi omise din enunț.

Propozițiile subordonate explicative nu sunt absolut necesare, ele întregesc sensul enunțului din care fac parte, acesta fiind înțeles și în lipsa subordonatei atributive:

- […] *un imperiu se va naște*[1], (ce fel de?)
  ai căruia ani și margini numai cerul le cunoaște [2]. (M. Eminescu)

Este explicativă propoziția subordonată atributivă care determină un substantiv ce are deja un atribut:

- *Mircea însuși mână-n luptă vijelia-**ngrozitoare***[1],

Care vine, vine, vine, calcă totul în picioare[2]. (M. Eminescu)

Subordonata atributivă explicativă se izolează.

1 Citiți textul. Identificați propozițiile subordonate atributive. Calificați-le drept determinative sau explicative.

Încrederea ei m-a contrariat: nu era rugămintea disperatului care se agață de ultimul pai sau tatonarea celui care știe că nu mai are ce pierde, ci o convingere comunicată neîntrerupt prin privire că tocmai eu sunt cel mai potrivit ca să străbat acest drum dificil și poate chiar primejdios. Și încrederea ei trainică, sinceră, care îmi dăduse pentru prima dată după nu știu cât timp sentimentul că în realitate sunt sau pot fi altfel decât par, m-a făcut să-i promit că voi încerca.

Augustin Buzura

2 Uniți definițiile de dicționar ale adjectivelor cu adjectivele derivate din cuvântul *nisip*. Observați cum se structurează definiția unui adjectiv.

Nisipit	„Care are mult nisip; plin de nisip; acoperit cu nisip.”
Nisipiu	„Care are culoarea nisipului; gălbui.”
Nisipos	„Care este acoperit cu nisip; care are aspect de nisip.”

AFLAȚI MAI MULT!

Definiția lexicografică a adjectivului este, de regulă, o propoziție subordonată atributivă, fără a avea o propoziție regentă exprimată.

3 Definiți, fără a utiliza dicționarul și fără a recurge la sinonime, sensurile cunoscute ale adjectivelor: *mare, bun, fin, frumos, atent.*

4 Racordați propozițiile subordonate atributive la termenii regenți potriviți ca sens. Înscrieți fraza și remarcați importanța topicii subordonatelor atributive.

Oamenii își găsesc locurile, se așază, amuțesc încetul cu încetul și în tăcerea ……. pașii slujitorilor …… vin vuind ca o turmă ……..

Ion Druță

- *ce pun zăvoare la ușa de intrare*
- *ce coboară din munți*
- *ce se lasă*

NOTA BENE

Pentru a se evita echivocul, propoziția subordonată atributivă se plasează, de cele mai multe ori, în vecinătatea imediată a termenului regent. De aceea propoziția subordonată atributivă stă după regentă sau este intercalată în regentă.

- *Îți aduci aminte ziua*[1] (care?)

când ți-am spus[2] *că ești frumoasă?*[3]

George Bacovia

Numai propozițiile subordonate atributive legate prin cupluri corelative pot fi antepuse propozițiilor regente.

- ***Câți*** *săteni în sat,* ***atâtea*** *și bordeie.*

5 Descrieți o localitate cunoscută. Utilizați toate substantivele propuse, adăugând la ele atribute și propoziții subordonate atributive.

Case
Monumente
Străzi
Drumuri
Relief
Locuitori
Vegetație
Muzee

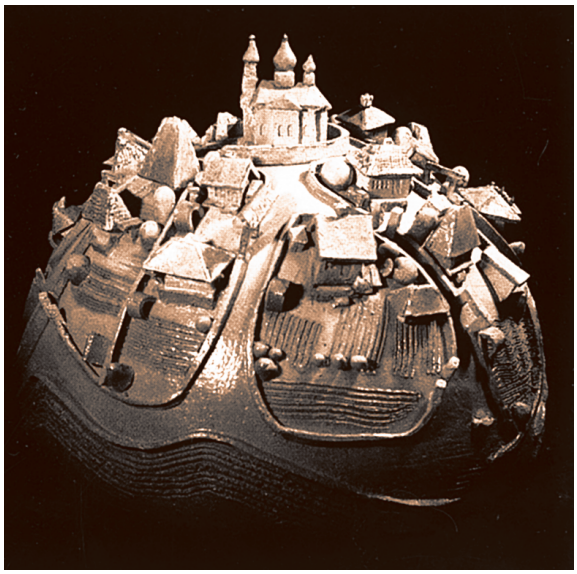

Mihail Grati. *Amintiri despre satul natal*

6 Dezvoltați subordonatele atributive marcate, adăugând la fiecare dintre ele câte 2-3 părți de propoziție secundare.

- Și Niculae se uită într-o parte, curios mai degrabă de o furnică agitată, *care tocmai i se urca pe picior*, decât de vărul acesta al său de-al doilea, *care ședea alături* și *venise la el din simpatie*…

Marin Preda

7 Analizați structura enunțului și adăugați încă 2 propoziții subordonate atributive în textul dat:

a) coordonate (omogene) cu propozițiile subordonate din text;

b) subordonate substantivelor marcate.

- Mă bazez pe faptul că **Aristide** e **un om deștept** și n-a mințit.

Marin Preda

8 Comentați textual aplicarea semnelor de punctuație în frazele pe care le-ați produs la exercițiul precedent.

9 Citiți poezia. Identificați propozițiile subordonate atributive și apreciați în scris importanța lor pentru producerea textului.

BRAȚELE MELE

Brațele mele
Care pot sfărâma piatra
Și frânge oțelul;
Care pot sugruma
Peste fagul cel verde
Vipera șuierătorului fulger;
Care pot ține strâns,
Ca pe-o monedă de aur,
Rana lăsată în palmă
De târnăcop;
Care pot legăna pe ele
Toată zăpada pletelor mamei
Și ridica sus mormântul tatălui meu;
Aceste brațe (uitați-le!)
Sunt două strigăte
Înăbușite c-o roză…
Ah, dragoste!

Grigore Vieru

Auguste Rodin. *Catedrala*

10 Efectuați analiza sintactică a frazei și aplicați virgulele cerute.

Precum într-un sat ne bucurăm toți de oarecare bunuri care sunt ale tuturor și ale nimănui – uliți, grădini, piețe –, tot astfel și în republica limbilor sunt drumuri bătute care sunt ale tuturor: adevărata avere proprie o are însă cineva acasă la sine; iar acasă la dânsa limba românească este o bună gospodină și are multe de toate.

Mihai Eminescu

11 Propuneți o listă de asocieri sugerate de imaginea de mai sus, apelând la sintagme formate din substantive însoțite de atribute.

Proiect de grup: casa și grădina

Sarcini:

- Prezentați o listă completă de plante care se cultivă în localitatea dvs., în republică. Ilustrați lista cu imaginile plantelor.
- Documentați-vă şi elaborați o planşă pentru varietatea soiurilor cultivate pentru un fruct popular la noi (mere, pere, prune sau alte fructe/legume).
- Aranjați paralel descrierea științifică a unui soi (de exemplu, pere Untoasa de Bosc/Beurré Bosc) cu observările şi descrierea proprie, artistică, a copacului sau a fructelor.
- Explicați, consultând dicționarul, 10-15 cuvinte care numesc terenurile, loturile, locurile unde se cultivă sau cresc necultivate anumite plante.
- Argumentați-vă opinia în legătură cu decorarea casei prin plante de cameră. Menționați plantele preferate în interior, dacă aveți asemenea plante.

Capitolul 5

CÂMP ASOCIATIV
al cuvintelor *MEȘTER/ARTIST*

1. Înscrieți toate cuvintele cu care asociați noțiunea de *meşter*.
2. Citiți articolul din dicționarul explicativ. Arătați legătura dintre sensuri.

Meșter, -ă

1. *s.m.* și *f., adj.* Meseriaș calificat care îndrumează și alți lucrători în activitatea lor; persoană care are (și practică) o meserie.

2. *s.m.* și *f., adj.* (Om) priceput, iscusit, îndemânatic.

3. *s.m.* și *f.* Epitet dat unei persoane respectate pentru priceperea și îndemânarea sa într-un anumit domeniu de activitate; maestru.

3. Răspundeți în câte un enunț la întrebarea: ce înseamnă a fi maestru în domeniul muzicii/picturii/arhitecturii?
4. Descifrați într-un text coerent de 5-7 rânduri ce înțelegeți prin asocierea cuvintelor *maeştri* şi *capodopere*.
5. Citiți proverbele. Alegeți unul şi desfăşurați-i sensul într-un text coerent de 10-12 rânduri.

- Mărgăritarul îl cunoaşte giuvaiergiul, nu fierarul.
- Cine are o meserie are o moşie.
- Cine nu ştie nicio meserie e ca ursul în vizunie.
- Cine are un meşteşug nu trage ca vita în jug.
- Meşteşugul vreme cere, nu se-nvaţă din vedere.

6. Examinați asocierile propuse şi continuați fiecare serie prin câte un cuvânt sau un citat pe care vi-l amintiți.

ARTĂ/MEȘTEȘUG/ÎNDELETNICIRE/BREASLĂ

ARTIST/MEȘTEȘUGAR/CALFĂ/MAESTRU

ARHITECTURĂ

CONSTRUCȚIE

MONUMENT

A PROIECTA/A ZIDI/A CONSTRUI/A ÎNĂLȚA

DEDAL

ICAR

Ia forma pietrei palma.
Piatra ia
din mii de forme
forma ce-i dă vântul...

Aureliu Busuioc

Mănăstirea rupestră „Peştera” (sec. al VII-lea)

Uitași de masă, meșter mare,
Lumina-l strigă, prânzul ia-l...
Grigore Vieru

Meșter valah, azi nume de fântână…
Nicolae Labiș

Sapă, numai, sapă, sapă,
până dai de stele-n apă.
Lucian Blaga

7 Comparați asocierile proprii cu ale colegilor, completați-vă lista prin asocieri pe care le considerați interesante. Discutați asocierile care nu au coincis.

8 Uniți prin linii cuvintele pe care le asociați între ele.

9 Includeți într-un enunț 4-5 cuvinte din câmpul asociativ propriu.

10 Acumulați adjective care pot deveni atributele substantivului *meșter*.

11 Interpretați enunțul, descifrând imaginile şi figurile de stil. Ce viețuitoare ar mai putea fi numite *meșteri fauri*?

...Și albinele-aduc miere, aduc colb mărunt de aur,
Ca cercei din el să facă cariul, care-i meșter faur.
Mihai Eminescu

12 Alegeți un citat din cele înscrise la exercițiile 5 şi 6. În tehnica scrierii libere, înregistrați-vă gândurile în raport cu acest vers.

13 Documentați-vă cu privire la aspectele activității unuia dintre meșteri: *pietrar, lemnar, dogar, tâmplar, dulgher, olar, tinichigiu, fierar*. Prezentați-i munca, răspunzând la întrebări:

a) Care este materia primă prelucrată de meșter;
b) Ce strunguri, instrumente, unelte, ustensile folosește în munca sa;
c) Care este produsul său final;
d) Cum și unde poate un tânăr să deprindă acest meșteșug;
e) Cum apreciază societatea măiestria meșterilor populari;
f) Ce meseriași vestiți trăiesc în zona dvs.?

14 Completați Graficul T (acumulând argumente pro şi contra afirmației): *Nu contează ce meserie ai, contează să fii cel mai bun.* (Abraham Lincoln)

15 Citiți poezia. Raportați mesajul ei la diferiți artişti (plastici, ai cuvântului, actori, interpreți).

ARTISTUL

El singur amarul își cântă cu capul plecat pe vioară...
Ca-n friguri aleargă arcușul pe strunele vii și-ncordate
Sub viforul asprelor note chiar lemnul se-nfioară
Și pare că-n golul vioarei un suflet în zbucium se zbate.

Cum jalnic își tânguie basul greoaiele-i gemete întruna
Și cum îi răspunde oțelul cu țipăt prelung de izbândă,
Se-nchipuie-aievea năvala de aprigi topoare, furtună,
Sub care se frânse copacul ursit pentru aspra osândă.
Vasile Voiculescu

16 Scrieți un text reflexiv de maximum o pagină, prin care veți desfăşura mesajul poeziei.

SANIA
de Ion Druță

Când într-o bună vreme nucul din fața casei s-a uscat, moș Mihail și-a scos cârja din tindă, și-a dat pălăria pe ochi și a început a se plimba în jurul lui de-ți părea că-i numără crengile. I-a măsurat tulpina și din ochi, și cu șchioapa, a încercat de nu dă drumul la coajă și tocmai spre chindii, când ciubotele au început să i se pară cam grele, a pus cârja la locul ei și a așezat pălăria omenește. Pe urmă și-a zis în gândul lui:

– Am să fac o sanie.

Sanie... Mare lucru-i o sanie. Așterni într-însa un covoraș să n-o prindă răceala, arăți cailor că n-ai uitat biciul acasă și te duci, că abia mai dovedește soarele să se țină pe urma ta. Și abia atunci uiți să-ți numeri anii, și-ți vezi iar prietenul pe care au început să ți-l fure drumurile, și pe pârtia făcută de tine mulți drumeți își găsesc calea, și satul, și casa.

O sanie – atâta îi trebuie omului și iar e om. Numai să-i faci o sanie pe care au visat-o toți lemnarii de pe lume câți au fost, o sanie pentru care și cel de sama ta ți-ar zice bade; o sanie care ar plânge după drum și drumul după dânsa.

Mare lucru-i o sanie.

Dar l-a zărit baba furat de gânduri, cu toporul subțioară, și l-a pus să-i facă niște surcele, să nu prindă toporul rugină. Apoi i-au trebuit un vătrar[1] ceva mai lungușor, o căldare de apă proaspătă și moșul și-a văzut de necazuri. Pe urmă – azi e soare, mâine e vânt – fugeau zilele una după alta, de parcă erau de furat.

Ca de obicei, moșul se scula până la zori – îi plăcea să se îmbrace prin întuneric, să-și aprindă luleaua cu un tăciune rămas de cu sară în vatră, apoi să iasă și să ia sama prin livezile vecinilor de nu se face vreo stricăciune cât stăpânii dorm. Răsărea soarele și-l găsea de amu mutând toporul în mâna stângă. Și zile întregi îl vedeai umblând prin ogradă cu luleaua stinsă în dinți. Părea că a uitat și de nuc, și de sanie. Tocmai spre chindii, când găsea, în sfârșit, chibriturile în buzunar, îi făcea deodată vânt toporului într-o ciotcă și rămânea dus pe gânduri.

Pe urmă, zi după zi, îl vedeai tot mai des stând în mijlocul ogrăzii și privind undeva deasupra cămării, de parcă mai venise o primăvară în anul cela și el aștepta să se arate cocostârcii.

Dar și asta a fost până la o vreme – până a luat baba sama că buza toporului a început a se întuneca. Și a prins a-l ocărî. Striga tare, să audă vecinii... Moșul i-a îndreptat colțul la șalincă – să-i treacă ciuda mai repede, a zvârlit toporul pe umăr și s-a întors în fața casei. De data asta n-a mai cercetat nucul. A rezemat coada toporului în trunchiul lui și a rostit cu jumătate de gură:

– Să știi că am să fac o sanie.

---

[1] *vătrar* (sau: *vătrai*), s.n. Unealtă metalică în formă de cârlig lung sau de lopățică, cu coadă, cu care se scoate sau se scormonește jarul din sobe, din cuptoare etc.

Vrasăzică, era hotărât, iar odată ce-a hotărât moșul ceva, poți să zici că a și făcut. Nu-i vorbă, hotăra el prea rar – că n-avea obiceiul cela prost să se grăbească, și în viața lui n-a făcut trei pași când putea să facă numai doi.

Să zicem, a început a se coace poama. Mai întâi dispar din sat copiii – mai vezi câte unul o dată la trei zile, dar și acela-i cu buzele vinete. Pe urmă flăcăii încep a-și rătăci casele și chiuie pe drumuri până după miezul nopții; în sfârșit, încep a-și aminti moșnegii în ce an s-au luat la bătaie cu austriiții și devin sfătoși, că nu mai scapi când dau peste tine.

Are și moș Mihail niște tufe de poamă în fundul grădinii, dar e liniștit de parcă i s-a copt bozul[2], și nu poama. Baba nu-l lasă să răsufle:

– Măi Mihăluță, ce facem cu poama?

Moș Mihail tace o vreme – pare că el și cuvintele le cioplește, le așază în rând și, dacă găsește că se potrivesc, le spune:

– Apoi, ce să facem! O lăsăm să se coacă.

Trece toamna, pustiesc câmpurile, în vii rămân numai frunzele – până ieri mai vedeai ici-colo câte-o boabă, dar au avut copiii grijă de dânsele. Numai pe tufele lui moș Mihail mai stau strugurii la locul lor. Boabele au început a se zbârci, cad una câte una și, ca să nu se piardă munca degeaba, moșul aduce un sac de frunze de brustur și le așterne sub tufe. Mai trec câteva zile și pe struguri nu rămâne aproape nimica – au căzut toate boabele. Și tocmai când bruma începe a da jos frunzele de pe tufă, moș Mihail intră în casă, se uită multă vreme la babă, de parcă vrea să-și amintească unde mai văzuse el o podoabă ca asta. Pe urmă îi spune: – O venit vremea să strângem și noi poama ceea.

Și după ce-au culeș-o, moșul să încuie în cămară, și pe două-trei săptămâni rămâne baba vădană. Iar când vin întâii fulgi, îl găsesc de amu cioplind în cealaltă jumătate de cămară – chitește mult și bate rar, așa încât găinile de prin mahala nici nu pot picura și nici nu se pot trezi ca lumea.

Tocmai pe la mijlocul iernii iese el într-o bună zi cu capul gol până la poartă și îl oprește pe întâiul care trece pe drum:

– N-ai putea mata să-mi faci un bine?... Am destupat azi niște vinișor. Dacă nu ți-i cu supărare...

Dacă nu i-i cu supărare! Bietul trecător, de bucuria cea mare, uită să-și mături picioarele la prag, i se înecă limba în gură când aude cum gâlgâie ulciorul și din pahar sar purici argintii – sar până în tavan, fire-ar al naibii să fie...

Ei, și apoi ce te miri că nu-i nuntă în sat la care n-ar fi el poftit, nu-i gospodar care nu și-ar sălta cușma trecând pe lângă casa lui și nu-i bețivan care nu i-ar sprijini poarta de cu toamnă până în primăvară.

Și, vrasăzică, moș Mihail a hotărât să facă o sanie.

Vreo săptămână s-a tot uitat la coroana nucului, căutând a ghici cam cum i-i rădăcina, a încercat într-un loc cu hârletul să vadă de n-a dat greș și într-o bună zi, când i-a plăcut borșul cu care l-a hrănit baba, i-a spus:

– Știi, am să scot nucul ista și am să fac o sanie.

A avut noroc de-o babă sprintenă la minte – îndată a prins firul:

– Numaidecât să faci! Vezi că mi s-a descusut zăbonul[3] subțioară – om vinde sania și mi-oi face altul nou.

Și a zâmbit moș Mihail – știa el rostul la prostii, că multe le-a mai auzit în viața lui.

– Te hlizești? Ori vrei să ajung de râsul lumii – să mă arăte copiii cu degetul?

---

[2] *boz*, s.m. Plantă erbacee cu miros neplăcut, cu flori albe și cu fructe negre.

[3] *zăbon* (sau: *zăbun*), s.n. Haină de iarnă, de lână sau de bumbac, vătuită, cu mâneci, de obicei lungă până la genunchi, purtată de țărani.

– Ia cojocul meu. Apoi, rând pe rând, i-a dat ciubotele, scurteica, legătoarea și, când a ajuns rândul la cușmă, moș Mihail a fost nevoit să sape nucul. Și nu pentru că-i părea rău după cușmă, ci pentru că era de amu toamnă târzie și nucul se uscase destul în picioare. I-a retezat coroana, rădăcinile care nu-i veneau la socoteală și l-a pus sub șopron să nu-l apuce ploile.

Și zi de zi – fie că îngropa via, fie că înnoia gardul – se gândea numai la sanie. Din vreme în vreme își mijea ochii și parcă vedea în fața lui ceva ușurel, sprinten și frumos – o învăluire voinicească ce-l tulburase pe la opt ani, când ridicase pentru întâia oară toporul în mână. Și toată viața, cum găsea un topor bun, cum prindea mirozna de surcele proaspete, îi răsărea în minte acest ceva ușurel, sprinten și frumos.

Și tocmai amu, la bătrânețe, a înțeles că era vorba de-o sanie. O sanie, dar nu din cele care seamănă iarna paie pe drumuri, iar vara nici câinele nu-și poate găsi umbră sub dânsa. Avea să fie o sanie cum n-a mai fost alta pe lume – o sanie, că i se oprea moșului suflarea când se gândea la dânsa.

Iarna, după ce-au trecut gerurile cele mari și puteai ieși afară numai în scurteică, moșul a venit sub șopron, a dat de câteva ori cu urechea toporului în nuc, ascultând cum sună. Baba, zărindu-l lângă nuc cu toporul în mână, a fost într-o clipă afară.

– Te-ai apucat de lucru, Mihăluță?

Dar Mihăluță s-a întors, a pus toporul la locul lui și, văzând că baba stă nedumerită în mijlocul ogrăzii, a lămurit-o:

– Îi verde.

Se aștepta la sfadă, dar a scăpat ieftin de data asta. În schimb, când a doua zi a dat să se încalțe, ciubotele nu mai erau sub laiță, unde le-a pus. Nu era nici baba acasă, și dacă le-a luat ea, apoi de ce să nu le ia? Parcă nu i le-a dat chiar el?

Pe urmă toată ziua a lucrat în casă – a făcut un polobocel. Cioplea încetișor și din vreme în vreme i se adunau încrețiturile în jurul buzelor – moșul zâmbea. Vedea în gând săniuța – Doamne, ce săniuță mai vedea el! Și nu-i vis, fiindcă, uite – nucul stă acolo în ogradă. Stă un nuc – câți nuci de aiștia se pierd așa fără niciun rost! Și în casă un moșneag cioplește doage ca să nu-i moară baba de foame – da iaca mâine, poimâine, că n-a mai rămas chiar atâta, se apucă el de lucru. Și când ai s-o vezi, n-ai să-ți poți rupe ochii de la dânsa, și n-ai să crezi când ți-or spune din ce a fost ea făcută. Ei, ei, mai are moșul putere în palmă și multe topoare și-or toci tăișul în lemne!

Greu venea primăvara – părea să se fi rătăcit pe undeva. Dar, pesemne, s-a găsit un creștin care a îndreptat-o la drum, fiindcă în cele din urmă totuși a venit, și moșul era bucuros că au ieșit amândoi din iarnă – și el, și săniuța. Vara, de vreo cinci ori a mutat nucul de pe un loc pe altul – când frigea soarele, îl aducea în fața casei, unde nu-i umbră deloc, când se înnora, îl muta în fundul grădinii, unde sufla mai bine vântul. Îi cunoștea fiecare ciotișor, fiecare umflătură, și când se culca noaptea pe pătișorul dintre cei doi prăsazi, începea să-l cioplească în gând. Și-l tot cioplea, până adormeau toți câinii din sat, până-și găsea culcuș fiecare păsărică, până începea să audă cum foșnesc păpușoii undeva departe în câmp. Apoi se apuca s-o lege și dinspre ziuă îi părea că vede alături o săniuță lipită și cu tălpile, și cu inima de pământ, vedea coșul

ei alb, fecioresc, și-i părea că aude cum își desface ea aripile, gata-gata să zboare.

Și moșul, cu ochii pe jumătate închiși, visa cum peste multă vreme a zbura pe drumurile satului o săniuță sprintenă, a colinda multe drumuri și mulți trecători s-or opri să se uite la dânsa. Poate n-or mai fi pe lume nici el, nici baba, iar săniuța a tot măsura drumurile, și mulți bărbați și-or prăvăli nevestele în omăt pe la cotituri, multe fete s-or duce cu săniuța să-și caute norocul și poate vreun moșneag, trăgându-și cușma peste urechi, și-a aminti că asta-i sania lui Mihail și l-a pomeni cu o vorbă de bine.

Toamna, când s-a mai rărit lucrul pe afară, baba a început a-l roade în fiecare zi:

– Nu faci sania?

– Îi verde nucul.

– Cum vrei, dar să-mi cumperi mâine șalincă nouă.

– Parcă n-ai cu ce te îmbrobodi?

– Asta-i îmbroboditură? Ia ascultă, măi Mihăluță: dacă n-o faci până la Anul Nou, te lepăd. Dau divorț.

L-a speriat și nu prea – de vreo patruzeci de ani se tot gătește să-l lepede.

Când a început a se răci, încât oamenii nu-și mai săltau cușmele dând binețe, moș Mihail s-a dus în cămară și a început a-și găti instrumentul. A dres barda, dălțile, tăietoarea, a făcut pentru gealăie calupuri noi și l-a tot ascuțit pe fiecare – așa le-a mai ascuțit, că sufla un fir de păr pe tăișul lor și părul se desprindea în două.

Pe urmă a adus nucul în cămară și atâta i-a trebuit. În fiecare sară venea baba să vadă cât a cioplit el și, găsind întotdeauna nucul întreg, îi făcea niște borșuri, că i se opreau în gât.

Până la Anul Nou moș Mihail de abia a dovedit să taie nucul în două – încă nici nu se apucase să cioplească tălpile, că se pomenește cu Niculăieș, un om mărunțel, bogat și cu ambiții.

– Sanie faci?

– Sanie.

– În două săptămâni îi pui oiștea?

Moș Mihail s-a uitat lung la dânsul, căutând a ghici cam cât să fi închinat el.

– Îi mai cinsti mata mult vin până oi pune eu oiștea.

– Bine, dar se duce iarna și ce te faci cu sania în mai? Nimeni nu-ți dă o legătură de ceapă pe dânsa.

A zâmbit moș Mihail – ferice de omul care nu poate ține vorba într-însul! Când au venit viscolele, moș Mihail de abia a dovedit să facă tălpile – în schimb erau niște tălpi cum nu mai văzuse satul cela – ușoare, netede, că puteai să te bărbierești, uitându-te într-însele.

O zi întreagă i-a sprijinit Niculăieș pereții cămăruței – îi plătea pe tălpi cât a cere, restul îl face el la alt lemnar. Dar moșul vedea de acum săniuța – o viață de om cioplește el lemn, i-a amorțit fiecare încheietură, pe fiecare deget i-a crescut a zecea oară carnea – nu, el vede acum săniuța, vede caii înhămați la dânsa, vede fețe zâmbind asupra vântului – și râdea când Niculăieș suna gologanii, mutându-i dintr-un buzunar în altul.

Dar tălpile – parcă sania-i făcută numai din tălpi? În urma lor au apărut patru picioare atât de netede, că veneau copiii vecinilor să se joace cu dânsele, au apărut doi carâmbi[4] de frasin, oleacă aduși spre mijloc, și nimeni afară de dânsul nu bănuia că anume lemnele iestea strâmbe or face săniuța sprintenă.

Și nu mai rămăsese chiar atâta, dar cu cât era mai aproape de minunea sa, cu atât mai multe zile fripte îi făcea baba. Și ca să nu-și mănânce inima amândoi, moș Mihail și-a

[4] *carâmb*, s.m. – *aici:* Fiecare dintre cele două bare rotunde și paralele în care intră spetezele unei căruțe ori sănii.

făcut un pătucean în cămară – avea acolo cuptoraș, și nu se mai arăta zile întregi. De dimineață încuia ușa, lua o bucată de lemn și erau pe lumea asta numai el și sania. Domol, tăcut, sta zile întregi în picioare lângă vârstac[5] și cioplea, și vorbea cu sania, și-i îngâna melodii apucate din bătrâni. Erau pe lume numai el cu sania și săvârșea bătrânul taina cea mare a omenirii – taina muncii. Iar noaptea târziu ducea bucăți de lemn lângă felinarul atârnat de tavan și ziua ce trecuse i se părea tot așa de frumoasă ca și lemnul întunecat și lucitor pe care îl ținea în mână.

Cu vremea pierduse și socoteala zilelor – se culca când îi amorțeau palmele, ațipea și se trezea îndată, privea bucățelele de lemn așezate pe vârstac – niciodată în viața lui de lemnar surcelele nu săreau așa de departe. Și când a prins a se înmuia omătul, când pe la amiază se auzea picurând din streașină, moșul a început a număra pe degete când a veni ziua în care va întoarce barda și va lucra numai cu muchia ei, adunând sania. Rămăsese, după socoteala lui, puțin de tot, când într-o bună zi a bătut baba la ușă. Moșul i-a deschis. În drum sta un cal roib înhămat la o săniuță și o femeie căra niște legături cu bulendre din casa lor în sanie.

– Eu mă duc.

Moșul n-a înțeles. I-a spus, cercetând o despicătură din ochi:

– Vezi să nu pierzi cheia.

Dar baba nu se mișca din prag.

– Ce mai stai?

– Apoi, eu mă duc cu totul. Oi trăi la soră-mea.

A lunecat despicătura din mâna moșneagului. S-a apropiat de prag, s-a uitat lung la fața pe care o vedea de patruzeci de ani în fiecare zi. S-a înfiorat. Îl aștepta o viață atât

de pustie fără fața asta, fără mâinile iestea. Apoi s-a uitat la sania care lucea desfăcută pe vârstac. Îl aștepta. Și a înțeles moșul că fără babă i-a fi viața pustie – fără sanie, nici măcar pustie n-a fi. I-a spus blând, cu același glas cu care-i vorbea saniei:

– Aproape o mântui... Poate chiar zilele iestea...

– Rămâi cu bine.

În ziua ceea moșul n-a mai lucrat. S-a culcat devreme, iar a doua zi cioplea la lumina felinarului, de parcă nu se întâmplase nimic. Tocmai spre amiază și-a adus aminte că-i vădăoi.

– Ei, Dumnezeu cu dânsa.

S-a dus și iarna asta, fiindcă îi venise vremea. S-a uscat ograda, și pe sub garduri au prins să răzbată colțișori subțirei de troscot. Și într-o bună zi a scos moș Mihail afară tot-tot ce pregătise și a început a strânge sania. Lucra într-un fel de amețeală. Atâta doar că deseori i se usca cerul-gurii – pesemne, nu mâncase de mult. Atunci lua ulcioraşul cu vin, trăgea un gât și bărdița suna din nou, legând bucată de bucată. Pentru întâia oară s-au așezat tălpile saniei în dungă, apoi au apărut oplenele[6], coșul, dar moșul se străduia să n-o vadă în întregime – clipa asta o păstra pentru sfârșit.

[5] *vârstac*, s.n. (regionalism, după rus.: *verstak*, germ.: *Werstak*). Tejghea de tâmplărie (sau: masă de tâmplărie) – masă special utilată pentru diverse operații necesare tâmplăritului.

[6] *oplean, oplene,* s.n. Fiecare dintre cele două lemne transversale care leagă și fixează tălpile saniei.

Spre amiază sania era gata. A adunat surcelele din jurul ei, a dus instrumentul în cămară și l-a așezat la locul lui. Apoi și-a aprins o lulea, a ieșit în prag, s-a rezemat de ușor și s-a uitat la sanie. O săniuță sprintenă sta în mijlocul ogrăzii, soarele se scălda în coșul ei, și sania lucea, de-ți părea că s-a mai vărsat o picătură de lumină peste acest mult pătimit pământ.

– Îi frumoasă, bat-o pustia...

Și s-a așezat pe prag – au venit bătrâneţile, nu mai poate. S-a uitat prin ogradă – o ogradă pustie, fără stăpân. Un pom dezbinat lângă gard – n-a avut cine să-l lege la vreme. Motanul ieșise din casă prin hogeag și acum, negru de funingine, flămând, umbla pe acoperiș și mieuna la trecători.

S-a ridicat încetișor să-și vadă de treburi. Niște oameni treceau pe drum și s-au oprit pe o clipă lângă poarta lui.

– Ia te uită, măi!

– Vrăjmașnică sanie.

– Bunișoară, numai când a gătit-o! Cui îi trebuie?

Și a zâmbit moș Mihail – sărmanul om surd, multe a mai pierdut pe lume! Și-a ascuns sub căciulă cele câteva șuvițe încleiate de sudoare și s-a apucat de lucru.

Spre sară a adunat frunzele măturate prin ogradă, le-a dat jos și, pe când sta într-un genunchi și le amesteca, iar i-a apărut acel ceva alb, sprinten și frumos. Un fior i-a scuturat umerii. Moșul s-a așezat.

– Să știi că nu era sanie!

Și iar l-a învăluit tulburarea ceea a tinereții, făcându-l voinic cum nu era nici la douăzeci și cinci de ani! Apoi, zâmbind, a tot răscolit focul multă vreme, alegând câteva cuvinte, așezându-le în rând, și, în sfârșit, când au fost gata, le-a rostit:

– Dacă nu era sanie, trebuie să fi fost căruță. Căruța-i mare lucru. O adevărată căruță, o căruță așa cum o vede el n-a fost încă pe lume.

Frunzele au ars, moșul s-a ridicat și a pornit spre casă.

– Da baba s-a întoarce... Dacă, firește, nu s-o fi măritat!

STUDIUL TEXTULUI

I. CUVINTELE TEXTULUI

1. Enumerați câteva detalii care sugerează faptul că acțiunea are loc în mediul rural.
2. Explicați sensul expresiilor: „a-l măsura din ochi”; „a-l fura drumurile”, „dus pe gânduri”,„a face (cuiva) un bine”,„a-i face (cuiva) zile fripte”.
3. Enumerați instrumentele de tâmplărie pomenite în text.

- Numiți-le pe cele din imagine.

4. Cum se numesc detaliile din care se adună sania lui moș Mihail?
5. Numiți câteva semne ale curgerii anotimpurilor indicate în text.
6. Selectați din text câteva calificative cu care este caracterizată sania, ca obiect din vis și ca obiect real.
7. Numiți câteva obiecte vestimentare pomenite în text.
   - În ce măsură aceste obiecte localizează acțiunea narațiunii?

II. SEMNELE TEXTULUI

1. Împărțiți textul povestirii în câteva segmente care să cuprindă anumite etape în facerea saniei:
   a) visul/intenția eroului;
   b) ocupațiile cotidiene și „coacerea" ideii;
   c) pregătirea;
   d) factorii „distractori";
   e) procesul;
   f) finisarea și visul următor.

2. Remarcați modalitatea de a povesti a naratorului: e neutru-obiectivă sau emoțional-participativă?
3. Amintiți-vă ce este nuvela și ce particularități o caracterizează.

REPERE TEORETICE

În literatura română, paralel cu noțiunea de nuvelă, pentru textele narative scurte și medii se utilizează și termenul „povestire". Uneori aceste noțiuni se suprapun, alteori se deosebesc prin particularități evidente, cel puțin, la nivelul definițiilor.

Povestirea este specia genului epic, în versuri sau în proză, de dimensiuni mai reduse decât nuvela și de proporții mai întinse decât schița, care se limitează la nararea unui singur fapt epic și are un număr redus de personaje. Povestirea este o narațiune subiectivizată, adică relatarea este făcută din perspectiva povestitorului, fie ca narator, fie ca participant sau doar ca mesager al întâmplării. Termenul de „povestire" derivă din verbul „a povesti".

NOTA BENE

Uneori, pentru a nu crea confuzii, având în vedere că nuvela și povestirea au multe particularități comune, se folosește termenul comun: **proza scurtă** (care înglobează nuvela, povestirea și schița).

4 Remarcați dacă textul lui Druță are calitățile unei povestiri. Țineți cont de faptul că într-o povestire se stabilește un anume raport între narator–povestitor și cititor–ascultător:

– Oralitate – aparența de dialog între narator–receptor; folosirea persoanei I.
– Ceremonial – dialogul presupune un sistem de convenții (apariția povestitorului, pretextul care declanșează povestirea, formulele de adresare etc.).
– Atmosferă – naratorul „regizează" o anumită tensiune, un suspans, pe tot parcursul povestirii, pentru a capta atenția și interesul receptorului.
– Evenimentul este relatat linear, în ordinea cronologică a evenimentelor.

5 Textul studiat are și o serie de particularități caracteristice nuvelei. Numiți-le, pornind de la definiția nuvelei (p. 123).

6 Găsiți în text locurile (contextele) în care personajul „zâmbește" într-un anume fel apreciativ, în funcție de comportamentul altor personaje:

„Și a zâmbit moș Mihail – știa el rostul la prostii, că multe le-a mai auzit în viața lui."

„A zâmbit moș Mihail – ferice de omul care nu poate ține vorba într-însul!"

„Și a zâmbit moș Mihail – sărmanul om surd, multe a mai pierdut pe lume!"

- Comentați această atitudine a personajului față de prostia sau naivitatea lumii.
- Demonstrați în baza acestor secvențe că naratorul este unul afectiv, copărtaș al faptelor și gândurilor personajului.

7 Caracterizați personajul, așa cum este prezentat de narator.

8 Remarcați în text câteva modalități de caracterizare a personajului:

a) directă, de către autor și alte personaje;
b) indirectă, din faptele, acțiunile, gândurile sale.

9 Imaginați-vă că sunteți un regizor al unui film de scurt metraj, produs în baza nuvelei lui Druță. Pornind de la textul narațiunii și dezvoltându-vă imaginația, care vor fi indicațiile pentru actorii care vor juca rolul personajelor secundare?

- Cum trebuie să fie ei?
- Cum trebuie să se comporte?

III. SENSURILE TEXTULUI

1 Scrieți un rezumat al textului, care să curpindă succint fabula (conținutul) și semnificațiile acestei istorii.

2 Demonstrați că, dincolo de relatarea unui fapt (istoria construirii unui obiect), narațiunea reprezintă o poveste exemplară, cu valoare de simbol, despre artă și artist, dar și despre lucrul bine gândit și bine făcut.

3 Meditați la tema: „Artistul și comentatorii".

4 Care era motivul amânării construirii saniei?

a) Artistul dorea respectarea unui ceremonial, care nu suportă agitație;
b) De vină sunt treburile cotidiene, care îți fură timpul necesar;

c) Meșterul are un caracter domol și asta amână timpul realizării intenției;

d) Toate la un loc sau alte motive.

5 Comentați rolul naratorului în povestirile druțiene, pornind de la afirmația de mai jos:

„Ion Druță cultivă aproape fără excepție un principiu baladesc, narațiunea fiind intens colorată de atitudinea emoțională, de atașamentul simpatetic față de eroi. Autorul și personajele pe care le creează constituie o unitate…”

Mihai Cimpoi

IV. DINCOLO DE TEXT

1 Care sunt meseriile existente/practicate în anturajul pe care îl cunoașteți mai bine (familie, localitate, familiile prietenilor)?

2 Care este atitudinea celor din jur față de meseriile rare sau unice practicate de cei pe care îi cunoașteți?

3 Ce atitudine au oamenii față de meseriile legate de diverse genuri de artă?

4 Care este meseria sau meseriile ce vă atrag cel mai mult? Care sunt argumentele? Puteți să alegeți din lista propusă: salariul/remunerarea mare; prestigiul meseriei; gradul de solicitare a meseriei în societate; cunoștințele și aptitudinile tale, potrivite acestei meserii; tradiția familiei; gradul mare de creativitate; munca interesantă, pe placul meu.

5 Cu toate că evenimentele povestite în textul lui Ion Druță se produc pe un spațiu restrâns și într-un timp limitat, putem să împărțim aceste limite spațiale și temporale în secvențe.

- Identificați locurile în care se produce fiecare secvență narativă (fie în interiorul casei, fie în ogradă).
- Identificați secvențele temporale ale acțiunilor.
- Construiți un tabel, după modelul propus mai jos, în care să indicați: evenimentul produs, locul și timpul.

Evenimentul	Locul	Timpul
Observarea că nucul a început să se usuce	În fața casei	„Într-o bună vreme” (timp neindicat concret)
…	…	…

6 Comentați relațiile temporale și spațiale ale narațiunii.

- Ce fel de univers se creează în *Sania* (cosmic, universal, național, local)?
- Putem să afirmăm că acest univers îngust are o proiecție în spațiul și timpul absolut, etern și universal?
- Care sunt elementele ce sugerează o temă eternă, valabilă în orice spațiu?

REPERE TEORETICE

Relațiile timp–spațiu prezente într-o narațiune poartă numele de cronotop. Definiția a fost propusă de teoreticianul rus Mihail Bahtin: „Vom numi *cronotop* (ceea ce în traducere *ad litteram* înseamnă „timp–spațiu") conexiunea esențială a relațiilor temporale și spațiale, valorificate artistic în literatură".

V. TEXTUL ȘI TEXTELE

1. Citiți textele lui Ion Druță în care acesta se prezintă ca un povestitor pur, relatând de la persoana I istorii legate de copilăria sa: *Șoapte de nuc*; *Problema vieții*; *Poveste de dragoste*... Remarcați viziunea specifică asupra întâmplărilor povestite de personajul participant la evenimente.

2. Citiți nuvela de proporții *Ultima lună de toamnă* a aceluiași autor și descrieți portretul tatălui. Comparați-l cu moș Mihail din *Sania*.

3. Citiți nuvela *Caloianul* a lui George Meniuc și discutați cu colegii asupra condiției artistului într-un mediu cuprins de alte griji (pragmatice, cotidiene, materiale etc.).

4. Comentați darul artistic al lui Ion Druță de a poetiza spațiul întâmplărilor cotidiene.

5. Citiți parabola de mai jos:

Un batrân tâmplar era în pragul pensionării. Era încă în putere și patronul îl mai dorea în echipă. Dar bătrânul era hotărât să se retragă, pentru a duce o viață mai liniștită alături de familie. Renunța la un salariu bun, preferând liniștea.
Cu toate regretele pentru pierderea unui meșter priceput, patronul îi ceru să mai construiască doar o singură casă. Bătrânul acceptă. Însă nu mai punea suflet în ceea ce făcea. Chema calfe nepricepute și folosea scânduri nepotrivite. Îi era rușine de cum arăta ultima lucrare.
Când o isprăvi, patronul veni să o vadă. Îi dărui tâmplarului cheia de la intrare, zicându-i:
– Aceasta este casa ta, darul meu pentru tine!

- Cum credeți, tâmplarul a rămas uimit?
  - De ce?
- Credeți că bătrânului tâmplar i s-a făcut rușine?
  - Pentru ce?
- Dacă ar fi știut că își zidește propria casă, atunci ar fi făcut-o altfel?
- Închipuiți-vă că tot ce construim noi în viață, tot ce facem noi este chiar casa în care vom locui, chiar lucrurile de care ne vom folosi. Ce ați vrea să faceți altfel în viață decât ați făcut? Există lucruri pe care nu le-ați făcut foarte bine?
- Comentați dictonul: „Viața e întocmai așa cum ți-o clădești!"

COMPLEMENTUL DIRECT ȘI COMPLETIVA DIRECTĂ

EXPRIMAREA COMPLEMENTULUI DIRECT

1 În enunțurile propuse, identificați oral funcțiile sintactice. Rescrieți cuvintele în funcția de complement direct și indicați la ce parte de vorbire se referă.

- Pasul scurt lungește viața.
- Vremea arată pe cel drept, precum și pe cel nedrept.
- Merele putrede strică pe cele bune.
- Nu poți lua două piei de pe o oaie.

2 Comparați structura enunțurilor. Remarcați oral diferența dintre sensurile verbului marcat.

- Nu se mai **îngrașă** porcul în ziua de Ignat.
  Nu **îngrășa** porcul în ajun.
- Lacătul nu se **pune** la ușă pentru hoți, ci pentru oameni cinstiți.
  Pune-ți frâu la gură și lacăt la inimă.
- Dintr-un cui se **pierde** potcoava.
  Ai **pierdut** vremea, ai pierdut roada.

AMINTIȚI-VĂ!

Complementul este partea secundară a propoziţiei, care determină un verb sau un echivalent al lui.

Complementul direct determină un verb tranzitiv sau o locuţiune verbală tranzitivă, arătând obiectul ori rezultatul acţiunii, şi răspunde la întrebările *pe cine? ce?*.

Complementul direct poate fi exprimat prin:

substantiv la cazul acuzativ:

- *Lăcomia sparge **sacul***;

pronume la cazul acuzativ:

- *Tu stai să-**l** înveți de bine și el **te** învață **pe tine**.*
- ***Pe al altuia îl** vede și **pe al său** nu-**l** vede*;

numeral:

- ***Cinci** câștig, **șapte** mănânc, ce rămâne bag în pungă.*
- *Câștigă **opt** și mănâncă **zece***;

verb la unul dintre modurile nepersonale (infinitiv, gerunziu):

- *Ce poți **face** singur, nu aștepta să-ți facă alții.*
- *Am auzit **strigând**.*

3 Examinați sensul verbului *a cumpăra* în raport cu diferite localuri unde se pot face cumpărături. Spuneți oral ce ați putea procura la fiecare unitate de comerț (băcănie, lăptărie, librărie, măcelărie, mercerie, papetărie, piață etc.).

4 Din lista de verbe de mai jos, selectați-le pe cele tranzitive. Construiți 4 enunțuri în care predicatele – diferite verbe tranzitive – să fie însoțite de:

- un complement direct substantival;
- un complement direct substantival reluat prin pronume;
- un complement direct substantival anticipat prin pronume;
- un complement direct substantival și un complement direct verbal (la infinitiv).

A se instrui, a studia, a asimila, a dobândi, a-și însuși, a instrui, a se iniția, a învăța.

5 Rescrieți verbele, indicând în dreptul fiecăruia substantive ce pot însoți predicatul respectiv, în calitate de complemente directe.

Model: *A zăbreli* – uși sau ferestre; *a zurui* – obiecte de metal sau de sticlă.

A zăgăzui	A zdrumica
A zăvorî	A zgândări
A zburătăci	A zădărî
A zdrobi	A zdruncina

DUBLAREA COMPLEMENTULUI DIRECT

6 Examinați structura locuțiunilor verbale. Delimitați regimul locuțiunilor, scriindu-le pe două coloane: a) locuțiuni verbale tranzitive și b) locuțiuni verbale intranzitive.

A prinde în brațe
A prinde de veste
A prinde firul
A prinde momentul
A prinde cu minciuna
A prinde rădăcini
A prinde puteri
A prinde la inimă
A prinde la minte
A se prinde la vorbă
A-și prinde pofta

Rembrandt. *Întoarcerea fiului risipitor*

7 Răspundeți în câte un enunț la întrebările:

- Care dintre locuțiunile din exercițiul 1 sunt intranzitive?
- Ce structură au locuțiunile intranzitive?

8 În enunțurile date, identificați funcțiile sintactice ale cuvintelor. În cazul complementelor directe, formulați explicația pentru utilizarea sau neutilizarea prepoziției *pe*.

- Pe cap bun stă bine și o căciulă ruptă.
- Pe cărarea bătută nu crește iarbă.
- Pe ciobanul fără câine lupii îl lasă fără pâine.
- Pe măgarul mai multora lupul îl mănâncă.
- Pe vremea cea mai bună, ia mantaua cu tine.

9 În spațiile punctate dintre paranteze, restabiliți sensul general al cuvântului cu funcție de complement direct: nume de persoane, goluri sau puncte, figuri geometrice, persoane.

A înscrie, *vb. tranz.*
1. (……) A fixa în scris.
2. (……) A face să figureze într-o listă.
3. (……) A trece la activul său sau al echipei sale.
4. (……) A construi în interiorul altei figuri, atingându-i limitele în anumite puncte.

- Alcătuiți enunțuri cu fiecare dintre sensurile definite.

10 Ilustrați în enunțuri sensurile tranzitiv și intranzitiv ale verbelor date, utilizându-le însoțite de complemente directe, indirecte sau circumstanțiale: *a lucra, a trece, a înainta*.

REPERE TEORETICE

Reluarea complementului direct substantival sau pronominal printr-un pronume neaccentuat se numește **repriză pronominală**.

- ***Ciolanul** gol nici câinii nu-**l** ridică.*

Anticiparea complementului direct substantival sau pronominal printr-un pronume neaccentuat se numește **anticipare pronominală**.

- *Nimeni nu poate să zică: „Acum **le** știu **pe toate**!”*

11 Construiți enunțuri, utilizând câte un cuvânt pentru una dintre funcții din fiecare coloană, la orice formă gramaticală. Recurgeți la repriza și anticiparea pronominală:

Subiect	Predicat	Complement direct (*pe cine?*)	Complement direct *(ce?)*
Profesor	*A învăța*	*Student*	*A zugrăvi*
Polițist	*A întreba*	*Copil*	*Tema*
Pictor	*A trece*	*Elev*	*Strada*

12 Efectuați analiza gramaticală complexă a cuvintelor cu funcție de complement direct din enunțul dat. Respectați algoritmul: a) termenul regent al complementului; b) este simplu sau dezvoltat; c) este unic sau reluat/anticipat prin pronume; d) exprimat prin substantiv, pronume, numeral, verb; e) omogen sau eterogen, în raport cu alte complemente directe din același enunț.

Simțeam că, fără voia mea, regretam viața aceasta de liceu, care se încheia, așa cum începuse, într-o dimineață de octombrie; regretam colegii și prietenii de care mă legasem

în acești opt ani și de care ghiceam că mă rup definitiv; îi regretam pe unii dintre profesori și chiar clădirea aceea…

Mircea Eliade

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ COMPLETIVĂ DIRECTĂ

1 În enunțurile date, substituiți propoziția subordonată evidențiată printr-un complement direct (substantival sau verbal) și alte părți de propoziție.

- Nu cumpăra **ce nu-ți trebuie,** că pe urmă ai să vinzi **ce-ți trebuie.**
- De sâmbătă să știi **unde va fi duminică joc.**

REPERE TEORETICE

Propoziția subordonată, care determină un verb tranzitiv sau o locuțiune verbală tranzitivă din propoziția regentă, fiind echivalentă cu un complement direct, și răspunde la întrebările *pe cine?, ce?*, se numește **propoziție subordonată completivă directă** [CD].

- *Știi* [1](ce?) *dar nu știi* [3] (ce?)
  când pleci [2], ***când ajungi*** [4].

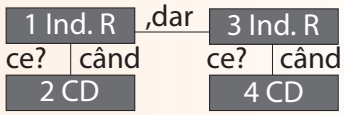

Spre deosebire de propoziția subordonată subiectivă, care ține locul subiectului-lipsă din regentă, propoziția subordonată completivă directă determină un verb tranzitiv, care are un subiect exprimat, inclus sau subînțeles.

- ***Ce-i scris cu peniță***[1] *nu tai cu bărdiță*[2] (tu).

Propoziția 1 este o subordonată completivă directă.

- Dar: ***Ce se scrie cu condeiul***[1] *nu se taie cu toporul*[2].

Propoziția 1 este o subordonată subiectivă.

2 Continuați propozițiile regente date prin subordonate completive directe, utilizând ca elemente de relație conjuncțiile, adverbele sau pronumele propuse. Legați enunțurile într-un text coerent.

Un coleg m-a rugat	ce
Priveam cu mirare	că
În sfârșit, am aflat	să
Nicidecum nu înțelegeam	cum
Am întrebat imediat	cine
Colegul mi-a răspuns	când
Cu altă ocazie, voi vedea	unde
La sfârșit, i-am spus	despre ce

În aforismele semnate de Lucian Blaga, propuse mai jos, delimitați propozițiile subordonate subiective de cele completive directe. Explicați în scris cum ați făcut delimitarea.

- A sufla în flaut nu înseamnă a cânta; trebuie să mişti şi degetele.
- Nu e destul să știi, trebuie să și aplici; nu e destul să vrei, trebuie să și faci.
- Pentru a înțelege că cerul e peste tot albastru, nu e nevoie să faci ocolul lumii.

PUNCTUAȚIA SUBORDONATEI COMPLETIVE DIRECTE

1 Rescrieți textul, transformând vorbirea directă în vorbire indirectă. Efectuați analiza sintactică a enunțului subliniat.

Baudolino părea plin de nerăbdare să stea de vorbă cu cineva, ca pentru a se elibera de niște lucruri pe care le ținea în el cine știe de când. „Iată, domnule Nicetas", zise el, deschizând un săculeț de piele pe care-l purta legat la gât și întinzându-i un pergament. „Ăsta-i începutul istoriei mele."

Nicetas – care știa și el a citi caracterele latinești – încercase s-o descifreze, dar nu înțelese nimic.

„Ce anume este?" întrebase. „Vreau să zic, în ce limbă e scrisă?"

Umberto Eco

NOTA BENE

Propoziția subordonată completivă directă se izolează de regentă numai în următoarele cazuri:

a) Dacă este o propoziție juxtapusă, în locul jonctivului-lipsă se aplică un semn de punctuație (virgula sau două puncte):

- *Știu*[1]*:* ***ai venit să-mi ceri socoteală***[2].

b) Dacă propoziția subordonată completivă directă este antepusă regentei, se va aplica un semn de punctuație (virgula sau linia de pauză):

- ***Că ai venit***[1]*, știam*[2].

În cadrul aceleiași fraze pot exista mai multe propoziții subordonate completive directe.

Două sau mai multe completive directe, care determină același regent și răspund la aceeași întrebare, sunt completive directe omogene. Între ele se aplică semnele de punctuație respective coordonării:

- *Aflasem*[1]

că trenul întârzie[2]***, dar pasagerii sunt în siguranță***[3].

2 Adăugați la propozițiile regente propuse subordonate completive directe introduse prin elementele de relație date:

- Am constatat cu surprindere/[1] că …… /[2] și ……./[3].
- Noi nu ne puteam imagina /[1] cum ……/[2] nici cum ……/[3].
- În cele din urmă, am hotărât /[1] să …… /[2]și să nu ……./[3].

3 Efectuați analiza sintactică a celor două enunțuri, construiți schemele, explicați utilizarea semnelor de punctuație.

Când faci aprecieri, pozitive sau negative, despre un om, despre faptele sau opera lui, nu uita că acestea sunt implicit și un certificat ce ți-l dai cu privire la puterea și nivelul propriului tău spirit critic. Prin orice critică cu privire la altul, trădezi într-un fel cine ești și unde stai.

Lucian Blaga

COMPLEMENTUL INDIRECT ŞI COMPLETIVA INDIRECTĂ

EXPRIMAREA COMPLEMENTULUI INDIRECT

1 În enunţurile date, formulaţi întrebarea adresată de la predicat către complementul subliniat. Înscrieţi doar întrebările.

- Şi coada securii face rău **pădurii**.
- Nu se întovărăşeşte albina **cu trântorul**.
- Minciunile tale le spun **la ale mele** „tată”.
- Peştele **cu apă** nu se prăjeşte.
- Tâlharul **de furat** se teme.
- Cu pisica bătrână să-**ţi** fie frică **de şoareci**.

AMINTIŢI-VĂ!

Complementul indirect determină un verb sau o locuţiune verbală, arătând obiectul asupra căruia trece, în mod indirect, acţiunea, şi răspunde la întrebările cazului dativ sau acuzativ (cu excepţia întrebărilor *pe cine?, ce?*):
cui?, despre cine?, despre ce?, cu cine?, cu ce?, la cine?, la ce? etc.
Complementul indirect poate fi exprimat prin:
substantiv la cazul dativ (sau genitiv) şi acuzativ:
- ***La cuptorul*** *cald puţine lemne trebuie.*

pronume la cazul dativ (sau genitiv) şi acuzativ:
- ***Cui i*** *se croieşte rău, rău* ***îi*** *merge.*

numeral:
- *Noi râdem* ***de unul, de doi,*** *şi patruzeci râd de noi.*

2 Ilustraţi în 3 enunţuri sensurile verbului polisemantic. Efectuaţi analiza sintactică a enunţurilor alcătuite. Remarcaţi utilizarea prepoziţiilor în structura complementelor indirecte.

A se desprinde, *vb. intranz.*

1. (*despre obiecte lipite, legate, prinse etc.*) A se separa de locul unde a fost fixat.
2. (*despre fiinţe*) A înceta de a fi laolaltă sau în acelaşi loc.
3. *Fig.* (*despre concluzii, învăţăminte etc.*) A decurge în mod firesc.

3 Adăugaţi, pe rând, verbului-predicat diferite complemente directe şi indirecte, răspunzând la întrebările date. Construiţi cu fiecare verb câte un enunţ simplu dezvoltat, cu mai multe complemente compatibile.

- A transmite *ce?/cui?/prin cine?*
- A preîntâmpina *pe cine?/prin cine?/despre ce?/datorită cui?*
- A sugera *ce?/cui?/prin ce mijloc?*

4 În textul dat, restabiliți prepozițiile care pot introduce complementele indirecte și circumstanțiale. Discutați mai multe variante.

M-am apropiat … Stelian Mateescu … anul următor, când l-am convins să colaboreze … „Revista universitară”, și mai cu seamă în 1928, … ultimul meu an de facultate, când m-am împrietenit … colegii lui, Mircea Vulcănescu și Paul Sterian, proaspăt sosiți … Paris. Dar îmi amintesc încă … primele noastre întâlniri, în camera lui de lucru și în mansarda mea. Avea mai puține cărți ca mine, dar tot cărți fundamentale și scumpe: clasicii filozofiei occidentale în original, tratatele de estetică, psihologie, sociologie, „marii autori” ai tuturor literaturilor, cărți și albume luxoase din istoria artelor. Când termina de citit textul, îl lua … capăt, încercând să vadă … ce sens poate fi integrată gândirea care îl susține … sistemul lui general de gândire, al lui Stelian Mateescu.

Mircea Eliade

5 Discutați despre starea cărților pe care le aveți. Alcătuiți, structurându-vă ideile într-o ordine anumită, *Agenda cititorului perfect*. Puneți verbele și locuțiunile verbale date la modul imperativ.

A avea grijă	A nu se mulțumi
A ține seama	A se abține
A se conduce	A se îngriji

6 Citiți textul. Delimitați funcțiile sintactice – atribute sau complemente indirecte – ale substantivelor marcate.

Judecați astfel:

Este atribut dacă:
- determină un nume;
- răspunde la întrebarea *a (al, ai, ale) cui?*

Este complement dacă:
- determină un verb;
- răspunde la întrebările *cui?, despre cine?, despre ce?, cu cine?, cu ce?, la cine?, la ce?*

În fața ferestrei mele, pe portativul **sârmelor** electrice, rândunelele se agită ca niște note muzicale ce nu s-au hotărât încă **asupra melodiei** pe care trebuie s-o formeze. Dincolo de metafora grafică, se ghicește **în agitația** lor o neliniște și **în neliniștea** lor un plan. Se pregătesc **de plecare**. Dar ce pot să discute, oare, cu atâta pasiune, ce probleme noi să se ridice în calea **călătoriei** lor programate de milenii și aprobate de legile **geneticii**?

Ana Blandiana

7 Completați tabelul, indicând în dreptul verbului-predicat complementele obligatorii pentru corectitudinea enunțului:

Verbul-predicat	Complementul direct	Complementul indirect
Am abonat	(*pe cine?*) toată clasa	(*la ce?*) la *Arborele lumii.*
Am negociat	(*ce?*)	(*cu cine?*)
Am aranjat	(*ce?*)	(*cu cine?*)
Am avertizat	(*pe cine?*)	(*despre ce?*)
Am adaptat	(*ce?*)	(*la ce?*)
Am facilitat	(*ce?*)	(*cui?*)

8 Comparați enunțurile și explicați deosebirea de sens și de structură a acestora.

- Suporterii au avut un comportament inadecvat.
  Suporterilor li s-a imputat comportamentul inadecvat.
- Sportivii au pierdut meciul.
  Sportivilor li s-a reproșat pierderea meciului.

9 Treceți verbul de la diateza activă la diateza pasivă, păstrând categoriile gramaticale de mod, timp, persoană, număr. Operați alte modificări necesare.

- Nereușita nu l-a descurajat pe Cezar.
- Băiatul a examinat cu interes toate posibilitățile.
- El a citit cu atenție oferta.
- Apoi a perfectat actele necesare.
- După un interviu, directorul i-a acceptat cererea.

10 Scrieți o listă de obiecte și accesorii necesare pentru a practica un anumit gen de sport (badminton, echitație, fotbal, iahting, rugbi/rugby, surfing, tenis). Construiți enunțuri de genul *Pentru practicarea bobsleigh-ului, e nevoie de un traseu special și de sania numită bob.*

11 Pornind de la afirmația lui Lucian Blaga: „Muzeele sunt cultura oferită sub formă de «conserve»", realizați, din memorie, un reportaj dintr-o sală de muzeu. Utilizați verbele date, respectându-le regimul: *a aparține (cui?), a ține (de ce?), a abunda (în ce?), a reprezenta (ce?), a contribui (la ce?), a consta (în ce?).*

NOTA BENE

Complementele indirecte în cazul dativ pot fi dublate – reluate sau anticipate – de formele neaccentuate ale pronumelui personal:

- ***Vouă v**-am spus să intrați.*
- ***I**-ați mai comunicat **cuiva** această taină?*

12 Prezentați tehnologia unei activități de muncă, insistând asupra instrumentelor utilizate. Variați prepozițiile și locuțiunile prepoziționale: *cu, cu ajutorul, din, prin, prin intermediul.* Subliniați în textul produs complementele indirecte.

13 Delimitați specificul de sens al cuvintelor din agendă și ilustrați-l în contexte adecvate.

14 Efectuați analiza gramaticală complexă a cuvintelor cu funcție de complement indirect din enunțul dat. Respectați algoritmul de la finele manualului.

A executa *A confecționa*
A efectua *A fabrica*
A meșteri *A produce*

Voi avea necontenit prilejul să vorbesc de Nae Ionescu și despre tot ce a însemnat el pentru tinerețea mea. Mă simțeam definitiv cucerit de istoria religiilor orientale și de filozofia indiană.

Mircea Eliade

SUBORDONATA COMPLETIVĂ INDIRECTĂ

1 Construiți enunțuri dezvoltate, în care verbul la infinitiv sau supin, cu funcția de complement direct, să regenteze un complement indirect.

Model: *Nu pot vorbi despre aceasta.*

Am început a discuta …
Am terminat **de citit** …
Au pornit **a pălăvrăgi** …
Căutam **a mă detașa** …

2 Prezentați, în 8-10 enunțuri, o manifestare culturală la care ați asistat sau ați participat în cadrul școlii. Optați pentru una dintre formulele propuse, cu substantive la cazul genitiv sau dativ:

Conform așteptărilor	Contrar așteptărilor
Datorită publicului	Din cauza publicului
Grație organizatorilor	Din vina organizatorilor
Mulțumită muzicanților	Din pricina muzicanților
Potrivit programului	Din cauza nerespectării programului

REPERE TEORETICE

Propoziția subordonată, care determină un verb, o locuțiune verbală sau un nume predicativ din propoziția regentă, fiind echivalentă cu un complement indirect, și răspunde la întrebările complementului indirect (*cui?, la cine?, cu cine?, pentru cine?* etc.), se numește **propoziție subordonată completivă indirectă** [CId].

- (cui?) ***Cui n-ai să-i dai ajutor***[1]
  nu-i da nici sfaturi[2].

2 Ind.R
cui? | cui
1 CId

3 Alcătuiți propoziții regente acceptabile pentru subordonatele propuse:

- ... la ce nu m-am gândit până acum.
- ... cu cine nu m-am așteptat.
- ... din ce s-a nimerit.
- ... pentru cine vine primul.
- ... cui i-a fost scris.
- ... cui i s-a întâmplat.

REPERE TEORETICE

Propoziția subordonată completivă indirectă se introduce în frază prin intermediul diferitor elemente de relație: pronume (*cine, ce,* la orice forme cazuale, cu sau fără prepoziție), conjuncții (*să, că, de, dacă* etc.) ori prin juxtapunere. Propoziția subordonată completivă indirectă poate ocupa orice poziție în raport cu regenta.

- *Mă gândesc*[1] (la ce?) ***să învăț cât mai curând a naviga pe Internet*** [2].
- (cu cine?) ***Cu cine am crezut oportun***[1], *am discutat* [2].
- *Am discutat* [1-] (cu cine?) ***cu cine am vrut*** [2] *problema*[-1].

4 Adăugați câte o propoziție subordonată, legată prin coordonare cu cea dată, și potriviți-le câte o propoziție regentă:

- ……. cui mi-a cerut.
- ……. de cine e autorizat.
- …….. pentru cine e interesat.

NOTA BENE

Propoziția subordonată completivă indirectă se izolează de regentă numai în următoarele cazuri:

a) Dacă propoziția subordonată completivă indirectă este antepusă regentei, se poate aplica un semn de punctuație (virgula, două puncte sau linia de pauză):
- ***Va apărea mai târziu o altă ocazie**, mă gândesc.*

b) Dacă propoziția subordonată completivă indirectă este juxtapusă:
- *Mă gândesc: **vor mai fi și alte ocazii**.*

5 Copiați enunțurile. Efectuați analiza sintactică a fiecărei fraze, delimitând propozițiile și construind schema.

- Eu m-am mulțumit să mă înscriu la Biblioteca Universității și să citesc cărți inaccesibile la București.
- În primul rând, nu-mi dădeam seama de ce se poate și ce nu se poate publica într-o gazetă.
- Dar nu mă îndoiesc că această atracție a fost spre binele meu.
- Eram convins că, dacă știu ce voi spune în primele cinci minute, restul va veni de la sine. Mircea Eliade

6 Construiți o frază din elementele date. Încercați diferite variante. Comentați importanța topicii pentru sensul general al enunțului.

- eu nu știam; despre ce se petrecea în sufletul ei; ce să cred.

Proiect de grup: ocupații

Sarcini:

- Prezentați o listă amplă de meserii tradiționale pentru poporul nostru/comunitate. Specificați care dintre aceste denumiri de ocupații (îndeletniciri, hobby-uri) au devenit nume de familie.
- Descrieți locul de muncă al unui meșter/meșter popular.
- Faceți un poster cu imagini ale produselor, instrumentelor, materiei prime de care face uz.
- Relatați despre un proces tehnologic pe care îl parcurge materia primă până ajunge produs de vânzare.
- Analizați 3-5 produse și stabiliți criteriile de apreciere a lor.
- Organizați un iarmaroc virtual de produse artizanale. Jucați, după ocazie, rolurile de vânzători și cumpărători.

artizanát, artizanate, s.n. Meșteșug practicat cu artă. ◊ *Produse de artizanat* = produse lucrate artistic de către meșteșugari. ♦ Local, magazin în care se vând produse de artizanat.

Capitolul 6

GENUL DRAMATIC.
COMEDIA

COMPLEMENTELE CIRCUMSTANȚIALE
ȘI SUBORDONATELE CIRCUMSTANȚIALE

Capitolul 6

CÂMP ASOCIATIV
al cuvântului *TEATRU*

1. Înscrieți toate asocierile pe care vi le inspiră cuvântul *teatru*.

2. Examinați asocierile propuse și continuați fiecare linie prin câte un cuvânt sau un citat pe care vi-l amintiți.

Spectacol	Dramă
Mască	Tragedie
Actor	Comedie
Artist	Farsă
Vedetă	Cinema
Rol	Film
Joc	Scenă

3. Explicați sensurile cuvintelor de mai jos, relevând specificul fiecărei unități din serie.

- Bufon, clovn, saltimbanc, panglicar, pehlivan, scamator, măscărici.

4. Continuați prin argumente proprii afirmația: *Lumea este un teatru…* Ce rol aveți pentru moment?

5. Analizați un afiș teatral. Înlocuiți-l printr-un text coerent (ca pentru un anunț radiofonic). Lansați anunțul.

6. Desenați un afiș teatral pentru un eventual spectacol, montat în școala dvs.

7. Comentați strofa a 4-a a *Glossei* eminesciene. Raportați-o la o situație concretă.

Privitor ca la teatru
Tu în lume să te-nchipui:
Joace unul și pe patru,
Totuși tu ghici-vei chipu-i,
Și de plânge, de se ceartă,
Tu în colț petreci în tine
Și-nțelegi din a lor artă
Ce e rău și ce e bine.

8. Descrieți (la alegere) o sală de spectacole sau clădirea unui teatru contemporan. Utilizați diferite adjective pentru a detalia descrierea.

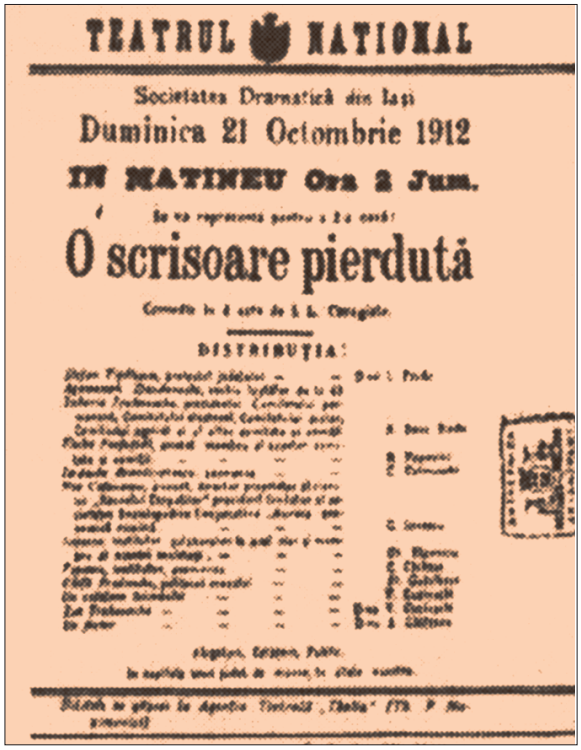
TEATRUL NAȚIONAL

Societatea Dramatică din Iași

Duminica 21 Octombrie 1912

IN MATINEU Ora 2 Jum.

O scrisoare pierdută

DISTRIBUȚIA

Afiș pentru spectacolul *O scrisoare pierdută* de I.L. Caragiale la Teatrul Național din Iași

9 Citiți nuvela lui Ion Druță *Arioneşti* şi comentați fraza finală:

…Că aiştia din Arioneşti îs al naibii, şi satul cela al lor îi teatru dintr-un capăt în altul.

10 Analizați una dintre tradițiile populare româneşti din perspectiva artei teatrale. Ce roluri se distribuie? Ce muzică însoțeşte reprezentația?

11 Rezumați textul, păstrând informația ştiințifică.

Drăgaica, divinitate agrară, protectoare a lanurilor înspicate de grâu şi a femeilor măritate, sinonimă cu Sânziana. Drăgaica se naşte la 9 martie, echinocțiul de primăvară în calendarul Iulian, creşte şi se maturizează miraculos până la 24 iunie, ziua solstițiului de vară în calendarul gregorian, când înfloreşte planta ce-i poartă numele. Drăgaica este invocată de fecioare la vârsta căsătoriei şi de neveste. În obiceiurile, credințele şi folclorul românesc, Drăgaica păstrează amintirea Marii Zeițe neolitice, divinitate lunară echinocțială şi agrară. În ziua solstițiului de vară, Drăgaica ar umbla pe pământ sau ar pluti prin aer, s-ar desfăta, cântând şi dansând peste câmpuri şi păduri, împreună cu alaiul său. În timpul ceremoniei nupțiale, Drăgaica bagă bob spicului de grâu, dă miros plantelor de leac, vindecă bolile şi suferințele oamenilor, în special bolile copiilor, apără holdele de grindină, furtuni şi vijelie, urseşte fetele de măritat. Dar, când i se nesocoteşte ziua, Drăgaica stârneşte vârtejuri şi vijelii, aduce grindina, ia oamenii pe sus şi-i îmbolnăveşte, lasă florile fără leac şi miros.

Ion Ghinoiu

12 Citiți poezia. Reproduceți, în text coerent de 5-7 rânduri, atmosfera sălii de spectacole.

SPECTATORI

Plăcere mai mare nu este,
Priveşti cum alții ca tine
De azi, de ieri, din poveste
Pe scenă fac rău ori bine.
Fotoliu-i comod şi în jur
Parfumuri, tăcere, răcoare.
Pe scenă c-un tainic murmur
Eroul iubeşte ori moare.
E moartea la timp şi e clară,
Şi e regizată-nțelept,
Şi-o lacrimă vrea să apară
Pe gene şi-un tremur în piept.
Aşa ne deprindem cu vremea
Cuminți să privim dintr-o parte
Cum omul cântă ori geme,
Cum intră în viață şi-n moarte.
Dar ce ne vom face-ntr-o seară
Când toamna, de-afară, din ploi,
Destinul în prag o s-apară
C-un deget întins către noi?

Liviu Damian

Pantomimă de Jean-Louis Barrault

GENUL DRAMATIC.
COMEDIA

Demi Rădulescu
și Raluca Zamfirescu în
spectacolul după piesa lui
Caragiale *Conul Leonida*
față cu Reacțiunea

CONUL LEONIDA FAȚĂ CU REACȚIUNEA
de Ion Luca Caragiale
Farsă într-un act

Personajele:
Conul LEONIDA, pensionar – 60 de ani
Coana EFIMIȚA, consoarta lui – 56 de ani
SAFTA, slujnica lor

În București, la Leonida
(O odaie modestă de mahala. În fund, la dreapta, o ușă; la stânga o fereastră. De-o parte și de alta a scenei câte un pat de culcare. În mijlocul odăii o masă împrejurul căreia sunt așezate scaune de paie. Pe masă, o lampă cu gaz; pe globul lămpii un *abat-jour* cusut pe canava. În planul întâi, la stânga, o sobă cu ușa deschisă cu câțiva tăciuni pâlpâind. – Leonida e în halat, în papuci și cu scufia de noapte; Efimița în camizol, fustă de flanelă roșie și legată la cap cu tulpan alb. Amândoi șed de vorbă la masă.)

Scena I

LEONIDA: Aşa, cum îţi spusei, mă scol într-o dimineaţă, şi, ştii obiceiul meu, pui mâna întâi şi-ntâi pe „Aurora Democratică", să văz cum mai merge ţara. O deschiz... şi ce citesc? Uite, ţiu minte ca acuma: „11/23 Făurar... a căzut tirania! Vivat Republica!"

EFIMIŢA: Auzi colo!

LEONIDA: Răposata dumneaei – nevastă-mea a d-întâi – nu se sculase încă. Sar jos din pat şi-i strig: „Scoală, cocoană, şi te bucură, că eşti şi dumneata mumă din popor; scoală, c-a venit libertatea la putere!"

EFIMIŢA (*afirmativ*): Ei!

LEONIDA: Când aude de libertate, sare şi dumneei răposata din pat... că era republicană! Zic: gătește-te degrab', Miţule, şi... hai şi noi pe la revuluţie. Ne îmbrăcăm, domnule, frumos, şi o luăm repede pe jos pân'la teatru... (*cu gravitate*) Ei, când am văzut... ştii că eu nu intru la idee cu una cu două...

EFIMIŢA: Ţi-ai găsit!... dumneata nu eşti d-ăia. Ehei! Ca dumneata, bobocule, mai rar cineva.

LEONIDA: Ori să zici nu ştiu ce şi nu ştiu cum, că adicătele „acu, unde eşti tu republican, ţii parte naţiunii...".

EFIMIŢA: Aş!

LEONIDA: Dar, când am văzut, am zis şi eu: să te ferească Dumnezeu de furia poporului!... Ce să vezi, domnule? Steaguri, muzici, chiote, tămbălău, lucru mare, şi lume, lume, ... de-ţi venea ameţeală nu altceva.

EFIMIŢA: Bine că n-am fost în Bucureşti pe vremea aia! Cum sunt eu nevricoasă, Doamne fereşte! păţeam alte alea...

LEONIDA: Ba nu zi asta; puteai trage un ce profit. (*schimbând tonul*) Ei, cât gândeşti c-a ţinut toiul revuluţiei?

EFIMIŢA: Până seara.

LEONIDA (*zâmbind de aşa naivitate, apoi cu seriozitate*): Trei săptămâni de zile, domnule.

EFIMIŢA (*minunându-se*): Nu mă-nnebuni, soro!

LEONIDA: Ce te gândeşti dumneata, că a fost aşa un bagadel lucru? Fă-ţi idee: dacă chiar Galibardi, de-acolo, de unde este el, a scris atunci o scrisoare către naţiunea română.

EFIMIŢA (*cu interes*): Zău?

LEONIDA: Mai e vorbă?

EFIMIŢA: Adică cum?

LEONIDA: Vezi dumneata, i-a plăcut şi lui cum am adus noi lucrul cu un sul subţire ca să dăm exemplu Evropii, şi s-a crezut omul dator, ca un ce de politică, pentru ca să ne firitisească...

EFIMIŢA (*curioasă*): Da'... ce spunea în scrisoare?

LEONIDA (*cu importanţă*): Patru vorbe, numai patru, da' vorbe, ce-i drept! Uite, ţiu minte ca acuma: „Bravos naţiune! Halal să-ţi fie! Să trăiască Republica! Vivat Prinţipatele Unite!" Şi jos iscălit în original „Galibardi".

EFIMIŢA (*satisfăcută*): Apoi, atunci dacă-i aşa, a vorbit destul de frumos omul!

LEONIDA: Hehei! unul e Galibardi: om, o dată şi jumătate! (*cu mândrie şi siguranţă*) Ei! giantă latină, domnule, n-ai ce-i mai zice. De ce a băgat el în răcori, gândeşti, pe toţi împăraţii şi pe Papa de la Roma?

EFIMIŢA (*mirată*): Şi pe Papa de la Roma? Auzi, soro?

LEONIDA: Ba încă ce! i-a tras un tighel, de i-a plăcut şi lui. Ce-a zis Papa – iezuit, amin-teri nu-i prost! – când a văzut că n-o scoate la căpătâi cu el?... „Mă, nene, ăsta nu-i glumă: cu ăsta, cum văz eu, nu merge ca de cu fitecine; ia mai bine să mă iau eu cu politică pe lângă el, să mi-l fac cumătru." Şi de colea până colea, tura-vura, c-o fi tunsă, c-o fi rasă, l-a pus pe Galibardi de i-a botezat un copil.
EFIMIȚA (*cu ironie*): Şi-a cunoscut omul naşul!
LEONIDA: Vezi bine!... Acu ia spune, cam câți oameni te bate gândul că să aibă Galibardi?
EFIMIȚA: Sumedenie!
LEONIDA: O mie, domnule, numa' o mie.
EFIMIȚA: Ei! fugi că mor! şi adică numa' cu o mie să...
LEONIDA (*întrerupând-o*): Da, da' întreabă-mă să-ți spun ce fel de oameni sunt.
EFIMIȚA: Ceva tot unul şi unul.
LEONIDA: Ăi mai prima, domnule, aleşi pe sprinceană, care mai de care, dă cu puşca-n Dumnezeu; volintiri, mă rog: azi aici, mâine-n Focşani, ce-am avut şi ce-am pierdut!
EFIMIȚA: Ei! aşa da.
[...]
LEONIDA (*la pat şi intrând sub plapumă*): Miţo, ai zis matale fetii să vie mâine mai de dimineață ca să facă focul?
EFIMIȚA (*stingând lampa*): Da. (*Se-nchină şi se aşază în pat la dreapta.*)
(Odaia rămâne luminată numai de flacăra tăciunilor din sobă.)
LEONIDA (*după ce s-a învârtit în pat până să-şi facă culcuşul, cu satisfacție*): A! aaşa!
(Un moment pauză, în timp ce fiecare se aşază bine în aşternutul său.)
EFIMIȚA (*din aşternut*): Şi zi aşa cu Galibardi, 'ai?
LEONIDA (*asemenea*): Aşa zău!... Ei! mai dă-mi încă unul ca el, şi până mâine seara, – nu-mi trebuie mai mult, – să-ți fac republică... (*cu regret*) Da' nu e! Da' o să-mi zici că cu începutul se face oțetul, ori că mai rabdă, că n-a intrat zilele-n sac. (*cu tărie*) D-apoi bine, frate, până când tot rabdă azi, rabdă mâine? că nu mai merge, domnule, s-a săturat poporul de tiranie, trebuie republică!
EFIMIȚA: Adică, zău, bobocule, de! eu, cu mintea ca de femeie, pardon să te-ntreb şi eu un lucru: ce procopseală ar fi şi cu republica?
LEONIDA (*minunat de-aşa întrebare*): Ei! bravos! ş-asta-i bună! Cum, ce procopseală? Vezi asta-i vorba: cap ai, minte ce-ți mai trebuie? Apoi, închipuieşte-ți dumneata numai un condei, stăi să-ți spui: mai întâi că dacă e republică, nu mai plăteşte niminea bir...
EFIMIȚA: Zău?
LEONIDA: Zău... Al doilea că fieştecare cetățean ia câte o leafă bună pe lună, toți într-o egalitate.
EFIMIȚA: Parol?
LEONIDA: Parol... Par egzamplu, eu...
EFIMIȚA: Pe lângă pensie?
LEONIDA: Vezi bine; pensia e başca, o am după legea a veche, e dreptul meu; mai ales când e republică, dreptul e sfânt: republica este garanțiunea tuturor drepturilor.
EFIMIȚA (*cu toată aprobarea*): Aşa da.
LEONIDA: Şi al treilea, că se face şi lege de mărături.
EFIMIȚA: Cum lege de mărături?

LEONIDA: Adicătele ca nimini să nu mai aibă drept să-şi plătească datoriile.
EFIMIŢA (*crucindu-se de mirare*): Maică Precistă, Doamne! apoi dacă-i aşa, de ce nu se face mai curând republică, soro?
LEONIDA: Hei! te lasă reacţionarii, domnule? Firește, nu le vine lor la socoteală să nu mai plătească niminea bir! e aproape de mintea omului: de unde ar mai mânca ei lefurile cu lingura?
EFIMIŢA: Aşa e... da'... (*reflectând mai adânc*) un lucru nu-nţeleg eu.
LEONIDA: Ce lucru?
EFIMIŢA: Dacă n-o mai plăti niminea bir, soro, de unde or să aibă cetăţenii leafă?
LEONIDA (*în lupta cu somnul*): Treaba statului, domnule, el ce grije are? pentru ce-l avem pe el? e datoria lui să-ngrijească să aibă oamenii lefurile la vreme...
EFIMIŢA (*lămurită*): Aşa da... vezi, mie nu-mi dădea-n gând. (*după o pauză de reflecţie*) Ce bine ar fi! unde dă Dumnezeu odată să o mai vedem ş-asta, republica! (*Leonida începe să sforăie.*) Dormi, soro?... (*Leonida sforăie-nainte.*) A adormit.

[...]

(...o pauză, după care d-odată se aud în depărtare chiote, strigăte şi detunături.)

Scena IV

EFIMIŢA: Ai auzit?
LEONIDA: Ai auzit?

(Amândoi, d-odată, se ridică înfiorați. Zgomotul s-apropie.)

EFIMIŢA (*sărind din pat*): E idee, Leonido?
Leonida (*cu spaimă*): Aprinde lampa... (*sare şi el din pat*)

(Zgomotul mai aproape.)

EFIMIŢA (*aprinzând lampa*): E fandacsie, bobocule?
LEONIDA (*tremurând*): Nu-i lucru curat, Miţule!

(Zgomotul tot mai tare.)

EFIMIŢA: E ipohondrie, soro?

(Zgomotul crește mereu.)

LEONIDA: E primejdie mare, domnule! Ce să fie?
EFIMIŢA: Ce să fie? dumneata nu vezi ce să fie? Revuluţie, bătălie mare, Leonido!
LEONIDA (*ciudându-se*): Bine, frate, revuluţie ca revuluţie, da' nu-ţi spusei că nu-i voie de la poliţie să dai focuri în oraş?

(Zgomotul crește înainte.)

EFIMIŢA (*tremurând*): Voie, ne-voie, auzi?
LEONIDA (*asemenea*): Auz; da' nu e, nu se poate să fie revuluţie... Câtă vreme sunt ai noştri la putere, cine să stea să facă revuluţie?
EFIMIŢA: De! întreabă-mă să te-ntreb... (*zgomot mare*) Auzi?
LEONIDA: Unde mi-este gazeta? (*nervos*) că dacă o fi să fie revuluţie, trebuie să spuie la „Ultime ştiri". Unde mi-e gazeta? (*merge la masă, ia gazeta, îşi aruncă ochii pe pagina a treia şi dă un ţipăt.*) A!
EFIMIŢA: Ei!
LEONIDA (*pierdut*): Nu e revuluţie, domnule, e reacţiune; ascultă: (*citeşte tremurând*) „Reacţiunea a prins iar la limbă. Ca un strigoi în întunerec, ea stă la pândă ascuţindu-şi

ghearele şi aşteptând momentul oportun pentru poftele ei antinaţionale... Naţiune, fii deşteaptă!" (*cu dezolare*) Şi noi dormim, domnule!

EFIMIŢA (*asemenea*): Cine strică, soro, dacă nu mi-ai citit gazeta de cu seară!

(Zgomot tare.)

LEONIDA (*prăpădit*): Şi pe mine mă ştiu toţi reacţionarii că sunt republican, că sunt pentru naţiune.

EFIMIŢA (*tremurând şi începând să plângă*): Ce-i de făcut, soro?

LEONIDA (*stăpânindu-se ca să-i facă curaj*): Nu te speria, Miţule, nu te speria...

(Salve şi chiote foarte apropiate.)

EFIMIŢA: Iute, soro, pune mâna.

(Amândoi trag cearşafurile din paturi în mijlocul casii, golesc dulapul, scrinul, şi fac două legături mari; apoi baricadează uşa cu paturile şi cu mobilele.)

LEONIDA (*lucrând*): Mergem la gară pân dosul Cişmegiului, şi plecăm până-n ziuă cu trenul la Ploieşti... Acolo nu mai mi-e frică: sunt între ai mei! Republicani toţi, săracii!

(Zgomot şi mai aproape.)

EFIMIŢA (*îngrozită, oprindu-se din lucru şi ascultând*): Soro! soro! auzi dumneata? Zavragiii vin încoace!

LEONIDA (*asemenea*): Auz... (*tremură.*) Şi cum sunt eu deochiat, drept aicea vin, să ne dărâme casa.

EFIMIŢA (*îndoindu-se de genuchi şi înecându-se*): Nu-mi spune, soro, că mor!

LEONIDA: Fă iute, iute!

(Zgomotul şi mai aproape; Leonida cade-n genunchi.)

EFIMIŢA: Soro, mor! a intrat în uliţa noastră...

LEONIDA: Stinge lampa!

(Cocoana suflă iute în lampă; zgomotul este sub ferestre. Amândoi sunt trăsniţi. O pauză, zgomot şi apoi câteva bătăi în uşa d-afară.)

EFIMIŢA (*şoptind*): Sunt la uşă.

LEONIDA (*asemenea*): Atât mi-a fost!... Nu te mişca. (*bătăile se repetă mai tare; zgomotul s-a cam depărtat.*) Să ne ascundem în dulap...

EFIMIŢA: Să lăsăm calabalâcul şi să sărim pe fereastră...

LEONIDA: Dar dacă o fi intrat în curte?

(Bătăile în uşă se îndesesc cu nerăbdare; zgomotul se depărtează mereu.)

UN GLAS DE FEMEIE (*d-afară*): Dar asta, comèdie!

EFIMIŢA (*cu uimire, plecându-se spre uşă s-asculte*): 'Ai?

LEONIDA (*oprind-o*): St! nu te mişca!

(Pumni tari în uşă; zgomotul şi mai departe.)

GLASUL (*d-afară*): Ei! Doamne! (*strigând.*) Coniţă!

EFIMIŢA (*uimită*): E slujnica, Leonido, Safta.

(Chiotele şi împuşcăturile d-abia se mai aud foarte departe.)

LEONIDA: St! parcă s-a mai depărtat zavera!

(Bătăi desperate în uşă.)

GLASUL (*d-afară*): Deschide, cocoană, să fac focul. (*O pauză. Leonida şi Efimiţa ascultă uimiţi, neştiind ce să crează.*) Vai de mine! nu-i bună asta! a păţit boierii ceva!

EFIMIŢA: E Safta... (*vrea să meargă la uşă.*)

LEONIDA (*oprind-o*): St! nu deschide odată cu capul!

EFIMIȚA (*nemaiputând răbda şi zmucindu-se*): Trebuie să deschiz, soro, că-ncepe dobitoaca să țipe şi-i mai rău: ne dă de gol la zavragii!

(Bătăi din toate puterile în uşă.)

LEONIDA (*comprimându-şi inima şi cu un ton de supremă resignare*): Deschide!

EFIMIȚA (*mergând în vârful degetelor la uşă, întreabă cu gura jumătate*): Cine e?

GLASUL (*d-afară*): Eu, cocoană; am venit să fac focul.

EFIMIȚA (*stă un minut la îndoială, apoi se hotărăşte şi, dând în lături baricada, deschide, şi cu glasul alterat*): Haide, intră.

(În odaie e întunerec. Coana Efimița ține piept Saftii la uşă.)

Scena V

EFIMIȚA (*mişcată, cu tonul misterios*): Ce-i afară, Safto?

SAFTA (*care a intrat cu un braț de lemne*): Bine, cocoană, ce să fie? Da' pân-acuma n-am putut închide ochii: toată noaptea a fost masă mare la băcanul din colț; acu d-abia s-a spart cheful. Adineaori a trecut p-aici vreo câțiva, se duceau acasă pe două cărări; era şi Nae Ipingescu, ipistatul, beat frânt; chiuia şi trăgea la pistoale... obicei mitocănesc.

LEONIDA (*nedomirit*): Ce obicei?

SAFTA: Ştii, a făcut oamenii chef, c-aseară a fost Lăsata-secului.

EFIMIȚA (*înseninându-se şi prinzând limbă, către Leonida cu umor*): A fost lăsata, secule!

LEONIDA (*îmbărbătat*): Ei vezi? (*plin de triumful teoriei*) Tot vorba mea, domnule! Omul, bunioară, de par egzamplu, dintr-un nu-ştiu-ce ori ceva, cum e nevricos, de curiozitate, intră la o idee; a intrat la o idee? Fandacsia e gata; ei! şi după aia, din fandacsie cade în ipohondrie. (*către cocoana*) Văzuşi?

EFIMIȚA (*cu chef*): Ei! soro! parcă ziceai că nu e voie de la poliție să se dea cu pistoale în oraş?

LEONIDA (*sigur*): Apoi bine, nu vezi dumneata că aici a fost chiar poliția în persoană...

EFIMIȚA: Ei, bobocule, apăi cum le ştii dumneata toate, mai rar cineva! (*aprinde lampa*)

(Amândoi sunt foarte veseli. Safta rămâne încremenită văzând răsturnarea odăii.)

(C o r t i n a)

STUDIUL TEXTULUI

I. CUVINTELE TEXTULUI

1. Scrieți varianta literară corectă a cuvintelor şi enunțurilor: *pui* (eu) *mâna*; o *deschiz*; *țiu* (minte); *cocoană*; *revuluție*; (ai zis) *fetii*; *volintiri*; *n-a intrat zilele-n sac*; *nimini*; *a făcut oamenii chef*; *bunioară*; *apăi*.

2. Explicați şi precizați sensul cuvintelor: *volintir, moratoriu, a (se) amporta, fandacsie, ipohondrie, zavergiu, ipistat/epistat*.

3. Citiți lista interjecțiilor de mai jos: *Uite!, Auzi colo!, Ei!, Hai şi noi!, Ehei!, Aş!, Halal!, Hehei!, A! aaşa!, Aşa zău!, Adică zău!, Hei!, Ai!, Apoi de!, De!...*

- Găsiți-le în textul dramatic.
- Relevați și explicați funcția lor expresivă. Utilizați câteva dintre ele în contexte create de voi.
- Imaginați-vă un „dialog" alcătuit doar din aceste replici-interjecții. Comentați efectul unei asemenea scene jucate de doi colegi de-ai dvs.

4 Citiți expresiile de mai jos:

om, o dată și jumătate;
a băgat în răcori;
te bate gândul;
aleși pe sprinceană;
ne dă de gol;
nu le vine la socoteală;
d'abia s-a spart cheful;
se duceau acasă pe două cărări.

- Explicați-le sensul.
- Comentați efectul lor semantic și stilistic.

5 Împărțiți exemplele de mai jos, care creează un comic de limbaj, în trei categorii, completând tabelul:

Deviere de la normele limbii literare	Utilizarea barbarismelor	Folosirea inadecvată a cuvintelor în context, ticurile verbale

- *Mițule*; *revuluție*; *Galibardi*; *giantă latină*; *domnule*; *soro*; *ai zis fetii*; *n-a intrat zilele-n sac*; *de par egzamplu, eu*; *lege de murături*; *nimini*; *a făcut oamenii chef*; *așa da*; *iluzii* (în loc de *aluzii*) (*ca să te pronunți cu așa iluzii în contra mea*); *nu te importa* (degeaba).

REPERE TEORETICE

Comicul de limbaj rezidă în felul ridicol de a vorbi, caracteristic unor personaje. Personajele lui Caragiale sunt deseori agramate, stâlcesc limba, folosesc barbarisme (cuvinte împrumutate inutil, inadecvat din alte limbi), pronunță cuvintele incorect, confundă registrele stilistice și funcționale ale limbii (vorbesc cu o persoană, dar parcă ar fi la tribună), folosesc abuziv ticuri verbale, automatisme lipsite de sens, manifestă contradicții dintre idei și modul de exprimare, fac „vertije verbale" de la registrul serios spre unul ridicol, de la un stil la altul etc.

6 Identificați cazuri de exprimare ridicolă a personajelor caragialiene, altele decât cele enumerate în exercițiul precedent.

- Clasificați greșelile de exprimare în una dintre formele numite în definiție.
- Comentați rolul acestor abateri lingvistice în caracterizarea unor personaje.

II. SEMNELE TEXTULUI

1 Argumentați, cu exemple din text, următoarele trăsături/însușiri ale lui Leonida: demagogia; lipsa simțului realității, ipocrizia; spiritul cetățenesc exagerat, afișat, dar fals; fanfaronada/lăudăroșenia.

2 Copiați pe caiete câteva din ticurile verbale ale personajelor și comentați rolul lor.

3 Efimița este „confidentul" ori „tipul confidentului" (căruia/căreia Leonida i se „destăinuie" în amintirile, raționamentele, opiniile și simțirile sale). Găsiți replicile/pasajele din text care demonstrează că:

– Efimița este întru totul de acord cu protagonistul comediei;

– Efimița îl încurajează pe Leonida, îl laudă, în consecință, îl creează (ca tip) prin susținere exagerată/necondiționată.

4 Comedia începe cu referința la un articol de ziar. Tema jurnalisticii este reluată și pe parcurs (este o temă frecventă în opera lui Caragiale). Definiți rolul articolului de ziar în formarea lui Leonida, alegând, eventual, din variantele de mai jos:

– Pentru Leonida ziarul este unul dintre mijloacele de informare posibilă;

– Pentru Leonida ziarul este singura sursă credibilă. El crede în cele scrise şi publicate mai mult decât în cele văzute/auzite;

– Leonida este indiferent față de presa scrisă;

– Leonida citeşte ziarele, dar nu crede în nimic din cele publicate în ziar.

5 Urmăriți modalitățile de caracterizare a personajelor. Propuneți o listă de modalități de caracterizare indirectă.

III. SENSURILE TEXTULUI

1 În lumea pieselor lui Caragiale deseori se întâmplă ca un element exterior, un personaj venit din afară (deseori – un personaj secundar ori episodic) să influențeze conflictul dramatic, intensificându-l (tensionându-l) ori atenuându-l. Observați și determinați în acest sens efectul catalizator diferit:

- al larmei de afară – impersonale, colective, inexplicabile;
- al bătăilor în uşă ale Saftei;
- al explicațiilor Saftei privind gălăgia nocturnă.

REPERE TEORETICE

În funcţie de locul şi importanţa în economia piesei, personajele unei opere dramatice se clasifică în: **personaje principale** (protagoniştii), **secundare, episodice** şi **figuranți** (de regulă, personaje fără replici).
Conflict dramatic – înfruntarea dintre două personaje într-o piesă de teatru, între personaj(e) şi societate, între felul de a fi (şi a înţelege lumea) şi realitate.
Intriga este elementul care declanşează acţiunea într-un text narativ ori dramatic; este definită de şirul de complicaţii (uneltiri, comploturi, acţiuni) care apar pe parcursul desfăşurării subiectului.
Conflictul şi intriga sunt elementele de bază în construirea unui subiect dramatic.

2 În *Conul Leonida...* conflictul esențial este condiționat de lipsa simțului realității (contradicția dintre realitate și aparență), caracteristică personajelor. În același timp, conflictul evident este de natură comică: o falsă amenințare, o aparentă agresiune, de fapt o spaimă nemotivată. Comentați această fază a piesei din două perspective:

- Caracterizarea rolului ei în dinamizarea acțiunii;
- Funcția de a pune în lumină adevărata față a personajelor implicate.

3. Organizați o ședință brainstorming și enumerați toate sursele comicului (altfel spus, tot ce ne stârnește râsul) în comedia lui Caragiale.

4. Una dintre sursele comicului o constituie contradicția dintre aparență și esență, realitate și irealitate, altfel spus dintre ceea ce cred personajele (despre sine și despre lume) și ceea ce sunt cu adevărat.

- Demonstrați, în baza textului, că una dintre sursele principale ale comicului din *Conul Leonida...* este contrastul dintre lumea înțeleasă de personaje și realitatea văzută de cititori/spectatori.

5. Numiți modalitatea de expunere a textului care predomină în *Conul Leonida față cu Reacțiunea*.

6. Determinați destinația evidentă a unui text construit în acest fel (lectură, recitare, citire cu voce tare, joc: interpretare, informare, consultare...).

NOTA BENE

Textul dramatic (sau **opera dramatică**) este un text scris în scopul montării ori punerii în scenă. **Genul dramatic** (alături de cel epic și liric) face parte din genurile literare cele mai cunoscute. Opera dramatică, pe lângă aranjarea textului „pe roluri", în formă de dialog sau monolog, se caracterizează prin acțiune, stări conflictuale, personaje care își pun în evidență trăsăturile, meditațiile, opiniile prin rostirea unor replici ori prin acțiune. Suplimentar, în text apar remarcile sau indicațiile scenice (indicațiile de regie) propuse de autor.
Opera dramatică al cărei subiect (și mai ales deznodământ/final) provoacă râsul și care ridiculizează relații sociale și etice, moravuri, tipuri umane se numește **comedie**. De regulă, comedia înfățișează personaje inferioare, iar acțiunea se încheie cu un final fericit pentru personaje.

7. Determinați atmosfera și tonalitatea discursului dramatic în *Conul Leonida față cu Reacțiunea* (solemnă, tragică, dramatică, veselă, ridicolă, sentimental-melancolică, satirică).

IV. TEXTUL CA PRETEXT

1. Împărțiți-vă în câteva echipe (trupe) teatrale. Montați (citiți pe roluri) o secvență din *Conul Leonida...*, distribuindu-vă funcțiile artistice (regizor, actori, pictori-scenografi, responsabili de selectarea muzicii pentru coloana sonoră).

2. Redactați un eseu de maximum două pagini „Resursele comicului în *Conul Leonida față cu Reacțiunea*".

3. Transpuneți situația din comedia lui Caragiale în viața voastră și discutați asupra valabilității următoarelor teze:
   – Toate ziarele (plus radioul, televiziunea, Internetul etc.) spun purul adevăr;
   – Toate mijloacele de informare mint;

– Presa scrisă şi cea electronică sunt mijloace de informare veridică, dacă ştii să alegi ziarul, canalul, programul potrivit.

REPERE TEORETICE

Mijloacele de informare (mass-media) sunt suporturi pe care ziariştii le folosesc ca să transmită informaţia. Acestea sunt presa scrisă (ziarele şi revistele) şi presa electronică (televiziunea, radioul, Internetul).
Funcţiile şi rubricile ziarelor şi ale altor mijloace de informare se axează pe: transmiterea ştirilor recente; abordarea temelor din domenii speciale (politică, economie, ştiinţă, artă, cultură); publicarea opiniilor (idei, convingeri, comentarii); difuzarea faptului divers (deseori senzaţional).

REPORTAJUL. ȘTIREA

1 Examinați sensurile cuvintelor de mai jos. Comentați gradul de coincidență și diferențele.

Veste	**Informație**	**Știre**	**Noutate**
Fapt, întâmplare, noutate care se aduce sau ajunge la cunoștința cuiva; știre, informație.	Comunicare, veste, știre care pune pe cineva la curent cu o situație.	Informație care devine cunoscută de cineva; mesaj; noutate; veste.	Veste, știre recentă (și interesantă); novita, nuvelă.

2 Care dintre aceste cuvinte se potrivește pentru cele aflate din mass-media?

3 Citiți știrea. Justificați necesitatea lansării ei. Cui îi este adresată? De ce?

USM a înaintat candidatura cunoscutului scriitor român la Premiul Nobel pentru literatură acordat de Academia Suedeză.

Consiliul Uniunii Scriitorilor din Moldova (USM) a decis în şedinţa de vineri, 25 ianuarie 2013, să-l propună pe Paul Goma la Premiul Nobel pentru literatură pe anul 2013. Membrii Consiliului USM, prezenţi la şedinţă, au votat în unanimitate pentru candidatura lui Paul Goma, unul dintre cei mai cunoscuţi disidenţi din timpul României comuniste şi unul dintre cei mai cunoscuţi scriitori postbelici.

4 Reproduceți o știre pe care ați auzit-o recent în legătură cu viața socială din țară. Apreciați exactitatea informației.

5 Scrieți/redactați textul unei știri oficiale, care trebuie adusă la cunoștința colegilor de clasă. Lansați oral textul redactat.

6 Ce știri ar putea să fie – virtual – după un titlu ca *Veşti de la curtea domnească*?

7 Ce știri răzbat din palatele regale azi? Documentați-vă și relatați oral.

8 Citiți textul. Formulați întrebări asupra textului și intervievați-vă colegul în legătură cu cele expuse în reportaj.

În ziua de 15 ianuarie 2012, la Teatrul Național de Operă și Balet din Chișinău cu un succes extraordinar a avut loc concertul teatralizat, consacrat marelui poet Mihai Eminescu – „Dor de Eminescu".

La acest spectacol au luat parte soliștii de operă: Mihai Muntean, Vladimir Dragoș, Elena Gherman, Ivan Cvasniuc, artiști ai poporului, Mariana Bulicanu și Serghei Pilipețchi.

Soliștii de balet: Anastasia Homițcaia, Om Emerit (deținătoarea Marelui Premiu „Grand Prix" la Concursul Internațional „Oleg Danovski", Constanța, România), Alexandru Balan (laureat al concursurilor internaționale).

De asemenea, la acest spectacol cu mare succes au luat parte Corul de copii „Rapsodia", baletul, Corul și Orchestra Teatrului Național de Operă și Balet.

Invitați speciali: Olga și Claudia Caia (România – stră-strănepoatele lui Ion Creangă), Vlad Ciobanu (laureat al concursurilor internaționale), Cristofor Aldea-Teodorovici (fiul Doinei și al lui Ion Aldea-Teodorovici).

În afară de lucrările compozitorilor E. Coca, D. Gherșfeld, E. Mezzetti, E. Doga, G. Șorban, G. Eliade, T. Flondor pe versurile lui Mihai Eminescu, au mai răsunat și melodiile consacrate marelui poet – „Dor de Eminescu" de Alexandru Zărnescu, pe versurile lui Adrian Păunescu, și „Eminescu", scrisă de Ion Aldea-Teodorovici, Artist Emerit, pe versurile lui Grigore Vieru.

În rolul lui Mihai Eminescu a evoluat actorul Teatrului Național „Mihai Eminescu" Iurie Radu. Rolul Veronicăi Micle l-a interpretat solista Teatrului Național de Operă și Balet Mariana Bulicanu.

Conducerea muzicală a fost efectuată de tânărul dirijor Dumitru Cârciumaru.

Maeștrii de cor: Natalia Barabanșcicova (conducătoarea Corului „Rapsodia"), Ion Brătescu.

Autor de scenariu și regia artistică a concertului teatralizat – Mihai Timofti, Maestru în Artă.

(www.wikinews.org)

9 Expuneți oral, în 2-3 enunțuri, informația esențială.

REPERE TEORETICE

Reportajul este un text publicistic, care informează asupra unor situații, evenimente de interes general sau ocazional, realități geografice, etnografice, economice etc., culese, de obicei, la fața locului. Reportajul este însoțit, de regulă, de imagini fotografice sau film, acestea contribuind la o percepere mai bună a informației.

Reportajul informează cu exactitate despre eveniment, participanți, timpul și locul întâmplării, cauzele și consecințele acesteia.

10 Propuneți variante alternative de titlu pentru reportajul de mai sus.

11 Descrieți oral imaginile care l-ar putea însoți: a) într-un ziar; b) într-o emisiune de știri.

12 Urmăriți un reportaj TV. Expuneți în scris esența lui, remarcând ulterior și relevanța/rolul imaginilor de la fața locului.

13 Elaborați o listă de 3-5 reportaje posibile pentru zilele de:

1 ianuarie 1 iunie 27 august 31 august 1 septembrie

14 Scrieți un reportaj de la un eveniment sportiv din școală.

ATELIER DE SCRIERE

O zi din viața școlii în reportaje

1 Distribuiți **din timp**, **din ajun** spațiul școlii și urmăriți, pe parcursul unei zile, ce întâmplări au avut loc.

2 Cronometrați și indicați cu exactitate titlurile viitoarelor reportaje, de exemplu:

7.35 .....(Vine la școală primul elev)

7.43. .....(Se constată că lipsește cheia de la clasă)

7.55. .....(Se produc modificări în orar) etc.

3 Elaborați individual textele reportajelor care v-au revenit. Aveți grijă să răspundeți la întrebările inerente: *ce s-a întâmplat? Cine a fost implicat, a participat, a lansat o informație? Când? Unde? De ce? Cu ce scop? Ce poate urma?*

4 Aplicați revizuirea circulară pentru textele scrise (transmiteți textul însoțit de o foaie la 3-4 colegi, urmând ca ei să facă, individual, sugestii de îmbunătățire).

5 Revedeți textul, prezentați-l în varianta finală, potrivindu-i un titlu și – dacă e posibil – imagini.

6 Prezentați o zi din viața școlii într-o publicație sau în varianta orală.

7 Solicitați o apreciere din partea elevilor din alte clase, din partea profesorilor.

V. TEXTUL ȘI TEXTELE

1 Citiți comedia *O scrisoare pierdută* de Ion Luca Caragiale și comentați răsturnările de situații provocate de aparițiile unui personaj secundar – Cetățeanul turmentat.

2 Citiți schițele lui Caragiale și relevați caracterul scenic, spectaculos al acestor schițe.

3 Transcrieți în formă de dialog teatral (cu eventuale didascalii interpuse) o secvență dintr-o schiță de Caragiale.

4 Montați sau citiți pe roluri o secvență din schițele caragialiene.

Conul Leonida față cu Reacțiunea. Teatrul Național Cluj

COMPLEMENTELE CIRCUMSTANȚIALE. PROPOZIȚIILE SUBORDONATE CIRCUMSTANȚIALE

TIPURILE COMPLEMENTULUI CIRCUMSTANȚIAL

1 Descrieți oral, ca în jurnalul personal, un episod din ziua de ieri / din săptămâna trecută. Remarcați circumstanțele episodului.

2 Analizați un film / un episod dintr-un film (în desen animat) în următoarele secvențe:

Cine?				
Ce face?	*Când ?*	*Unde?*	*Cum?*	*Din ce cauză?*

3 Alegeți un alineat din nuvela *Dincolo de nisipuri* de Fănuș Neagu și copiați textul. Delimitați propozițiile și identificați în cadrul lor complementele circumstanțiale, remarcând termenul regent și întrebarea la care răspunde complementul respectiv.

AMINTIȚI-VĂ!

Complementul circumstanțial este partea secundară a propoziției, care determină un verb sau o locuțiune verbală și arată circumstanțele de realizare a acțiunii.
Există diferite complemente circumstanțiale:

Tipul complementului circumstanțial	Întrebările la care răspunde	Exemplu
De loc (CCL)	*Unde? De unde? Până unde? Pe unde? Încotro?*	***Sub copacul** frumos mulți se adăpostesc.*
De timp (CCT)	*Când? De când? Până când? Cât timp?*	*Soarele nu stă **ziua** la amiezi.*
De mod (CCM)	*Cum? În ce mod? Cât? În ce măsură?*	*Limba taie **mai rău** decât sabia.*
De cauză (CCCz)	*De ce? Din ce cauză?*	***De rușine**, ar mânca o pâine.*
De scop (CCSc)	*Cu ce scop? Pentru ce?*	*Tu-l trimiți **după surcele** și el ți-aduce floricele.*

4 Continuați fiecare șir prin câte două complemente circumstanțiale de același fel cu precedentele, compatibile ca sens.

- Aceasta s-a întâmplat odată demult ... ...
- În drum spre munți, am poposit într-un loc pitoresc, lângă un izvor, ...

5 Identificați în enunțurile ce urmează complementele circumstanțiale. Rescrieți-le și indicați în dreptul fiecăruia prin ce s-a exprimat complementul.

Viața este o tragedie atunci când e privită în prim-plan și o comedie când o privești în plan larg. (Ch. Chaplin)

Caută ridicolul peste tot și îl vei găsi. (J. Renard)

Copiii n-au știut niciodată să-i asculte pe cei vârstnici, dar întotdeauna i-au imitat. (J. Baldwin)

Acolo unde râsul nu se aude niciodată să nu-ți oprești pasul. (H. Heine)

NOTA BENE

Complementele circumstanţiale se exprimă de cele mai multe ori prin:
adverbe şi locuţiuni adverbiale la diferite grade de comparaţie:
- *Cine vrea să mănânce miezul trebuie **mai întâi** să spargă coaja.*
- *Decât să te căiești **pe urmă**, mai bine să-ți pară rău **la început**.*

substantive cu prepoziţie:
- ***De nevoie** mănânci şi plăcinte.*

pronume cu prepoziţie:
- ***La noi** sunt codri verzi de brad.*

Uneori, complementele circumstanţiale se exprimă prin diverse construcţii, care nu se dezmembrează la analiza sintactică.
construcţii verbale (infinitivale, gerunziale, participiale):
- ***Până a geme boii**, scârțâie carul.*

construcţii comparative:
- *Fă parte celor șapte **ca și celor opt**.*

construcţii cu numerale:
- *Suntem **la începutul secolului al XXI-lea**.*
- *Accidentul s-a produs **la kilometrul 204**.*

6 Citiți descrierea de interior de la începutul comediei *Conul Leonida față cu Reacțiunea*. În baza acestei descrieri și a textului literar în întregime, construiți un enunț propriu, răspunzând detaliat la întrebarea: *acțiunea are loc (unde?) (când?).*

7 Recitiți textul romanului *Singur în fața dragostei* de Aureliu Busuioc. Extrageți dintr-un fragment doar propozițiile care conțin complemente circumstanțiale și indicați tipul complementului și modul de exprimare.

8 Delimitați specificul de sens al cuvintelor din agendă și ilustrați-l în contexte adecvate.

9 Explicați oral unui coleg unde locuiți. Remarcați diferite posibilități de a indica adresa.

10 Descrieți, în limita de 10-12 rânduri, drumul pe care îl faceți în fiecare zi. Subliniați în textul propriu toate complementele circumstanțiale și indicați tipul lor.

A adresa	*Destinatar*
Adresat	*Adresare*
Adresant	*Invocație*

CIRCUMSTANȚIALELE DE LOC ȘI DE TIMP

1 Consultând dicționarul explicativ, includeți în enunțuri patru dintre sensurile verbului *a trece*, urmate de complemente circumstanțiale de loc și/sau de timp.

REPERE TEORETICE

Complementele circumstanțiale de loc și **de timp**, alcătuite din substantive, numerale sau adverbe și prepoziții, exprimă diverse raporturi temporale și spațiale datorită prepozițiilor, dar totodată prezintă și restricții de combinare. Pentru exprimarea unor limite, se utilizează în aceeași propoziție câte două complemente circumstanțiale de același fel (de timp sau de loc), legate între ele prin cupluri de prepoziții și conjuncții:
***De la/de – până la/până*; *din – în*; *de – în*; *între – și*:**
- ***de** luni **până** miercuri*; ***de la** 2 **la** 4*; ***între** Chișinău **și** Bălți*; ***de** azi **în** trei zile*.

2 Examinați posibilitățile de combinare a prepozițiilor și a cuvintelor semnificative din coloane cu fiecare dintre verbele sinonime, pentru a indica timpul sau spațiul. Comentați restricțiile de combinare. Pe ce se sprijină ele?

Verbe	**Prepoziții**	**Substantive, numerale, adverbe**
A avansa	către	data de 10
A se dezvolta	de/de la	20 aprilie
A evolua	de cu	mâine
A înainta	din	anul 2007
A progresa	dinspre	ziua mea
A se desfășura	de pe	seară
A merge	până (la, în)	final
A se întâmpla	prin	capitală
A se petrece	la/pe la	Cahul
A decurge	peste	kilometrul 43
	spre	limită

3 Dezvoltați complementele circumstanțiale din propoziția dată în serii de complemente circumstanțiale și în propoziții subordonate de timp. Înscrieți enunțurile obținute.

- Cumpără **la timp** și vei avea **la nevoie**.

SUBORDONATA CIRCUMSTANȚIALĂ DE LOC

1 Copiați textele. Marcați prin numerotare propozițiile. Delimitați propozițiile independente gramatical de cele subordonate și formulați de fiecare dată întrebarea la care răspunde propoziția subordonată.

M-oi duce mult departe c-un răpăit de-avânt,
Departe unde cerul se lasă pe pământ,
Pe unde munții falnici apar ca nourele,
Pe unde stau de vorbă la umbră flori și stele.

Vasile Alecsandri

Peste vale, acolo unde face drumul cotitură, se zbuciumă un nour de colb.

Ion Druță

2 Citiți proverbele. Formulați întrebările la care răspund propozițiile marcate.

- **Unde ai pus șaua**, cată bine și ipingeaua!
- **Unde nu te doare**, nu te legi.
- **Unde e marfă**, trebuie să fie și pagubă.
- Lupul, **unde-a mâncat mielul**, nouă ani cearcă a-și găsi hrana.
- **Unde lipsește păunul**, cioara se pare pasărea cea mai frumoasă.
- **De unde tot iei și nu pui**, curând se isprăvește.
- Adună **de unde ai semănat**.

3 Substituiți fiecare dintre propozițiile marcate din exercițiul precedent prin câte un complement circumstanțial adecvat.

REPERE TEORETICE

Propoziția subordonată, care determină predicatul din propoziția regentă, arătând locul în care se desfășoară acțiunea, și răspunde la întrebările complementului circumstanțial de loc (*unde?, de unde?, până unde?, pe unde?, încotro?*), se numește **propoziție subordonată circumstanțială de loc** [CL].

- *Nevoia te duce*[1] (unde?) ***și pe unde nu ți-e voia***[2].

Propoziția subordonată circumstanțială de loc se introduce în frază, de regulă, prin adverbe (*unde, încotro, oriunde*). Uneori, subordonata și regenta se leagă prin cupluri corelative: elementul de relație din propoziția subordonată (*unde, de unde, până unde*) are un corelativ în regentă, un complement circumstanțial de loc: *acolo, aici*.

- (unde?) ***Unde-i inimă***[1], *acolo-i și minte*[2].

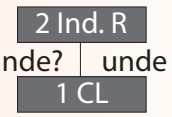

4 Examinați una dintre fotografiile dvs. din călătorie sau o carte poștală ilustrată, un peisaj reprodus. Inspirându-vă din aceste imagini, construiți câte 3 propoziții subordonate circumstanțiale de loc, raportate la regenta:

S-au întâmplat multe lucruri interesante în acest loc pitoresc...

5 Descrieți o călătorie pe care o visați, cu genericul *Aș vrea să vizitez...*. Formulați indiciile spațiale prin propoziții subordonate circumstanțiale de loc.

6 Citiți enunțul. Stabiliți cuvintele care ar putea fi regente pentru propoziții subordonate circumstanțiale de loc. Dezvoltați (în scris) enunțul dat prin 2 propoziții subordonate circumstanțiale de loc.

După un drum delicios, pe-o cale așternută cu catifea de umbrele copacilor, am sosit spre seară în fața unui luminiș, la capătul aleii ce slujea așezarea prietenului, împrejmuită cu sârmă ghimpată.

Vasile Voiculescu

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANȚIALĂ DE TIMP

1 Copiați textul. Marcați propozițiile și scrieți întrebarea la care răspunde propoziția subordonată.

Când cu gene ostenite seara suflu-n lumânare,
Doar ceasornicul urmează lung-a timpului cărare...

Mihai Eminescu

REPERE TEORETICE

Propoziția subordonată, care determină predicatul din propoziția regentă, arătând timpul în care se desfășoară acțiunea, și răspunde la întrebările complementului circumstanțial de timp (*când?, de când?, până când?, cât timp?*), se numește **propoziție subordonată circumstanțială de timp** [CT].

nu mai trebuie căruță[2].

- (când?) ***Când se vede satul***[1],

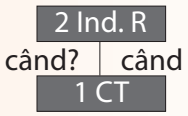

- *Focul*[1], *arde și pe cei verzi*[1].
  (când?) ***când s-aprinde prin mărăcini uscați***[2],

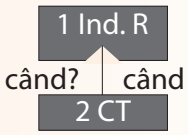

Propoziția subordonată circumstanțială de timp se introduce în frază, de regulă, prin adverbe (*când, cât, cum, oricând*). Cuplurile corelative utilizate pentru legătura dintre propoziția subordonată de timp și regentă sunt: *atunci – când; acum – când* etc.:

- ***Când*** *se culege,* ***atunci*** *se alege.*

2 Identificați propozițiile subordonate circumstanțiale de timp. Arătați regentul și întrebarea la care răspunde subordonata. Reprezentați grafic schemele frazelor.

- Când se vede la apus o sprânceană luminoasă, s-așteaptă să vie o vreme frumoasă.
- Când ajunge frica aproape de ochi, e anevoie mintea să ți-o ai la loc.

3 Asociați propozițiile de mai jos cu adverbe de timp. Apreciați expresivitatea lor.

Când s-or roade furcile pământului — Când mi-oi vedea ceafa
Când doarme și pământul sub om — Când va înverzi tânjala

4 Formulați propoziții regente posibile pentru subordonatele circumstanțiale de timp date. Dezvoltați frazele prin propoziții de orice tip și înscrieți-le.

De când am început a citi..., Când am înțeles..., De cum am aflat..., Cum mi s-a propus..., Până când voi face față cerințelor... .

5 Relatați rezumativ un episod din comedia *Conul Leonida față cu Reacțiunea*, numind circumstanțele de timp prin propoziții subordonate.

6 Extrageți din manualul de istorie și de geografie diferite indicii de loc și timp. Analizați modalitățile de a desemna locul și timpul.

7 Prezentați în termeni diferiți locul și timpul unor evenimente din viața dvs. Oscilați între formule foarte exacte (oră, dată, an, adresă) și indicii vagi.

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANȚIALĂ DE MOD

1 Copiați fraza dată. Numerotați propozițiile și identificați-le pe cele independente. Formulați întrebarea la care răspunde propoziția subordonată.

Ochii i-au rămas uscați, însă buzele îi tremură ca și cum numai cu câteva clipe înainte ar fi trecut printr-o mare frică.

Zaharia Stancu

REPERE TEORETICE

Propoziția subordonată, care determină predicatul din propoziția regentă, arătând modul de desfășurare a acțiunii, și răspunde la întrebările complementului circumstanțial de mod (*cum?, în ce mod?, cât?, în ce măsură?*), se numește **propoziție subordonată circumstanțială de mod** [CM].

- (cum?) ***Cum îți vei găti***[1],
  așa vei prânzi[2].

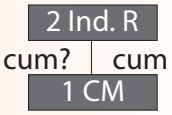

Propoziția subordonată circumstanțială de mod se introduce în frază, de regulă, prin adverbe relative (*cum, precum, oricum*) sau alte elemente de relație: *ca și cum, după cum* etc. Cuplurile corelative utilizate pentru legătura dintre propoziția subordonată de mod și regentă sunt: *așa – cum, așa – precum, astfel – că* etc.

2 Examinați seria de adverbe sinonime cu *bine*. Continuați-o prin 3 propoziții subordonate de mod, care ar fi echivalente cu acest adverb. Încadrați-le în fraze.

Bine: agreabil, plăcut, amical, prietenește, prietenos, comod, confortabil, cumsecade, corect, exact, precis, clar, deslușit, distinct, lămurit, limpede, intens, puternic, tare.

3 Asociați propozițiile de mai jos cu diferite acțiuni. Utilizați verbul-nume al acțiunii ca regent și propoziția dată – ca o propoziție subordonată circumstanțială de mod.

Cum se obișnuia pe vremuri	Cum s-a priceput
Cum se considera corect	Cum i-a venit la socoteală
Cum a învățat de la alții	Cum l-a dus capul

4 Utilizați propozițiile date la exercițiul precedent ca propoziții independente (interogative). Dezvoltați una dintre propoziții în frază cu subordonate circumstanțiale.

5 Plasați în textul dat, la locul pe care îl considerați potrivit, 3 propoziții subordonate circumstanțiale de mod.

Pe la începutul lui octombrie, caimacamul Murzala a cerut audiență la domnitor și, leneș, sătul, indiferent, a strecurat pe sub mustața trasă pe oală câteva vorbe în sensul că Măria Sa Mustafa-bei... are onoarea de a-l invita pe domnitor la o cafea.

Ion Druță

6 Rescrieți frazele. Efectuați analiza lor sintactică, delimitând, în baza întrebărilor formulate, diferite tipuri de propoziții subordonate.

- Omul, cât trăiește, tot află.
- Când șezi între înțelepți, să asculți mai mult decât să vorbești.
- Nu-ți este puterea cât îți este vrerea.
- Omul când se pornește știe, da când a veni ba.

NOTA BENE

Delimitarea propozițiilor subordonate de loc, de timp și de mod se face în baza sensului pe care îl are propoziția respectivă în ansamblu și în baza legăturilor gramaticale, dar niciodată doar în baza elementului de relație.
Astfel, adverbele relative *unde, cum* și *când* pot introduce propoziții subordonate subiective, completive directe, completive indirecte, circumstanțiale de loc, de mod, de timp, predicative, atributive etc. Să comparăm:

- ***Cum înnozi***[1], *așa deznozi*[2].

Propoziția 1 este o subordonată de mod, pentru că arată modul în care se efectuează acțiunea: cum deznozi, în ce mod? *Cum înnozi, așa ...*

- *Norocu-i*[1] ***cum și-l face omul***[2].

Propoziția a 2-a este o subordonată predicativă, arătând o caracteristică a subiectului din regentă: norocu-i *cum și-l face omul.*
În acest caz, întrebarea *în ce mod?* nu poate fi pusă logic.

7 Interpretați structura sintactică și sensul enunțurilor. Ce rol au, în frazele respective, propozițiile subordonate marcate?

Omul s-a ridicat pe două picioare, devenind o ființă verticală, în momentul **când a născocit mitul cerului**. **Când acest mit va fi uitat**, omul va cădea iarăși pe patru labe.

Lucian Blaga

8 Înlocuiți verbul la gerunziu prin diferite propoziții subordonate circumstanțiale:

- Pofta vine mâncând.

AFLAȚI MAI MULT!

Propozițiile subordonate circumstanțiale de loc, de timp și de mod pot ocupa orice poziție în raport cu regenta.

- ***Pe unde tăiam lemne****, acum adunăm surcele.*
- *De oaspeți se bucură de două ori:* ***când vin*** *și* ***când pleacă****.*
- *Fă* ***cum faci****, că bine faci.*

Propozițiile subordonate circumstanțiale de loc, de timp și de mod se izolează de regentă numai în următoarele cazuri:
dacă se află în prepoziția regentei:

- ***Unde-i minte****, îi și noroc.*
- ***Când doi se ceartă****, al treilea câștigă.*

- ***Cum ți-e chipul**, te poartă.*

dacă propoziția subordonată se leagă de regentă printr-un cuplu corelativ și elementele lui sunt distanțate:

- ***De unde** nu gândești, **de acolo** sare iepurele.*
- ***Când** înflorește mărul, **atunci** să începi a ara.*
- ***Cum** dai, **așa** primești.*

dacă în propoziția regentă este un complement circumstanțial de același fel ca și în subordonată:

- *Venea **acasă**, **unde** n-a mai fost de zece ani.*
- *A ajuns **seara**, **când** evenimentul se consumase.*
- *Vorbea **emoționat**, **cum** era firesc pentru această situație.*

9 Copiați fraza. Delimitați propozițiile și construiți schema ei. Modificați ordinea propozițiilor unde e posibil. Înscrieți o variantă transformată. Apreciați diferența de expresivitate în cazurile când o observați.

Cât stătea la Liov și cât umbla în împărăția nemțească, cumpăra și vindea de două și de trei ori cât aducea în țară...

Mihail Sadoveanu

10 Analizați aplicarea semnelor de punctuație în cele două variante ale frazei – cea dată și cea transformată. Comentați în scris, prin regulă, cazurile de modificare a punctuației.

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANȚIALĂ CAUZALĂ

1 Copiați enunțul. Delimitați propozițiile și formulați întrebările la care răspunde fiecare propoziție subordonată.

O țară care nu știe să-și apere poeții va fi învinsă sau va supraviețui lamentabil la coada altor națiuni, fiindcă poezia e sângele unui popor, care curge subteran prin veacuri și îl face nepieritor.

Marin Preda

REPERE TEORETICE

Propoziția subordonată, care determină predicatul din propoziția regentă, exprimând cauza pentru care se desfășoară acțiunea, și răspunde la întrebările complementului circumstanțial de cauză (*de ce? din ce cauză?*), se numește **propoziție subordonată circumstanțială de cauză/cauzală** [CCz].

1 Ind. R | de ce? | că | 2 CCz

- *Nu ascunde mâța în sac*[1], (de ce?) ***că i se văd ghearele***[2].

Propoziția subordonată circumstanțială cauzală se introduce în frază, de regulă, prin conjuncții, locuțiuni conjuncționale și adverbe (*că, deoarece, căci, fiindcă, de vreme ce, odată ce, pentru că, cum, întrucât* etc.) sau prin juxtapunere.

2 Adăugați la propozițiile independente date propoziții subordonate circumstanțiale de cauză. Variați jonctivele.

Am vizionat de mai multe ori acest spectacol ...; Îmi place/Nu-mi place comedia ...; Nu am citit niciodată acest text ...; M-au impresionat personajele ... .

3 Citiți dialogul și transformați-l, în scris, într-o singură frază, păstrând segmentele date.

– Otilia, își luă inima-n dinți Felix, îmi pare bine, dar, într-un fel, și rău că am venit și aici, și la voi!
– De ce? întrebă simplu Otilia, fără să se-ntoarcă, cu ochii mereu la cer.
– Fiindcă... fiindcă m-am obișnuit cu tine și încep să mă tem că voi rămâne iarăși singur.

George Călinescu

4 Scrieți o notiță explicativă, lămurind, prin două propoziții subordonate de cauză, de ce ați întârziat la antrenament.

5 Dezvoltați, cu câte un enunț argumentativ, afirmațiile de mai jos. Variați elementele de relație cu care veți introduce propozițiile subordonate cauzale.

Soarta unei glume depinde de urechea care o ascultă, nu de limba care o spune.

W. Shakespeare

Mai ușor iubești întreaga omenire decât vecinul.

E. Hoffer

Niciodată să nu judeci o carte după filmul ei.

J.W. Eagan

Oastea care a învins în bătălii începe să îndrăgească războiul.

Gr. Vieru

Singurul drum spre succes trece prin eșec.

T. Edison

Granițele limbii mele stabilesc granițele lumii mele.

L. Witgenstein

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANȚIALĂ DE SCOP

1 Efectuați analiza sintactică a enunțurilor date, delimitând propozițiile și formulând întrebările la care răspund propozițiile subordonate.

După ce-și potrivi tacticos toate la locul lor, bunica își luă pe umeri o broboadă, să nu răcească, trecu în sufragerie și se așeză binișor la masă. Bebe, bosumflat, își făcea de lucru într-un colț. Liana, ca să-l împace, îi duse un sandvici cu șuncă.

Liviu Rebreanu

REPERE TEORETICE

Propoziția subordonată, care determină predicatul din propoziția regentă, arătând scopul în vederea căruia se îndeplinește acțiunea, și răspunde la întrebările complementului circumstanțial de scop (*cu ce scop? pentru ce?*), se numește **propoziție subordonată circumstanțială de scop/finală** [CSc].

- (cu ce scop?) ***Ca să scapi de fum***[1], *de multe ori te arunci în foc*[2].

2 Ind. R
cu ce scop? | ca să
1 CSc

Propoziția subordonată circumstanțială de scop se introduce în frază, de regulă, prin conjuncții și locuțiuni conjuncționale: *să, de, ca să, pentru ca să* etc.

2 Identificați în proverbul dat toate propozițiile subordonate de scop.

Nu tăia pomul din rădăcină, ca să cadă și să-i culegi rodul, ci mai bine urcă-te în el, ca să culegi și la anul.

3 Delimitați specificul de sens al cuvintelor din agendă și ilustrați-l în contexte adecvate.

4 Enunțați trei obiective pe care le aveți pentru vacanță. Exprimați-le în propoziții subordonate circumstanțiale de scop.

Obiectiv *Țintă*
Scop *Cauză*
Menire *Rost*
Țel *Finalitate*

Model: *Obiectivul meu este* ***să citesc proza scurtă a lui Ion Luca Caragiale****.* (Propoziție subordonată predicativă)
Ca să citesc proza scurtă a lui Ion Luca Caragiale*, voi împrumuta cartea de la bibliotecă.* (Propoziție subordonată finală)

REPERE TEORETICE

Propozițiile subordonate circumstanțiale de cauză și de scop pot ocupa orice poziție în raport cu regenta.
Subordonatele circumstanțiale de cauză și de scop se izolează în orice poziție.

- *Nu cheltui tot ce ai,* ***că*** *mâine* ***nu știi*** *de ce dai.*
- ***Ca să scurteze din cale****, de cu seară a plecat și în tindă s-a culcat.*

Excepție:
subordonatele de scop introduse prin conjuncțiile *să, de*:

- *S-a dus lupul* ***să îngrădească stâna*** *și vulpea* ***să îngrijească găinăria****.*

5 Citiți fragmentul. Identificați propozițiile circumstanțiale cauzale și de scop. Determinați locul lor și comentați aplicarea semnelor de punctuație.

Pe atunci tot timpul se vorbea în casă numai despre Bebe din pricina examenului de admitere ce trebuia să-l dea la Liceul Lazăr și de care le era frică tuturor, fiindcă copilul, deși avea certificatul foarte bun, nu știa nimic și nici măcar nu citea, să se pregătească.

Liviu Rebreanu

6 Elaborați o scrisoare de intenție pentru a participa la un concurs/o selecție. Evitați monotonia și variați jonctivele.

7 Continuați prin regente corespunzătoare opiniei dvs. propozițiile subordonate de scop.

Ca să obții un succes, ...; Ca să eviți eșecul, ...; Ca să devii o persoană respectată, ...

8 Discutați cu un coleg, în echipă sau cu toată clasa, problemele cunoscute de dvs. ale profesiei de actor. Ați dori să deveniți actor? Formulați argumente, apoi discutați public.

9 Scrieți rezumatul discuției, prezentând succint vorbitorii, opțiunile și argumentele lor. Atenție la aplicarea semnelor de punctuație!

10 Enumerați-vă activitățile și ocupațiile extrașcolare. Răspundeți la două întrebări în raport cu fiecare activitate: de ce o practicați? Cu ce scop o practicați?

11 Redactați textul scris, apoi prezentați informația oral, în limitele a 4-5 fraze coerente.

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANȚIALĂ CONDIȚIONALĂ

1 Citiți din dicționarul explicativ sensurile cuvintelor *condiție* și *concesie*. Utilizați cuvintele respective în enunțuri.

2 Copiați proverbele, înscriind între paranteze întrebările la care răspund propozițiile subordonate.

- Nu intra în joc, dacă nu vrei să joci.
- Dacă este pământ, atunci sunt de toate.
- De-ar ști omul ce-ar păți, nici din casă n-ar ieși.
- Omul, de n-ar ofta, cu totul s-ar venina.

REPERE TEORETICE

Propoziția subordonată, care determină predicatul din propoziția regentă, arătând condițiile de care depinde realizarea sau nerealizarea acțiunii respective, și răspunde la întrebările *cu ce condiție? în ce condiție?*, se numește **propoziție subordonată circumstanțială condițională** [CCț].

1 Ind. R — în ce condiție? | dacă — 2 CCț

- *Nu trece gârla*[1], (în ce condiție?) ***dacă nu-i vezi fundul***[2].

Propoziția subordonată circumstanțială condițională se introduce în frază, de regulă, prin conjuncții și locuțiuni conjuncționale: *dacă, de, cu condiția să, în caz că* etc. sau prin juxtapunere:

- ***Ai carte**, ai parte. = Dacă ai carte, ai parte.*

3 Identificați în textul dat propozițiile subordonate condiționale și copiați-le. Remarcați topica și jonctivele prin care se introduce fiecare propoziție subordonată condițională.

Această lună lină
De nu va răsări,
În locu-i răsări-va
Lin chipul maică-mi.

Această punte, Doamne,
De se va prăbuși,
Întinde-s-or în locu-i
Mâini două-a maică-mi.

Grigore Vieru

4 Determinați caracteristicile propozițiilor evidențiate, delimitând subordonata condițională de cea temporală.

- *Ajungi în casa altuia,* nu poți ședea cum îți place.
- *Când ar fi după pofta câinilor,* n-ar rămâne vită în sat.
- *De nu te cunoșteam,* la tine nu veneam.

NOTA BENE

Propozițiile subordonate circumstanțiale condiționale pot ocupa orice poziție în raport cu regenta. Ele se izolează întotdeauna.

- ***De n-ar fi hoți**, n-ar trebui temnițe.*
- *Omul, **dacă e sănătos și muncește**, câștigă.*
- ***Îți place urda** – paște turma.*

5 Copiați textul dat, aplicând, unde e nevoie, semnele de punctuație. Formulați în scris întrebări asupra cazurilor dificile de punctuație. Discutați-le și aduceți argumente.

Stăteam gata să plec la Palat când mi-ai telefonat povestea dânsul. Dacă întrebai peste cinci minute nu mă mai găseai... De altfel văd că și voi... Se zice că fiind primul bal va fi relativ puțină lume numai miniștri diplomați înalți demnitari în sfârșit tot ce există mai select...

Liviu Rebreanu

6 Scrieți din memorie câte o regulă de ortografie a limbii române, ce conține cel puțin o subordonată condițională.

Sugestii: *Cuvintele conjuncte se scriu cu cratimă, dacă ...*

Substantivele compuse se scriu cu cratimă, dacă ...

7 Analizați textele argumentative din științele exacte (deduceri de formule, demonstrări de teoreme). Apreciați rolul propozițiilor subordonate condiționale în aceste texte.

8 Formulați două condiții pe care le-ați accepta, dacă vi s-ar oferi ocazia să fiți angajat pentru lunile de vară. Înscrieți-le într-o singură frază.

9 Modificați fraza produsă de dvs., schimbând locul propozițiilor subordonate. Încercați să omiteți sau să adăugați jonctive.

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANȚIALĂ CONCESIVĂ

1 Citiți proverbele. Delimitați propozițiile regente de subordonate. Formulați întrebările la care răspund propozițiile subordonate.

- Apa cât de mare vine, piatra tot în vad rămâne.
- Omul, oricât trăiește, învățând se folosește.
- Boierul e tot boier, măcar de-ar fi încins cu tei.
- Cât de mică să fie picătura, și tot găurește piatra.
- Fie butea cât de plină, nu-i bună în casă străină.

REPERE TEORETICE

Propoziția subordonată, care determină predicatul din propoziția regentă, arătând circumstanțele care ar putea să împiedice realizarea acțiunii, dar nu o împiedică, se numește **propoziție subordonată circumstanțială concesivă** [CCv]. Propoziția concesivă răspunde la întrebările *în ciuda cui? în pofida cărui fapt?*

- ***Oricât de înalt să fie copacul***[1], *frunzele tot pe pământ cad*[2].
- ***Deși ne înțeapă***[1], *albina ne hrănește cu miere*[2].

2 Ind. R
în pofida cărui fapt? | oricât de
1 CCv

Propoziția subordonată circumstanțială concesivă se introduce în frază, de regulă, prin conjuncții, locuțiuni conjuncționale, adverbe relative și pronume relative: *deși, cu toate că, măcar că, chiar dacă, chiar de, cât, oricât, orice, oricine* etc.

- ***Oricât*** *de mare va fi averea, încetul cu încetul se duce.*

2 Rescrieți fragmentul și delimitați prin numerotare propozițiile. Identificați toate propozițiile subordonate circumstanțiale concesive. Comentați în ce constă piedica în calea realizării acțiunii.

Vezi pe-un rege ce-mpânzește globu-n planuri pe un veac,
Când la ziua cea de mâine-abia cuget-un sărac...
Deși trepte osebite le-au ieșit din urna sorții,
Deopotrivă-i stăpânește raza ta și geniul morții;
La același șir de patimi deopotrivă fiind robi,
Fie slabi, fie puternici, fie genii ori neghiobi!

Mihai Eminescu

3 Adăugați la regentele date câte 2 propoziții subordonate circumstanțiale concesive.

- Am acceptat să fac acest drum, ...
- Aș fi preferat să merg pe jos, ...
- Am ajuns cu întârziere de o oră, ...

4 Modificați frazele obținute, schimbând jonctivele și locul propozițiilor subordonate. Propuneți mai multe variante. Înscrieți variantele cele mai reușite.

5 Transformați propozițiile marcate în propoziții subordonate circumstanțiale concesive. Faceți modificările necesare în regentă.

- *Fuga-i rușinoasă*, dar e sănătoasă.
- *E om frumos,* dar năravul îl strică.
- *Lăcusta puțin trăiește,* da pagubă mare face.
- *Calul e cu patru picioare,* și tot se împiedică.

NOTA BENE

Propozițiile subordonate circumstanțiale concesive pot ocupa orice poziție în raport cu regenta. Ele se izolează întotdeauna.

- ***Cât de bun să fie motanul***, *tot te zgârie când se mânie.*
- *Soarele,* ***că-i soare****, şi nu poate să-i încălzească pe toţi.*

6 Potriviţi: a) propoziţii regente la cele date; b) propoziţii coordonate cu cele date. Înscrieţi două fraze, respectând regulile de punctuaţie.

Deşi era o zi caldă de vară
Măcar că plouase în ajun
Cu toate că ştiam prognoza meteo
Oricât aş fi căutat
Orice aş fi întreprins
Chiar dacă ninge
În ciuda faptului că nu ştiai

7 Efectuaţi analiza sintactică şi construiţi schema frazei date.

Oricât aş da, nu voi plăti vreodată
Măcar pe jumătate datoria,
Păduri, ce mi-aţi întors copilăria
Spre cântec, de-aţi aflat-o-nsingurată.

Aureliu Busuioc

Păduri, ce mi-aţi întors copilăria
Spre cântec...

8 Delimitaţi specificul de sens al cuvintelor din agenda alăturată şi ilustraţi-l în contexte adecvate.

9 Descrieţi oral cum aţi atins un obiectiv pe care vi l-aţi pus. Relevaţi diferite circumstanţe, inclusiv piedici în realizarea celor proiectate. Înscrieţi naraţiunea, plasând în fiecare frază câte o propoziţie subordonată circumstanţială concesivă. Variaţi elementele de relaţie:

deşi, cu toate că, măcar că, chiar dacă, chiar de, cât, oricât, orice, oricine.

Dificultate *Piedică*
Impas *Impediment*
Obstacol *Barieră*

ANUNŢUL DE RECLAMĂ

1 Alcătuiţi o listă de obiecte procurate din comerţ, de care aţi făcut uz în ultimele 2-3 ore (maşini şi aparate, obiecte de vestimentaţie, produse pentru îngrijire şi curăţare, produse alimentare, medicamente, obiecte de birotică şi papetărie, cărţi etc.).

- Alegeţi unul pentru care cunoaşteţi un anunţ sau un spot de reclamă. Rezumaţi esenţa lui în câteva enunţuri. Explicaţi ce vă face să alegeţi anume acest produs.

2 Din aceeaşi listă, alegeţi un produs pentru care nu aţi avut ocazia să urmăriţi cum i se face publicitate. Inventaţi o modalitate de a face reclamă produsului respectiv.

3 Urmăriți o emisiune TV (știri, film, talk-show, concurs, concert etc.), remarcând:

- frecvența spoturilor sau a informațiilor publicitare;
- cea mai simpatică reclamă;
- publicul-țintă căruia îi este adresată;
- datele despre produs, pe care nu le cunoșteați anterior;
- ce ar putea să fie îmbunătățit în reclama dată?

4 Cercetătorul Hall Urban a ajuns la concluzia că există câteva cuvinte care ajută la vânzarea produselor, de aceea ele sunt folosite frecvent în publicitate: *miracol, îmbunătățit, revoluționar, dorit, magie, chilipir, uimitor, acum, rapid, grabă, ofertă, senzațional*. Examinați anunțurile dintr-o publicație periodică sau de pe un site de vânzări, confirmând cu exemple sau contestând datele citate.

5 Vizionați spoturile de la adresele indicate. Exprimați-vă părerea cu privire la mesajul acestor filmulețe.

http://www.reclame.md/TV/unicef-o-familie-pentru-fiecare-copil.html

http://www.reclame.md/TV/unicef-o-familie-pentru-fiecare-copil-2.html

http://www.reclame.md/TV/unicef-copii-cresc-acasa.html.

6 Propuneți un alt subiect pentru un spot cu același mesaj. Elaborați scenariul filmului.

7 Referindu-vă la una dintre ocupațiile voastre din timpul liber, examinați oportunitatea de a o populariza printre adolescenții de vârsta dvs.

8 Creați o reclamă care să vândă CD-uri cu muzica preferată de voi părinților voștri.

9 Alcătuiți o listă de 5 proverbe pe care ați vrea să le purtați imprimate pe tricouri, rucsacuri, chipiuri, vestoane. Explicați, în raport cu fiecare proverb, ce mesaj ar transmite el celor din jur despre dvs.

10 Examinați situația în care ați participat la un concurs de business-idei și ați organizat producerea tricourilor inscripționate cu proverbe românești.

- Identificați un punct de sprijin care să-i dea potențialului cumpărător un motiv să se intereseze de acest produs.
- Care va fi publicul-țintă?
- Cum le veți face publicitate (la radio, TV, în Internet, prin panotaj stradal, de tip sandvici, prin fluturași, pliante, calendare, cărți de vizită etc.)?
- Construiți/alegeți un slogan (o formulă verbală) care să prezinte esența publicității.

11 Anchetați-vă colegii: când au cumpărat creioane? Ce fel de creioane preferă? Cu ce ocazie și cui au dăruit creioane? Când au primit ei cadou creioane? Ce au gândit? Cum le-au folosit? Ce poate înlocui creionul?

- Descrieți-vă experiența personală în procurarea și utilizarea creioanelor.
- Vizitați un magazin de produse de papetărie și birotică. Documentați-vă cu privire la sortimentul de creioane, brandurile reprezentate, diferența de prețuri, relația preț–calitate.
- Elaborați ideea unei publicități pentru creioane.

INVITAȚIA

1 Citiți definițiile substantivului *invitație*. Explicați oral care sens credeți că este fundamental și care – secundar.

Bilet, scrisoare, comunicare, document prin care se face o invitare formală, cineva fiind invitat undeva.	Acțiunea de a invita pe cineva sau de a fi invitat undeva; poftire, invitare, chemare.

2 Elaborați textul unei invitații pe care o adresați prietenilor, propunându-le să petreceți împreună câteva ore, sărbătorind încheierea acestui an de studii. Alegeți unul dintre canalele de comunicare scrisă: cărți poștale, SMS-uri, scrisori prin e-mail.

3 Examinați situația din celălalt unghi: ați primit o asemenea invitație, trebuie să dați un răspuns scris (afirmativ sau negativ). Formulați răspunsul în limita a cel puțin un enunț dezvoltat.

4 Citiți anunțul. În baza datelor din text, elaborați o invitație personală cuiva dintre prietenii cu care ați vrea să vă înscrieți și să participați la această manifestare.

Asociația obștească „Fii lider!” anunță recrutarea voluntarilor

Aducem la cunoștința tuturor doritorilor că între **31.01.2019 ora 18:00** și **11.02.2019 ora 18:00** va avea loc recrutarea voluntarilor. Asociația obștească **„Fii lider!”** reprezintă o echipă de tineri care au drept scop promovarea culturii de leadership și descoperirea unor noi lideri. Noi vă propunem activități interesante, desfășurate de traineri specializați în leaderism, arta comunicării, psihologie, juridică etc. Dacă simți că ești un lider în suflet, nu rata șansa să devii un lider certificat.

Pentru aceasta, expediază CV-ul și o scrisoare de motivație la adresa: fii_lider@gmail.com.

5 Pregătiți setul de documente necesar înscrierii.

Proiect de grup: mobila și vesela

Sarcini:

- Acumulați denumirile obiectelor tradiționale din mobilă și veselă, care se potrivesc cu tipul de locuință umană, pe care l-ați ales la începutul anului.
- Specificați din ce materiale se confecționează aceste obiecte, funcțiile și designul lor.
- Faceți o schemă a aranjării obiectelor de mobilier în interior.
- Prezentați vizual (în fotografii, desene) 5-7 obiecte care vă par mai puțin cunoscute.
- Ilustrați prin desen o descriere de interior din textele studiate la limba și literatura română în acest an sau citite independent.
- Apreciați rolul detaliilor din aranjarea casei pentru caracterizarea personajelor literare.

Design [pr.: **dizáin],** *s.n.*

1. Domeniu interesat de factorii (social-economici, funcționali, tehnici, estetici etc.) care determină aspectul și calitatea produsului în serie.

2. Forma, aspectul exterior al unui obiect elaborat în conformitate cu legile esteticii.

ANEXE

PUNCTUAȚIA ÎN CADRUL PROPOZIȚIEI

Se izolează în orice poziție:

- Adresarea;
- Cuvintele și construcțiile incidente;
- Cuvintele-propoziții *Da.* și *Nu.*;
- Interjecția;
- Complementul circumstanțial concesiv;
- Apoziția dezvoltată, cea plasată pe lângă pronume personal sau substantiv propriu, apoziția introdusă prin cuvintele *adică*, *sau*, *ori*, *numit* ș.a.

Se izolează în prepoziția termenului regent:

- Atributul exprimat prin adjectiv sau participiu, fără a prelua de la substantiv articolul hotărât; blocurile de atribute de acest fel;
- Complementul indirect dezvoltat;
- Gerunziul fără determinative;
- Construcția verbală;
- Complementul circumstanțial dezvoltat.

Se izolează în cazul distanțării de termenul regent:

- Atributul dezvoltat.

Se despart:

- Părțile de propoziție omogene/coordonate juxtapuse;
- Părțile de propoziție omogene/coordonate, legate prin conjuncții și locuțiuni conjuncționale adversative;
- Părțile de propoziție omogene / coordonate, legate prin conjuncții copulative repetate, în următoarele variante:

A și B, C și D...	A sau B, C sau D...
A și B, și C, și D...	A sau B, sau C, sau D...
Și A, și B, și C, și D...	Sau A, sau B, sau C, sau D...

- Complementele circumstanțiale de serie, care se explică în consecutivitate (mai ales complementele circumstanțiale de timp și de loc);
- Cuvintele generalizatoare – de seriile de părți omogene (prin două puncte, dacă seria de părți omogene urmează după cuvintele generalizatoare; prin linie de pauză, dacă părțile omogene se află înaintea cuvintelor generalizatoare).

PUNCTUAȚIA ÎN CADRUL FRAZEI

Se izolează întotdeauna:

- Propoziția subordonată concesivă;
- Propoziția subordonată cauzală;
- Propoziția subordonată condițională;
- Propoziția subordonată de scop;
- Propoziția subordonată consecutivă;
- Propoziția subordonată atributivă explicativă;
- Propoziția incidentă;
- Cuvintele autorului de vorbirea directă.

Se izolează în prepoziție și în interpoziție:

- Propoziția subordonată completivă directă;
- Propoziția subordonată completivă indirectă;
- Propoziția subordonată circumstanțială de timp, de loc, de mod.

Se izolează în lipsa jonctivului:

- Propoziția subordonată completivă directă;
- Propoziția subordonată completivă indirectă.

Se izolează în cazuri speciale:

- Diverse tipuri de propoziții subordonate, dacă propoziția subordonată se leagă de regentă printr-un cuplu corelativ și elementele lui sunt distanțate sau dacă în propoziția regentă este un complement circumstanțial de același fel ca și subordonata:

- Venea **acasă**, **unde** n-a mai fost de zece ani.
- **Când** plouă, **atunci** să desfaci umbrela.
- Vorbea **emoționat**, **cum** era firesc pentru această situație.

Se despart:

- Propozițiile coordonate juxtapuse (independente sau subordonate de același fel);
- Propozițiile coordonate (independente sau subordonate de același fel) legate prin conjuncții și locuțiuni conjuncționale adversative;
- Propozițiile coordonate juxtapuse (independente sau subordonate de același fel) legate prin conjuncții copulative repetate, în următoarele variante:

1 și 2, 3 și 4...	1 sau 2, 3 sau 4...
1 și 2, și 3, și 4...	1 sau 2, sau 3, sau 4...
Și 1, și 2, și 3, și 4...	Sau 1, sau 2, sau 3, sau 4...

ALGORITMI DE ANALIZĂ SINTACTICĂ

Analiza propozițiilor din cadrul frazei

(a) propoziție independentă (principală) sau subordonată;

(b) tipul subordonatei (subiectivă, predicativă, atributivă, completivă directă, completivă indirectă, circumstanțială de loc, circumstanțială de timp, circumstanțială de mod, circumstanțială condițională, circumstanțială cauzală, circumstanțială de scop, circumstanțială concesivă, circumstanțială consecutivă);

(c) locul subordonatei în raport cu regenta: antepusă/interpusă/postpusă;

(d) omogenă sau eterogenă, în raport cu alte propoziții subordonate de același tip;

(e) joncțională sau juxtapusă.

Analiza structurilor de propoziții din cadrul frazei

(a) identificarea predicatelor;

(b) identificarea subiectului fiecărui predicat atestat;

(c) identificarea elementelor de relație;

(d) marcarea prin bare a limitelor fiecărei propoziții și numerotarea propozițiilor;

(e) calificarea relațiilor dintre propoziții;

(f) construirea schemei frazei, cu indicarea prin sigle a caracteristicilor fiecărei propoziții, a întrebării la care răspunde propoziția subordonată, a elementelor de relație și a semnelor de punctuație.

Predicatul

(a) subiectul de care este legat prin inerență;

(b) tipul predicatului (verbal sau nominal);

(c) structura predicatului nominal: verbul de relație, numele predicativ (exprimat prin substantiv, adjectiv, pronume, numeral, verb, adverb etc.).

Subiectul

(a) predicatul de care este legat prin inerență;

(b) simplu, dezvoltat sau multiplu;

(c) exprimat prin substantiv, pronume, numeral, verb, adverb etc.

Atributul

(a) termenul regent al atributului;

(b) acordat sau neacordat;

(c) simplu sau dezvoltat;

(d) exprimat prin adjectiv, pronume, substantiv, numeral, adverb sau verb;

(e) omogen sau eterogen cu alt atribut din același enunț.

Complementul direct

(a) termenul regent al complementului;

(b) simplu sau dezvoltat;

(c) unic sau reluat/anticipat prin pronume;

(d) exprimat prin substantiv, pronume, numeral, verb;

(e) omogen sau eterogen, în raport cu alte complemente directe din același enunț.

Complementul indirect

(a) termenul regent al complementului;

(b) simplu sau dezvoltat;

(c) unic sau reluat/anticipat prin pronume;

(d) exprimat prin substantiv, pronume, numeral, verb;

(e) omogen sau eterogen, în raport cu alte complemente indirecte din același enunț.

Complementul circumstanțial

(a) termenul regent al complementului;

(b) simplu sau dezvoltat;

(c) exprimat prin adverb, substantiv, pronume, numeral, verb;

(d) omogen sau eterogen, în raport cu alte complemente din același enunț.